

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 No.lu Protokol'ün 1. Maddesi Hakkında Rehber

Mülkiyetin Korunması

28 Şubat 2025 tarihinde güncellenmiştir.

Bu Rehber, Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır ve Mahkeme açısından bağlayıcı değildir.

Bu raporun tamamını ya da bir kısmını basılı veya çevrim içi (web) yayın şeklinde tercüme etmek ve/veya çoğaltmak isteyen yayıncıların veya kuruluşların, izin koşullarını bilmek amacıyla bir tercümeyi çoğaltma veya yeniden yayımlama talebine yönelik iletişim formunu doldurmaları gerekmektedir.

İçtihat Rehberlerinin hangi tercümelerinin hâlihazırda devam ettiğini öğrenmek istiyorsanız lütfen devam eden tercümeler listesine bakınız.

Bu rehberin orijinal metni, İngilizce dilinde hazırlanmıştır. Rehber, düzenli olarak güncellenmektedir ve en son 28 Şubat 2025 tarihinde güncellenmiştir. Bu rehber, bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece **Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının** sorumluluğu altındadır.

İçtihat rehberleri, https://ks.echr.coe.int adresinden indirilebilir. Yayınlarla ilgili güncellemeler için, Mahkemenin X hesabına başvurunuz: *https://x.com/ECHR_CEDH*.

© Avrupa Konseyi / Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2025

İçindekiler Tablosu

ÖNSÖZ 5

I. GİRİŞ 6
II. GENEL BİLGİLER 7
A. 1 No.lu Protokol'ün 1. Maddesinin Uygulanabilirliği - "Mülkiyet" 7
1. "Mülkiyet" Kavramı 7
a. Özerk anlam 7
b. "Korunan" mal ve mülkler 8
i. Meşru beklentiler 9
c. Farklı "mülkiyet" türleri ve diğer mal varlığı menfaatleri 11
i. Mahkeme kararına dayalı alacaklar ve borçlar 11
ii. Ortaklık payları, finansal araçlar ve diğer ticari varlıklar 12
iii. Müşteri kitlesi 14
iv. Lisanslar 15
v. Gelecek gelir 15
vi. Fikri mülkiyet 15
vii. Kira sözleşmesi ve konut hakları 16
viii. Sosyal güvenlik ödemeleri ve emeklilik 18
ix. Ulusal veya uluslararası silahlı çatışma durumlarında mal ve mülklerin tahrip edilmesi - gerekli delil düzeyi 19
x. İnsan embriyoları 20
B. Mülkiyete Saygı Hakkının İhlali 20
1. "Üç Kural" Yaklaşımı 20
a. Mülkiyetten yoksun bırakma 23
b. Mülkiyetin kullanımının kontrolü 24
c. Genel kural 26
2. Kanunilik İlkesi 27
3. Kamu Yararı veya Genel Menfaat 31
4. Orantılılık ve İlgili Konular (Adil Denge, Tazminat, Takdir Yetkisi) 33
a. Usule ilişkin faktörler 34
b. Tedbirlerin seçimi 36
c. "Adil dengenin" değerlendirilmesine ilişkin uygulamayla ilgili temel sorunlar 36
d. Başvurana ilişkin sorular 39
e. Adil denge unsuru olarak, mülkiyete saygı hakkına yönelik yapılan müdahale nedeniyle tazminatın ödenmesi 40
C. Üye Devletlere Düşen Pozitif Yükümlülükler 43
1. Yatay Etki – Özel Kişiler Tarafından Gerçekleştirilen Müdahaleler 46
2. Tazmin Tedbirleri 47
3. İcra Usulleri 47
D. 1 No.Lu Protokol'ün 1. Maddesi İle Sözleşme'nin Diğer Maddeleri Arasındaki Bağlantılar 50
1. 2. Madde 50
2. 3. Madde 50
3. 4. Madde 51
4. 6. Madde 51
5. 7. Madde 54
6. 8. Madde 54
7. 10. Madde 57
8. 11. Madde 57
9. 13. Madde 57
10. 14. Madde 58
III. SPESİFİK KONULAR 62
E. Kira Sözleşmeleri ve Kira Denetimi 62
F. Sosyal Koruma Davaları 66

G. Banka Davaları 70
H. Vergilendirme 73
İ. Şehir Planlama 76
J. Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Müsaderesi 77
K. Taşınmazların İadesi 81
L. Kamu Kuruluşları 84
M. Tasarruf Tedbirleri 87
N. Avrupa Birliği Hukuku 88

ANILAN DAVALAR DİZİNİ 91

Önsöz

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan sonra metinde "Mahkeme", "Avrupa Mahkemesi" veya "Strazburg Mahkemesi" olarak anılacaktır) tarafından içtihatlar hakkında yayımlanan rehberler dizinin birini teşkil eden bu rehber, Mahkeme tarafından verilen başlıca karar ve hükümler hakkında hukukçuları bilgilendirme amacını taşımaktadır. Dolayısıyla bu rehberde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (bundan sonra metinde "Sözleşme" veya "Avrupa Sözleşmesi" olarak anılacaktır) Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin içtihatlar, incelenerek özetlenmiştir. Okuyucu bu rehberde, konu hakkında geliştirilen anahtar-ilkeleri ve bunlarla ilgili örnekleri bulacaktır.

Atıfta bulunulan içtihatlar, önemli ve/veya en yeni ilke kararları* arasından seçilmiştir.

Mahkeme kararlarında, sadece kendisine başvuru yapılan davaları incelemez, aynı zamanda Sözleşme normları da geniş çaplı olarak aydınlatılmaya, korunmaya ve geliştirilmeye çalışılır. Ayrıca Mahkemenin vermiş olduğu kararlar, Devletlerin, Sözleşmeci Taraf sıfatıyla verdikleri taahhütlere riayet etmelerine katkıda bulunur (*İrlanda/Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, § 154, A Serisi no. 25 ve daha yeni bir tarihte *Jeronovičs/Letonya* [BD], no. 44898/10, § 109, 5 Temmuz 2016).

Sözleşme ile oluşturulan sistem, ayrıca insan haklarının korunmasına ilişkin normları yükselterek ve bu alandaki içtihatları Sözleşme'ye Taraf Devletlerin toplumlarının tamamını kapsayacak şekilde genişleterek, kamu düzenine dâhil olan konuları, genel menfaat içerisinde inceleme amacını taşır (*Konstantin Markin/Rusya* [BD], no. 30078/06, § 89, AİHM 2012). Nitekim Mahkeme, insan hakları alanında "Avrupa kamu düzeninin, anayasal aracı olarak" Sözleşme'nin rolünün altını çizmiştir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], no. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI ve daha yakın bir tarihte verilen *N.D. ve N.T./İspanya* [BD], no. 8675/15 et 8697/15, § 110, 13 Şubat 2020).

Sözleşme'ye Ek 15 No.lu Protokol vesilesiyle, yakın zamanda Sözleşme'nin önsözünde ikincillik ilkesine yer verilmiştir. Bu ilke uyarınca, "İnsan haklarının korunması sorumluluğu Taraf Devletler ve Mahkeme arasında paylaşılır" ve ulusal makamlar ve mahkemeler iç hukuku, Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlükleri tam olarak tanıyacak şekilde yorumlamalı ve uygulamalıdır (*Grzęda/Polonya* [BD], § 324).

Bu rehber, Sözleşme veya Ek Protokollerinin anılan her maddesi için, anahtar kelime referanslarını içermektedir. Her davada incelenen hukuki konular, (genel olarak) Sözleşme ve Protokollerinin metininden doğrudan çıkarılan terimleri içeren bir lügatçadan gelen *bir anahtar kelimeler listesiyle* özetlenmiştir.

Mahkeme içtihatlarına ilişkin *veri tabanı HUDOC*, anahtar kelimelerle arama yapma imkânı sunar. Anahtar kelimelerle arama yapılabilmesi, benzer bir hukuki içeriğe sahip olan belge gruplarını da bulmanıza imkân verir (Mahkeme tarafından her davada ileri sürülen gerekçe ve varılan sonuçlar, anahtar kelimelerle özetlenir). Her dava için önerilen anahtar kelimeler, belgenin sayfasında mevcuttur. Gerekli açıklamaların hepsini, *HUDOC kullanım klavuzunda* bulabilirsiniz.

*Anılan içtihat, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Komisyonunun iki resmi dilinden birinde ve/veya her ikisinde de (Fransızca ve İngilizce) olabilir. Davanın isminden sonra belirli bir ibare kullanılmadığı sürece, Mahkemenin Dairelerinden biri tarafından esasa ilişkin olarak verilen bir karara atıf yapılmaktadır. Kararlarda kullanılan "(k.k.)" ibaresi, Mahkemenin kabul edilebilirlik hakkında verdiği bir karara ve "[BD]" ibaresi ise Büyük Daire tarafından incelenen bir davaya atıfta bulunmaktadır.

I. Giriş

1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi – Mülkiyetin korunması

"1. Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

2. Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez."

HUDOC Anahtar kelimeler

Pozitif yükümlülükler (1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi)

Mal ve mülk (P1-1-1) – Mal ve mülk dokunulmazlığına saygı (P1-1-1) – Müdahale (P1-1-1) – Mülkiyetten yoksun bırakma (P1-1-1): Kamu yararı (P1-1-1) – Kanunla ön görülme (P1-1-1): Erişilebilirlik (P1-1-1); Öngörülebilirlik (P1-1-1); Kötüye kullanıma karşı güvenceler (P1-1-1) – Uluslararası hukukun genel ilkeleri (P1-1-1)

Mülkiyet kullanımını düzenlemek (P1-1-2): Genel menfaat (P1-1-2) – Vergi ödemelerinin sağlanması (P1-1-2) – Katkıların veya cezaların ödenmesinin sağlanması (P1-1-2)

1. Bu rehberin amacı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan sonra metinde "Mahkeme", "Avrupa Mahkemesi" veya "Strazburg Mahkemesi" olarak anılacaktır) tarafından kuruluşundan günümüze kadar ilgili alanda verilen başlıca kararlar hakkında hukukçuları bilgilendirme amacını taşımaktadır. Okuyucu bu rehberde, Mahkeme içtihatlarında geliştirilen anahtar-ilkeleri ve bunlarla ilgili örnekleri bulacaktır. Atıfta bulunulan içtihatlar, önemli kararlar ve/veya en yeni ilke kararları arasından seçilmiştir.

2. Mahkemenin kararları, sadece kendisine başvuru yapılan davaları incelemez, aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") normlarını da aydınlatır, korur ve geliştirir; ayrıca Devletlerin, Sözleşmeci Taraf sıfatıyla verdikleri taahhütlere riayet etmelerine katkıda bulunur (*İrlanda/Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, § 154). Sözleşme ile oluşturulan sistem, ayrıca insan haklarının korunmasına ilişkin normları yükselterek ve bu alandaki içtihatları Sözleşme'ye Taraf Devletlerin toplumlarının tamamını kapsayacak şekilde genişleterek, kamu düzenine dâhil olan konuları, kamu yararı içerisinde inceleme amacını taşır (*Konstantin Markin/Rusya* [BD], no. 2012/06, § 89).

3. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi mülkiyet hakkını güvence altına alır. Mahkeme, *Marckx/Belçika*, 1979, §§ 63-64 kararında, ilk defa şunları belirtmiştir:

> "(...) 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, herkese mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkı tanıyarak mülkiyet hakkını güvence altına almaktadır. "Mal ve mülk", "mülkiyet", "mülkiyetin kullanılması" İngilizce "*possessions*" ve "*use of property*" terimleri, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Hazırlık çalışmaları da bunu kesin şekilde doğrulamaktadır: Metni hazırlayanlar, mevcut 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ortaya çıkmasına yol açan ardışık taslakların konusunu tanımlamak için "mülkiyet hakkı" kavramını kullanmaya devam etmişlerdir. Bireyin mal ve mülkleri üzerinde tasarrufta bulunma hakkı, mülkiyet hakkının geleneksel ve temel bir unsurunu oluşturmaktadır (...).
>
> Bununla birlikte 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, ikinci paragrafında, Taraf Devletlere "kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek için gerekli gördükleri yasaları uygulama" yetkisi tanımaktadır. Böylece, böyle bir yasanın "gerekliliği" konusunda tek karar mercii olarak bu Devletleri belirlemektedir (...). "Kamu yararı" kavramı ise bazı durumlarda kanun koyucunun "mülkiyetin kullanımını düzenleme" yoluna gitmesine neden olabilir (...)"

II. Genel Bilgiler

A. 1 No.lu Protokol'ün 1. Maddesinin Uygulanabilirliği - "Mülkiyet"

1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi – Mülkiyetin korunması

"Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır (...)"

HUDOC Anahtar kelimeler

Mal ve mülk (P1-1-1) – Mal ve mülk dokunulmazlığına saygı (P1-1-1)

1. "Mülkiyet" Kavramı

4. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin birinci paragrafında yer alan "mülkiyet" kavramı özerk bir anlam taşımaktadır ve yalnızca güncel mülkleri değil, aynı zamanda başvuranın en azından "meşru bir beklentiye" sahip olduğunu iddia edebileceği alacakları da dâhil olmak üzere, mal varlığı değerlerini de kapsamaktadır. "Mülkiyet" kavramı hem ayni hakları hem de şahsi hakları içermektedir. Bu terim, taşınmazları, taşınırları ve diğer mülkiyet haklarını da kapsamaktadır.

a. Özerk anlam

5. "Mülkiyet" kavramı, somut mal ve mülklerin mülkiyetiyle sınırlandırılmayan ve ulusal hukukun şekli nitelendirmelerine göre bağımsız, özerk bir kapsama sahiptir: aktifleri oluşturan bazı diğer hak ve menfaatler, "mal varlığı hakları" için ve dolayısıyla bu hüküm anlamındaki "mülk" için de geçerli olabilir. Her davada, koşulların, bir bütün olarak ele alındığında, başvurana 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile korunan maddi bir menfaat sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesi önemlidir (*Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 63; *Öneryıldız/Türkiye* [BD], 2004, § 124; *Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 129; *Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 100; *Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 54; *Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 171; *Fabris/Fransa* [BD], 2013, §§ 49 ve 51; *Parrillo/İtalya* [BD], 2015, § 211; *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 76; *Elif Kızıl/Türkiye*, 2020, § 61).

6. Bir Devletin iç hukukundaki kanunları tarafından özel bir menfaatin bir "hak" olarak ve özellikle bir "mülkiyet hakkı" olarak tanınmaması, söz konusu menfaatin yine de bazı koşullarda Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" olarak değerlendirilmesini engellemez (kamuya ait bir taşınmaz üzerinde zamanın geçmesinden kaynaklanan güvencesiz ve geri alınabilir bir oturma hakkına ilişkin olarak *Depalle/Fransa* [BD], 2010, § 68; başvuranın izinsiz konutuna dair mülkiyet menfaatine ilişkin olarak *Öneryıldız/Türkiye* [BD], 2004, § 129; kültürel mirasın bir parçasını oluşturan bir taşınmazın sahibi olan kişinin iç hukuktaki yargılamalara katılma davetine ilişkin olarak *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, § 264). Yetkili makamların uzun süreli hoşgörüsü de başvuranlara ihtilaf konusu taşınmaz parseli üzerinde mülkiyet menfaati sağlayabilir (*Kosmas ve diğerleri/Yunanistan*, 2017, §§ 68-71; ayrıca bk. resmi tapu kaydı bulunmayan, ancak vakıf senedinde yer alan dini vakıf mallarına ilişkin olarak *Arnavutköy Rum Ortodoks Taksiarhis Kilisesi Vakfı/Türkiye*, 2022, §§ 45-46 ve Mahkemenin, geçen zamanın, başvuranın bir sanat eserine sahip olmasıyla ilgili olarak, "mülkiyet" teşkil edecek kadar yerleşik ve önemli bir mülkiyet menfaatine yol açtığı kanaatine vardığı *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, § 264). Ayrıca Mahkeme, iç hukukun belirli koşullarda bir taşınmaz parselinin kamulaştırılmasını ve bunun karşılığında tazminat hakkı tanınmasını öngörmesinin, mülkiyet menfaati oluşturduğuna hükmetmiştir (*Kutlu ve diğerleri/Türkiye*, 2016, § 58).

7. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin amacı ve hedefine aykırı olduğunu düşündüren herhangi bir unsur bulunmaması halinde, iddia edilen müdahalenin yapıldığı tarihte yürürlükte olan iç hukuku dikkate alabilir (*Pressos Compania Naviera S.A. ve diğerleri/Belçika*, 1995, § 31). Bu bağlamda,

bazı durumlarda, özellikle, iç hukuk bunları bir mal varlığı hakkı olarak kabul ediyorsa (*Ivanova ve Cherkezov/Bulgaristan*, 2016, § 68), hukuka aykırı inşaatlar da "mülkiyet" olarak kabul edilebilir (*Öneryıldız/Türkiye* [BD], 2004, § 127; *Depalle/Fransa* [BD], 2010, § 85, bk. önceki paragraf; *Brosset-Triboulet ve diğerleri/Fransa* [BD], 2010, § 71; *Keriman Tekin ve diğerleri/Türkiye*, 2016, §§ 42-46). Dolayısıyla yerel mahkemeler tarafından mülkiyet menfaatinin tanınması, belirleyici olmamakla birlikte, Mahkemenin değerlendirmesinde önemli bir unsurdur (*Broniowski/Polonya* [BD], 2004, §§ 130-131).

8. Bir mal varlığı hakkının belirli durumlarda geri alınabilir olması, onun 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında, en azından geri alma işlemine kadar korunan bir "mülkiyet" olarak kabul edilmesini engellemez (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 75; *Krstić/Sırbistan*, 2013, § 83; *Čakarević/Hırvatistan*, 2018, § 52; *Moskal/Polonya*, 2009, § 40; *Grobelny/Polonya*, 2020, § 58). Örneğin, Beyeler/İtalya ([BD], §§ 104-105) davasında, Bir tablonun satışına ilişkin sözleşme ulusal makamlar tarafından geçersiz kılınmasına rağmen Mahkeme, başvuranın tabloyu birkaç yıldır elinde bulundurması, yetkili makamların başvuranın tablo üzerinde bir mülkiyet menfaati olduğunu *fiili* (*de facto*) olarak değerlendirmesi ve başvurana tazminat ödenmiş olması gerekçeleriyle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile korunan bir mülkiyet menfaati olduğu sonucuna varmıştır (ayrıca bk. aşağıdaki sosyal yardım davaları bölümü). Mahkeme, aynı şekilde, bir kamu ihalesinin, daha sonra sözleşmesi iptal edilse dahi "mülkiyet" olarak nitelendirilebileceğine karar vermiştir (*Kurban/Türkiye*, 2020, §§ 64-65).

9. Mahkeme, maddi olmayan varlıklar açısından, özellikle, ilgili hukuki durumun bir mali hak veya menfaat oluşturup oluşturmadığını ve dolayısıyla ekonomik bir değer temsil edip etmediğini araştırır. Mahkeme böylelikle, örneğin, ticari marka, telif hakkı veya patent şeklindeki fikri mülkiyetin (*Melnychuk/Ukrayna* (k.k.), 2005; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, §§ 72, 76 ve 78; *Tokel/Türkiye*, 2021, § 56; *AsDAC/Moldova*, 2020, § 24; *Korotyuk/Ukrayna*, 2023, § 33) veya belirli koşullara sahip faaliyet ruhsatlarının (alkollü içki satışı veya balıkçılık hakları gibi, *Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç*, 1989, § 53; *Alatulkkila ve diğerleri/Finlandiya*, 2005, § 66; *O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda*, 2018, § 89) bir şirket adına kayıtlı internet alan adlarının münhasır kullanım hakkı (*Paeffgen GmbH/Almanya* (k.k.), 2007) ile aynı şekilde "mülkiyet" teşkil ettiğine karar vermiştir.

b. "Korunan" mal ve mülkler

10. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi yalnızca bir kişinin güncel mal ve mülkleri için geçerlidir (*Marckx/Belçika*, 1979, § 50 ve *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 64).

11. Dolayısıyla bir başvuran, ancak itiraz ettiği kararların 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mal ve mülkleri" ile ilgili olması durumunda söz konusu maddenin ihlal edildiğini iddia edebilir. "Mülkiyet" kavramı, "güncel mülklerin" yanı sıra başvuranın mülkiyet hakkından etkin bir şekilde yararlanma konusunda en azından "meşru bir beklentiye" sahip olduğunu iddia edebileceği alacakları da dâhil olmak üzere, mal varlığı değerlerini de kapsamaktadır (*Pressos Compania Naviera S.A. ve diğerleri/Belçika*, 1995, § 31; *J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd/Birleşik Krallık* [BD], 2007, § 61; *Von Maltzan ve diğerleri/Almanya* (k.k.) [BD], 2005, § 74 (c); *Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 35 (c); *Katona ve Závarský/Slovakya*, 2023, § 52).

12. Buna karşın, etkin bir şekilde kullanılması mümkün olmayan bir mülkiyet hakkının tanınması beklentisi, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülkiyet" olarak değerlendirilemez ve aynı durum, koşulun yerine getirilmemesiyle ortadan kalkan şarta bağlı bir talep için de geçerlidir (*Prens Hans-Adam II/Lihtenştayn* [BD], 2001, §§ 82-83; *Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2002, § 69; *Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 35(c); *Malhous/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2000; *Nerva ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 2002, § 43; *Stretch/Birleşik Krallık*, 2003, § 32; *Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 172) (kamulaştırılan taşınmazların iadesi ile ilgili özel bağlam için aşağıya bakınız).

13. İç hukukun yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin bir ihtilafın bulunduğu ve başvuranın argümanlarının daha sonra ulusal mahkemeler tarafından reddedilmesi halinde meşru beklenti ileri sürülemez (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 50 ve önceden yasal olarak kamulaştırılmış ve uzun bir süre sonra artık kamu yararına kullanılmayan bir mülke ilişkin olarak *Çiftçiler Anonim Şirketi ve diğerleri/Türkiye* (k.k.), 2020, § 82; ulusal güvenlik gerekçesiyle başvuran şirketlere veri depolama tesisi inşa etmek için ruhsat verilmemesine ilişkin olarak *UAB AmberCore DC ve UAB Arcus Novus/Litvanya*, 2023, §§ 130-131).

14. Dolayısıyla, mülkiyet hakkına müdahale edildiğinden şikâyet eden kişi öncelikle böyle bir hakkının olduğunu göstermek zorundadır (*Pištorová/Çek Cumhuriyeti*, 2004, § 38; *Des Fours Walderode/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2004; *Zhigalev/Rusya*, 2006, § 131). Başlangıçta, mülkiyet haklarının tanımlanması ve tanınması öncelikle iç hukuk düzenine aittir ve iddia ettikleri hakların ulusal düzeyde tam olarak niteliğini belirlemek ve dayandıkları haklara ilişkin delil sunmak başvuranların görevidir. Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin bir mevzuatı anayasaya aykırı bulan ancak yürürlüğe girmesini erteleyen bir kararının, kararın yürürlüğe girmesinden önceki döneme ilişkin olarak meşru bir beklenti yaratmadığına karar vermiştir (*Dobrowolski ve diğerleri/Polonya* (k.k.), 2018, § 28).

15. Bir başvuranın, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin korumasından yararlanabileceği bir mülkiyet menfaati olup olmadığı konusunda bir anlaşmazlık bulunduğunda, Mahkeme, ilgilinin hukuki statüsünü belirlemeye davet edilmektedir (*J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd/Birleşik Krallık* [BD], 2007, § 61). Başvuranın babasının mirasının, soybağının belirlenmesinden çok önce tasfiye edildiği bir davada, Mahkeme "mülkiyet" oluşturmaya yeterli bir mülkiyet menfaati bulmamıştır (*Wysowska/Polonya* (k.k.), 2018, §§ 51-52).

16. Buna karşın Mahkeme, yerel mahkemelerin başvuranın eşinin vasiyetini kabul ettiği ve başvuranın daha sonra noter huzurunda mirası kabul ettiği ve ardından kendisine geçen mülkleri tapu siciline kaydettirdiği bir davada, başvuranın eşinden miras hakkına yönelik mülkiyet menfaatinin "mülkiyet" teşkil edecek kadar önemli ve tanınmış olduğunu değerlendirmiştir (*Molla Sali/Yunanistan* [BD], 2018, §§ 128-132).

17. Benzer şekilde, başvuranın eşine ait, yasal yollardan edinilmiş takıların müsadere edilmesi ve ülke üzerinden transit geçiş sırasında bu takıların gümrük yetkililerine beyan edilmemesi nedeniyle para cezası uygulanması hususunda, Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin bileziklerin başvuranın "mülkiyetinde" olduğu yönündeki tespitini sorgulama konumunda olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle Mahkeme, başvuranın mağdur statüsünü kabul etmiştir (*Yaylalı/Sırbistan*, 2024, §§ 31-33).

i. Meşru beklentiler

18. Belirli durumlarda, mülkiyet menfaati elde etmeye yönelik "meşru beklenti" de " No.lu Protokol'ün 1. maddesinden yararlanabilir (*Pressos Compania Naviera S.A. ve diğerleri/Belçika*, 1995, § 31 ve *aksi yönde* (*a contrario*), *Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2002, § 73).

19. Bir beklentinin "meşru" olabilmesi için basit bir beklentiden daha somut olması ve söz konusu mülkiyet menfaatine dayanan bir mahkeme kararı gibi hukuki bir düzenleme veya eyleme dayanması gerekmektedir (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, §§ 49-50; *Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 173; *Saghinadze ve diğerleri/Gürcistan*, 2010, § 103; *Ceni/İtalya*, 2014, § 39; *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 75; *Valverde Digon/İspanya*, 2023, § 49).

20. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında "meşru beklenti" kavramını ilk olarak *Pine Valley Developments Ltd ve Diğerleri/İrlanda*, 1991, § 51 davasında geliştirmiştir. Mahkeme, söz konusu davada, imar izni verilmiş ve başvuranlar buna dayanarak arazi satın almışsa, bu durumun bir "meşru beklenti" oluşturduğunu değerlendirmiştir. İmar sertifikası, imar idaresinin geri alamayacağı bir belge olup, "ilgili mülkiyetin bir unsurunu" teşkil etmektedir (*ibid.*, § 51; bk. uzun süreli bir kira sözleşmesini yenileme seçeneğinin kullanılmasına ilişkin *Stretch/Birleşik Krallık*, 2003, § 35 kararı ve bir dairenin satın alınmasına ilişkin bir ön satış sözleşmesinin imzalanması, bedelin tamamının ödenmesi

ve başvuranın mülkün zilyetliğini almasına ilişkin olarak *Ceni/İtalya*, 2014, § 43). Bu tür durumlarda, "meşru beklenti", ilgili kişinin, makul ölçüde haklı olarak, mülkiyet haklarına etki eden sağlam bir yasal temele sahip bir hukuki düzenlemeye dayanmasından kaynaklanmaktadır (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 47).

21. "Meşru beklenti" kavramının bir diğer yönü, *Pressos Compania Naviera S.A. ve diğerleri/Belçika* (1995, § 31) davasında ortaya konmaktadır. Mahkeme, Belçika Yargıtayının bir dizi kararına dayanarak, söz konusu pilotaj kazalarına ilişkin alacaklarının, zarar meydana geldiği anda tazminat alacağına yol açan genel hukuk kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmesi yönünde "meşru bir beklentiye" sahip olduklarını iddia edebileceklerine karar vermiştir. Somut olayda tespit edilen "meşru beklenti" tek başına mülkiyet menfaati teşkil etmez; daha çok "mal varlığı değeri" olarak kabul edilen bir alacağın iç hukukta nasıl ele alınacağına ilişkindir (*Draon/Fransa*, 2005, § 7 ve *Maurice/Fransa*, 2005, §§ 67-69; ayrıca bk. *N.M. ve diğerleri/Fransa*, 2022, §§ 49-50).

22. Benzer şekilde, *Uzan ve diğerleri/Türkiye*, 2019, § 193 davasında Mahkeme, reşit olmayan başvuranların "mülkiyet" kavramına dayanan "meşru bir beklenti" içinde olabilecekleri sonucuna varmıştır zira yerel mahkeme, miras ve bağış yoluyla belirli haklara sahip olabileceklerini tanımıştır. *Jarre/Fransa* 2024, §§ 48-49 davası da miras hakları ve özellikle yabancı hukuka tabi olarak düzenlenmiş bir mirastan çıkarılan Fransız mirasçılara, Fransa'da bulunan tereke üzerinde telafi edici bir ön alım hakkı tanıyan yasal hükmün Anayasa Konseyi tarafından iptal edilmesinin yerel mahkemeler tarafından derhal uygulanmasıyla ilgilidir. Mahkeme, başvuranların hem babalarının ölümü anında hem de dava açtıkları sırada dört yasal şartı yerine getirdikleri ölçüde, hukuki olarak "mülkiyet" kavramı kapsamında meşru bir beklentileri olabileceğini değerlendirmiştir.

23. Ayrıca *Aliyeva ve diğerleri/Azerbaycan*, 2021, §§ 109-111 davasında Yüksek Mahkeme, devlet ihtiyaçları için yapılan kamulaştırmaya ilişkin benzer davalarda verdiği kararlarından sapmış olsa da Mahkeme, başvuranların yasal ek tazminat alma hakkına sahip oldukları iddialarının, Yüksek Mahkeme içtihatlarında açıkça tanımlanabilir bir çizgi ile yeterince kanıtlandığını belirtmiştir. Mahkeme, ulusal mahkemelerin yaklaşımlarındaki çelişkilere rağmen, ilgililerin taleplerinin, "mülkiyet" olarak kabul edilecek şekilde iç hukukta yeterince yerleşik bir "meşru beklenti" teşkil ettiği sonucuna varmıştır (karşıt yöndeki karar için bk. *ibid.*, §§ 118-120).

24. Buna karşın, iç hukukun nasıl yorumlanıp uygulanması gerektiği konusunda bir anlaşmazlık varsa ve bu bağlamda başvuran tarafından ileri sürülen argümanlar ulusal mahkemeler tarafından kesin olarak reddedilmişse, "meşru bir beklenti" olduğu sonucuna varılamaz (*Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 65; *Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 173; *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 75; *Karachalios/Yunanistan* (k.k.), 2017, § 46 ve *Radomilja ve diğerleri/Hırvatistan* [BD], 2018, § 149). Aynı şekilde, ilgili hükümlerde sonradan yapılan mevzuat değişiklikleri tek başına önceki düzenlemelerin kusurlu olduğunu kanıtlamaz (*Galakvoščius/Litvanya* (k.k.), §§ 42 ve 59-60). Söz konusu dava, başvuranın belediye seçimlerine aday olabilmek için yatırdığı teminatın yetkili makamlar tarafından iade edilmemesine ilişkindir.

25. Başvuran, sadece davalı hükümetin bazı üyelerinin Hükümetin iade talepleri lehinde siyasi açıklamalar yapmış olmasına (*Bata/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2008, § 77), bir kanunda yer alan ve nihayetinde kabul edilmeyen ileride çıkarılacak bir kanuna atıfta bulunan programatik bir beyana (*Zamoyski-Brisson/Polonya* (k.k.), 2017, § 78) veya ilgili ulusal hukukun açıkça mali yardım alma "hakkını" yeterli acil fonların varlığına bağladığı, ancak tahsis edilecek miktarlar ile bu fonun sınırlı mali kaynaklarının dağıtımı hakkında kurallar öngörmediği bir durumda söz konusu mali yardım için yaptığı başvurusuna (*Traina Berto ve Alfonsetti/İtalya* (k.k.), 2022, §§ 45-46) dayanmaktaysa, "meşru bir beklenti" olduğu sonucuna varılamaz. Ayrıca, kredisi sağlayan bir finans kuruluşu aracılığıyla bireylere hukuka aykırı olarak dağıtılan kamu yardımları söz konusu olduğunda da meşru beklenti olduğu sonucuna varılamaz (*BCR Banca pentru locuințe S.A./Romanya* (k.k.), 2024, §§ 127-139).

26. Başvuranın güncel olmayan "mal ve mülklere" yönelik talepte bulunduğu davalarda, Mahkeme, içtihatlarında, somut olayın koşullarının, bir bütün olarak ele alındığında, başvuranı maddi

bir menfaatin sahibi kılıp kılmadığını farklı şekillerde incelemiştir (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 76). Örneğin, Mahkeme, bazı davalarda, başvuranların, "talep edilebilir nitelikte yeterince belirli bir alacağa" sahip olup olmadıklarını (*Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2002, § 74); "ulusal mevzuat tarafından tanınan ve yaptırım gücü olan bir sosyal yardım hakkının" varlığını gösterip göstermediklerini (*Stec ve diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], 2005, § 51) veya "belirli bir yardımın verilmesi için ulusa mevzuat tarafından belirlenen koşulları" karşılayıp karşılamadıklarını (*Richardson/Birleşik Krallık* (k.k.), 2012, § 17) araştırmıştır.

27. Mahkeme, içtihatlarında, "gerçek bir uyuşmazlık" ya da "savunulabilir bir iddia" olmasını, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından korunan "meşru bir beklenti" olup olmadığını belirlemeye imkân veren bir kriter olarak öngörmemektedir. Bu, Mahkeme'nin 6. maddenin hukuk yönünün uygulanabilirliği hakkında karar verirken izlediği yaklaşımdan farklıdır (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, §§ 50 ve 52; *Draon/Fransa* [BD], 2005, § 68). Dolayısıyla, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında "mülkiyet" kavramı kapsamına giren alacakların varlığı ile 6. maddenin 1. fıkrasının ihtilaf konusu yargılamaya uygulanabilirliği arasında zorunlu bir bağlantı bulunmamaktadır. İç hukukun maddi hükümlerinin, başvuranlara söz konusu mülkün iadesi konusunda meşru bir beklenti tanımaması, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin somut olaya uygulanmaması yeterlidir. Aynı zamanda, bu durum, mal varlığı haklarının varlığına ilişkin gerçek ve ciddi bir (uyuşmazlığın) olması durumunda 6. maddenin 1. fıkrasının güvencelerinin uygulanmasını engellemeye yetmez (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 52 ve *J.S. ve A.S./Polonya*, 2005, § 51).

28. Özetle, içtihatlarda, iç hukukta mülkiyet menfaati doğuran bir dayanağın gerekliliğine atıfta bulunan farklı ifadeler bulunsa da bunların genel anlamı şu şekilde özetlenebilir: "meşru beklentiye" dayalı bir "mülkiyetin" tanınabilmesi için başvuranın ileri sürebileceği bir hakkı bulunmalı ve bu hak, *Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 52'de belirtilen ilke gereğince, (bk. aşağıdaki mahkeme kararına dayalı alacaklar ve borçlar bölümü) ulusal hukuk çerçevesinde yeterince belirlenmiş bir mülkiyet menfaati teşkil etmelidir (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 79).

c. Farklı "mülkiyet" türleri ve diğer mal varlığı menfaatleri

i.Mahkeme kararına dayalı alacaklar ve borçlar

29. Bir alacağın, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin kapsamına giren bir "mal varlığı değeri" olarak değerlendirilebilmesi için alacak sahibinin söz konusu alacağın, mahkemelerin yerleşik içtihadı ile teyit edilmesi gibi, iç hukukta yeterli bir dayanağı olduğunu göstermesi gerekmektedir (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 52; *Plechanow/Polonya*, 2009, § 83; *Vilho Eskelinen ve diğerleri/Finlandiya* [BD], 2007, § 94; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 65; *Haupt/Avusturya* (k.k.), 2017, § 47; *Radomilja ve diğerleri/Hırvatistan* [BD], 2018, § 142; *Grbac/Hırvatistan*, 2021, § 86). Bunun sağlanması durumunda, "meşru beklenti" kavramı devreye girebilir (*Draon/Fransa* [BD], 2005, § 65).

30. Alacaklar açısından "meşru beklenti" kavramı, söz konusu "mal varlığı değeri" olarak nitelendirilen alacağın iç hukukta nasıl değerlendirileceğiyle ve özellikle ulusal mahkemelerin tutarlı içtihadının aynı şekilde uygulanmaya devam edeceği varsayımıyla doğrudan ilişkilidir (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 48).

31. Buna karşılık, Mahkeme, öngörülebilir bir mevzuat müdahalesi nedeniyle icra edilemeyen bir alacak bakımından "meşru beklenti" kavramının uygulanamayacağını değerlendirmiştir (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society/Birleşik Krallık*, 1997, § 69).

32. Koşula bağlı bir alacak, koşul gerçekleşmediğinde sona erdiği için 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında bir mülkiyet teşkil etmez (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 35; *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein/Almanya* [BD], 2001, § 83; *Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2002, § 69).

33. Mahkeme kararına dayalı ve istenilebilir olması yeterince tespit edilmiş borç "mülkiyet" teşkil etmektedir (*Yunan Rafinerileri Stran ve Stratis Andreadis/Yunanistan*, 1994, § 59; *Bourdov/Rusya*, 2002, § 40; *Gerasimov ve diğerleri/Rusya*, 2014, § 179; *Yuriy Nikolayevich Ivanov/Ukrayna*, 2009, § 45; *Streltsov ve "Novocherkassk Askeri Emeklileri" diğer davaları/Rusya*, 2010, § 58). Buna karşılık, kesinleşmemiş bir mahkeme kararına dayalı ve dolayısıyla derhal ödenmesi gerekmeyen borcun istenilebilir olması yeterince tespit edilmiş olduğu değerlendirilemez ve dolayısıyla "mülkiyet" teşkil etmez.

34. Bir koşulun ayrımcı olması halinde, Sözleşme'nin 14. maddesi ile bağlantılı olarak 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline neden olabilir (*Zeïbek/Yunanistan*, 2009, §§ 45-46). Muamele farklılığıyla gerekçelendirilen bir miras veya vasiyet talepleri, "mülkiyet" olarak değerlendirilmiştir (*Marckx/Belçika*, 1979, §§ 52-55 ve *Fabris/Fransa* [BD], 2013, §§ 52-55).

ii.Ortaklık payları, finansal araçlar ve diğer ticari varlıklar

35. Genel olarak, ekonomik değeri olan ve bir ortağın/hissedarın söz konusu şirkette etkili olmasını sağlayan haklarla birlikte gelen bir ortaklık payı veya hisse, "mülkiyet" olarak değerlendirilebilir (*Olczak/Polonya* (k.k.), 2002, § 60; *Sovtransavto Holding/Ukrayna*, 2002, § 91; *Shesti Mai Engineering OOD ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, § 77; *Sebeleva ve diğerleri/Rusya*, 2022, § 39). Ayrıca, şirketin tasfiye edilmesi halinde şirket varlıklarından pay alma hakkı da dâhil olmak üzere, bu varlıklar üzerinde dolaylı bir alacak hakkı ve oy hakkı ve şirketin yönetimi ile politikalarını etkileme hakkı gibi diğer bunlara bağlı haklar da bu kapsamda değerlendirilebilir (*Société S. et T./İsveç*, Komisyon kararı; *Reisner/Türkiye*, 2015, § 45; *Marini/Arnavutluk*, 2007, § 165). *Mahkeme, Pintar ve diğerleri/Slovenya*, 2021, § 91 davasında, Hükümetin başvuranların hisselerinin herhangi bir ekonomik değere sahip olmadığı yönündeki görüşünün doğru olduğunu varsaysa bile, söz konusu hisselerin iptal edilmesinde 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilir olduğuna karar vermiştir.

36. Bununla birlikte, bir şirketin hissedarları, istisnai durumlar dışında, ilke olarak, şirketi etkileyen eylem veya tedbirler nedeniyle mağdur sıfatına dayanamazlar (*Agrotexim ve diğerleri/Yunanistan*, 1995, §§ 65-66; *Olczak/Polonya* (k.k.), 2002, § 57*; Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 111; *Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, § 124). Mahkeme, *Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, § 134 davasında, hissedarların haklarını etkileyen eylemlerin, şirketi etkileyen tedbir veya yargı süreçlerinden farklı olduğunu zira bunların iddia edilen niteliklerinin ve etkilerinin, söz konusu haklar üzerinde, hissedarların yalnızca şirket içindeki mali çıkarlarına zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda yönetim yapısı içindeki konumlarını da sarsan doğrudan ve bireysel sonuçları olduğunu teyit etmiştir (*Olczak/Polonya* (k.k.), 2002, § 58; Mahkemenin başvuran hissedara zımnen mağdur sıfatı tanıdığı bir dizi davaya atıfta bulunan *Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, §§ 131-133; ayrıca bk. *Project-Trade d.o.o./Hırvatistan*, 2020, §§ 44-45).

37. Mahkeme, hissedarların şirketlerini etkileyen bir tedbire ilişkin olarak mağdur sıfatına sahip olabileceği iki istisnai durum belirlemiştir (*Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, § 124; *Papachela ve AMAZON S.A./Yunanistan*, 2020, § 37). Mahkeme, bu gibi durumlarda, Uluslararası Adalet Divanının ("UAD") ifadesiyle, şirket perdesini "içeriden" kaldırmaya karar verebilir (*Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 111; *Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, § 138). Başka bir deyişle, bir hissedarın, şirketinin mal varlığını etkileyen bir tedbire ilişkin olarak Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında mağdur sıfatına dayanma hakkını tanıyabilir.

38. İlk istisna, şirket ve hissedarlarının birbirlerinden ayrı tutulmalarının yapay olacağı kadar karışık olduğu durumlarla ilgilidir (*KIPS DOO ve Drekalović/Karadağ*, 2018, § 87; *Fine Doo ve Canoski ve Diğerleri/Kuzey Makedonya* (k.k.), 2022, § 30). Bu durum özellikle küçük işletmelerin, aile şirketlerinin veya kooperatiflerin hissedarları tarafından yapılan başvurular ve özellikle de şirketin tek sahibi olan kişilerin şirketlerine yönelik alınan tedbirlerden şikâyetçi olması halinde (*Glas Nadezhda EOOD ve Anatoliy Elenkov/Bulgaristan*, 2007, § 40; *Papachela ve AMAZON S.A./Yunanistan*, 2020, § 37), bir küçük kooperatifin tüm hissedarlarının yaptığı başvurular veya bir aile şirketinde, en azından diğer

hissedarların itiraz etmediği durumlarda bir hissedarın yaptığı başvurular için de geçerlidir. Bu bağlamda, Mahkeme, *Ankarcrona/İsveç* (k.k.), 2000 davasında, bu gibi durumlarda mağdur sıfatının tanınmasının, hissedarlar arasında veya hissedarlarla yönetim kurulu arasında, Sözleşme tarafından korunan hakların ihlaline ilişkin görüş ayrılığı bulunmamasına dayandığını vurgulamıştır (*Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, §§ 136-137).

39. Mahkemenin şirketin kendi tüzel kişiliğini göz ardı edebileceği ve hissedarlara şirketlerini etkileyen bir tedbirle ilgili olarak kendisine şikâyette bulunma yetkisi verebileceği durum, özellikle şirketin yasal organları veya tasfiye durumunda likidatörleri aracılığıyla Sözleşme organlarına başvuramayacağının açıkça tespit edilmesi gibi istisnai koşulların söz konusu olduğu hallerdir (*Agrotexim ve diğerleri/Yunanistan*, 1995, § 66; *Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 111; *CDI Holding Aktiengesellschaft ve diğerleri/Slovakya* (k.k.), 2001, § 4; *Meltex Ltd ve Movsesyan/Ermenistan*, 2008, § 66; *Veselá ve Loyka/Slovakya* (k.k.), 2005; *G.J./Lüksemburg*, 2000, § 24; *Feldman ve Slovyanskyy Bank*, 2017, §§ 28-29; *Vladimirova/Rusya*, 2018, §§ 40-41). Mahkeme, bu kategoriye giren davalarda, ilgili şirketin dış denetim tedbirlerine tabi olmasını önemli bir unsur olarak görmektedir, ancak tek unsur bu değildir (*Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, §§ 124, 138-139 ve 143).

40. Şirketin menfaatlerini korumakla yükümlü olan bir yöneticinin, ilgili şikâyeti yerel mahkemelere veya Mahkemeye taşıma konusunda yetersiz kaldığını veya bunu reddettiğini (*Agrotexim ve diğerleri/Yunanistan*, 1995, § 70; *Veselá ve Loyka/Slovakya* (k.k.), 2005; *Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, § 144), şikâyetin, hissedarlar ile yeni yönetim arasında fikir ayrılığına neden olacak şekilde şirket yönetiminin değiştirilmesi veya bir kayyum atanması gibi bir tedbire veya aralarında çıkar çatışması doğuran bir tedbire dayandığını (*Crédit industriel/Çek Cumhuriyeti*, 2003, § 51; *Camberrow MM5 AD/Bulgaristan* (k.k.), 2004; *Capital Bank AD/Bulgaristan* (k.k.), 2004; *Uluslararası Ticaret ve Kalkınma Bankası AD ve diğerleri/Bulgaristan*, 2016, §§ 90-92; *G.J./Lüksemburg*, 2000, §§ 23-24; *Feldman ve Slovyanskyy Bank*, 2017, §§ 28-29) göstermek hissedarların sorumluluğundadır. Bir durumda olduğu gibi diğerinde de, ihtilaf konusu tedbirler, hissedarların durumları üzerinde doğrudan (*S.p.r.l. ANCA ve diğerleri/Belçika* (k.k.), 1994) veya dolaylı olarak (*G.J./Lüksemburg*, 2000, § 24) potansiyel olarak ağır sonuçlar doğurmalıdır. Hissedarlar, şirketin, kendi yasal organları aracılığıyla Sözleşme organlarına başvurmasının somut ve gerçek anlamda imkânsız olduğunu ve sonuç olarak şikâyetlerini şirket adına takip etmelerine izin verilmesi gerektiğini gösteren güçlü ve ikna edici nedenler sunmalıdır (*Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, §§ 144-145).

41. Mahkeme, yukarıda belirtilen genel ilkeleri uygulayarak, *Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020 davasında, hissedarların, finansal bir kriz nedeniyle Devletin bankalar üzerinde denetim uygulamasının ardından, bankalar üzerindeki kontrollerini kaybettiklerini öne sürerek, söz konusu bankaları hedef alan ihtilaf konusu tedbirler nedeniyle mağdur sıfatına sahip olamayacaklarına hükmetmiştir. Mahkeme, bu karar varırken, ilk olarak, reformun bankalar ve bunların yasal organları üzerinde önemli etkileri olmasına rağmen, başvuran hissedarların hakları üzerindeki etkilerinin tali ve dolaylı kaldığını, hissedarların oy hakkının yapay olarak azaltılması veya hisselerinin doğrudan iptal edilmesi gibi durumların söz konusu olmadığını, başvuranların ilgili bankalardaki hisselerinin büyüklüğünün başvuranların ilgili bankalardaki hisselerinin büyüklüğü, ortak hareket edecekleri bir hissedar sözleşmesi bulunmadığından, kolektif etkilerinin de zayıf kaldığını tespit etmiştir (*ibid.*, §§ 154-155). Mahkeme, ikinci olarak, söz konusu bankaların çok sayıda hissedara sahip anonim şirketler olduğunu ve yönetimlerinin tamamen devredildiğini tespit etmiş ve başvuranların iki bankadaki hisse yüzdesinin kesin oranının belirleyici olmadığını ekleyerek bankaların ve hissedarların birbirlerine "karışmadıkları" sonucuna varmıştır (*ibid.*,§ 157). Mahkeme son olarak, bankaların kendi adlarına başvuru yapmalarını engelleyen istisnai bir durumun mevcut olmadığını tespit etmiştir. Bu bağlamda, bankaların faaliyetlerine devam ettiğini, başvuranların bankaları kendi adlarına yasal işlem başlatmaya zorlayabilecek oy çoğunluğuna sahip olduklarını, denetleyici otoritelerin kararlarının adli denetime tabi olduğunu ve bankaların bu konuda gereksiz bir baskıya maruz kaldıklarına dair herhangi bir gösterge bulunmadığını kaydetmiştir (*ibid.*, §§ 159-164).

42. Mahkeme, varılan sonuçların, Avrupa Konseyi üye Devletlerinin, birçoğu tarafından

oluşturulan düzenleyici çerçevede öngörülen ve bankalar ve benzeri finansal kuruluşlara yönelik nispeten katı müdahaleci tedbirlerin uygulanması gerektiğine zira bankacılık sektöründeki düzenleme eksikliğinin, bu Devletlerin ekonomileri için büyük sistemsel riskler doğurma potansiyeline sahip olduğuna yönelik ilkeyle uyumlu olduğunu belirtmiştir (*ibid.*, § 167). Bununla birlikte, üye Devletlerin bankacılık sektörünü düzenlemeye çalışırken ne kadar ileri gidebileceği konusunda bir sınır bulunmaktadır (*Project-Trade d.o.o./Hırvatistan*, 2020, "Bankacılık Davaları" başlıklı bölüm).

43. *Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 111 davasında Mahkeme, *Agrotexim ve diğerleri* davasında belirlenen genel ilkelerin, "mağdur" sıfatına sahip olduklarının kabul edilmesi için şirketleriyle özdeşleştirilmeyi, yani şirket perdesinin "içeriden" kaldırılmasını talep eden hissedarlar tarafından açılan başvurular çerçevesinde birçok kez uygulandığını belirtmiştir (ayrıca bk. *Albert ve diğerleri/Macaristan* [BD], 2020, § 138). Bununla birlikte, *Agrotexim* içtihadı, şirket perdesinin bir limited şirketin alacaklılarının menfaatine olacak şekilde "dışarıdan" kaldırılmasını gerektiren davalar açısından doğrudan uygulanamaz. Bu bağlamda Mahkeme, bir limited şirketin yalnızca sahiplerinin veya yöneticilerinin hileli işlemlerini gizlemek amacıyla bir paravan olarak kullanıldığı durumlarda, şirket perdesinin kaldırılmasının, Devlet dahil alacaklıların haklarını korumak adına uygun bir çözüm olabileceğini ve yanlış bir uygulama olmadığını kabul etmiştir (*Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya*, 2013, § 877). Ayrıca, limited şirketlerin veya Devletin sahip olduğu bankaların alacaklıları tarafından açılan birçok davada, Mahkeme, davalı Devletin, şirket perdesinin arkasına saklanarak, ilgili şirketin veya bankanın borcunu ödemeyi reddetmesi gerekçesiyle Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti* [BD], 2014, §§ 114-115). Mahkeme, bu bağlamda, Devletin, şirketin veya hissedarlarının aleyhine olacak şekilde şirketin fonlarını kötüye kullanıp kullanmadığını, şirketin bağımsızlığına zarar verip vermediğini veya tüzel kişiliğini başka bir şekilde suistimal edip etmediğini tespit etmeye çalışmıştır (*Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 111).

44. Son olarak, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, sermaye piyasasında işlem görebilen, el değiştirebilen ve değeri çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilen tahvillere uygulanmaktadır (*Mamatas ve diğerleri/Yunanistan*, 2016, § 90; ayrıca bk. *Pintar ve diğerleri/Slovenya*, 2021, § 92). Mahkeme, *Freire Lopes/Portekiz* (k.k.), 2023, § 78 davasında, bir bankanın, başvuranın hisselerini belirli bir fiyattan satın almayı kabul etmesinin, finansal araç kapsamında bir tahvil olduğuna karar vermiştir.

45. Bununla birlikte Mahkeme, özel bir amaç için oluşturulmuş ve mal edinme hakkı tanıyan bir Devlet tahvilinin, ilk aşamada sahibine bir otomobil alma hakkı tanıması ancak Sözleşme'nin onaylanmasının hemen ardından ve daha sonra bir çerçeve yasaya tabi olması nedeniyle mülkiyet hakkı doğurmadığına hükmetmiştir (*Grishchenko/Rusya* (k.k.), 2004).

46. Son olarak Mahkeme, *Pannon Plakát Kft ve diğerleri/Macaristan*, 2022, §§ 42 ve 44 davasında, karayolları kenarındaki reklam panolarının, ticari faaliyetin başka bir türüne uyarlanamayacak, değişken olmayan ve sabit bir varlık türü olarak değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir. Bir kanun sonucunda bu panoların kaldırılması, başvuran şirketlerin ticari fırsatlarını kaybetmesine neden olmuş ve hisselerinin değerinin düşmesine yol açabilecek bir kar kaybı riskini beraberinde getirmiştir.

iii.Müşteri kitlesi

47. Mahkeme, başvuranların, işleri sayesinde, birçok açıdan özel bir hak niteliği taşıyan ve bir mal varlığı ve dolayısıyla 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk cümlesi anlamında mülkiyet olarak değerlendirilebilecek bir müşteri kitlesi oluşturabildikleri mesleklerle ilgili davalarda, mülkiyet haklarına benzetilebilecek hakların mevcut olduğunu kabul etmiştir (*Lederer/Almanya* (k.k.), 2006; *Buzescu/Romanya*, 2005, § 81; *Wendenburg ve diğerleri/Almanya* (k.k.), 2003; *Olbertz/Almanya* (k.k.), 1999; *Döring/Almanya* (k.k.), 1999; *Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 54; *Van Marle ve diğerleri/Hollanda*, 1986, § 41; *Malik/Birleşik Krallık*, 2012, § 89; *Rola/Solvenya*, 2019, § 71; bu içtihadın kapsamlı bir sunumu için bk. *Könyv-Tár Kft ve diğerleri/Macaristan*, 2018, §§ 31-32).

iv.Lisanslar

48. Ticari bir faaliyetin yürütülmesine yönelik bir lisans, mülkiyet teşkil eder ve bu lisansın geri alınması, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan hakka bir müdahale olarak değerlendirilir (*Megadat.com SRL/Moldova*, 2008, §§ 62-63; *Bimer S.A./Moldova*, 2007, § 49; *Rosenzweig ve Bonded Warehouses Ltd./Polonya*, 2005, § 49; *Capital Bank AD/Bulgaristan*, 2005, § 130; *Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç*, 1989, § 53; *Vékony/Macaristan*, 2015, § 29; *Fredin/İsveç (no 1)*, 1991, § 40; *Malik/Birleşik Krallık*, 2012, § 90; *NIT S.R.L./Moldova*, 2022, § 235).

49. Bir kredi kuruluşunun faaliyet izninin iptal edilmesi ve bunun sonucunda söz konusu bankanın otomatik olarak tasfiye sürecine girmesi, "mülkiyet" olarak değerlendirilmiştir (*Capital Bank AD/Bulgaristan*, 2005, § 130).

50. Benzer şekilde, başvuranın su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetinin normal şekilde yürütülmesiyle bağlantılı olan midyelerin toplanmasına yönelik izin de bir "mülkiyet" teşkil etmiş ve bu toplamanın geçici olarak yasaklanması, söz konusu izne getirilen bir kısıtlama olarak değerlendirilmiştir (*O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda*, 2018, § 89).

51. Ayrıca, yayın frekanslarının tahsis edilmediği bir ulusal karasal televizyon yayın lisansının içerikten yoksun olduğuna karar verilmiştir (*Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 177).

52. Son olarak Mahkeme, *Eólica de S. Julião, Lda/Portekiz* (k.k.), 2024, §§ 94-95 davasında, bir rüzgar enerjisi santralinin işletme ruhsatının, akustik etki üzerine bir çalışmanın sunulması koşuluna bağlı olduğunu, ancak somut olayda bu çalışmanın yapılmadığını tespit etmiştir. Bu koşulun yerine getirilmemiş olması nedeniyle, başvuran şirket, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" üzerinde hak iddia edememiştir.

v.Gelecek gelir

53. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, kişilere mal edinme hakkı tanımaz (*Denisov/Ukrayna* [BD], 2018, § 137). Bu nedenle, gelecekte elde edilmesi beklenen bir gelir ancak hâlihazırda kazanılmışsa veya kesinleşmiş bir alacağa konu oluyorsa "mülkiyet" olarak kabul edilebilir (*Ian Edgar (Liverpool) Ltd/Birleşik Krallık* (k.k.), 2000; *Wendenburg ve diğerleri/Almanya* (k.k.), 2003; *Levänen ve diğerleri/Finlandiya* (k.k.), 2006; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 64; *Denisov/Ukrayna* [BD], 2018, § 137; *Juszczyszyn/Polonya*, 2022, § 344; *Gyulumyan ve diğerleri/Ermenistan* (k.k.), 2023, § 101).

54. Buna karşılık, belirli ve garanti edilmiş bir gelire sahip olmayan, ekonomik dalgalanmalara tabi olan serbest meslek faaliyetlerinin iş hacmi "mülkiyet" olarak değerlendirilmez (*Yunan Gümrük Komiserleri Federasyonu, Gialouris ve diğerleri/Yunanistan*, Komisyon kararı, 1995). Mahkeme, benzer şekilde, *Energyworks Cartagena S.L./İspanya* (k.k.), 2024, § 48 davasında, iç hukukun veya içtihatların, yatırım getirisi veya makul bir getiri olarak ödenecek sabit ve değişmez bir miktara ilişkin bir hak öngörmediği durumlarda, yeni bir düzenlemenin yürürlüğe girmesiyle birlikte alınması öngörülen sübvansiyonların, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülkiyet" teşkil edecek şekilde iç hukukta yeterli bir dayanağının bulunmadığı sonucuna varmıştır.

vi.Fikri mülkiyet

55. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, fikri mülkiyet haklarına doğrudan uygulanır (*Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 72).

56. Bu hüküm, marka henüz tescil edilmeden önce dahi bir ticari markanın tescil başvurusuna (*Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 78) ve *öncelikle* (*a fortiori*) ticari markalara (*Kamoy Radyo Televizyon Yayincilik ve Organizasyon A.S./Türkiye*, 2019, § 37), patentlere (*Smith Kline et French Laboratories Ltd/Hollanda* (k.k.), 1990 ve *Lenzing AG/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı, 1998; *Tokel/Türkiye*, 2021, § 56) ve telif haklarına (*Melnychuk/Ukrayna* (k.k.), 2005) uygulanır. Telif hakkı

sahipleri, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin sağladığı korumadan yararlanır (*Neij ve Sunde Kolmisoppi/İsveç* (k.k.), 2013; *SIA AKKA/LAA/Letonya*, 2016, § 41). Bir romanın çeviri hakkı da bu koruma kapsamına girer (*SC Editura Orizonturi SRL/Romanya*, 2008, § 70; *Safarov/Azerbaycan*, 2022, § 30; *Korotyuk/Ukrayna*, 2023, § 33). Aynı şekilde, müzik eserleri üzerindeki haklar ve bunlardan doğan ekonomik menfaatler, özellikle lisans sözleşmeleri yoluyla, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin koruması altındadır (*SIA AKKA/LAA/Letonya*, 2016, § 55).

vii.Kira sözleşmesi ve konut hakları

57. Mahkeme, bazı davalarda, bir kira sözleşmesinin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin korumasından yararlanan bir mülkiyet menfaati teşkil ettiğini değerlendirmiştir (*Stretch/Birleşik Krallık*, 2003, §§ 32-35; *Bruncrona/Finlandiya*, 2004, § 79; *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 140). Mahkeme, *Di Marco/İtalya*, 2011, §§ 48-53 davasında, başvuranın, bir araziyi işletmek ve ticari faaliyette bulunmak gibi mal varlığı menfaatlerine dayanan meşru beklentisinin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" teşkil edecek kadar önemli olduğuna karar vermiştir.

58. Buna karşılık, Mahkeme, başvuranın "sosyal konut" kiralama hakkının, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" olarak değerlendirilemeyeceğine (*Tchokontio Happi/Fransa*, 2015, § 60) zira iç hukuk mahkemeleri tarafından verilen karar doğrultusunda başvuranın, bir daireyi kullanma hakkına sahip olsa da mülkiyet hakkına sahip olmadığına karar vermiştir.

59. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanıp uygulanamayacağı meselesi, konut hakkı bağlamında sıklıkla büyük önem taşımaktadır.

60. Komisyon tarafından incelenen *S./Birleşik Krallık* (k.k.), 1986 davasında, başvuran, eşcinsel ilişkisi çerçevesinde, belediyeye ait bir evin kiracısı olan bir kadınla uzun yıllar boyunca birlikte yaşamıştır. Başvuranın kendisi ise bu kira sözleşmesinde taraf olmamış ve söz konusu konut üzerinde herhangi bir yasal hakka sahip olmamıştır. Partnerinin ölümünün ardından belediye, başvurana karşı dava açmış ve mahkeme tahliye kararı vermiştir. Komisyon, başvuran ile belediye arasında herhangi bir sözleşme ilişkinin bulunmadığı ve başvuranın yasal bir dayanağı olmaksızın söz konusu konutta bir süre ikamet etmiş olmasının, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" teşkil etmeyeceği sonucuna varmıştır.

61. "Mülkiyetin" varlığına ilişkin olarak, *Durini/İtalya* (k.k.), 2014 davasında, Komisyon, ölen eşin ve babalarının atalarına ait 1918 tarihli bir vasiyetnamede, bu hakkın yalnızca erkek soyundan gelen en büyük çocuğa ait olduğu belirtilmesine rağmen, (bir vakfa ait olan) aile şatosunda yaşamaya devam etme hakkı talep eden bir anne ve kızlarının iddialarıyla ilgili karar vermiştir. Komisyon, maliki olunmayan bir şatoda ikamet etme hakkının 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" teşkil etmediğini ve bu nedenle bu hükmün somut olayda uygulanamayacağını değerlendirmiştir.

62. Ülke içinde yerinden edilmiş kişilere ilişkin bir davada, Mahkeme, kayıtlı bir tapu bulunmasa bile, başvuranın bir konutta on yıldan uzun süre kesintisiz oturmasının, ilgilinin bu konutu iyi niyetle kullanması, yetkili makamların bu durumu açıkça hoş karşılaması ve bu tür kişilere konut hakları tanıyan ve korunmaları için güçlü güvenceler sağlayan çeşitli mevzuatlar kabul etmesi halinde, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülkiyet" olarak değerlendirilebileceği kanaatine varmıştır (*Saghinadze ve diğerleri/Gürcistan*, 2010, §§ 104-108).

63. *Hamer/Belçika*, 2007, § 76 davasında, ihtilaf konusu yazlık ev, yerel makamların bir imar ihlali raporu düzenlemesinden yirmi yedi yıl önce, inşaat ruhsatı olmadan inşa edilmiştir. Yetkili makamlar, binanın yıkılması emrini vermeden önce, bu duruma on yıl boyunca müsamaha göstermeye devam etmiştir. Mahkeme, başvuranın, babasının da daha önce ödemiş olduğu vergileri ödemeye devam ettiği bu yazlık evden yararlanmada sahip olduğu mülkiyet menfaatinin, maddi bir menfaat teşkil edecek kadar yeterince önemli ve tanınmış olduğu, dolayısıyla "mülkiyet" teşkil ettiği kanaatine varmıştır.

64. Benzer şekilde, *Keriman Tekin ve diğerleri/Türkiye*, 2016, §§ 40-43 davasında Mahkeme,

başvuranın hukuka aykırılık konusunda herhangi bir sorun yaşamadan bir süre boyunca ruhsatsız inşa edilen yazlık bir yararlanabildiği gerekçesiyle, söz konusu evin "mülkiyet" teşkil ettiğine karar vermiştir.

65. Mahkeme, *Elif Kızıl/Türkiye*, 2020, §§ 67-69 davasında, başvuranın tapu siciline kaydedilmiş bir taşınmazı yasal olarak edindiğini gözlemlemiştir. Mahkeme, bu taşınmazın daha sonra Hazineye devredilmesine rağmen, başvuranın tapusunun hiçbir zaman resmi olarak iptal edilmediğini ve başvuranın, ilgili vergileri ödeyerek, yirmi sekiz yıl boyunca bu taşınmazı kullanmaya devam ettiğini tespit etmiştir. Mahkeme, yetkililerin bu süre zarfındaki hoşgörüsünü göz önünde bulundurarak, başvuranın ihtilaf konusu taşınmaz üzerinde "mülkiyet" teşkil eden bir mülkiyet menfaatine sahip olduğuna karar vermiştir.

66. Venedik'te bulunan bir lagünde faaliyet gösteren bir balık çiftliğine ilişkin *Valle Pierimpiè Società Agricola S.P.A./İtalya*, 2014, §§ 47-51 davasında, Mahkeme, başvuran şirketin noter tarafından düzenlenmiş ve tapu siciline kaydedilmiş resmi bir tapuya sahip olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme, başvuran şirketin meşru beklentisini, XV. yüzyıla dayanan ve özel şahıslara balıkçılık vadileri üzerinde mülkiyet hakkı tanınmasını ve bu taşınmazın aralıksız olarak malik sıfatıyla kullanılmasını içeren bir uygulamaya dayandırabileceği kanaatine varmıştır. Mahkeme, başvuran şirketin *Valle Pierimpiè* için emlak vergisi ödediğini ve vadiyi burayı işgal etmesine ve malik gibi davranmasına yetkili makamların hiçbir zaman itiraz etmediğini tespit etmiştir. Mahkeme, söz konusu alanın, başvuran şirketin ticari faaliyetinin merkezi olduğunu, şirketin buradan elde ettiği kârın başlıca gelir kaynağını oluşturduğunu ve *Valle Pierimpiè*'nin kamuya ait deniz alanına dâhil edilmesine kadar, başvuran şirketin bu faaliyeti sürdürmeye devam etme konusunda meşru bir beklentiye sahip olduğunu kaydetmiştir. Mahkeme, bu koşulların başvurana 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından korunan maddi bir menfaat sağladığı sonucuna varmıştır.

67. Dahası, *Chiragov ve diğerleri/Ermenistan* [BD], 2015 davasında Mahkeme, konut ve arazi üzerinde, süreli veya süresiz olarak sahip olunan "kullanım hakkının", önemli bir menfaat temsil eden güçlü ve korunan bir hak olduğuna ve böylece "mülkiyet" teşkil ettiğine karar vermiştir (§ 147). Bu sonuç, özellikle Sovyet sonrası dönemdeki davalar açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, bir bina üzerinde sahip olunan tapu, otomatik olarak binanın bulunduğu arazi üzerinde de hak doğurmamaktadır (*Maharramov/Azerbaycan*, 2017, § 53). Sovyet hukuku sisteminde, vatandaşların konut sahibi olma hakları vardı ancak topraklar özel mülkiyet konusu değildi ve Devlet malı olarak kabul ediliyordu (*Chiragov ve diğerleri/Ermenistan* [BD], 2015, § 146; ayrıca bk. *Tkachenko/Rusya*, 2018, § 7, bu davada, bir evin bulunduğu arazi ve bitişiğindeki parsel bir belediyeye aitti). Bu nedenle, "kullanım hakkı" bireylerin bir arazi üzerinde edinebileceği tek gerçek hak olarak görülmekteydi. Daha sonra reformlar gerçekleştirilmiştir; ancak bazı durumlarda başvuranların mülkiyet hakkının varlığı hâlâ belirsizliğini korumaktadır.

68. Geçerli bir tapu belgesi bulunmayan başvuranlar, ihtilaf konusu taşınmaz üzerinde mülkiyet menfaatine sahip olduklarını kanıtlamak için başka tür belgeler sunmak zorundadır. Örneğin, *Maharramov/Azerbaycan*, 2017 davasında, başvuran, dükkânını inşa ettiği arazide "kullanım hakkına" sahip olduğunu, söz konusu araziye ait emlak vergisini ödediğini kanıtlayarak göstermiştir. Mahkeme, başvuranın, arazi üzerindeki yapının maliki olması nedeniyle en azından söz konusu arazinin "meşru kullanıcısı" olduğunu ve ileride araziyi edinme olasılığına sahip olduğunu değerlendirmiştir (§ 54). Buna karşılık, *Arsimikov ve Arsemikov/Rusya*, 2020 davasında Mahkeme, başvuranların üzerinde hak iddia ettikleri araziye ilişkin olarak iddialarına hiçbir kanıt sunmamaları nedeniyle, bu arazi üzerinde herhangi bir haklarının bulunduğunu ileri süremeyeceklerine karar vermiştir (§ 49) (bk. ayrıca iç veya uluslararası silahlı çatışmalarda mal varlığı tahribatı başlıklı bölüm).

69. Dahası, kamu görevlilerine yapılan konut yardımı, kesin miktarı tartışmalı olsa bile, bu yardımı alma koşullarını karşılayanlar için "mülkiyet" teşkil eder (*Nechayeva/Rusya*, 2020, §§ 40-41). Bu davada Mahkeme, bütçe nedenleriyle yapılan ancak Rus hukukunda öngörülmeyen konut yardımı kesintisinin yasa dışı olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranın, ihtilaf konusu kesintiyi geçerli şekilde kabul edemeyeceğine zira bu olasılığın kanun tarafından öngörülmediğine karar vermiştir (*ibid.*, § 48).

70. Son olarak,**Error! Hyperlink reference not valid.** (k.k.), 2024, §§ 122-127 ve 135 davasında Mahkeme, ilgili yasal düzenlemelerin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi ve kanun koyucunun müdahalesinin ardından, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin bir önceki devlet başkanının dul eşine sağlanan kamu konutunu ücretsiz kullanmaya devam etmesinin reddedilmesine uygulanamayacağına karar vermiştir.

viii.Sosyal güvenlik ödemeleri ve emeklilik

71. Sözleşme organlarının eski içtihatlarına göre, zorunlu sosyal sigorta primlerinin ödenmesi ancak ödenen primlerin miktarı ile alınan yardımlar arasında doğrudan bir bağlantı bulunması halinde 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında korunan bir hak doğurdu (*Müller/Avusturya*, Komisyon kararı, 1975, s. 49). Böyle bir bağlantı olmadığı takdirde, başvuran, fon üzerinde belirlenebilir ve talep edilebilir bir paya sahip olarak değerlendirilemezdi (*G./Avusturya*, Komisyon kararı, 1994, s. 86; *Kleine Staarman/Hollanda*, Komisyon kararı, 1985, s. 166).

72. Ancak, yakın tarihli birçok davada Mahkeme, katkı payı olmayan sosyal yardım ödemelerinin dahi 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında mülkiyet teşkil edebileceğini sistematik olarak kabul etmiştir (*Bucheň/Çek Cumhuriyeti*, 2002, § 46; *Koua Poirrez/Fransa*, 2003, § 37; *Wessels-Bergervoet/Hollanda* (k.k.), 2000; *Van den Bouwhuijsen ve Schuring/Hollanda* (k.k.), 2003).

73. Söz konusu hükmün sosyal güvenlik yardımlarına uygulanıp uygulanamayacağı konusundaki belirsizlik, nihayetinde *Stec ve diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], 2005, §§ 47-56 davasında giderilmiştir. Mahkeme, bu davada, çoğu Devlette, otomatik haklar sağlayan geniş bir sosyal yardım yelpazesinin mevcut olduğunu kaydetmiştir. Bu yardımların finansman yöntemlerinin büyük ölçüde çeşitlilik göstermektedir: Bazı yardımlar, belirli bir fona ödenen primlerle finanse edilmektedir; diğerleri, yardım talep eden kişinin yaptığı katkılara bağlıdır. Birçok sosyal yardım ise genel vergilerden finanse edilmekte ve kanunla tanımlanmış belirli kategorilere mensup bireylere tahsis edilmektedir. Finansman yöntemlerinin çeşitliliği ve sosyal güvenlik sistemlerinin çoğunda yardımların birbiriyle iç içe geçmiş olması göz önünde bulundurulduğunda, yalnızca belirli bir fona yapılan katkılarla finanse edilen yardımların 1 No.lu Protokolün 1. maddesi kapsamına girdiğini kabul etmek artık haklı değildir. Üstelik genel vergilerle finanse edilen yardımları bu kapsama almamak, bu tür bir durumda, vergi yoluyla bu sisteme katkıda bulunan birçok hak sahibinin katkılarını göz ardı etmek anlamına gelecektir (daha fazla ayrıntı için bk. *Beeler/İsviçre* [BD], 2022, §§ 50-65, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ve Sözleşme'nin 8. maddesi bağlamında).

74. Modern demokratik bir Devlette, birçok birey, yaşamlarının tamamı veya bir kısmı boyunca, geçimlerini yalnızca sosyal güvenlik veya sosyal yardımlar yoluyla sağlayabilmektedir. Birçok iç hukuk sistemi, bu bireylerin belirli bir güvenceye ihtiyaç duyduğunu tanımakta ve bu doğrultuda, belirli koşullar yerine getirildiği takdirde otomatik sosyal yardım ödemelerini öngörmektedir. Ulusal mevzuatın bir bireyin sosyal yardım alma hakkını tanıdığı durumlarda, bu menfaatin öneminin yansıtılması için 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilir olduğunun kabul edilmesi mantıklıdır (*Stec ve diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], 2005, § 51; *Moskal/Polonya*, 2009, § 39; *Andrejeva/Letonya* [BD], 2009, § 77).

75. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, sözleşmeci Devletlerin bir sosyal güvenlik sistemi oluşturup oluşturmama veya bu tür bir sistem kapsamında sağlanacak yardımların türünü ve seviyesini belirleme özgürlüğünü kısıtlamaz (Sukhanov ve Ilchenko/Ukrayna, 2014, § 36; *Kolesnyk/Ukrayna* (k.k.), 2014, §§ 89 ve 91; *Fakas/Ukrayna* (k.k.), 2014, §§ 34, 37-43, 48; *Fedulov/Rusya*, 2019, § 66). Öte yandan, bir Sözleşmeci Devletin sosyal yardımın otomatik olarak ödenmesini öngören bir mevzuat kabul etmesi halinde, bu yardımın verilmesinin önceden prim ödenmesine bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, söz konusu mevzuat, yardım alma koşullarını yerine getiren kişiler için 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamına giren bir mülkiyet menfaatine yol açıyor olarak değerlendirilmelidir (*Stec ve diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], 2005, § 54).

76. Emeklilik maaşının ödenmesini öngören bir mevzuat, bu yardımın verilmesinin önceden prim

ödenmesine bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, ilgili koşulları yerine getiren kişiler için 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamına giren bir mülkiyet menfaatine yol açıyor olarak değerlendirilmelidir (*Carson ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2010, § 64).

77. İlgili kişinin, iç hukuk tarafından öngörülen belirli bir sosyal yardım veya aylık hakkı için öngörülen koşulları hiç sağlamaması (*Bellet, Huertas ve Vialatte/Fransa* (k.k.), 1999, § 5) ya da bu koşulları sonradan kaybetmesi halinde, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinden doğan hakların ihlalinden söz edilemez (*Rasmussen/Polonya*, 2009, § 71; *P.C./İrlanda*, 2022, §§ 46-47), özellikle bu koşullardaki değişiklik, kişi ilgili yardıma hak kazanamadan önce meydana gelmişse (Richardson/Birleşik Krallık (k.k.), 2012, § 17). Bir aylığın askıya alınması veya azaltılması, başvuranın kendi durumunda değil de kanunlarda veya kanunların uygulanmasında meydana gelen bir değişiklikten kaynaklandığında, bu durum 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından güvence altına alınan hakların ihlali ile sonuçlanabilir (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 86; ayrıca Brazauskienė/Litvanya (k.k.), 2024, §§ 107-112; bu dava, eski bir cumhurbaşkanının dul eşine Devlet emekli maaşı verilmesinin reddine ilişkindir). Ayrıca, bir kişinin, iyi niyetle almış olduğu sosyal yardımları, idari bir karar çerçevesinde, yetkili makamların hatasından dolayı geri ödemek zorunda bırakıldığı bir davada, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uygulanabilir bulunmuştur (*Čakarević/Hırvatistan*, 2018, §§ 54-65).

78. *Gaygusuz/Avusturya*, 1996, § 41 davasında Mahkeme, işsizlik sigortası fonuna ödenen primlere bağlı olarak verilen acil yardım ödeneği hakkının, yürürlükteki mevzuatla öngörülmesi koşuluyla, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir mülkiyet hakkı teşkil ettiğine karar vermiştir. *Klein/Avusturya*, 2011, § 57 davasında Mahkeme, avukatlar için oluşturulmuş bir emeklilik sisteminden aylık alma hakkının, ödenen primlerle bağlantılı olduğunu ve gerekli primler ödenmişse söz konusu aylığın ilgiliye verilmesinin reddedilemeyeceğini kaydetmiştir. Bu doğrultuda, bir emeklilik fonuna yapılan katkılar, belirli koşullarda bir mülkiyet hakkı doğurabilir (*Kjartan Ásmundsson/İzlanda*, 2004, § 39; *Apostolakis/Yunanistan*, 2009, §§ 28 ve 35; *Bellet, Huertas ve Vialatte/Fransa* (k.k.), 1999; *Skórkiewicz/Polonya* (k.k.), 1999). Daha detaylı bilgi için aşağıda sosyal güvenlik davalarına ayrılan bölüme bakınız.

79. Mahkeme, *Fedulov/Rusya*, 2019, §§ 70-72 davasında, engelli bir kişinin ilaçlarını ücretsiz alma hakkının (mevcut davada kanser ilaçları) "meşru bir beklenti" oluşturduğuna ve bu nedenle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilir olduğuna hükmetmiştir.

80. *P.C./İrlanda*, 2022, § 50 davasında Mahkeme, hapiste bulunan başvurana, tutuklulara bu hakkın tanınmaması nedeniyle verilmeyen aylıkların "mülkiyet" olarak nitelendirilemeyeceğine ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanmayacağına karar vermiştir.

81. Son olarak, farklı içtihatlara dayanan bir şikâyet bağlamında *Petrescu ve diğerleri/Romanya* (k.k.), 2023, §§ 69-72 davasında, başvuranlar, yerel mahkemelerin hatalı olduğunu düşündükleri bir kanun yorumunun, kıdem ve emeklilik hakları üzerinde ciddi etkileri olması nedeniyle, kendilerini özel koşullarda çalışmış olarak tanınma haklarından yoksun bıraktığını ileri sürmüşlerdir. Mahkeme, önceki davada olduğu gibi, başvuranların 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülkiyete" sahip olmadıkları ve bu hükmün uygulanamayacağı kanaatine varmıştır.

ix. Ulusal veya uluslararası silahlı çatışma durumlarında mal ve mülklerin tahrip edilmesi - gerekli delil düzeyi

82. Başvuranların silahlı çatışma bağlamında evlerinin yıkılmasından şikâyet ettiği davalarda, Mahkeme, başvuranların ileri sürdükleri mülkiyet haklarını, ihtilaf konusu saldırıdan sonra belediye tarafından yayımlanan konut envanterine ilişkin belgeler gibi delillere dayanarak tanımıştır (*Kerimova ve diğerleri/Rusya*, 2011, § 293). *Damaiev/Rusya*, 2012, §§ 108-111 davasında Mahkeme, evinin yıkıldığını iddia eden bir başvuranın, söz konusu taşınmazla ilgili en azından kısa bir tanım sunması gerektiğini değerlendirmiştir. Mahkeme, taşınmazın mülkiyetine veya kullanımına ilişkin başlangıç delili olarak, tapu veya mülkiyet belgeleri, tapu veya vergi kayıtlarından alınan belgeler, yerel idare tarafından verilmiş belgeler, planlar, fotoğraflar, bakım faturaları, söz konusu adrese gönderilmiş

yazışmaların kanıtları, tanık ifadeleri veya diğer ilgili delil unsurları gibi belgeleri kabul etmiştir (*Prokopovich/Rusya*, 2004, § 37; *Elsanova/Rusya* (k.k.), 2005). Ayrıca, "teknik envanter belgeleri" olarak değerlendirilen teknik pasaportlar, kişilerin ev ve arazi üzerindeki haklarına ilişkin dolaylı delil olarak kabul edilmiştir (*Chiragov ve diğerleri/Ermenistan* [BD], 2015, §§ 140-141). Genel olarak, başvuranın mülkiyet hakkına veya ikametine ilişkin herhangi bir delil sunmadığı takdirde, söz konusu taşınmazın yıkılmasıyla ilgili şikâyetinin reddedilmesi kuvvetle muhtemeldir; çünkü Mahkeme, söz konusu taşınmazın varlığına ve başvuranın "mülkiyeti" kapsamına girdiğine dair yeterli kanıtın bulunmadığı kanaatine varabilir (*Sargsyan/Azerbaycan* [BD], 2015, § 183; *Lisnyy ve diğerleri/Ukrayna ve Rusya* (k.k.), 2016, §§ 26-27) (ayrıca yukarıda kira sözleşmeleri ve konut hakları için ayrılan bölüme bakınız).

83. Türkiye'nin o dönemde olağanüstü hal altında olan güneydoğu bölgesindeki bir köyün sakinlerinin zorla tahliye edilmesine ve yıllarca geri dönmelerine izin verilmemesine ilişkin *Doğan ve diğerleri/Türkiye*, 2004 davasında, davalı Hükümet, başvuranlardan bazılarının köyde malik olduklarını iddia ettikleri taşınmazlar üzerinde hak sahibi olduklarını gösteren tapular sunmadıklarını ileri sürmüştür. Mahkeme, iç hukuk uyarınca başvuranların, tapuları olmamasına rağmen, mülkiyet hakkına sahip olup olmadıklarına karar verilmesinin gerekli olmadığını değerlendirmiştir. Mahkeme, başvuranların genel olarak yürüttükleri ekonomik faaliyetlerin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından sağlanan güvencenin kapsamına girecek şekilde "mülkiyet" teşkil edip etmediği sorusuna odaklanmıştır. Bu soruya olumlu yanıt veren Mahkeme, başvuranların tümünün 1994 yılına kadar Boydaş köyünde yaşadıklarının tartışmasız olduğunu kaydetmiştir. Başvuranlar, ihtilaf konusu taşınmazlar üzerinde resmi tapulara sahip olmasalar da ya atalarına ait araziler üzerine kendi evlerini inşa etmiş ya da ebeveynlerine ait evlerde yaşamışlardır ve onların sahip olduğu arazileri ekip biçmişlerdir; başvuranlar mera, otlak ve ormanlık gibi köyün ortak arazileri üzerinde tartışmasız haklara sahiplerdi ve geçimlerini hayvancılık ve odun ticareti gibi faaliyetlerden sağlıyorlardı. Tüm bu ekonomik kaynaklar ve ilgililerin bunlardan elde ettikleri gelir, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülkiyet" olarak değerlendirilebilirdi (*ibid.*, § 139).

84. Özetle, başvuranlar, silahlı çatışma bağlamında taşınmazlarının tahrip edildiğine ilişkin olarak Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında ileri sürdükleri şikâyetlerine dayanak olarak başlangıç delilleri sunmalıdır.

x. İnsan embriyoları

85. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ekonomik ve mal varlığına ilişkin kapsamı göz önüne alındığında, insan embriyolarının bu hüküm anlamında "mülkiyet" olarak değerlendirilemeyeceğine karar vermiştir (*Parrillo/İtalya* [BD], 2015, § 215).

B. Mülkiyete Saygı Hakkının İhlali

1. "Üç Kural" Yaklaşımı

86. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin davanın koşullarında uygulanabilir olduğuna kanaat getirdiğinden, ihtilaf konusu olay ve olguları esas bakımından inceleyecektir.

87. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi üç ayrı kural içermektedir. Birinci paragrafın ilk cümlesinde ifade edilen ve genel nitelikte olan ilk kuralda, mülkiyete saygı ilkesi açıklanmaktadır. Aynı paragrafın ikinci cümlesinde yer alan ikinci kural, mülkiyetten yoksun bırakma ile ilgilidir ve kuralda bu durum belirli koşullara tabi kılınmaktadır; ikinci paragrafta yer alan üçüncü kuralda ise, Devletlerin diğerlerinin yanı sıra, mülkiyet kullanımını kamu yararına uygun olarak düzenleme yetkisi tanınmaktadır (*Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, § 61*; Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 55; *J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd/Birleşik Krallık* [BD], 2007, § 52; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 62; *Ališić ve diğerleri/Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, SLovenya ve Eski Yugoslav Makedonya*

Cumhuriyetihttp://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-145775 [BD], 2014, § 98; *Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], 1999, § 44; *Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 134 ve *Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], 2012, § 93).

88. Bunula birlikte, bu kurallar birbiriyle ilgisiz kurallar değildir. İkinci ve üçüncü kurallar mülkiyet hakkının ihlaline yönelik örneklere ilişkindir; dolayısıyla bu kurallar birinci kuralda yer alan ilke ışığında yorumlanmalıdır (*Yunanistan Eski Kralı ve diğerleri Yunanistan* [BD], 2000, § 50; *Bruncrona/Finlandiya*, 2004, § 65; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 62) (Daha fazla ayrıntı için mülkiyetten yoksun bırakma, mülkiyetin kullanımının düzenlenmesi veya genel kurallar bölümlerine bakınız)

89. Müdahalenin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle uyumlu sayılabilmesi için belirli kriterleri karşılaması gerekir: Kanunulik ilkesine uygun olmalı ve izlenen amaçla makul ölçüde orantılı araçlarla meşru bir amaç gütmelidir (*Beyeler/İtalya* [BD], 2000, §§ 108-114).

90. Bu yaklaşım, Mahkemenin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilir olduğuna kanaat getirdiği davaları inceleme yöntemini şekillendirmektedir (bk. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilirliği bölümü). Bu yöntem, şu soruların yanıtlanması gereken birbirini takip eden belirli sayıda adımdan oluşmaktadır: Başvuranın "mülkiyetine" saygı gösterilmesi hakkına bir müdahale olmuş mudur? Eğer müdahale edildiyse, bu müdahale mülkiyetten yoksun bırakma anlamına gelmekte midir? Müdahale yok ise, mülkiyetin kullanımının kontrolü mü söz konusudur? Başvuranın haklarını ihlal eden tedbirler, mülkiyetten yoksun bırakma veya mülkiyetin kullanımının kontrolü olarak nitelendirilmezse, Mahkeme, davanın olay ve olgularını "mülkiyete" saygı genel ilkesi ışığında yorumlamaktadır.

91. Mahkeme, davaların büyük çoğunluğunda, müdahalenin kanunda öngörülen koşullara uygun olarak gerçekleştirilmediğini, kamusal bir amaca hizmet etmediğini veya meşru bir amaç gütmediğini tespit ederse, yalnızca söz konusu gerekçelerle Sözleşme'nin ihlal edildiğine karar verir ve ihtilaf konusu tedbirlerin orantılılığına ilişkin bir inceleme yapmayı gerekli görmemektedir (*Simonyan/Ermenistan*, 2016, §§ 25-26; *Vijatović/Hırvatistan*, 2016, § 58; *Gubiyev/Rusya*, 2011, § 83; *Dimitrovi/Bulgaristan*, 2015, §§ 52-56; *Bock ve Palade/Romanya*, 2007, §§ 58-65, et *Kasilov/Rusya*, 2021, § 52) (daha fazla ayrıntı için, kanunilik ilkesi ve kamu yararı veya genel menfaat ile ilgili bölümlere bakınız).

92. Ancak, bazı ender görülen durumlarda Mahkeme bu sorulardan birini yanıtsız bırakmış ve davayı orantılılık açısından incelemeyi sürdürmüştür (*Megadat.com SRL/Moldova*, 2008, § 67 ve *Ünsped Paket Servisi SaN. Ve TiC. A.Ş./Bulgaristan*, 2015, § 43) (daha fazla ayrıntı için, orantılılık ve ilgili konular (adil denge, tazminat, takdir payı) başlıklarına bakınız).

93. Mahkeme, başvuranın haklarına bir müdahale olduğuna kanaat getirdiğinde, söz konusu müdahalenin her durumda hangi kategoriye ait olduğunu inceler. Başvuranın mülkiyet hakkı iç hukuk hükümlerine göre ortadan kalkmışsa Mahkeme, davayı birinci paragrafın ikinci cümlesi açısından, yani mülkiyetten yoksun bırakma açısından inceleyecektir. Mülkiyetten yoksun bırakma, iç hukukta nasıl nitelendirildiğine bakılmaksızın, bireysel bir hakkın özünün ortadan kaldırıldığı tüm durumları kapsar.

94. Kamulaştırmadan daha az müdahaleci tedbirler, Mahkeme tarafından "mülkiyetin kullanımının kontrolü" olarak nitelendirilebilir. Bazı durumlarda, mülkiyetin kullanımının kontrolü olarak nitelendirilen tedbirler ile mülkiyetten yoksun bırakma ile igili olan tedbirler arasında ince bir ayrım yapılması gerekir. Aynı durum, mülkiyetin kullanımının kontrolü ile Mahkemenin "mülkiyete" saygının birinci genel ilkesi kapsamında incelediği tedbirler arasında yapılması gereken ayrım için de geçerlidir. Genel olarak, tedbir ne kadar az müdahaleci olursa, mülkiyetin kullanımının kontrolünden ziyade birinci genel ilke açısından incelemeye o kadar elverişli olur.

95. Benzer tedbirler Mahkeme tarafından farklı şekilde nitelendirilebilir (örneğin *Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, §§ 62-64 davasında, uzun süreli inşaat yapamama durumuyla ilişkili bir kamulaştırma izni, mülkiyetin kullanımının kontrolü olarak değerlendirilirken, benzer tedbirleri *Phocas/Fransa*, § 52 davasında genel ilke açısından incelenmiştir;; *Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 55; *Katte Klitsche de la Grange/İtalya,* 1994, § 40 ve *Pialopoulos ve diğerleri/Yunanistan*, 2001, § 53. Benzer şekilde *Pressos*

Compania Naviera S.A. ve diğerleri/Belçika, 1995, § 34, davasında, tazminat alacağının yasama müdahalesi ile ortadan kaldırılması mülkiyetten yoksun bırakma olarak incelenirken *Yunan Rafinerileri Stran ve Stratis Andreadis/Yunanistan*, 1994, davasında, Mahkeme aynı türdeki tedbiri 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk cümlesi açısından incelemiştir.

96. Bazı durumlarda, Mahkemenin bir tedbiri veya bir dizi tedbiri mülkiyetten yoksun bırakma veya mülkiyetin kullanımının kontrolü olarak nitelendirmesi daha zordur; zira genellikle bu tedbirler mevcut içtihatlarda incelenenlerle kolayca özdeştirilemez veya tedbirler bütününün iç hukukun çeşitli dallarına ilişkin biribirinden farklı kararlardan oluşmaktadır. Bu tür davalarda, Mahkemenin dava olay ve olgularını 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk cümlesinde belirtilen genel ilke ışığında incelemesi muhtemeldir. Bu durum, özellikle, başvuranın mülkünü etkileyen tek bir kararın değil, çeşitli tedbirlerin/kararların bir arada etkili olduğu durumlar için geçerli olacaktır (bk. *Đokić/Bosna Hersek*, 2010, §§ 55-56 - bu davada, başvuran bir apartman dairesi için hukuken geçerli bir satış sözleşmesi yapmış ve mülkün sahibi olarak kaydedilmiş, ancak dairenin mülkiyetini yeniden elde edememiştir; *Matos e Silva, Lda. ve diğerleri/Portekiz*, 1996, § 85 – resmî bir kamulaştırma kararının bulunmaması nedeniyle mülkiyet hakkına ilişkin kısıtlamalar, arazilerin kullanılabilirliğininin azalmasından ve kamulaştırmanın düşünülmesinin yol açtığı zarardan kaynaklanmıştır; ancak davacılar toprağı işlemeye devam etmişlerdir; ve *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, §§ 277-278 –ceza yargılaması bağlamında kabul edilmiş olmasına rağmen hukuki sonuçlar doğuran bir tedbirle hukuka aykırı olarak yurtdışına çıkarılan bir kültürel varlığın geri alınmasıyla ilgili). Başvuranların, bir taşınmazın kamulaştırma tazminatının hesaplanmasında kullanılan piyasa değeri tahmini ile aynı taşınmazın veraset vergisinin hesaplanmasında kullanılan piyasa değeri tahmini arasındaki fark nedeniyle haklarının ihlal edildiğinden şikâyet ettikleri bir davada, Mahkeme kamulaştırma ve veraset vergisini ayrı ayrı incelemiş ve ihlal olmadığı sonucuna varmıştır. Ancak bu iki tedbirin birleşik etkisi birinci kural açısından incelenmiş ve bu inceleme bir ihlal bulgusuyla sonuçlanmıştır (*Jokela/Finlandiya*, 2002, §§ 61-65).

97. Bu davalarda, tedbirlerin hepsi aynı hukuki etkiyi yaratmamış ve farklı amaçlar gütmüş olsa da, Mahkeme bunların genellikle "mülkiyete" saygı genel ilkesi ışığında birlikte incelenmesi gerektiğini düşünmektedir (*Matos e Silva, Lda., ve diğerleri/Portekiz*, 1996, §§ 84-85).

98. Tedbirlerin mülkiyetin kullanımına ilişkin bir düzenleme olarak mı sınıflandırılacağının yoksa genel ilke açısından mı inceleneceğinin belirlenmesindeki güçlük, Mahkemenin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin hangi bölümünün somut davada uygulanacağını açıkça belirtmemediği (*Papamichalopoulos/Yunanistan*, 1993, § 46) veya soruyu açıkça açık bıraktığı (*Lavrechov/Çek Cumhuriyeti*, 2013, § 43; *Denisova ve Moiseyeva/Rusya*, 2010, § 55 ve *Ünsped Paket Servisi SaN. Ve TiC. A.Ş./Bulgaristan*, 2015, §§ 39-40) bazı davalardan da anlaşılmaktadır.

99. Her halükarda Mahkeme, müdahalenin sınıflandırılmasına bakılmaksızın aynı değerlendirme kriterlerini uygulayacaktır. Müdahale her durumda kamu yararına olmalı (bk. aşağıdaki, kamu yararı nedeniyle müdahale bölümü), kanunla öngörülen koşullara uygun olmalı (bk. aşağıdaki kanunla öngörülen koşullara uygun düşen müdahaler bölümü) ve adil bir denge kurmalıdır (bk. aşağıdaki orantılılık ve ilgili konular bölümü).

100. Özel taraflar arasındaki bir medeni hukuk uyuşmazlığına ilişkin yargılamalar, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında Devletin sorumluluğunu doğurmaz (*Ruiz Mateos/Birleşik Krallıki,* Komisyon kararı, 1998, s. 268 ve 275; *Gustafsson/İsveç* [BD], 1996, § 60; *Skowroński/Polonya* (k.k.), 2001; *Kranz/Polonya* (k.k.), 2002; *Eskelinen/Finlandiya* (k.k.), 2004; *Tormala/Finlandiya* (k.k.), 2004 ve *Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve diğerleri/Gürcistan*, 2019, § 310). Devletin, yargı sistemi aracılığıyla, özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümü için bir mahkeme öngörmesi, bir hukuk mahkemesi tarafından verilen kararın esas bakımından sonucu belirli bir "mülkün" kaybıyla sonuçlansa bile, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile korunan mülkiyet haklarının Devlet tarafından ihlal edildiği anlamına gelmemektedir (*Kuchař ve Štis/Çek Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1998). 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, en azından, Devletin, haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişilerin haklarını etkili bir şekilde

ileri sürebilecekleri ve bu hakların uygulanmasını sağlayabilecekleri uygun bir yargı makamı da dâhil olmak üzere, asgari bir yasal çerçeve oluşturmasını gerektirmektedir. Bunu yapmayan bir Devlet, hukukun üstünlüğünü koruma ve keyfiliği önleme yükümlülüğünü ciddi şekilde ihlal etmiş olacaktır (*Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 117).

101. Mahkemenin ulusal hukukun doğru yorumlanıp uygulanıp uygulanmadığını tespit emekle sınırlı bir yetkiye sahiptir; Mahkemenin görevi ulusal mahkemelerin yerini almak değildir; Mahkemenin görevi özellikle bu mahkemelerin kararlarının açıkca keyfilik veya mantıksızlık içermemesini sağlamaktan ibarettir (*Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 83). Devlet, bu tür kararların iç hukuka uygun olmaması veya keyfi ya da açıkça mantıksız olması ve dolayısıyla 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesini ihlal etmesi veya bir kişinin bir başkasının yararına keyfi ve haksız yere mülkünden yoksun bırakılması durumunda bu tür kararlardan kaynaklanan zararlardan sorumlu tutulabilir (*Bramelid ve Malmström/İsveç*,Komisyon kararı, 1982, s. 82-83; *Dabić/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* (k.k.), 2001 ve *Vulakh ve diğerleri/Rusya*, 2012, § 44).

102. Çok istisnai olarak, Mahkeme, bir hukuk mahkemesi tarafından verilen bir kararın, taraflardan birine aşırı bir yük getirecek kadar katı infaz yöntemleri içerdiğine ve bu nedenle bir ihlal teşkil ettiğine karar vermiştir (*Milhau/Fransa*, 2014, §§ 48-53). Benzer bir durum, bir başvuranın satın aldığı ve önceki mülk sahibi tarafından, satış işleminin özelleştirme planı kapsamında yapıldığını gösteren sahte belgelere dayanarak elde edilen dairenin belediye tarafından müsadere edilmesi durumunda da yaşanmıştır.Mahkeme, uyuşmazlığın konusunun ve uygulanan maddi hükümlerin, Devleti düzenleyici sıfatıyla ilgilendiren, önemli kamu hukuku unsurları içerdiğine karar vermiştir (*Gladysheva/Rusya*, 2011, §§ 52-59). Benzer şekilde, *Zhidov ve diğerleri/Rusya*, 2018, §§ 94-95 davasında Mahkeme, özel kişilere karşı açılan davalarda verilen yargısal talimatların kamu yararına bir amaç güttüğünü ve bu nedenle bir "müdahale" teşkil ettiğini tespit etimiştir. *SIA AKKA/LAA/Letonya*, 2016, §§ 58-59 davasında Mahkeme, başvuran kuruluşa müzik eserlerinin telif haklarının yönetimini emanet eden eser sahiplerinin fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin davada verilen bir kararın, söz konusu kuruluşun müziğin yayınlanmasına ilişkin serbestçe sözleşme akdetme hakkını kısıtladığını ve bu nedenle bu durumun bir müdahale teşkil ettiğini tespit etmiştir.

a. Mülkiyetten yoksun bırakma

103. Başvuranın haklarının kanun gereği ortadan kalktığı hallerde Mahkeme, başvuranın şikâyetlerini ikinci kural olan mülkiyetten yoksun bırakma kuralı bakımından incelemektedir.

104. *Aziz Manastırlar/Yunanistan*, 1994, §§ 60-61 davasında Mahkeme, belirli bir varlığın kullanımını ve zilyetliğini doğrudan Devlete veren bir mevzuat hükmünün, söz konusu varlığın tam mülkiyetini Devlete devretme etkisine sahip olduğunu ve "mülkiyetten" yoksun bırakma teşkil ettiğini belirtmiştir.

105. Bireysel hakları ortadan kaldıran resmi bir karar olmadığı, ancak kamu makamları tarafından uygulanan bir dizi çeşitli tedbirin başvuranın "mal varlıkları" üzerinde kamulaştırma anlamına gelebilecek kadar derin bir etkiye sahip olduğu durumlarda da "mülkiyetten" yoksun bırakmadan söz edilebilir. Mülkiyetten yoksun bırakma olup olmadığını belirlemek için Mahkeme sadece yoksun bırakılma veya resmi kamulaştırma olup olmadığını incelemekle kalmamalı, aynı zamanda görünenin ötesine bakmalı ve ihtilaf konusu durumun gerçeklerini araştırmalıdır. Sözleşme "somut ve etkili" hakları korumayı amaçladığından, söz konusu durumun fiili bir kamulaştırmaya karşılık gelip gelmediğini tespit etmek önemlidir (*Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, § 63; *Vasilescu/Romanya*, 1998, § 51; *Schembri ve diğerleri Malta*, 2009, § 29; *Brumărescu/Romanya* [BD], 1999, § 76 ve *Depalle/Fransa* [BD], 2010, § 78). Sözleşme'nin farklı maddeleri kapsamında bir değerlendirme yapılırken Mahkemenin içtihatları, olayın gerçeklerine odaklanmak için görünüşlerin ve kullanılan ifadelerin ötesine bakmanın gerekli olabileceğini göstermektedir (bk. örneğin *Apap Bologna/Malta*, 2016, § 83).

106. Örneğin, deniz kuvvetlerinin, başvuranların taşınmazına el koyduğu ve orada bir deniz üssü kurduğu ve başvuranların daha sonra arazilerine erişemedikleri, arazilerini satamadıkları, miras

bırakamadıkları, ipotek edemedikleri veya bağışlayamadıkları bir davada, şikâyet edilen durumu düzeltmeye yönelik girişimlerin başarısız olmasıyla birlikte ilgili arazilerin hiçbir şekilde kullanılamaması Mahkemenin, resmi bir kamulaştırma kararı olmadığı halde başvuranların fiili bir kamulaştırmaya maruz kaldıklarına kanaat getirmesi için yeterince ciddi sonuçlar doğurmuştur (*Papamichalopoulos/Yunanistan*, 1993, §§ 44-46). Benzer şekilde, başvuranın arazisinin askeri bir bölgeye dâhil edilmesinin söz konusu olduğu *Sarica ve Dilaver/Türkiye*, 2010, § 43, davasında, Türk makamları tarafından gerçekleştirilen fiili kamulaştırma, mülkiyetin devrine ilişkin herhangi bir resmi işlem veya beyan olmaksızın kamu makamları tarafından edinilmiş sayılacak şekilde taşınmazı işgal etmelerine ve taşınmazın kullanımını geri döndürülemez bir şekilde değiştirmelerine olanak sağlamıştır, (ayrıca bk. *Yavuz Özden/Türkiye*, 2021, §§ 79-80).

107. 1 No.lu Protokol yürürlüğe girmesinden önce müsadere edilen altın paraların alıkonulduğu ve 1 No.lu Protokol yürürlüğe girdikten sonra altın paraların başvurana iade edilmesine ilişkin verilen kararın daha sonra iptal edildiği bir davada Mahkeme, fiili bir engelin Sözleşme'yi yasal bir engelle aynı şekilde ihlal edebileceğini hatırlatmıştır. Mahkeme, şikâyet edilen durumu düzeltmeye yönelik girişimlerin başarısız olmasıyla birlikte el konulan taşınmazın kullanılmaz hale gelmesi, , başvuranın fiili bir müsadereye maruz kaldığı sonucuna varılmasına izin verecek kadar ciddi sonuçlar doğurduğuna karar vermiştir (*Vasilescu/Romanya*, 1998, §§ 51-54).

108. Bir belediyenin, ivedi yargılama usulü kapsamında, başvuran şirketin arazisinin kamulaştırılmasına ilişkin bir karar çıkardığı, bu araziyi fiziki olarak ele geçirdiği ve üzerinde yol yapım çalışmalarına başladığı bir davada, müteakip bir kararla kamu makamları tarafından yapılan hukuka aykırı kamulaştırmaya geriye dönük olarak izin verilmiş ve böylece başvuran şirketi başvuran şirketi arazisinin iadesini elde etme imkânından mahrum bırakmıştır. Mahkeme, bu kararın yarattığı etkiyi, başvuran şirketi "mülkiyetinden" yoksun bırakılması olarak değerlendirmiştir (*Belvedere Alberghiera S.r.l./İtalya*, 2000, § 54). *Bagirova ve diğerleri/Azerbaycan*, 2023, §§ 46 ve 53 davasında, Mahkeme, bireylere ait mülklerin kamulaştırılmasına ilişkin iç hukuk usulüne uyulmadığına kanaat getirmiştir. Ayrıca, baraj inşaatı sonucunda araziye fiziksel erişimin kısmen kaybedilmesiyle birlikte arazilerin değerinin sırasıyla yüzde 40 ve yüzde 100'ünün kaybedilmesi de fiili kamulaştırma olarak değerlendirilmiştir (*Aygun/Türkiye*, 2011, § 39). Mahkeme, bir binanın hukuka aykırı olarak yıkılmasıyla ilgili olarak da benzer bir sonuca varmıştır (*Zammit ve Vassallo/Malta*, 2019, § 54).

109. Mahkeme bir tedbiri veya bir dizi tedbiri kamulaştırma olarak kabul ederse, bu durumun normal olarak Devletin ilgili mal sahibine tazminat ödemesi yükümlülüğünü doğuracağı kanaatindedir (adil dengenin bir unsuru olarak mülkiyete saygı hakkının ihlalinin tazminine ilişkin ayrılan bölüme bakınız).

b. Mülkiyetin kullanımının kontrolü

110. Mahkemenin üçüncü kural kapsamında mülkiyetin kullanımın kontrolü olarak nitelendirdiği tedbirler, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere, çok çeşitli durumları kapsamaktadır: İşletmelerin faaliyetlerini etkileyen işletme ruhsatlarına bağlı koşulların iptal edilmesi veya şartlarının değiştirilmesi (*Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç*, 1989, § 55; *Rosenzweig ve Bonded Warehouses Ltd./Polonya*, 2005, § 49*; Bimer S.A./Moldova*, 2007, §§ 49 ve 51, ve *Megadat.com SRL/Moldova*, 2008, § 65; *Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 186; *NIT S.R.L./Moldova Cumhuriyeti*, 2022, § 247; *Pařízek/Çek Cumhuriyeti*, 2023, § 41); yol kenarı reklamları (*Pannon Plakát Kft ve diğerleri/Macarsitan*, 2022 § 46); okul ders kitabı piyasasında devlet tekelinin kurulması (*Könyv-Tár Kft ve diğerleri/Macaristan*, 2018, §§ 43 ve 59); kira kontrol sistemleri (*Mellacher ve diğerleri/Avusturya*, 1989, § 44; *Hutten-Czapska/Polonya* [BD], 2005, § 160; *Anthony Aquilina/Malta*, 2014, § 54 ve *Bittó ve diğerleri/Slovakya*, 2014, § 101); kiralarını ödemeyi bırakan kiracılara karşı tahliye kararlarının uygulanmasının yasal olarak askıya alınması (*Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], 1999, § 46); Bahse konu arazi kiralarının daha önceki şartlarla ve herhangi bir süre sınırı olmaksızın yenilendiği ve ev sahiplerinin kiralarını sözleşme imzaladıkları sırada kabul ettikleri şartlara göre almaya devam ettikleri ve arazilerini satma konusunda tam yetkiye sahip oldukları, ancak ilgili kira sözleşmesinin hükümlerine tabi oldukları

bir durumda, ev sahiplerinin talep edebileceği kira bedeli düzeyine ilişkin mevzuatla getirilen sınırlamalar (*Lindheim ve diğerleri/Norveç*, 2010, § 75-78); arazi üzerindeki belirli münhasır hakların kaybı (*Chassagnou ve diğerleri/Fransa* [BD], 1999, § 74 – başvuranların arazisinde avlanmaya müsamaha göstermek zorunda kalınması; *Herrmann/Almanya* [BD], 2012, § 72); araba için resmi ruhsat verilmesinin reddedilmesi (*Yaroslavtsev/Rusya*, 2004, § 32; *Sildedzis/Polonya*, 2005, § 45), banka hesaplarının bloke edilmesi (*Uzan ve diğerleri/Türkiye*, 2019, § 194; *Demokrasi ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi ve Mustafayev/Azerbaycan*, 2021, § 66); arazi sahibine pozitif yükümlülükler getirilmesi (örneğin, yeniden ağaçlandırma yükümlülüğü – *Denev/İsveç*, komisyon kararı, 1989) veya sahibine yüklenen yükümlülüklerle birlikte orman arazisi olarak hukuki bir nitelik kazandırılması (*Ansay ve diğerleri/Türkiye* (k.k.), 2006).

111. Yasadışı olarak inşa edilen binaların yıkılması genellikle mülkün kullanımının kontrolü olarak kabul edilmektedir (*Ivanova ve Cherkezov/Bulgaristan*, 2016, § 69). *Saliba/Malta*, 2005, § 46 davasında, Mahkeme, tamamen yasaya aykırı bir yapının yıkılmasına hükmetmenin etkisinin, kanun göz ardı edilmemiş olsaydı her şeyin olması gereken duruma getirilmesi olması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, bazı davalarda yıkım tedbiri bir yaptırım olarak değerlendirilmiş ve bu nedenle herhangi bir cezai mahkûmiyet kararı verilmemiş olsa da Sözleşme'nin 6. maddesinin ceza hukuku yönü kapsamına girmiştir (*Hamer/Belçika*, 2007, §§ 59-60). Benzer şekilde, *Sud Fondi srl ve diğerleri/İtalya* (k.k.) 2007, davasında Mahkeme, 7. maddenin, hukuka aykırı bir şekilde değerlendirilen arazinin müsadere uygulandığına karar vermiştir; bu el koyma, hâlihazırda inşa edilmiş olan binaların daha sonra yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. (*Hamer/Belçika*, 2007, §§ 59-60). Benzer şekilde, *Sud Fondi srl ve diğerleri/İtalya* (k.k), 2007 davasında Mahkeme, 7. maddenin hukuka aykırı olarak değerlendirilen arazilerin müsadere edilmesine için uygulandığını ve bu müsaderenin hâlihazırda inşa edilmiş olan binaların daha sonra yıkılmasıyla sonuçlandığını belirtmiştir.

112. Mahkeme genellikle, el koyma ve müsaderenin, açık bir şekilde "mülkiyetten" yoksun bırakma anlamına gelse dahi, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci paragrafı açısından incelenmesi gereken, mülkiyet kullanımının kontrolünün bir biçimi olduğu kanaatindedir (*AGOSI/Birleşik Krallık*, 1986, § 51; *Raimondo/İtalya*, 1994, § 29; *Honecker ve diğerleri/Almanya* (k.k.), 2001 ve *Riela ve diğeleri/İtalya* (k.k.), 2001; *Imeri/Hırvatistan*, 2021, § 66). Bu nedenle Mahkeme tutarlı bir şekilde, bir müsadere tedbirinin ilgili mülkün kullanımına yönelik bir düzenleme oluşturduğuna kanaat getirmektedir (*Air Canada/Birleşik Krallık*, 1995, § 34 ve *Silickienė/Litvanya*, 2012, § 62; *Aktiva DOO/Sırbistan*, 2021, § 78). Mahkeme, *S.A. Bio d'Ardennes/Belçika*, 2019, §§ 47- 49, davasında, sahipleri tarafından hayvan sağlığı ile ilgili düzenlemelerin ihlal edilmesi nedeniyle bruselloza yakalanan çok sayıda sığırın zorunlu olarak itlaf edilmesini, mülkiyetin kullanımının kontrolüne ilişkin bir tedbir olarak nitelendirmiştir.

113. Öte yandan, Mahkeme, el koyma tedbirin kalıcı nitelikte olması halinde, üçüncü bir tarafa ait bir suç aletine el konulmasını mülkiyetten yoksun bırakma olarak nitelendirmektedir. (*Andonoski/"Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti"*, 2015, § 36, göçmen kaçakçılığında kullanılan üçüncü bir şahsa ait taşıtın kesin olarak müsadere edilmesiyle ilgili; *B.K.M. Lojistik Taşımacılık Ticaret Limited Şirketi/Slovenya*, 2017, § 48, uyuşturucu kaçakçılığı için üçüncü bir şahıs tarafından kullanılan bir şirkete ait kamyonun kesin olarak müsadere edilmesiyle ilgili; ve *Yaşar/Romanya*, 2019, § 49, üçüncü bir şahsın yasadışı balıkçılık faaliyetlerinde kullandığı başvurana ait bir teknenin kesin olarak müsadere edilmesiyle ilgili). Mahkeme, *Aktiva DOO/Sırbistan*, 2021, § 78 davasında, uygulanabilir kuralın ne olduğu sorusunu cevapsız bırakmış ve başvuran şirket tarafından yasal olarak ancak tescil kurallarına aykırı olarak ithal edilen malların müsadere edilmesinin orantısız olduğuna karar vermiştir.

114. Ceza mahkûmiyetinin verilmediği durumlarda önleyici bir tedbir olarak uygulanan müsadere tedbirleri de, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlali olarak değerlendirilemez. Suç örgütüne üye olduğundan şüphelenilen bir kişinin mal varlığının yasadışı faaliyetlerden elde edilen kazanç olduğu varsayımı, söz konusu yargılama mal sahibine yetkili makamlara davasını sunması için yeterli fırsat sunması halinde, özellikle de mahkemeler salt şüpheye dayanarak karar veremiyorsa tek başına yasak değildir (*Arcuri ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2001).

115. Ayrıca, başvuranın mesleki amaçlarla kullandığı bilgisayar sunucusuna üçüncü kişilere karşı yürütülen ceza yargılaması kapsamında el konularak yaklaşık yedi buçuk ay boyunca alıkonulduğu bir davada Mahkeme, yetkili makamların izlenen meşru amaçlar (kanun ve düzenin sağlanması, cezai suçların önlenmesi ve başkalarının haklarının korunması) ile başvuranın mülkiyet hakkı arasında gerekli adil dengeyi kuramadıklarına karar vermiştir (*Pendov/Bulgaristan*, 2020, §§ 44-51 ve 63). Mahkeme ayrıca, yetkililerin, başvuranın mesleki faaliyeti açısında önemli olan ve sunucuda depolanan söz konusu bilgileri kopyalayıp başvurana iade edebileceğini kaydetmiştir.

116. Son olarak, mahkeme masraflarını ödeme yükümlülüğü ve buna ilişkin düzenlemeler, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci fıkrası kapsamına girmektedir. Mahkeme masraflarının yargılanan kişiye yüklenmesi, yargı sisteminin mali açıdan desteklenmesi ve kamu gelirlerinin artırılması da dâhil olmak üzere çeşitli hedeflere sahiptir (*Perdigão/Portekiz* [BD], 2010, § 61). Bununla birlikte, *Perdigão* kararından sonraki bir dizi davada, Mahkeme, karşı tarafların masrafları ödenmesine ilişkin yargı kararlarının, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde belirtilen ilke kuralı kapsamına giren mülkiyete saygı hakkının ihlali anlamına geldiğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, *Cindri ve Bešlić/Hırvatistan*, 2016, § 92 davasında, yargı sistemine ilişkin masraflar ile kazanan tarafça yapılan ve "kaybeden öder" kuralı kapsamında geri ödenebilecek masraflar arasında bir ayrım yapmış ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci fıkrası anlamında "katkılar" kavramının yalnızca yargı sistemine ilişkin masrafları kapsaması gerektiğini belirtmiştir (*Ekoglasnost Milli Hareketi/Bulgaristan*, 2020, §§ 69-71).

c. Genel kural

117. İlk kural genel niteliktedir. Mal varlığı haklarınının ihlali ikinci veya üçüncü kuralın kapsamına girmiyorsa, ilk kural uygulanır (Buna, "her şeyi kapsayan" formül denilmektedir).

118. *Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, §§ 64-65 davasında Mahkeme, kamulaştırma izinlerinin mülkiyetten yoksun bırakma sürecinin ilk aşamasını oluşturduğunu belirtmiş ve bu izinleri birinci fıkranın ilk cümlesi kapsamında incelemiştir.

119. *Yunan Rafinerileri Stran ve Stratis Andreadis/Yunanistan*, 1994, §§ 62 ve 68 davasında Mahkeme, hakem kararını hükümsüz ve geçersiz ilan eden yasama müdahalesini genel kural açsısından incelemiş ve başvuranların mülkiyet hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Benzer şekilde *BTS Holding, a.s./Slovakya*, 2022, §§ 64 ve 71 davasında, Mahkeme, Uluslararası Ticaret Odasının kesin ve bağlayıcı bir hakem kararının uygulanmasının reddedilmesini söz konusu genel kural uyarınca incelemiştir. Mahkeme, Ulusal mahkemelerce kabul edilen gerekçelerin açıklanmadığı ve/veya iç hukuk kurallarının ve yabancı hakem kararlarının reddedilebileceği hallere ilişkin Yabancı Tahkim Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Sözleşmesi'nin göz ardı edildiği kanaatine varmıştır. Mahkeme, bu kararda Sözleşme'nin 1. maddesi veya 1 No.lu Protokol'ünün ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

120. *Loizidou/Türkiye* [BD], 1996, §§ 61-64, başvuranın Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki mülküne erişimiyle ilgilidir. Mahkeme, başvuranın şikâyetinin seyahat özgürlüğü hakkıyla sınırlı olmadığına ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin bu davada uygulanabilir olduğuna kanaat getirmiştir. Başvuran, söz konusu mülkün yasal sahibi olarak kalmaya devam etmiştir. Türk güvenlik güçlerinin başvuranın mülküne erişimine izin vermeyi reddetmeye devam etmesi müdahale olarak değerlendirilmiş ve Mahkeme, genel kural açısından başvuranın mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

121. Mahkeme, arazi toplulaştırma işlemi (*Prötsch/Avusturya*, 1996, § 42), kentsel planlama politikası (*Phocas/Fransa*, 1996, § 52), idari tahliye (*Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 55) arazi kullanım planının onaylanması (*Katte Klitsche de la Grange/İtalya*, 1994, § 40) ve başvuranların mülküne uygulanan bir şehir planlama tedbiri -inşaat yasağı- (*Pialopoulos ve diğerleri/Yunanistan*, 2001, § 56) gibi tedbirleri genel kural açısından incelemiştir. Başvuranın elde ettiği ve Mahkemeye göre belirli bir kategoride sınıflandırılamayacak olan kamu sözleşmesinin feshedilmesinden kaynaklanan mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiası da ilke kuralı açısından incelenmiştir (*Kurban/Turkiye*, 2020, §§ 74-75).

122. *Zaklan/Hırvatistan*, 2021, § 90 davasında, başvuran, 1991 yılında, Hırvatistan'ın hâlâ eski Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olduğu dönemde, Yugoslav makamları tarafından el konulan parasını geri alma arayışı içerisindedir. Mahkeme, başvuranın bu meblağları uzun süre (otuz yıldan fazla bir süre) geri alamamasının genel ilkeler ışığında analiz edilmesi gerektiğine karar vermiştir (bk. karşılaştırmalı olarak, yukarıdaki (b) bölümünde "Mülkiyetin Kullanımının Kontrolü" başlığı altında müsadere ve el koyma ile ilgili bölümler).

123. *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, §§ 273-277 davasında, Mahkeme, yurtdışında bulunan bir kültür varlığına yönelik müsadere kararının, başvuran vakfın söz konusu mülk üzerinde tam tasarrufta bulunmasını engellediğini kaydetmiş ve henüz uygulanmamış olan bu tedbirin kabul edilmesinin, başvuranın 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan başvuranın mülkiyet menfaatlerine bir müdahale teşkil ettiği sonucuna varmıştır. Bu davada, Mahkeme genel kuralı uygulamıştır.

2. Kanunilik İlkesi

124. 1. No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile korunan haklara yönelik her türlü müdahale, kanunilik gereklilğini karşılamalıdır (*Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], 2012, § 95 ve *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, 112). "Mülkiyete" saygı hakkına yapılan herhangi bir müdahaleye uygulanan "yasayla öngörülen koşullara" ifadesi, Sözleşme'nin 8. maddesinde yer alan ve bu hükümle korunan hakların kullanılmasına yapılan müdahaleye ilişkin 'yasayla öngörülen' ifadesi veya Sözleşme'nin 9, 10 ve 11. maddeleri ile korunan haklara getirilen kısıtlamalara uygulanan 'yasayla öngörülen' ifadesi ile aynı yorumu gerektirmektedir.

125. Kanununilik gerekliliği, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk şartıdır ve aynı zamanda en önemlisidir: Nitekim bu maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi, mülkiyetten yoksun bırakmaya yalnızca "yasayla öngörülen koşullarda" izin verir; ikinci fıkra, Devletlerin "yasalar" çıkararak mülkiyetin kullanılmasını düzenleme hakkını tanır. Ayrıca, demokratik bir toplumun temel ilkelerinden biri olan hukukun üstünlüğü, Sözleşme'nin tüm maddelerinde yer alan bir kavramdır (*Lekić/Slovenya*, 2018, § 94; *Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 58; *Yunanistan Eski Kralı ve diğerleri/Yunanistan* [BD], 2000, § 79 ve *Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 147; *Kurban/Türkiye*, 2020, § 76).

126. İç hukukta yasal bir dayanağın bulunması, kanunilik ilkesini karşılamak için tek başına yeterli değildir. Söz konusu yasal dayanağın, hukukun üstünlüğü (ilkesi) ile uyumlu olması ve keyfiliğe karşı güvenceler sunması gibi belirli bir niteliğe de sahip olması gerekmektedir (*East West AllianceLimited/Ukrayna*, 2014, § 167; *Ünsped Paket Servisi SaN. Ve TiC. A.Ş./Bulgaristan*, 2015, § 37; *Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], § 2012, 96; *Yel ve diğerleri/Türkiye*, 2021, § 89). Bu bağlamda, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamı bakımından "hukuk" kavramının Sözleşme'nin diğer maddelerinde yer alan kavrama karşılık geldiği ve hem yasama hem de içtihat kaynaklı hukuku kapsadığını hatırlatmak gerekir (*Špaček, s.r.o./Çek Cumhuriyeti*, 1999, § 54; *Bežanić ve Baškarad/Hırvatistan*, 2022, § 62; vergilendirme konularına ilişkin daha fazla ayrıntı için yukarıdaki "Vergilendirme" başlıklı alt bölüme bakınız). İçtihat farklılıkları, hukukun üstünlüğü gerekliliklerıyle bağdaşmayan yasal belirsizlik yaratabilir (*Molla Sali/Yunanistan* [BD], 2018, § 153; *N.M. ve diğerleri/Fransa*, 2022, § 59).

127. Kanunilik ilkesi aynı zamanda yeterince erişilebilir, kesin ve uygulanmaları öngörülebilir iç hukuk kurallarının varlığını da gerektirir (*Lekić/Slovenya*, § 95; *Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 109; *Hentrich/Fransa*, 1994, § 42; *Lithgow/ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986, § 110; *Ališić ve diğerleri/Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 103; *Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 187; *Hutten-Czapska/Polonya* [BD], 2005, § 163; *Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], 2012, §§ 96-97; *Imeri/Hırvatistan*, 2021, § 69; *Demokrasi ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi ve Mustafayev/Azerbaycan*, 2021, § 67; *Godlevskaya/Rusya*, 2021, §§ 50 ve 61-63; *Taganrog LRO ve diğerleri/Rusya,* 2022, §§ 281-282).

128. Hukukun erişilebilirliği konusunda, "hukuk" teriminin "şekli" değil, "maddi" anlamda

anlaşılması gerekir. Dolayısıyla, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle korunan hakların kullanılmasına ilişkin bazı düzenlemelerin, vatandaşlar ve tüzel kişiler için genel olarak bağlayıcı olan yasal veya düzenleyici araçların yayımlanması için kanunda öngörülen biçimde resmi gazetede yayımlanmamış olması, Mahkemenin bu düzenlemelerin kamuoyuna başka yollarla duyurulmuş olduğu kanaatine varması halinde kanun olarak kabul edilmesini engellemez (*Špaček, s.r.o./Çek Cumhuriyeti*, 1999, §§ 57-60).

129. "Kanunla öngörülmüş" ifadesinden ortaya çıkan diğer gerekliliklerden biri de öngörülebilirliktir. İlgili kural, vatandaşın, davanın koşullarında makul bir dereceye kadar, belirli bir eylemden kaynaklanabilecek sonuçları öngörerek davranışlarını düzenleyebilmesi için yeterli kesinlikte ifade edilmelidir. Aşırı katılık istenmeyen bir durum olduğu için bu sonuçların mutlak bir kesinlikle öngörülebilir olmasına gerek yoktur (*Centro Europa 7 S.R.L. ve Di Stefano/İtalya* [BD], 2012, § 141). Ayrıca, birçok yasa, koşullar gereği, yorumlanması ve uygulanması uygulamaya bağlı olan az ya da çok muğlak şekilde tanımlanmıştır (*ibid.*, § 141).Hiçbir durumda bütün varsayımları öngöremeyen iç mevzuatın kesinlik düzeyi, büyük ölçüde söz konusu kanunun içeriğine, kapsaması amaçlanan alana ve hedeflediği kişilerin sayısına ve statüsüne bağlıdır (*ibid.*, § 142). *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, § 306, davasında Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamıyla ilgili davalarda, müdahale teşkil eden bir tedbirin dayandığı yasal temelin öngörülebilirliğinin, ihtilaf konusu müdahalenin gerçekleştiği tarihte, yani itiraz edilen tedbirin kabul edildiği tarihte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

130. Mahkeme, *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, § 306 kararında, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki davalarda, müdahale oluşturan tedbirlere imkân tanıyan yasal dayanağın öngörülebilirliğinin, söz konusu müdahalenin gerçekleştiği ana, yani, itiraza konu tedbirin alındığı ana göre değerlendirilmesi gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Bu yaklaşım, Mahkemenin başvuranın malvarlığına yönelik, suçun doğrudan geliri olduğu kabul edilen varlıklara el konulmasına ilişkin kararı, zamanaşımı nedeniyle ceza yargılaması sona ermiş olmasına rağmen alınmış olmasına dair öngörülebilirlik derecesini değerlendirdiği *Episcopo ve Bassani/İtalya*, 2024, §§ 154-156 kararında da teyit edilmiştir. Mahkeme, olayın gerçekleştiği tarihte yerleşik içtihadın, suç artık cezalandırılabilir olmaktan çıktıktan sonra müsadere tedbirinin uygulanamayacağı yönünde olduğunu ve ancak daha sonra Yargıtayın bu tür durumlarda da müsadere tedbirinin uygulanabileceğini kabul etmeye başladığını, üstelik bu meselenin yıllarca çelişkili içtihatlara konu olduğunu tespit etmiştir.

131. Yasanın öngörülebilir olması, ilgili kişinin belirli bir eylemin yol açabileceği sonuçları değerlendirmek için engellemez. Bu husus, özellikle mesleklerinde çok dikkatli olmak zorunda kalmaya alışkın olan profesyoneller ve ticari bir faaliyet yürüten kişiler için geçerlidir. Bu nedenle, bu durumun beraberinde getirdiği riskleri değerlendirirken söz konusu kişilerden özel bir özen göstermeleri beklenebilir (*Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 97).

132. Ayrıca, *Alperin/Ukrayna*, 2024, § 78 kararında, başvuranın kefalet şartlarını ihlal etmesi nedeniyle kefaletin iptaline karar verilmesi söz konusuydu. Mahkeme, söz konusu iptal geniş ifadelerle kaleme alınmış bir hükme dayanıyor ve bu durum ilk bakışta bir belirsizlik izlenimi yaratabiliyor olsa da ulusal mahkemenin olayın koşullarına dair kapsamlı bir analiz yaparak kararını ayrıntılı biçimde gerekçelendirmesi halinde, kanunilik ilkesinin sağlandığı kanaatine varmıştır.

133. Mahkeme, bir yasanın uygulanması veya yorumlanması beklenmedik veya aşırı geniş kapsamlı olması ya da keyfiliğe varması durumunda, o yasanın öngörülebilir olmadığına kanaat getirebilir. Örneğin, *Lelas/Hırvatistan*, davasında, Savunma Bakanlığına bağlı bir askeri subay olan başvurucu, hak sahibi olduğu özel günlük ödeneğin ödenmesindeki gecikmeden şikâyetçi olmuş ve birlik komutanına bu ödeneğin neden kendisine ödenmediğini sormuştur. Amiri aracılığıyla Hırvatistan Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığından bilgi talep ettikten sonra birlik komutanı başvuruna, taleplerinin ihtilaf konusu olmadığını ve bu amaçla ödenek tahsis edilir edilmez kendisine ödeme yapılacağını bildirmiştir. Ancak mahkeme, vardığı sonuçlara dayanak oluşturabilecek herhangi bir yasal hükme değinmemiştir. Mahkeme, sonuç olarak, başvuranın ulusal mahkemelerin iç hukukun ilgili hükümlerini uygulama ve

yorumlama biçimini tahmin edemeyeceğini ve birim amirinin talebinin tartışma konusu olmadığına ilişkin açıklamalarının, zamanaşımı süresinin işlemesini durdurabilecek bir borcun kabulü anlamına geldiğini makul bir şekilde düşünebileceğini tespit etmiştir (*ibid.*, §§ 77-78).

134. *Nešić/Karadağ*, 2020, §§ 52-53 davasında Mahkeme, kıyı bölgesinde bulunan arazilerin kamulaştırılmasına ilişkin yasal düzenlemenin açık olmaması ve bu bağlamda kamulaştırmanın neleri kapsadığının belirsiz olması nedeniyle, başvurana tazminat ödenmeden kamulaştırma yapılmasının yasayla öngörülmediğine karar vermiştir. Mahkeme, başvuranın kıyı bölgesinde bulunan iki parsel üzerindeki mülkiyet hakkını kanunen (*ex leg*) kaybetmiş olmasına rağmen, taşınmaz üzerinde resmi bir kamulaştırma yapılmamış gibi göründüğünü ve Devletin, mülkiyet hakkının resmileştirilmesi ve kamulaştırma bedelinin belirlenmesi için daha fazla yol alınmış olunması gerektiği kaydetmiştir.

135. Mahkeme, *Naskov ve diğerleri/Kuzey Makedonya*, 2023, §§ 77-78 davasında, 2002 tarihli nihai iade kararının idari icra süreci sonucunda iptal edilmesinin, başvuranların bağlayıcı bir karara dayanmalarını engellediğini ve onları meşru olarak geri almayı bekledikleri mülke sahip olma fırsatından mahrum bıraktığını tespit ettiği bir iade davası bağlamında benzer bir sonuca varmıştır. Mahkeme, başvuranların mülkiyet menfaatlerine yapılan müdahalenin kanunilik ilkesini ihlal ettiğine ve Sözleşme ilkeleri uyarınca öngörülebilir olarak değerlendirilemeyeceğine kanaat getirmiştir.

136. Öngörülebilirlik şartı genellikle keyfiliğin olmaması ve usule ilişkin güvencelerin gerekliliği ile bağlantılıdır. Özellikle, bir kural, kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı bazı güvenceler sağlıyorsa "öngörülebilir" niteliktedir. Dolayısıyla, mülkiyet hakkının kullanılmasına yönelik her türlü müdahale, ihtilaf konusu tedbirlere etkili bir şekilde itiraz etme imkânı sağlayacak şekilde ilgili kişi veya kuruma, yetkili makamlara davalarını sunmaları için makul bir fırsat sunan usuli güvencelerle desteklenmelidir. Bu koşulun karşılandığından emin olmak için, uygulanabilir tüm adli ve idari usullerin dikkate alınması gerekmektedir (*Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 95; *Jokela/Finlandiya*, 2002, § 45; *Capital Bank AD/Bulgaristan*, 2005, § 134; ve *Stolyarova/Rusya*, 2015, § 43; *Project-Trade d.o.o./Hırvatistan*, 2020, § 82; *Dănoiu ve diğerleri/Romanya*, 2022, §§ 69-72).

137. *Markus/Letonya*, 2020, § 75 davasında Mahkeme, ihtilaf konusu iç hukuk kurallarının açıklık ve öngörülebilirlikten yoksun olduğu, gerekli usuli güvencelerden yoksun olduğu ve keyfiliğe karşı hiçbir koruma sağlamadığı gerekçesiyle müsadere yaptırımının hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir. Dava, mülkiyetin müsadere edilmesine ilişkin bir ek yaptırım ile ilgilidir. Söz konusu mahkemeler hangi mal varlıklarının müsadere edileceğini belirtmemiş ve bu tedbiri başvuranın tüm mal varlıklarına uygulamıştır. Buna ek olarak, ilk derece mahkemelerin müsaderenin kapsamını belirleme yetkisi belirsizdi ve farklı içtihatların ortaya çıkmasına neden olmaktaydı. Mahkeme, ilk derece mahkemelerinin yargı yetkisine ilişkin bu tür belirsiz kuralların öngörülebilir olarak kabul edilemeyeceğine ve keyfiliğe karşı hiçbir koruma sağlamadığına karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, bu tür kuralların, davacıların iddialarını mahkemeler önünde etkili bir şekilde sunma imkânlarını ciddi şekilde ihlal edebileceğine kanaat getirmiştir. Mahkeme, müsadere yaptırımının zorunlu nitelikte olmasının, ilgili başvuranları davalarını savunma olanağından ve başarı olama ihtimalinden mahrum bıraktığını tespit etmiştir. Son olarak, Mahkeme bu yaptırımın kesin kapsamının, yargılama öncesi hazırlık aşamasında, farklı bir amaç güden bir kararla belirlendiğini kaydederek, kararın, ilgili kişiye davasını yetkili makamlara sunması için makul bir fırsat sağladığı şeklinde değerlendirilemeyeceği sonucuna varmıştır (*ibid.*, § 73).

138. *Kemal Bayram/Türkiye*, §§ 52-73 davasında, başvuran, 1977 yılında satın aldığı ve 1986 yılında tapu siciline tekrardan Hazine adına tescil edilen 2 arsanın mülkiyetini kaybetmesi nedeniyle şikâyetçi olmuştur. Arazisinin Hazine adına yeninden tescil edildiği tarihte Almanya'da ikamet etmekte olan ilgili kişi kendisine bilgi verilmediği için bu tedbire itiraz edemediğini ileri sürmüştür. İlgili kişi söz konusu tedbirden 2004 yılında, tapu sicilindeki kayıtlara karşı yapılan itirazlar için geçerli olan zaman aşımı süresi dolduktan sonra haberdar olduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme, ulusal makamların davada söz konusu olan çatışan menfaatler arasında adil bir denge kuramadığına karar vermiştir.

139. Sözleşme'nin 6. maddesi bağlamında, hukukun üstünlüğü ilkesi ve adil yargılanma kavramı,

kamu yararı açısından zorunlu nedenler haricinde, yasama organının yargılamanın sonucunu etkilemek amacıyla adaletin işleyişine müdahalesini engeller (*Yunan Rafinerileri Stran ve Stratis Andreadis/Yunanistan*, 1994, § 49; *National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society/Birleşik Krallık*, 1997, § 112; *Zielinski ve Pradal ve Gonzalez ve diğerleri/Fransa* [BD], 1999, § 57 ve *Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. ve diğerleri/İtalya*, 2014, § 76). Bununla birlikte, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında incelendiğinde, yasama organı tarafından müdahale teşkil ettiği düşünülen geriye dönük etkili kanunların 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde yer alan kanununilik gerekliliğine uygun olduğu tespit edilmiştir (*Maggio ve diğerleri/İtalya*, 2011, § 60; *Arras ve diğerleri/İtalya*2012, § 81 ve *Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. ve diğerleri/İtalya*, 2014, § 104; *Tokel/Türkiye*, 2021, § 76). Sonradan kabul edilen yasalara dayanarak uygulanan ve müdahale teşkil eden mülkiyetin kullanımının düzenlenmesine yönelik tedbirler, bu yasaların kabulü ile özellikle belirli bir davanın sonucunu etkilemeyi amaçlamamışsa, bu haliyle hukuka aykırı değildir (*Saliba/Malta*, 2005, §§ 39-40). Sözleşme ve de Protokolleri, yasama organının mevcut sözleşmelere geriye dönük olarak müdahale etmesini engellememektedir (*Mellacher ve diğerleri/Avusturya*, 1989, § 50 ve *Bäck/Finlandiya*, 2004, § 68).

140. Bununla birlikte, bazı durumlarda, ilgili kişiyi "mülkiyetin" bir parçasını oluşturan önceden var olan bir mal varlığı değerinden mahrum bırakma etkisine sahip olan mevzuatın geriye dönük olarak uygulanması, bir yandan kamu yararının gereklilikleri ile diğer yandan mülkiyete saygı hakkının korunması arasında sağlanması gereken adil dengeyi bozabilecek bir müdahale oluşturabilir (*Maurice/Fransa* [BD], 2005, §§ 90 ve 93).Bu durum, uyuşmazlığın iki kişi arasında olduğu ve devletin bizzat yargılamaya taraf olmadığı durumlarda da geçerlidir (*Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.S./Türkiye*,2019, § 40). Buna karşın, elektrik üretim şirketlerinin ücretlendirme sistemini düzenleyen ve kabul edilmesinden önce hâlihazırda alınmış olan sübvansiyonların geri ödenmesi dışında belirli garantiler sağlayan yeni bir yasal çerçevenin kabul edilmesiyle ilgili olan *Energyworks Cartagena S.L./İspanya* (k.k.), 2024, § 44 davasında Mahkeme, başvuran şirketin geriye dönük olarak varlıklarından mahrum bırakılmadığı sonucuna varmıştır.

141. Öte yandan, *Porceni Pleşa ve Piciorul Bătrân Banciu Ormanlık Alan Ortak Mülkiyet Dernekleri/Romanya*, 2023, §§ 76-77, davasında Mahkeme, ulusal makamların başvuranların hakkı olan tazminatın ödenmesi için gerekli metodolojik standartları uzun bir süre boyunca kabul etmemesi ve yayınlamaması durumunu ele almıştır. Dava, Avrupa Natura 2000 ağı içerisinde korunan doğal alanlar olarak sınıflandırılmaları nedeniyle ormanlarını işletememe imkânını telafi etmek için kabul edilmiş yasayla tanınmış bir hakka rağmen zararlarının giderilmediğinden şikâyet eden iki orman sahibi derneği ile ilgilidir. Mahkeme, karar verdiği tarihte, Avrupa Komisyonu'nun Natura 2000 alanları içerisinde orman sahibi olan gerçek veya tüzel kişilere devlet yardımı yapılması yönündeki kararının üzerinden on yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen, telafi edici devlet yardımının verilmesine ilişkin metodolojik standartları içeren karar taslağının hala yayınlanmamış olduğunu ve başvuran derneklere herhangi bir ödeme yapılmadığını tespit etmiştir. Başvuran dernekler, korunan doğal alan statüsünde olmaları nedeniyle ormanlarını işletmeleri yasal olarak yasaklanmış olduğundan, bu dönemlerde söz konusu ormanların zorunlu bakımını kendi imkânlarıyla sağlamışlardır. Mahkeme, söz konusu müdahalenin kanunla öngörülmediği ve meşru bir amaç gütmediği sonucuna varmıştır.

142. Kanunilik ilkesi aynı zamanda Devletin veya bir kamu makamının aleyhine verilen bir karara veya hükme uyma yükümlülüğünü de ifade eder (*Belvedere Alberghiera S.r.l./İtalya*, 2000, § 56; aşağıdaki İcra İşlemleri ile ilgili bölüme bakınız).

143. Son olarak Mahkeme, özellikle Yüksek Mahkemenin kararları olmak üzere, açıkça çelişkili kararların, bir kişinin mülkiyetine saygı gösterilmesi hakkını kullanmasına müdahale edilmesine yol açtığı ve bu tutarsızlığa ilişkin makul bir açıklama yapılmadığı durumlarda, bu tür kararların içtihatlarda tutarsızlıklar yarattığını, nitekim içtihatların bireylerin eylemlerinin sonuçlarını öngörebilmelerimi sağlayacak gerekli kesinlikten yoksun olduğunu ve söz konusu müdahalenin bu nedenle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin amaçları doğrultusunda kanunla öngörülmüş olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiştir (*Aliyeva ve diğerleri/Azerbaycan*, 2021, §§ 130-135).

3. Kamu Yararı veya Genel Menfaat

144. Kamu makamının mülkiyete saygı hakkının kullanılmasına yönelik müdahalesi, yalnızca meşru bir kamu (veya genel) menfaatine hizmet etmesi halinde haklı gösterilebilmektedir (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 113 ve *Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 105).

145. Mahkeme, aşağıdaki amaçların bu hüküm anlamında kamu yararı kavramının kapsamına girdiği kanısına varmıştır: Konut sektöründe sosyal adaletsizlikle mücadele (*James ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986, § 45; *Grozdanić ve Gršković-Grozdanić/Hırvatistan*, 2021, §§ 102-103 ve 113; ayrıca bk. *Maria Azzopardi/Malta*,2022, §§ 53 ve 60 davası, Devletin ekonomi ve imar politikaları çerçevesinde konut yapılmasına ilişkindir.); özellikle kitlesel evsizliği önlemek amacıyla, yabancı para cinsinden kredi krizinin sonuçlarıyla mücadele (*Béla Németh/Macaristan*, 2020, §§ 42-45); belirli endüstrilerin millileştirilmesi (*Lithgow vediğerleri/Birleşik Krallık,* 1986, §§ 9 ve 109); enerji sektörünün düzenlenmesi (*Salento Energy S.r.l. ve Nuovo Sole S.r.l./İtalya* (k.k.), 2024, § 37); kentsel ve bölgesel kalkınma planlarının kabul edilmesi (*Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, § 69 ve *Cooperativa La Laurentina/İtalya,* 2001, § 94); yerel kalkınma planı kapsamında taşınmazların elde edilmesi (Skibińscy/Polonya, 2006, § 86); vergi kaçakçılığının önlenmesi (*Hentrich/Fransa*, 1994, § 39); bir vergi borcunun ödenmesine ilişkin güvence (*Rustamkhanli/Azerbaycan*, 2024, § 58); yol güvenliği (*Pannon Plakát Kft ve diğerleri/Macaristan,* 2022, § 48); uyuşturucu ticareti ve kaçakçılığıyla mücadele tedbirleri (*Butler/Birleşik Krallık* (k.k.), 2002; kültür varlıklarının menşe ülkesinden yasaya aykırı olarak ihraç edilmesine karşı korunması ve söz konusu ülkeye iade edilmesi amacıyla bu varlıkların geri alınması *(The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, § 342); suç mağdurlarının menfaatlerinin korunması (*Šeiko/Litvanya*, 2020, § 31); alkol tüketiminin sınırlandırılmasına yönelik tedbirler (Tre Traktörer AB/İsveç, 1989, § 62); ahlakın korunması (*Handyside/Birleşik Krallık*, 1976, § 62); trafiğe çıkarılan araçların menşeinin denetimi (*Sildedzis/Polonya*, 2005, § 50); yasaya aykırı olarak elde edilen fonların müsaderesi (*Honecker ve diğerleri/Almanya* (k.k.), 2001; gizli anlaşmalı uygulamaların önlenmesi, kamu fonlarının korunması ve adil rekabetin geliştirilmesi (*Kurban/Türkiye*, 2020, § 78); sosyalist bir ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş (*Lekić/Slovenya* [BD], 2018, §§ 103 ve 105); ve adaletin etkinliğini ve güvenilirliğini tehlikeye atabilecek gecikmelerle uygulanmamasının taşıdığı öneme atıflarda bulunularak, yargı sisteminin iyi işlemesi (*Konstantin Stefanov/Bulgaristan*, 2015, § 64). Bununla birlikte, başvuranlar ile bir borçlu arasında bulunan sözleşmeye dayalı ilişkinin tamamen ticari nitelikte olmasını dikkate alarak Mahkeme, tüketicilerin korunmasını davanın koşullarında meşru bir amaç olarak kabul etmemiştir (*Katona ve Závarský/Slovakya*, 2023, § 59).

146. Ayrıca, çevrenin korunmasının kamu yararının kapsamına girdiği kabul edilmektedir (*G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, § 295; *Bahia Nova S.A./İspanya* (k.k.), 2000 ve *Chapman/Birleşik Krallık* [BD], 2001, § 82; *Porceni Pleşa ve Piciorul Bătrân Banciu Ormanlık Alan Ortak Mülkiyet Dernekleri/Romanya*, 2023, § 77; ayrıca dağlık bölgelerin adil ve sürekli bir şekilde geliştirilmesi ile ilgili olarak bk. *Sàrl Couttolenc Frères/Fransa,* 2023, § 62). *Hamer/Belçika*, 2007, § 79 davasında Mahkeme, Sözleşme'nin herhangi bir hükmünün özellikle, bu şekilde çevreye ilişkin genel bir korumanın sağlanmasına yönelik olmamasına rağmen (*Kyrtatos/Yunanistan*, 2003, § 52), "hâlihazırdaki toplumun çevrenin korunması konusunda giderek daha fazla endişe duyduğunu" ve "ekonomik zorunluluklara ve hatta mülkiyet hakkı gibi bazı temel haklara, özellikle Devletin bu konuya ilişkin kanun yapması halinde, çevrenin korunmasına ilişkin hususlara nazaran öncelik verilmemesi gerektiğini" kaydetmiştir. Son olarak Mahkeme, hem özel ticari amaçlarla hem de kamu yararı adına konut geliştirilmesinin, çevrenin korunması kadar zorunlu bir kamu yararı amacına karşılık gelmediği kanaatine varmıştır (*Svitlana Ilchenko/Ukrayna*, 2019, § 70).

147. Bruselloz hastalığına yakalanan çok sayıda sığırın zorunlu olarak kesilmesiyle ilgili olan, *S.A. Bio d'Ardennes/Belçika*, 2019, §§ 55-57 davasında Mahkeme, devletlerin hayvan hastalıklarıyla mücadele etmelerinin önemini ve bu konuda yararlandıkları takdir yetkisini vurgulamıştır.

148. Devlet tarafından Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında yapılan hataların düzeltilmesi aynı zamanda, kamu yararının kapsamına girmektedir (*Albergas ve Arlauskas/Litvanya*, 2014, § 57;

Pyrantienė/Litvanya, 2013, §§ 44-48 ve *Bečvář ve Bečvářová/Çek Cumhuriyeti*, 2004, § 67) ve kişilerin daha sonra yanlış olduğu ortaya çıkan bireysel kararlara dayanarak, yasaya uygun bir şekilde sosyal yardımlar elde ettikleri durumlar da buna dâhildir (*Moskal/Polonya*, 2009, § 63). Daha geniş anlamda, Mahkeme aynı zamanda, haksız olduğu veya adaletsiz bir şekilde alındığı kabul edilen emekli aylıklarının kaldırılmasına yönelik kanun koyucunun müdahalesinin emeklilik sisteminde daha fazla adaletin sağlanmasını amaçladığı (*Cichopek ve diğerleri/Polonya* (k.k.), 2013, § 144) ve bu nedenle, kamu yararı amacına hizmet ettiği kanısına varmıştır.

149. Kesin hüküm ilkesi bakımından hukuki güvenlik ilkesine uyulmasının, genel olarak kamu yararı taşıdığı kabul edilebilmektedir (*Grobelny/Polonya*, 2020, § 66).

150. Mahkeme, Devlet tarafından konut alanında uygulanan kira denetimi veya özel olarak koruma altına alınan kira sözleşmeleri gibi çeşitli düzenleme tedbirlerinin, kiracıların sosyal yönden korunmasını sağlama amacını taşıdığını ve bu nedenle, kamu yararı amacının kapsamına girdiğini sıklıkla kabul etmiştir (*Anthony Aquilina/Malta,* 2014, § 57; *Velosa Barreto/Portekiz*, 1995, § 25; *Hutten-Czapska/Polonya* [BD], 2005, § 178 ve *Amato Gauci/Malta*, 2009, § 55; Kasmi/Arnavutluk, § 76). Konut konusunda Mahkeme, başvuranlara bundan böyle bölgesel ısıtma şebekesine bağlı olmayan dairelerinin ısıtılması için getirilen sabit bir ücret ödeme yükümlülüğünün, güvenli, güvenilir ve etkili bir ısı tedarikinin sağlanması yönündeki meşru amaca hizmet ettiği kanısına varmıştır (*Strezovski ve diğerleri/Kuzey Makedonya*, 2020, § 75).

151. Kültürel mirasın korunması ve gerektiğinde sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, belirli bir yaşam kalitesinin sağlanmasının yanı sıra, bir bölgenin ve bölgede yaşayanların tarihi, kültürel ve sanatsal kökenlerinin korunmasını da amaçlayabilmektedir. Böylelikle bunlar, korunması ve geliştirilmesi ilgili makamların sorumluluğunda olması gereken temel bir değer teşkil etmektedir (*Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 112; *SCEA Ferme de Fresnoy/Fransa* (k.k.), 2005; *Debelianovi/Bulgaristan*, 2007, § 54 ve *Kozacioğlu/Türkiye* [BD], 2009, § 54).

152. Bir müdahalenin kamu yararı taşıdığının kabul edilmesi için hizmet edebileceği amaçların listesi uzundur ve çeşitli olgusal bağlamlarda kamu politikası değerlendirmelerinin karşılık verdiği farklı yeni hedefleri kapsayabilmektedir. Özellikle, kamulaştırmalara yol açan (*Yunanistan Eski Kralı ve diğerleri/Yunanistan* [BD], 2000, § 87 ve *Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], 2012, § 106) veya sosyal yardımlarla ilgili olan kanunların kabul edilmesi kararı, genellikle siyasi, ekonomik ve sosyal sorunların dikkate alınmasını gerektirecektir. Mahkeme, kanun koyucunun tercihlerinin açıkça makul bir temelden yoksun olduğu ortaya çıkmadığı sürece, bu tercihlere saygı gösterecektir (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 113).

153. Sözleşme ile oluşturulan koruma mekanizması bağlamında, mülkiyetten yoksun bırakmaları haklı gösteren veya mülkiyete saygı hakkını ihlal eden, genel menfaate ilişkin bir sorunun varlığı hakkında karar verme görevi, öncelikle ulusal makamlara aittir. Dolayısıyla ulusal makamlar, Sözleşme'nin güvencelerinin genişletildiği diğer alanlarda olduğu gibi, burada da belirli bir takdir yetkisine sahiptirler. Örnek olarak, ekonomi ve sosyal politikaların uygulanması bağlamında kanun koyucuya verilen takdir yetkisi genişletilecek ve Mahkeme, açıkça makul bir dayanaktan yoksun olduğu ortaya çıkmadığı sürece, kanun koyucunun "kamu yararı" konusundaki tercihlerine saygı gösterecektir (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 113; *Papachela ve AMAZON S.A./Yunanistan*, 2020, § 56). Dahası "kamu yararı" kavramı, niteliği gereği geniş bir kavramdır (*Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], 2012, § 106; *R.Sz./Macaristan*, 2013, § 44; *Grudić/Sırbistan*, 2012, § 75). Mahkeme, genel olarak, kendi incelemesine sunulan bir müdahalenin kamu yararı amacına hizmet ettiği konusunda ikna olması için Sözleşmeci Devletler tarafından sunulan iddiaları saygıyla kabul etmekte ve bu durumda daha az yoğun bir inceleme yapmaktadır. Bu nedenle, Mahkeme önünde, belirli bir tedbirin gerçekte davalı Devlet tarafından ileri sürülen amaçtan başka bir amaca hizmet ettiği yönündeki iddianın nadiren gerçek bir başarı şansı bulunmaktadır. Her halükârda Mahkeme nazarında, müdahalenin Hükümetin Mahkeme önündeki yargılamada açıkça ileri sürdüğü amaçtan farklı olmasına rağmen, kamu yararı amacına hizmet etmesi yeterli olmaktadır. Bazı durumlarda Mahkeme, müdahalenin amacını kendiliğinden bile

tanımlamıştır (*Ambruosi/İtalya*, 2000, § 28 ve *Marija Božić/Hırvatistan*, 2014, § 58).

154. Özellikle örnek olarak, siyasi ve ekonomik rejim değişikliği bağlamında (*Valkov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, § 91), kamu harcamalarına ilişkin ölçülülük politikasının düzenlenmesi kapsamında (*N.K.M./Macaristan*, 2013, §§ 49 ve 61) veya yeniden paylaştırma mantığı çerçevesinde (*Savickas ve diğerleri/Litvanya* (k.k.), 2013); ya da ciddi bir ekonomik krizin getirdiği sıkılık tedbirleri bağlamında (*Koufaki ve Adedy/Yunanistan* (k.k.), 2013, §§ 37 ve 39 ve *Da Conceição Mateus ve Santos Januário/Portekiz* (k.k.), 2013, § 22 ve *Da Silva Carvalho Rico/Portekiz* (k.k.), 2015, § 37) kanunların kabul edilmesi durumunda, takdir yetkisi geniş olacaktır.

155. Mahkemenin ulusal makamlar tarafından yapılan değerlendirmeyi saygıyla kabul etmesi nedeniyle, bir müdahaleyi haklı göstermek için kamu yararına ilişkin herhangi bir gerekçe tespit etmemesi nadir bir durumdur (*S.A. Dangeville/Fransa*, 2002, §§ 47 ve 53-58 – bir vergi bağlamında gereksiz olarak ödenen bir meblağ geri ödenmemiştir; *Rosenzweig ve Bonded Warehouses Ltd./Polonya*, 2005, § 56) – başvuranların şirketinin faaliyet izni, yetkili makamlar tarafından ilgili kararlarda kamu yararına ilişkin gerekçeler ileri sürülmeksizin iptal edilmiştir; *Vassallo/Malta*, 2011, § 43 – Söz konusu taşınmazın kamulaştırılmasından itibaren 28 yıl geçmesine rağmen taşınmazın fiiliyatta kullanılmamış olması, kamu yararı şartı açısından Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında bir sorun teşkil etmektedir ve *Megadat.com SRL/Moldova*, 2008, § 79 – Mahkeme, yetkili makamların başvuran şirketin izinlerini iptal ederken samimi ve tutarlı kamu politikası değerlendirmelerine uydukları konusunda ikna olmamıştır).

4. Orantılılık ve İlgili Konular (Adil Denge, Tazminat, Takdir Yetkisi)

156. Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde belirtilen genel hukuk normuyla uyumlu olması için, başvuranın mülkiyetine saygı hakkına yönelik bir müdahalenin, kanun ile öngörülmesi ve kamu yararı amacına hizmet etmesinin yanı sıra, toplumun genel menfaatine ilişkin gereklilikler ile kişinin temel haklarının korunmasının gerekleri arasında "adil bir denge" kurması gerekmektedir (*Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 107 ve *Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 108).

157. Dolayısıyla başka bir ifadeyle, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğinin ileri sürüldüğü her davada Mahkeme, ilgili kişinin Devletin eylemi veya eylemsizliği nedeniyle orantısız ve aşırı bir yüke katlanmak zorunda kalıp kalmadığını tespit etmelidir. Mahkeme, bu gerekliliğe uyulup uyulmadığını değerlendirirken, Sözleşme'nin "somut ve etkili" olan hakları korumayı amaçladığını göz önünde bulundurarak, söz konusu çeşitli menfaatlere ilişkin genel bir inceleme yapmalıdır. Bu bağlamda, belirsizliğin -ister yasal, ister idari ya da yetkili makamlar tarafından uygulanan uygulamalarla ilgili olsun- Devletin davranışının değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken bir faktör olduğunu vurgulamak gerekmektedir (*Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 151).

158. Sözleşme'nin tamamında yer alan, bu türden bir dengeyi sağlama kaygısı, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin yapısına da yansımaktadır (*Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, § 69; *Brumărescu/Romanya* [BD], 1999, § 78; *Saliba/Malta*, 2005, § 36 ve *Bistrović/Hırvatistan*, 2007, § 34).

159. Adil denge hususunu inceleme gerekliliği yalnızca, ihtilaf konusu müdahalenin kamu yararı amacına hizmet ettiğinin, kanunilik ilkesine saygı gösterdiğinin ve keyfi olmadığının anlaşılması halinde ortaya çıkabilmektedir (*Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 58 ve *Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 107).

160. Bu husus genellikle, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilip edilmediğinin tespiti söz konusu olduğunda, belirleyici olacaktır. Mahkeme genel olarak, müdahalenin kamu yararı amacına hizmet edip etmediği konusundaki incelemesinin daha sınırlı kalmasına rağmen, orantılılık gerekliliğine ilişkin ayrıntılı bir inceleme gerçekleştirmektedir (bk. kamu yararı amacına hizmet eden müdahalelere ilişkin yukarıda yer alan bölüm).

161. Orantılılık kriteri öncelikle, başvuranın ihtilaf konusu müdahale nedeniyle ilgili hakkının kullanımında nasıl ve hangi ölçüde sınırlamalara maruz kaldığının ve bu hakkın kullanımına yönelik

getirilen sınırlamanın ilgilinin durumu üzerinde hangi olumsuz sonuçlar doğurduğunun tespit edilebilmesini amaçlamaktadır. Ardından bu etkinin kapsamı, söz konusu müdahalenin hizmet ettiği kamu yararı amacının önemiyle karşılaştırılacaktır.

162. Mahkeme bu incelemeyi yaparken çok sayıda faktörü dikkate almaktadır. Bu faktörler, olay ve olgular ile söz konusu müdahalenin niteliği açısından bir davadan diğerine değişiklik göstermektedir.

163. Örneğin, kamuya istihdam bağlamında Mahkeme, adayların değerlendirilmesi ve adayların zorunlu veya isteğe bağlı olarak elenmesine ilişkin politika tercihleri söz konusu olduğunda, Sözleşmeci Devletlerin takdir yetkisinin önemli ölçüde daha geniş olduğunu belirtmiştir (*Kurban/Türkiye*, 2020, §§ 81 ve 86). Mahkeme bu tespiti, kamu alımı süreçlerine katılanlara getirilen yükümlülükler ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde doğacak sonuçlara ilişkin olarak Sözleşmeci Devletlerin karşı karşıya kaldığı tercihlere ilişkin davalara da genişletmiştir (*UAB Profarma ve UAB Bona Diagnosis/Litvanya*, 2025, § 214).

164. Mahkeme, *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, §§ 407-408 davasında aynı yaklaşımı izlemiş ve Devletlerin kültürel mirasla ilgili konuları içeren davalarda geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını, kültür varlıklarının yasaya aykırı bir şekilde ihraç edilmesine karşı korunması ve menşe ülkesine iade edilmesi gerekliliğine ilişkin olarak uluslararası hukukta ve Avrupa hukukunda güçlü bir fikir birliğinin bulunduğunu, başvuranın ihmalkâr davrandığını ve ulusal makamların mevcut davada istisnai bir yasal boşlukla karşı karşıya kaldıklarını tespit etmesinin ardından, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

165. *Alperin/Ukrayna*, 2024, §§ 86-87 kararında, başvuranın kefalet şartlarını ihlal etmesi nedeniyle kefaletin iptaline ilişkin olarak Mahkeme, yerel mahkemelerin kapsamlı bir değerlendirme yaptığını ve kararlarını yeterli gerekçelerle desteklediğini; tespit edilen ihlali ilgili bağlam çerçevesinde tarttığını ve kefaletin yalnızca yarısının iptaliyle yetindiğini gözlemlemiştir.

166. Genel olarak, genel menfaate ilişkin bir sorun söz konusu olduğunda, ilgili makamlar zamanında, doğru ve son derece tutarlı bir şekilde tepki vermekle yükümlüdürler (*Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı*/Türkiye, 2007, § 46 ve *Novoseletskiy/Ukrayna*, 2005, § 102). Mahkeme, Devlet tarafından uygulanan yöntemler de dâhil olmak üzere, yargılamadaki tarafların davranışlarını bir bütün olarak değerlendirmektedir (*Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 114 ve *Bistrović/Hırvatistan*, 2007, § 35).

167. Aşağıdaki bölümde, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi açısından adil denge kriterinin incelenmesi bağlamında genellikle dikkate alınan faktörlerden bazıları sırayla belirtilmektedir.

a. Usule ilişkin faktörler

168. Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin usuli gereklilikler konusunda sessiz kalmasına rağmen, bu hüküm, "mülkiyetine" saygı hakkına müdahale eden bir tedbirden etkilenen kişiye, gerektiği takdirde usulsüzlüğün veya keyfi ya da makul olmayan bir davranışın bulunduğunu iddia ederek, bu tedbirlere etkin bir şekilde itiraz etmek amacıyla yetkili makamlara davasını sunması için yeterli bir imkânın verilmesi gerektiği anlamına geldiği şeklinde yorumlanmıştır (*G.I.E.M.S.R.L. ve diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, § 302; *Yıldırım/İtalya* (k.k.), 2003; *AGOSI/Birleşik Krallık,* 1986, §§ 55 ve 58-60; *Air Canada/Birleşik Krallık*, 1995, § 46; *Arcuri ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2001; *Riela ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2001; *Kemal Bayram/Türkiye*, 2021, § 54; *Shorazova/Malta*, 2022, § 302; *Arnavutköy Taksiarhis Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı/Türkiye*, 2022, §§ 50-56). Bu usuli güvenceler, kanunilik ilkesinde yer almaktadır (*Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 95) (bk. yukarıda yer alan kanunilik ilkesine ilişkin bölüm).

169. Bu koşula uyulup uyulmadığını tespit etmek için Mahkeme, uygulanabilir usulleri genel bir bakış açısıyla değerlendirmelidir (*AGOSI/Birleşik Krallık*, 1986, § 55; *Bowler International Unit/Fransa*, 2009, §§ 44-45; *Jokela/Finlandiya*, 2002, § 45; *Denisova ve Moiseyeva/Rusya*, 2010, § 59 ve *Microintelect OOD/Bulgaristan,* 2014, § 44). Ayrıca Mahkeme, tespit edilen usuli eksikliklerden herhangi birinin müsadere tedbirinin orantılılığı üzerinde tek başına belirleyici bir etkiye sahip olmadığı durumlarda bile, bunların kümülatif etkisini dikkate almalıdır. Bu türden eksiklikler, bir bütün olarak

ele alındığında, şüphe ve belirsizliğe yol açması halinde müsadereyi izlenen meşru amaca kıyasla orantısız bir hale getirebilmektedir (*Todorov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2021, § 211).

170. Mahkeme, başvuranların söz konusu tedbire etkin bir şekilde itiraz etme imkânından yoksun bırakıldıkları davalarda aşırı bir yüke katlandıkları sonucuna varmıştır (*Hentrich/Fransa*, 1994, § 49; *Könyv-Tár Kft ve diğerleri/Macaristan,* 2018, § 59 ve *Uzan ve diğerleri/Türkiye*, 2019, § 215). Mahkeme, izlenen usulün başvurana menfaatlerini savunmak için adil bir imkân verip vermediğini incelemektedir (*Bäck/Finlandiya*, 2004, § 63). Bir kredi birliğinin yöneticilerine, birliğin mali durumunun iyi olduğunu gösterebilmeleri amacıyla muhasebe belgelerine erişim izni verilmemesi nedeniyle ihlal kararı verilmiştir (*Družstevni Záložna Pria ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, 2008, §§ 94-95). Ayrıca, yetkili makamların başvuranların ileri sürdükleri önemli iddiaları dikkatli bir şekilde inceleyip incelemedikleri hususu göz önünde bulundurulmaktadır (*Megadat.com SRL/Moldova*, 2008, § 74; *Novoseletskiy/Ukrayna,* 2005, § 111 ve *Bistrović/Hırvatistan*, 2007, § 37). Bu bağlamda, müsaderenin zorunlu nitelikte olması ve yerel makamların tedbirle ilgili orantılılık değerlendirmesi yapmasına imkân tanımaması, başvuranı bu tedbire etkili şekilde itiraz etme konusunda makul bir fırsattan yoksun bırakmıştır (*Yaylalı/Sırbistan*, 2024, §§ 56-58). Kamulaştırmanın bir yarar sağladığı yönündeki değiştirilemez karinenin (*Papachelas/Yunanistan* [BD], 1999, §§ 53-54) ve kamulaştırma bedellerinin hesaplanması bağlamında kullanılan karinelerin (*Katikaridis ve diğerleri/Yunanistan*, 1996, § 49 ve *Efstathiou ve Michailidis & Co. Motel Amerika/Yunanistan,* 2003, § 33) uygulanması, hükümetlerin aleyhine bir durum olarak kabul edilmiştir.

171. Bir kişinin mülkünün kamulaştırmaya tabi tutulması halinde, kamulaştırılan mülkün değerine eşit düzeyde bir tazminatın ödenmesi, tazminat hakkına sahip olanların belirlenmesi ve kamulaştırmaya ilişkin diğer sorunlar ve yargılama masrafları da dâhil olmak üzere, kamulaştırmanın sonuçlarına ilişkin genel bir değerlendirmenin yapılmasına olanak sağlayan bir prosedür bulunmalıdır (*Alfa Glass Anonymi Emboriki Etairia Yalopinakon/Yunanistan*, 2021, § 36; *Pálka ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, 2022, §§ 62 50). Bu son davada Mahkeme, tazminat hesaplamasında idare tarafından belirlenen cetvel ve oranların kullanılmasının başlı başına sorunlu olduğunun söylenemeyeceğini; ancak olayların meydana geldiği dönemde yürürlükte olan Çek mevzuatının "kamulaştırmanın sonuçlarının genel olarak değerlendirilmesini sağlayan herhangi bir prosedür" öngörmediğini ifade etmiştir. Öte yandan, başvuranın taşınmazının askeri bölge olarak sınıflandırıldığı *Yavuz Özden/Türkiye*, 2021, §§ 78-87 davasında, Devlet tarafından oluşturulan yasal çerçeve, ilgiliye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde güvence altına alınan haklarına saygı gösterilmesini sağlayan bir mekanizma sunmamış ve herhangi bir tazminat ilgiliye ödenmemiştir. Benzer şekilde, *Drozdyk ve Mikula/Ukrayna*, 2024, §§ 49-52 kararında, başvuranların uzun yıllar boyunca kullandıkları ve sahip oldukları arsalara ilişkin tapuların, bu arsaların demiryolu koruma alanı içinde yer aldığı ve bu nedenle özel mülkiyete konu edilemeyeceği gerekçesiyle geçersiz sayılması söz konusuydu. Mahkeme, bu arsaların geri alınmasına karşılık başvuranlara herhangi bir tazminat teklif edilmemesi nedeniyle, kendilerine orantısız bir yük yüklendiği sonucuna varmıştır.

172. Ulusal makamların, davada söz konusu olan özel menfaatlerle kamu yararı arasında bir denge gözetmemesi de davalı Devletin aleyhine değerlendirilebilir (*Megadat.com SRL/Moldova*, 2008, § 74). Mahkeme, bir kişinin sahte bir pasaport ibraz ederek girdiği bir iş sayesinde elde ettiği bütün birikimlerinin müsadere edildiği bir davada, bir ihlalin bulunduğu sonucuna varmıştır. Ulusal mahkemeler, müsadere kararının mülkiyet hakkı ile genel menfaat arasında adil bir dengeyi koruyup korumadığını incelememişlerdir. Dolayısıyla, ulusal mahkemeler tarafından herhangi bir orantılılık incelemesinin yapılmaması, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline yol açabilmektedir (*Paulet/Birleşik Krallık*, 2014, §§ 68-69; ayrıca bk. *Rustamkhanli/Azerbaycan*, 2024, § 64 davası, yetkili makamlar tarafından bu tedbirin orantılılığına ilişkin değerlendirme yapılmaksızın, bir yayınevinin banka hesaplarının dondurulması ile ilgilidir.). Aynı şekilde, belirsiz bir süre boyunca otomatik, kapsamlı ve katı bir şekilde uygulanan bir koruma tedbiri bir ihlale yol açabilmektedir (*Uzan ve diğerleri/Türkiye*, 2019, § 193).

173. Ayrıca, başvuranın haklarının sınırlandırılmasına yönelik tedbirlere ilişkin itiraz etmek için

geçen süre dikkate alınmaktadır. *Luordo/İtalya,* 2003, § 70 davasında, başvuranın iflas süreci boyunca mülkiyetine saygı hakkının sınırlandırılmasını haklı gösteren herhangi bir unsur bulunmamaktaydı. Her ne kadar mülklerin idaresi ve kullanımından yoksun bırakılma, ilke olarak, izlenen amaca ulaşmak için gerekli bir tedbir olsa da, bu tedbirin gerekliliği, zamanla ve iflas sürecinin çok uzun sürmesi halinde azalmaktadır. *Uzan ve diğerleri/Türkiye* 2019, § 207 davasında Mahkeme, başvuranların mülklerine ilişkin uygulanan sınırlayıcı tedbirlerin on yıl veya daha fazla sürmesinin ilgili bir faktör teşkil ettiği kanaatine varmıştır. Son olarak, *Kasilov/Rusya*, 2021, § 52 davasında Mahkeme, başvuranın daha sonra tutuklanmasına rağmen, şartlı tahliye için ödenen bir kefaletin on bir ay boyunca tutulmasının meşru bir amacının bulunmadığı ve sonuç olarak, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline neden olduğu sonucuna varmıştır.

b. Tedbirlerin seçimi

174. Adil dengenin değerlendirilmesine yönelik unsurlardan biri, ilgili makamların kamu yararı amacına hizmet etmek için makul bir şekilde uygulayabilecekleri, daha az ağır olan başka tedbirlerin bulunup bulunmadığı hususudur. Bununla birlikte, bu türden tedbirlerin muhtemel varlığı kendiliğinden, ihtilaf konusu mevzuatın haklılığını ortadan kaldırmamaktadır. Kanun koyucunun takdir yetkisini aşmaması sebebiyle, söz konusu mevzuatın sorunu gidermek için en iyi çözümü teşkil edip etmediğini veya kanun koyucunun takdir yetkisini farklı bir şekilde kullanmasının gerekip gerekmediğini belirtme görevi, Mahkemeye ait değildir (*James ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986, § 51 ve *Koufaki ve Adedy/Yunanistan* (k.k.), 2013, § 48).

175. Ayrıca, başvuranın haklarına yönelik daha az müdahalede bulunularak, aynı amaca ulaşılmasının mümkün olup olmadığı ve yetkili makamların daha az ağır olan bu çözümlere başvurma imkânını öngörüp öngörmedikleri hususları, bu konuyla ilgili olabilmektedir (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos/Rusya*, 2011, §§ 651-654 ve *Vaskrsić/Slovenya*, 2017, § 83).

176. Hükümetin, tam olarak ne şekilde, söz konusu tedbirin izlenen sosyal ve ekonomik amaçlara ulaşılmasını sağlayabilen tek tedbir olduğunu, bu amaçlara ulaşmak için öngörülebilir diğer yolları ciddi bir şekilde incelediğini veya tedbirin orantılılığını izlenen amaçlar bakımından değerlendirdiğini belirten kesin gerekçeler sunmaması halinde bile Mahkeme, söz konusu tedbirin seçilme nedeninin başlangıçta üstü kapalı olabileceğini kabul etmeye hazır olduğunu göstermiştir (*Zelenchuk ve Tsytsyura/Ukrayna*, 2018, § 122). Mahkeme aynı zamanda, benzer bir durumda bulunanlar da dâhil olmak üzere, Avrupa Konseyi üyesi olan başka herhangi bir Devletin bu türden bir tedbir almadığı hususunu göz önünde bulundurmuştur (*ibid.*, § 127).

177. Ayrıca, *UAB Profarma ve UAB Bona Diagnosis/Litvanya*, 2025, § 232 kararında Mahkeme, COVID-19 pandemisi bağlamında, kamu ihale kanununa uyumu sağlamakla yükümlü olan kamu kuruluşuna mali yaptırım uygulanmamış olmasının, tek başına başvuran şirketlerin mülkiyet haklarına yönelik müdahaleyi orantısız kılmak için yeterli olmadığını belirtmiştir.

c. "Adil dengenin" değerlendirilmesine ilişkin uygulamayla ilgili temel sorunlar

178. Bazı davalarda, adil dengenin değerlendirilmesi, Devletin davanın kendine özgü koşullarını yeterince dikkate alıp almadığının ve bir mülkün bir kısmının kamulaştırılmasının, başvurana ait olan mülkün kamulaştırmadan arta kalan kısmının piyasa ve kullanım değerini etkilediğini araştırıp araştırmadığının incelenmesine yol açmaktadır (*Azas/Yunanistan*, 2002, §§ 51-53, *Interoliva ABEE/Yunanistan*, 2003, §§ 31-33). Bu hususun dikkate alınmaması aynı zamanda, başvuranın mülkünün yakınında bulunan inşaatın niteliğinin, arta kalan mülkün değerini açıkça düşürdüğü durumlarda, örnek olarak, kamu yolları veya diğer tesislerin, arta kalan taşınmazın yakınına inşa edilmesi halinde, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline neden olabilmektedir (*Ouzounoglou/Yunanistan*, 2005, § 30 ve *Bistrović/Hırvatistan*, 2007, §§ 42-44). Kamulaştırmanın, arta kalan mülkün değerini artırabileceği ve başvuran açısından bir yarar sağlayabileceği yönündeki kesin karinenin uygulanması, orantılılık incelemesi kapsamında davalı Devletin aleyhine bir durum olarak

kabul edilmiştir (*Papachelas/Yunanistan* [BD], 1999, §§ 53-54).

179. Ayrıca, gümrük mevzuatının ihlal edilmesi nedeniyle ithal edilen malların değerine eşit olan zorunlu bir para cezasının uygulanması, ulusal mahkemelerin söz konusu menfaatler ile bireysel koşullar arasında herhangi bir denge kurmalarını engelleyerek, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline yol açmıştır (*Krayeva/Ukrayna*, 2022, §§ 29-32).

180. Mahkeme, başvuranın "mülkiyete saygı" hakkına yönelik müdahalenin orantılılığını incelediğinde ve söz konusu uyuşmazlıkta Devletin tutumunu değerlendirmeye davet edildiğinde, yetkili makamlara atfedilebilecek gecikmeler nedeniyle başvuranın içinde bulunabileceği belirsizliği dikkate almalıdır (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve diğerleri/Portekiz*, 2000, § 54; *Broniowski/Polonya* [BD], 2004, §§ 151 ve 185; *Barcza ve diğerleri/Macaristan*, 2016, § 47, *Frendo Randon ve diğerleri/Malta*, 2011, § 55; *Hunguest Zrt/Macaristan*, 2016, §§ 25 ve 27 ve *Zelenchuk ve Tsytsyura/Ukrayna*, 2018, §§ 91 ve 106).

181. Müdahalenin kamulaştırma biçimini almadığı durumlarda, Mahkeme, belirli bir süre devam eden kısıtlamalar için mevzuatın bir tazminat şekli öngörüp öngörmediğini (*aksi yönde (a contrario)* bir karar için, *Skibińscy/Polonya*, 2006, §§ 93-95), müdahalenin sınırlayıcı ya da baskıcı olup olmadığını (*Allianz-Slovenska-Poistovna, A.S. ve diğerleri/Slovakya* (k.k.), 2010 ve *Konstantin Stefanov/Bulgaristan*, 2015, § 67), Devletin, bir kişiyi dezavantajlı duruma sokacak şekilde hukuk yargılaması bağlamında ayrıcalıklı bir muamele görüp görmediğini (*Zouboulidis/Yunanistan (no. 2)*, 2009, §§ 32 ve 35 – Devlet lehine daha kısa bir zaman aşımı süresi nedeniyle ihlal), taşınmazın değerinin, vergi amaçlı mı yoksa kamulaştırma nedeniyle Devlet tarafından ödenmesi gereken tazminatın belirlenmesi amacıyla mı hesaplandığını ve bu hesaplamalara göre, aynı kurallara dayanıp dayanmadığını (*Jokela/Finlandiya*, 2002, §§ 62 ve 65 – tazminat amacıyla hesaplanan değerden önemli ölçüde daha yüksek olan vergi amaçlı hesaplanan değer nedeniyle ihlal) da incelemelidir.

182. İhtilaf konusu tedbirlerin geçici niteliği genellikle Devletin lehine işlemektedir (*Da Conceição Mateus ve Santos Januário/Portekiz* (k.k.), 2013, § 29 ve *Savickas ve dğerleri/Litvanya* (k.k.), 2013, § 92).

183. İlgili makamlar tarafından işlenen bir hatanın düzeltilmesi bağlamında, "mülkiyete" saygı hakkına yönelik yapılan müdahaleye neden olunması durumunda (yukarıda belirtildiği gibi, kamu yararı nedeniyle yapılan bir düzeltme), iyi yönetişim ilkesi, yetkili makamlara yalnızca hatalarını doğru bir şekilde ve en yüksek tutarlılıkla (*Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 120; *Romeva/Kuzey Makedonya* , § 58; *Grobelny/Polonya*, 2020, § 68; *Belova/Rusya*, 2020, § 37; *Seregin ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 94; *Gavrilova ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 74; *Semenov/Rusya*, 2021, § 59; *Casarin/İtalya*, 2021, § 68; *Muharrem Güneş ve diğerleri/Türkiye*, 2020, § 74) derhal düzeltmek için harekete geçme yükümlülüğü (*Moskal/Polonya*, 2009, § 69; *Paplauskienė/Litvanya*, 2014, § 49) getirmez, aynı zamanda özellikle de aksi yönde gidebilecek başka bir özel menfaatin bulunmaması halinde, bu tür hataların ilgili bireyin zararına olacak şekilde düzeltilmemesi yükümlülüğünü (*Gashi c. Croatie*, 2007, § 40; *Gladysheva/Rusya*, 2011, § 80; *Pyrantienė/Litvanya*, 2013, § 70; *Moskal/Polonya*, 2009, § 73; *Albergas ve Arlauskas/Litvanya*, 2014, § 74; *S.C.Antares Transport S.A. ve S.C. Transroby S.R.L./Romanya*, 2015, § 48; *Seregin ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 94; *Gavrilova ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 74 ve *Semenov/Rusya*, 2021, § 59) de yükleyebilir. Yetkili makamlar, hatalarını düzeltebilmelidirler, ancak bu durum ilgili için aşırı bir yüke yol açacak şekilde olmamalıdır (*Belova/Rusya*, 2020, § 37; *Kurban/Türkiye*, 2020, § 82; *Muharrem Güneş ve diğerleri/Türkiye*, 2020, § 74).

184. Mahkeme, *Belova/Rusya*, 2020, §§ 40-45 kararında, Devletin, mülklerinin kötü yönetim nedeniyle kaybolduğunun göz ardı edildiğini iddia etmek için pek dayanağının bulunmadığına, ancak bir mülkün alıcısının olası müsadere taleplerinden kaçınacak şekilde mülkün kaynağını titizlikle araştırması gerektiğine karar vermiştir. Böylelikle Mahkeme, başvuranın satın aldığı mülkün bir anlaşmazlık konusu olduğunu ve bu mülkün, Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yapma ile doğayı koruma amacı doğrultusunda Devlet açısından meşru ve önemli bir kamu yararı taşıdığını gösterebildiği durumlarda, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

185. *Seregin ve diğerleri/Rusya*, 2021, *Gavrilova ve diğerleri/Rusya*, 2021 ve *Semenov/Rusya*, 2021 davalarının üçü birlikte, iyi niyetli alıcılara taşınmazların devredildiği durumlarda, bu alıcıların herhangi bir kusur işlemeyip tamamen ulusal sistemden veya yetkili makamların hata veya ihmallerinden kaynaklanan bir durumun sonuçlarına katlanmak zorunda kaldıkları ve taşınmazlarından yoksun bırakılmalarına karşılık herhangi bir tazminat biçiminin öngörülmediği hallerde, bu devirlerin uzlaştırılmasına ilişkin genel sorunla ilgiliydi. Daha açık olarak, bu sorun, – özelleştirmeler şeklinde – yapılan ilk mülkiyet devirlerinin kanuna aykırı olduğu gerekçesiyle belediyeler lehine özel tapu belgelerinin iptal edilmesi bağlamında ortaya çıkmıştır (*Seregin ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 4); yetkili makamlarca yapılan hatalar nedeniyle "orman kaynakları" olarak sınıflandırılan arazilerle ilgili tapu belgelerinin geriye dönük olarak iptal edilmesi (*Gavrilova ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 1) ve savcının talebi üzerine başvuranın bir arazi üzerindeki tapu belgesinin belediye lehine iptal edilmesi (*Semenov/Rusya*, 2021, § 1). Mahkeme, her davada, genel menfaatin gerekleri ile başvuranların mülkiyet hakkının korunması gerekliliği arasında sağlanması gereken adil dengenin bozulduğu, dolayısıyla Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği kanaatine varmıştır (farklı yerel ve federal makamlar arasındaki yetersiz ve gecikmiş koordinasyon nedeniyle, eski malikin ölümünden sonra yetkili makamların taşınmazın tescilini reddetmesiyle ilgili olan *Seregin ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 111; *Gavrilova ve diğerleri/Rusya*, 2021, § 87; *Semenov/Rusya*, 2021, § 72; ayrıca bk. *Lidiya Nikitina/Rusya*, 2022, §§ 47- 50 davaları).

186. *Kanevska/Ukrayna* (k.k.), 2020, §§ 46-52 davası, bir apartman dairesi konusunda, kişiler arasında çıkan gayrimenkul anlaşmazlığıyla ilgiliydi. Başvuran, bu daireyi iyi niyetle satın almış, ancak daire, ilk malikin bilgisinin dışında veya rızası olmaksızın birkaç kez satılmıştır. Dolandırıcılık nedeniyle ceza soruşturması açılmıştır. Ulusal mahkemeler, nihayetinde dairenin ilk malikine hak vermişlerdir. Mahkeme, ulusal mahkemelerin özü itibarıyla ihtilaf konusu taşınmazda çatışan özel menfaatleri dengelemeleri gerektiğini tespit etmiştir. Ulusal mahkemelerin kararının keyfi ya da açıkça makul olmaması nedeniyle, Mahkeme, söz konusu mahkemelerin nihayetinde dairenin ilk maliki lehine verdikleri kararın, tek başına, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında Devletin sorumluluğunu gerektirmediğine karar vermiştir. Devlet, gayrimenkul işlemlerinin tescil edilmesi sırasında *her türlü* hileli eylemi önleyebilecek bir düzenleyici çerçeve oluşturmakla yükümlü değildi: Devlet daha ziyade, dolandırıcılık durumunda düzeltici tedbirler öngören bir düzenleyici çerçeve oluşturmakla yükümlüydü. Başvuranın ulusal düzeyde haklarının korunması için hukuk yollarına sahip olması nedeniyle, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ihlal edilmemiştir.

187. *Korshunova/Rusya*, 2022, §§ 36-42 davası, başvurana ait bir dairenin tazminat ödenmeksizin el konulup satılmasıyla ilgiliydi. Daire, başvuranın eşinin mahkûm edildiği suçtan elde edilen gelirle ve müdahil tarafların lehine satın alınmış olarak kabul edilmiştir. Yetkili ulusal makamlar tarafından iyi niyeti sorgulanmayan başvuran, el koyma ve satış emrine itiraz etmiştir. Mahkeme, yetkili ulusal makamların bir yandan mağdurun/müdahil tarafın menfaatleri ile diğer yandan alıcının menfaatlerini dengelemekle yükümlülüğü olduklarını vurgulayarak, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

188. Öte yandan, *Sak ve Giebułtowicz/Polonya* (k.k.), 2023, §§ 66-67 davası, başvuranların, on yıl önce Devlet tarafından yanlış hesaplanan bir tazminatın, "sebepsiz zenginleşme" ilkesi uyarınca Devlete iade edilmesi yükümlülüğüne ilişkindi. Mahkeme, yetkili kamu makamlarının, özellikle ülkenin sisteminin totaliter bir rejimden çıkmasına ilişkin daha geniş bağlamda, Devleti haksız kayıplardan korumak amacıyla, gerçek kişiler ile Devlet arasındaki gayrimenkul işlemlerinin düzenlenmesinde açık bir değerlendirme hatası yapmadıkları kanaatine varmıştır. Ayrıca, ulusal mahkemenin son işlemlerden usulüne uygun olmayan bir şekilde kazanç elde eden başvuranlarla ilgili verdiği kararda herhangi bir keyfilik bulunmamıştır.

189. Son olarak, yaptırımların söz konusu olduğu durumlarda, Mahkeme, orantılı olabilmesi için yaptırımların ciddiyetinin, gerçekliği tam olarak ortaya konulmamış varsayılan suçların ciddiyetine değil, cezalandırmayı amaçladığı suçların ciddiyetine uygun olması gerektiği kanaatine varmaktadır *Imeri /Hırvatistan*, 2021, § 71).

d. Başvurana ilişkin sorular

190. Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında yapılacak dengeleme uygulamasıyla ilgili olarak, başvuranın sistemdeki bir zayıflıktan veya eksiklikten yararlanmaya çalışıp çalışmaması hususu önemli etkenlerden biridir (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society/Birleşik Krallık*, 1997, § 109 ve *OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X ve Blanche de Castille ve diğerleri/Fransa*, 2004, §§ 69 ve 71). Benzer şekilde, *G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, § 301 kararında, Mahkeme, bir müsaderenin orantılı niteliğini değerlendirmek için, başvuranların kusur veya dikkatsizlik derecesinin ya da en azından davranışları ile ihtilaf konusu suç arasındaki ilişkinin dikkate alınmasının mümkün olduğunu kaydetmiştir (ayrıca bk. *The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, § 408). Bir kişinin muhasebeci niteliğine sahip olması, kendisine fazla ödenen katkı paylarının faizsiz iadesinin orantılı olduğuna karar verilmesinde belirleyici gerekçelerden biri olmuştur (*Taşkaya/Türkiye* (k.k.), 2018, §§ 49-50). Bazı davalarda, başvuranın emeklilik yaşında olduğu ve uzun süre bir engelliliği bulunduğu *Pyrantienė/Litvanya*, 2013, § 62 davasında olduğu gibi, başvuranın kişisel savunmasızlığı da dikkate alınmaktadır. Başka bir davada, Mahkeme, başvuranın iyi niyetli davranmasına ve yetkili makamların hata yapmasına rağmen, sağlık durumu ve mali durumunun hiç dikkate alınmamasının ve başvuranın, idari bir karara dayanarak aldığı yardımları geri ödemekle yükümlü kılınmasının orantısız olduğuna karar vermiştir (*Čakarević/Hırvatistan*, 2018, §§ 82-90, ayrıca bk. *Casarin /İtalya*, 2021, § 74).

191. Bazı durumlarda, başvuranın kişisel hassasiyeti de dikkate alınmaktadır. Örneğin, *Pyrantiene/Litvanya*, 2013, § 62 kararında, başvuran emeklilik yaşında olup uzun süreli bir engeli bulunmaktaydı. Yetkili makamların hatası üzerine, iyi niyetle aldığı yardımları geri ödemesi istenen başvuranın sağlık ve mali durumu dikkate alınmadan bu yükümlülüğün getirilmesi, orantısız olarak değerlendirilmiştir (*Cakarevic/Hırvatistan*, 2018, §§ 82-90; ayrıca bk. *Casarin/İtalya*, 2021, § 74).

192. Mahkeme ayrıca, ihtilaf konusu tedbirin yalnızca belirtilmiş belirli bir kişi kategorisini hedef alıp almadığını ya da genel bir uygulama alanına sahip olup olmadığını inceleyebilir (*Hentrich/Fransa,* 1994, § 47 ve *R.Sz./Macaristan*, 2013, § 60).

193. Ayrıca, başvuranın, örneğin mülkiyeti üzerinde başka bir ev inşa etmesinin veya kullanımını değiştirmesinin engellendiği ya da "mülkiyetini" kaybettiği durumlarda, taşınmazını nitelendiren hukuki sınırlamalardan makul şekilde haberdar olup olamayacağının (başvuranın haklarının korunup korunmadığını belirlemek amacıyla – *Allan Jacobsson/İsveç (no. 1)*, 1989, §§ 60-61; *Z.A.N.T.E.–Marathonisi A.E./Yunanistan*, 2007, § 53 ve *Denisov/Ukrayna* [BD], 2018, § 86 davaları) ve özellikle, söz konusu taşınmazı satın aldığı sırada bu kısıtlamalardan haberdar olup olmadığının belirlenmesi de önem taşır. Mahkeme, birçok davada, malikin gelecekte kısıtlama getirilmesi ihtimalini bildiği veya bilmesi gerektiği ya da makul bir şekilde haberdar olması gerektiği durumlarda, tazminatın tamamen ödenmemesini kabul etmiştir. *Fredin/İsveç (no. 1)*, 1991, §§ 12, 16 ve 54 davasında, Çevre Koruma Kanunu, on yıllık bir sürenin sonunda, herhangi bir tazminat ödenmeksizin madencilik imtiyazının iptal edilmesini öngörmekteydi. Başvuran yatırımını yaptığında, söz konusu Kanun daha önce birkaç yıldır yürürlükteydi. *Łącz/Polonya* (k.k.), 2009 davasında, yol yapımına ilişkin yerel imar planının ilgili bölümleri satış sözleşmesine eklenmiştir. Mahkeme, bu nedenle, başvuranların, taşınmazı özel hukuki durumunu tam olarak bilerek satın aldıkları ve bu koşullar altında, Devletin taşınmazın satışıyla ilgili karşılaşılan zorluklardan sorumlu tutulamayacağı sonucuna varmıştır. Mahkeme, aynı yaklaşımı sosyal sigorta alanında da uygulamıştır (*Mauriello/İtalya* (k.k.), 2016).

194. Bir başvuranın mülkiyetine yapılan müdahalelerin, herhangi bir düzenli bireysel inceleme olmaksızın otomatik, genel ve katı niteliği de Mahkeme tarafından dikkate alınabilir. İflas etmiş bir bankanın yöneticileri ya da yöneticilerin yakınlarına ait malvarlıklarına getirilen önleyici haciz tedbirine ilişkin *Uzan ve diğerleri/Türkiye*, 2019, § 212 davasında Mahkeme, başvuranların herhangi bir dolandırıcılağa karışmış olabileceklerini düşündüren herhangi bir unsurun bulunmadığını dikkate almıştır. Benzer şekilde, *Yaylalı/Sırbistan*, 2024, § 57 kararında, başvuranın altın takılarını beyan etmemesi nedeniyle uygulanan zorunlu müsadere tedbiri bağlamında, bu tedbirin otomatik niteliği

başvuranın ilgili makamlara savunmasını sunma konusunda makul bir fırsattan yoksun kalmasına yol açmıştır.

e. Adil denge unsuru olarak, mülkiyete saygı hakkına yönelik yapılan müdahale nedeniyle tazminatın ödenmesi

195. İhtilaf konusu tedbirin istenilen adil dengeye riayet edip etmediğinin ve özellikle başvurana orantısız bir yük getirip getirmediğinin değerlendirilmesi amacıyla, ulusal mevzuat tarafından öngörülen tazminat düzenlemelerinin dikkate alınması gerekmektedir (*Aziz Manastırlar/Yunanistan*, 1994, § 71 ve *Platakou/Yunanistan*, 2001, § 55). Bununla birlikte, Mahkemenin tazminatın önemini değerlendirmesi, uygulanabilir kurala bağlıdır.

196. Taşınmazın değeriyle makul ölçüde uyumlu bir meblağ ödenmediği sürece, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde konu edilen mülkiyetten yoksun bırakma, genellikle, aşırı bir müdahale teşkil etmektedir ve tazminatın tamamen ödenmemesi yalnızca istisnai koşullarda haklı gösterilebilecektir (*Yunanistan Eski Kralı ve diğerleri/Yunanistan* (adil tazmin) [BD], 2000, § 89; ayrıca bk. *Katona ve Závarský/Slovakya*, 2023, § 63). Buna karşın, taşınmazların kullanımını düzenleyen bir tedbir söz konusu olduğunda, herhangi bir tazminatın ödenmemesi, adil bir denge kurulup kurulmadığının belirlenmesinde dikkate alınması gereken faktörlerden biridir (*Depalle/Fransa* [BD], 2010, § 91). Benzer değerlendirmeler, genel hükmün söz konusu olduğu durumlarda da geçerlidir (*Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, § 69; bk. mevcut bölümün son kısmı).

197. Mülkiyetten yoksun bırakma konusunda, makul olan husus davanın koşullarına bağlı olacaktır; ancak tazminat miktarının belirlenmesinde geniş bir takdir yetkisi uygulanmaktadır. Mahkemenin denetimi, seçilen yöntemlerin, Devletin bu konuda sahip olduğu geniş takdir yetkisini aşıp aşmadığını incelemekle sınırlıdır (*James ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986, § 54). Mahkeme, kamulaştırma bedelinin ödenmesine ilişkin kanun koyucunun kararının açıkça makul bir dayanaktan yoksun olduğu ortaya çıkmadığı sürece, bu karara saygı gösterecektir (*Lithgow ve diğerleri /Birleşik Krallık*, 1986, § 122).

198. Birçok yasal kamulaştırma davasında, yalnızca tam bir tazminatın taşınmazın değeriyle makul ölçüde uyumlu kabul edilebileceği doğru olsa da, bu kuralın istisnası yok değildir (*Yunanistan Eski Kralı ve diğerleri/Yunanistan* (adil tazmin) [BD], 2000, § 78; *Scordino/İtalya (no. 1)* [BD], 2006, § 96). Dolayısıyla bu hüküm, her durumda tam bir tazminat hakkını güvence altına almaz, zira ekonomik reform veya sosyal adalet tedbirlerinin izlenmesi gibi "kamu yararı" meşru amaçları, tam piyasa değerinden daha azının geri ödenmesi lehine etkili olabilir (*James ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986, § 54; *Papachelas/Yunanistan* [BD], 1999, § 48; *Aziz Manastırlar/Yunanistan*, 1994, §§ 70-71; *J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd/Birleşik Krallık* [BD], 2007, § 54 ve *Urbárska Obec Trenčianske Biskupice/Slovakya*, 2007, § 115; *Pálka ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, 2022, § 49; *Maria Azzopardi/Malta*, 2022, § 54).

199. Toplumun genel menfaati ile bireylerin temel haklarının korunmasına ilişkin gereklilikler arasında kurulan yukarıda belirtilen denge, genel kural olarak, taşınmazı kamulaştırılan kişiye ödenen tazminatın, mülkiyetten yoksun bırakma işleminin gerçekleştirildiği anda belirlendiği şekliyle taşınmazın "satış" değeriyle makul ölçüde uyumlu olması halinde sağlanır (*Pincová ve Pinc/Çek Cumhuriyeti*, 2002, § 53; *Gashi/Hırvatistan*, 2007, § 41; *Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], 2012, § 111; *Guiso-Gallisay/İtalya* (adil tazmin) [BD], 2009, § 103 ve *Moreno Diaz Peña ve diğerleri/Portekiz*, § 76). Başka herhangi bir yaklaşım, bir belirsizliğe, hatta keyfiliğe yer bırakabilir (*Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], 2012, § 111).

200. Bir tazminatın değerini artırabilecek unsurlar dikkate alınmadan ödenmesi durumunda, bu tazminatın yeterli olma niteliği zayıflayacaktır. Örneğin, kamulaştırılan bir taşınmazın değeri, yalnızca arazinin değeriyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda burada gerçekleştirilen bir taş ocağının işletilmesi gibi mesleki faaliyetlerin değerini de içerir (*Werra Naturstein GmbH & Co Kg/Almanya*, 2017, § 46; *Azas/Yunanistan*, 2002, §§ 52‑53 ve *Athanasiou ve diğerleri/Yunanistan*, 2006, § 24). Kamulaştırma

sonucunda ana gelir kaynağından yoksun bırakılan bir başvuran, yetkili makamların, kendisine ödenen tazminatın geçim kaynaklarını kaybetmesi nedeniyle gerçekte uğradığı zararı karşılayıp karşılamadığını ya da en azından, ikamet ettiği bölgede eşdeğer bir arazi edinebilmesi için yeterli olup olmadığını incelememeleri halinde, özel ve aşırı bir yüke katlanmış olacaktır (*Osmanyan ve Amiraghyan/Ermenistan*, 2018, § 70).

201. Dikkate alınması gereken bir diğer faktör ise tazminatın ödenmesinde yaşanan aşırı gecikmedir (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve diğerleri/Portekiz*, 2000, § 54 ve *Czajkowska ve diğerleri/Polonya*, 2010, § 60). Mahkeme, kamu makamlarının, başvuranın herhangi bir tazminat almadığı yirmi yıldan fazla bir sürenin geçtiğini göz önünde bulundurmadan, başvurana ödenmesi gereken tazminatı hesapladıkları bir davada, Devleti haksız bulmuştur (*Schembri ve diğerleri/Malta*, 2009, § 43). Mahkeme, tazminatın ödenmesinde yaşanan yetmiş beş yıllık bir gecikmenin, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlali olarak değerlendirildiği sonucuna varmıştır (*Malama /Yunanistan*, 2001, § 51).

202. Hiperenflasyon bağlamında, kamulaştırma bedelinin ödenmesinde yaşanan anormal derecede uzun bir gecikme, kamulaştırılan kişinin mali kaybını ağırlaştırması ve onu belirsizlik durumuna sokması sonucunu doğurur (*Akkus/Türkiye*, 1997, § 29 ve *Aka/Türkiye*, 1998, § 49). Mahkemenin davayı incelediği sırada tazminatın bir kısmı daha önce ödenmiş olsa da, tazminatın tamamının ödenmesinde yaşanan gecikme sorun teşkil etmeye devam etmektedir (*Czajkowska ve diğerleri/Polonya*, 2010, § 62).

203. Tazminatın hesaplanmasında başvuranın kişisel ve sosyal durumu dikkate alınmalıdır (*Pyrantienė/Litvanya*, 2013, § 62). Bu davada, başvuranın, daha sonra kamulaştırılan taşınmazı edinirken gösterdiği iyi niyetin dikkate alınmaması, Devlet aleyhine bir durum olarak kabul edilmiştir (*ibid.*, § 60).

204. Kamulaştırılacak mülkün sahiplerinin tazminat miktarının değerlendirilmesine ilişkin prosedür süresince söz konusu taşınmazı kullanmaya devam etmeleri, Devleti, taşınmazın değeriyle makul ölçüde uyumlu bir tazminat miktarı belirleme yükümlülüğünden muaf tutmaz (*Yetiş ve diğerleri/Türkiye*, 2010, § 52).

205. Belirli durumlarda, özel tazminatların ödenmesine hükmedilmesinin reddedilmesi Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlali olarak değerlendirilebilir (*Azas/Yunanistan*, 2002, §§ 52-53 ve *Athanasiou ve diğerleri/Yunanistan*, 2006, § 24). Örneğin, bir başvuranın evinin yakınında bir yol yapımına imkân tanımak amacıyla yapılan kısmi kamulaştırma işlemleriyle ilgili davalarda, benzer bir müdahale, evin kullanımına getirilen sınırlamayı telafi eden ek bir tazminatın ödenmesini haklı gösterebilir. İşin niteliği, taşınmazın geri kalan kısımlarının değerinin önemli ölçüde düşmesine doğrudan katkıda bulunduğu son derece açıktır (*BistrovićHırvatistan*, 2007, §§ 40-42 ve *Ouzounoglou/Yunanistan*, 2005, § 30).

206. Kamulaştırma işlemi, sosyal adaleti iyileştirmeyi amaçlayan geniş kapsamlı ekonomik tedbirler veya reformlardan kaynaklandığında, Devletler genellikle başvuranlara ödenecek tazminat miktarını belirleme konusunda önemli bir takdir yetkisine sahiptir. Bir sektörün kamulaştırılmasını amaçlayan bir kanunun kabul edilmesine ilişkin karar, genellikle demokratik bir toplumda makul bir şekilde derin farklılıkların egemen olabileceği çeşitli konuların incelenmesini içerir. Yetkili ulusal makamlar, ülkeleri, ihtiyaçları ve kaynakları hakkında doğrudan bilgi sahibi olmaları sayesinde, bu konuda uygun tedbirleri belirlemek için ilke olarak uluslararası hâkimden daha iyi bir konumda bulunmaktadırlar; dolayısıyla, söz konusu makamlar, bir kişinin mülkiyetinden yoksun bırakılmasının ve tazminatın ödenmesine ilişkin şartların ve koşulların belirlenmesinin gerekip gerekmediği hakkında karar verilmesi söz konusu olacağından geniş bir serbestliğe sahip olmalıdırlar (*Lithgow ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986, §§ 121-122; ayrıca bk. *Maria Azzopardi/Malta,* 2022, § 55). Aynı şekilde, *James ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986, §§ 68-69 davasında, soru, uzun süreli kira ile ilgili reform çerçevesinde, kiracıların konutlarını yeniden satın alma hakkına sahip olabilmek için yerine getirmeleri gereken şartların adil bir dengeyi koruyup korumadığını öğrenmekti. Mahkeme, ilgililer tarafından alınan meblağların taşınmazların tam piyasa değerinden daha az olmasına rağmen, bunun bir ekonomik ve sosyal reform olduğu ve bu

bağlamda, maliklerin katlandığı yükün makul olduğu kanaatine vararak olumlu cevap vermiştir. Ayrıca, bir arazinin kamulaştırılmasının, Devletin ekonomik ve şehir planlama politikaları çerçevesinde konut yapımını amaçladığı *Maria Azzopardi/Malta,* 2022, §§ 63 ve 65-68 davasında, Mahkeme, arazinin tazminat ödenmesi amacıyla tarımsal olarak nitelendirildiği iç hukuk kararlarının makul bir temele dayandığını kabul etmiş ve usuli ile diğer güvencelerin varlığına önem vermiştir.

207. "Ülkenin anayasal sisteminde, monarşiden cumhuriyete geçişi kadar köklü değişiklikler" yapmayı amaçlayan taşınmazlara el konulması halinde, *öncelikli olarak (a fortiori)*, tam tazminattan daha düşük bir tazminat da talep edilebilir (*Yunanistan Eski Kralı ve diğerleri/Avusturya* [BD], 2000, § 87). Devlet, siyasi ve ekonomik rejim değişikliği bağlamında kanunlar kabul ederken geniş bir takdir yetkisine sahiptir (*Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 35). Bu ilke, ülkenin demokratik bir rejime geçişi bağlamında *Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 182 davasında yeniden doğrulanmıştır. Mahkeme, "ağır sonuçlar doğuran, tartışmalı olan ve tüm ülke genelinde önemli ekonomik etkileri bulunan" ülkedeki mülkiyet ilişkilerini düzenlemeyi amaçlayan bir sistemin, taşınmazlardan yoksun bırakılma veya taşınmazların iade edilmesi nedeniyle tazminat ödemesinin piyasa değerinin altında bir düzeyde sınırlandırılmasını öngören kararları içerebileceğini belirtmiştir (*Scordino/İtalya (no. 1)* [BD], 2006, § 98).

208. Mahkeme, aynı zamanda bu ilkeleri, "Almanya'nın birleşmesi gibi istisnai bir bağlamında" (*Von Maltzan ve diğerleri/Almanaya* (k.k.) [BD], 2005, §§ 77 ve 111-12) ve iki rejim arasındaki geçiş dönemi sırasında, demokratik yollarla seçilmemiş bir parlamento tarafından kabul edilen bir mevzuat uyarınca gerçekleştirilen bir kamulaştırma işlemi bağlamında kanunların kabul edilmesine ilişkin olarak da yinelemiştir (*Jahn ve diğerleri/Almanaya* [BD], 2005, §§ 113 ve 117). Bu son davada, Almanya'nın birleşmesinin genel siyasi ve hukuki bağlamının istisnai niteliği, tazminatın ödenmemesini haklı göstermiştir. Mahkeme, *Jahn ve diğerleri* davası ile *Vistiņš ve Perepjolkins* davası arasında bir ayrım yapmıştır; *Vistiņš ve Perepjolkins* davası, bir vatandaşlıktan çıkarılma sürecinin açıkça haksız bir durum yarattığı ve kanun koyucunun bunu, sosyal adaleti yeniden sağlamak amacıyla nispeten kısa bir süre *sonra (a posteriori)* düzeltmek zorunda kaldığı davalardan biri değildir. Sonuç olarak, Mahkeme, *Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* (§§ 123 ve 127-130) davasında tespit edilen yeterli tazminatın ödenmemesinin haksız olduğu sonucuna varmıştır.

209. Ayrıca, yasaya aykırı kamulaştırma davalarında, tazminatın başvuranlar açısından telafi edici bir işlevi koruması ve davalı Devlet açısından cezalandırıcı veya caydırıcı bir amaç izlememesi gerekmektedir (*Guiso-Gallisay/İtalya* (adil tazmin) [BD], 2009, § 103). Bu davada Büyük Daire tarafından benimsenen yaklaşıma göre, zamanın geçmesi göz önünde bulundurulmalı ve taşınmazın el konulduğu tarihteki piyasa değeri, enflasyon etkilerinin dengelenmesi amacıyla güncellenmeli ve bu değere, başvuranın taşınmazından yoksun bırakıldığı süreyi telafi edebilecek bir faiz oranı (basit yasal faiz) eklenmelidir (*ibid.*, § 105). Ayrıca Büyük Daire, ihtilaf konusu kamulaştırma işleminin ardından başvuranın maruz kaldığı fırsat kaybını değerlendirmiştir (*ibid.*, § 107).

210. Öte yandan, taşınmazların kullanımını düzenleyen bir tedbirin söz konusu olması halinde, herhangi bir tazminatın ödenmemesi, adil dengeye uyulup uyulmadığını belirlemek için dikkate alınacak faktörlerden biridir; ancak bu durum tek başına, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlalini oluşturamayacaktır (*Anonymos Touristiki Etairia Xenodocheia Kritis/Yunanistan*, §§ 44 ve 45; *Andrzej Ruciński/Polonya*, 2023 § 84). Başvuranların kamuya ait deniz sahasındaki bir evde oturdukları *Depalle/Fransa* [BD], 2010, § 91 davasında, Mahkeme, kamu alanına ilişkin kuralları göz önünde bulundurarak ve ilgililerin, tüm oturma izinlerinde açıkça belirtilen tazminat ödenmeme ilkesini göz ardı edemeyeceklerini dikkate alarak, tazminat ödenmemesinin, başvuranların taşınmazlarının kullanımını düzenlemeye yönelik, kamu yararı amacıyla yapılan orantısız bir tedbir olarak kabul edilemeyeceğine karar vermiştir.

211. Taşınmazların kullanılmasını düzenleyen bir tedbir olarak değerlendirilen brusellozdan muzdarip çok sayıda sığırın kesilmesine ilişkin kararın söz konusu olduğu *Bio d'Ardennes/Belçika*, 2019, §§ 47-49 ve 51 davasında, Mahkeme, başvuran şirketin sığırlarının kesilmesi nedeniyle tazminat

ödemeyi reddetmesinin, şirketin özel ve aşırı bir yüke katlanmak zorunda kalmadığına karar vermiştir.

212. Son olarak, Mahkeme, başvuranların haklarını, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin genel fıkrası açısından incelemeye davet edildiğinde, "taşınmazların kullanımının düzenlenmesi" kapsamına giren dava kategorilerine uyguladığı yaklaşıma oldukça benzer bir yaklaşım benimsemektedir (*Katte Klitsche de la Grange/İtalya*, 1994, §§ 42 ve 47-48; *Pialopoulos ve diğerleri/Yunanistan*, 2001, §§ 57-61). *Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, § 69 davasında Mahkeme, başvuranların yalnızca sürelerin kısaltılmasını talep etme veya tazminat talebinde bulunma imkânlarının meşru kılınabileceği özel ve aşırı bir yüke katlandıklarına karar vermiştir.

C. Üye Devletlere Düşen Pozitif Yükümlülükler

213. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca mülkiyet hakkının korunmasına ilişkin yükümlülükler, hem negatif hem de pozitif yükümlülükleri içermektedir.

214. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin temel amacı, Devletin mülkiyet hakkına haksız müdahalelerine karşı bireyi korumaktır (negatif yükümlülükler). Sözleşme'nin 1. maddesi ise her Sözleşmeci Tarafın "kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin (...) açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını" sağlamalarını hükme bağlamaktadır. Bu genel yükümlülük, Sözleşme ile tanınan hakların etkin bir şekilde kullanılmasını güvence altına alma yönünde pozitif yükümlülükler anlamına gelebilir. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında, bu tür pozitif yükümlülükler, Devletin mülkiyet hakkını korumak için gerekli tedbirleri almasını gerektirebilir (*Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 143; *Sovtransavto Holding/Ukrayna*, 2002, § 96; *Keegan/İrlanda*, 1994, § 49; *Kroon ve diğerleri/Hollanda*, 1994, § 31; *Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 100; *Likvidējamā p/s Selga ve Vasiļevska/Letonya* (k.k.), 2013, §§ 94-113).

215. Nitekim 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından güvence altına alınan hakkın gerçek ve etkin biçimde kullanımı, yalnızca Devletin herhangi bir müdahaleden kaçınma yükümlülüğüne bağlı olamaz ve özellikle de bir başvuranın yetkili makamlardan almasını meşru olarak bekleyebileceği tedbirler ile ilgili kişinin "mülkiyetinden" etkili bir şekilde yararlanması arasında doğrudan bir bağlantı olduğu durumlarda, pozitif koruma tedbirleri gerektirebilir. (*Öneryıldız/Türkiye* [BD], 2004, § 134; *Dabić/Hırvatistan*, 2021, § 51). Bu durum, özel kişiler veya tüzel kişiler arasındaki uyuşmazlıklarda da geçerli olabilir (*Sovtransavto Holding/Ukrayna*, 2002, § 96; *Antonopoulou/Yunanistan* (k.k.), 2021, § 55).

216. Devlet tarafından yürütülen tehlikeli faaliyetler sonucunda (evsel atıkların depolandığı bir çöplükte biriken metan gazının patlaması) bir gecekondu bölgesinde birçok konutun yıkılması ve çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesine ilişkin *Öneryıldız/Türkiye* [BD], 2004, §§ 135-136 davasında, Mahkeme, yerel makamların, bilinen veya bilinmesi gereken riske karşı başvuranın mülkiyet menfaatini korumak için yapabilecekleri her şeyi yapmadıklarını ve bu nedenle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca üzerlerine düşen pozitif yükümlülükleri yerine getirmediklerini değerlendirmiştir (*Kurşun/Türkiye*, 2018, § 115). Özellikle, yetkili makamlar, yıllar önce hazırlanmış bir bilirkişi raporunda değerlendirilmiş olmasına rağmen gecekondu bölgesinde bulunan çöp alanının oluşturduğu risk hakkında bölge sakinlerini bilgilendirmemiş ancak aynı zamanda bu riske karşı, örneğin zamanında bir gaz tahliye sistemi kurmak gibi, herhangi bir maddi önlem almamışlardır.

217. Ancak bu noktada, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükler ile Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki yükümlülükler arasında ayrım yapılması gerekmektedir. Yaşam hakkının temel önemi, 2. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin, yetkili makamların, söz konusu hakkı korumak amacıyla afet sonrası yardım sağlama konusunda ellerinden gelen her şeyi yapma görevini de içermesini gerektirirken, mutlak olmayan mülkiyete saygı hakkını koruma yükümlülüğü, somut olayın koşulları çerçevesinde makul olanın ötesine geçemez (insan

kontrolü dışındaki doğal afetler bağlamında *Budayeva ve diğerleri/Rusya*, 2008, § 175; tehlikeli bir faaliyetin neden olduğu ancak yaralanmaya/ölüme neden olmayan mal zararına ilişkin olarak *Kurşun/Türkiye*, 2018, § 121). Aynı şekilde, Devletin herhangi bir ihmalinin bulunmaması durumunda ve başvuranın işletme sahibi sıfatıyla taşıdığı sorumluluk ile heyelan gibi insan kontrolü dışındaki bir doğal afetin niteliği dikkate alındığında, yetkili makamların 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinden doğan bir pozitif yükümlülüğü olmaz (*Vladimirov/Bulgaristan* (k.k.), 2018, §§ 37 ve 39-41).

218. Devletin taşınmaz tahribatlarına ilişkin soruşturma yapma konusunda pozitif yükümlülükleri ile ölümlere ilişkin soruşturma yapma konusundaki yükümlülükleri arasında da ayrım yapılması gerekmektedir. Özellikle Mahkeme, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamına girebilecek olanlar da dâhil olmak üzere ağır şiddet eylemlerine kıyasla, mala zarar verme gibi daha az ciddi suçlar suçlar bakımından soruşturma yükümlülüğünün daha az katı olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, daha hafif nitelikteki suçların söz konusu olduğu davalarda, yalnızca ceza soruşturması veya kovuşturmanın yürütülmesinde ağır ve bariz ihlallerin bulunması durumunda Devletin soruşturma yapma konusundaki pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna varmaktadır (*Blumberga/Letonya*, 2008, § 67; *Abukauskai/Litvanya*, 2020, § 56; *Adzhigitova ve diğerleri/Rusya*, § 255; *Gherardi Martiri/San Marino*, 2022, § 107).

219. Mahkeme, *Blumberga* davasında, başvuranın mülkiyet hakkına yönelik müdahalenin, ilgilinin yaşamını veya sağlığını tehlikeye sokabilecek bir şekilde gerçekleşmediğine hükmetmiştir (*ibid.*, § 6). *Abukauskai* davasında, yerel makamlar, başvuranların mülkiyetlerine yönelik müdahalenin "tehlikeli bir şekilde" gerçekleştirildiği kanaatine varmışlardır; ancak ilgili kişiler ne iç hukuk sürecinde ne de Mahkemeye yaptıkları ilk başvuruda, kundaklamanın tehlikeli niteliği nedeniyle yaralandıklarını ya da yaşamlarının veya sağlıklarının tehlikeye girdiğini iddia etmemişlerdir (*ibid.*, §§ 58-61). Mahkeme, söz konusu iki davada, ceza soruşturmasının yürütülmesinde ağır ve bariz bir ihmalin bulunduğunun tespit edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, Devletin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca üzerine düşen pozitif yükümlülüklerini yalnızca ceza soruşturmasındaki bariz ve olağanüstü ağır ihmallerin, aynı olaylara ilişkin hukuk davasının başarı şansını doğrudan ortadan kaldırdığı durumlarda söz konusu olabileceğini hatırlatmıştır (*Blumberga/Letonya*, 2008, § 68).

220. Buna karşılık, fikri mülkiyet haklarına ilişkin *Korotyuk/Ukrayna*, 2023, §§ 36-37 ve 55-56 davasında Mahkeme, ceza soruşturmasındaki bariz ve ağır ihmaller nedeniyle Devletin başvuranın mülkiyetine ilişkin pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, *Nikolay Kostadinov/Bulgaristan*, 2022, §§ 72-75 davasında Mahkeme, Devletin, bir hissedarı şirketinin, hisselerinin ve varlıklarının bir şahıs tarafından dolandırıcılık yoluyla el geçirilmesinden koruyamadığı; özellikle, bu fiillerin bir suç örgütü tarafından işlendiğine dair ciddi şüpheleri soruşturmadığı ve dolayısıyla olayların aydınlatılmadığı gerekçesiyle ihlal tespitinde bulunmuştur.

221. *Antonopoulou/Yunanistan* (k.k.), 2021 davasında başvuran, avantajlı bir döviz kuru elde etmek amacıyla İsviçre frangı cinsinden ipotek yaptırmıştır. Sözleşmede yer alan bir hüküm, aylık kredi geri ödemesinin kredinin alındığı tarihteki değil, her ödemenin yapıldığı tarihteki döviz kuru üzerinden hesaplanmasını öngörmekteydi. Daha sonra başvuran, küresel mali kriz sonrasında İsviçre frangının avro karşısında değer kazanması sonucu aylık taksit tutarlarının yaklaşık %60 oranında artması nedeniyle krediyi geri ödeyememiştir. Başvuran, yerel mahkemeler önünde, geri ödeme şartının adil olmadığını ileri sürmüş ancak bu boşuna bir çaba olmuştur. Mahkeme, yerel hukukun başvurana, sözleşmeden doğan yükümlülüklerinin iptali için hukuk mahkemelerinde dava açma ve medeni kanuna dayanarak sözleşmenin yeniden müzakere edilmesini ve hatta feshedilmesini talep etme imkânı da dâhil olmak üzere, mülkiyetinden yararlanmasına ilişkin haklarını ileri sürmek için yeterli hukuk yolu sağladığını kaydetmiştir (*ibid.*, § 82). Ayrıca, başvuran, dilediği anda kredinin para birimini avroya dönüştürmeyi talep edebilirdi veya aylık ödemelerin artışı riskine karşı sigorta yaptırabilirdi (*ibid.*). Mahkeme, Devlet tarafından oluşturulan yasal çerçevenin, başvurana 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında güvence altına alınan haklarına riayet edilmesini sağlayacak bir mekanizma sunduğu ve dolayısıyla Devletin bu madde uyarınca kendisine düşen pozitif yükümlülükleri yerine getirdiği sonucuna varmıştır (*ibid.*, § 84).

222. *Ioannides/ Kıbrıs* , 2025, §§ 78 ve 101-104 kararında, başvuranın evinin bulunduğu tampon bölgenin bazı kesimleri üzerinde davalı Devletin fiili kontrolünün bulunmadığı istisnai bir durumda, Mahkeme, Devletin sınırlı bir yargı yetkisine sahip olduğuna ve bu yetkinin yalnızca uluslararası hukuka uygun şekilde, elindeki imkânlarla diplomatik, ekonomik, adli ya da başka tedbirler alma yönünde pozitif yükümlülükler doğurduğuna karar vermiştir.

223. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bakımından Devletin pozitif yükümlülükleri ile negatif yükümlülükleri arasındaki sınır kesin olarak tanımlanabilir nitelikte değildir. Bununla birlikte uygulanabilir ilkeler karşılaştırılabilir. Dava Devletin pozitif yükümlülüğü açısından da incelense kamu makamlarının gerekçelendirilmesi gereken müdahalesi açısından da incelense uygulanacak kriterler esasen farklı değildir. Her iki durumda da bir bütün olarak bireyin ve toplumun çatışan menfaatleri arasında kurulması gereken adil denge dikkate alınmalıdır. Ayrıca, söz konusu hükümde sıralanan amaçların, kamu yararı gereklilikleri ile başvuranın temel mülkiyet hakkı arasında bir dengenin kurulup kurulmadığı sorununun değerlendirilmesi konusunda belirli bir role sahip olabileceği doğrudur. Her iki durumda da, Devletin Sözleşme'ye riayet edilmesini sağlamak için alacağı tedbirleri belirleme konusunda belli bir takdir yetkisi vardır (*Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 144; *Keegan/İrlanda*, 1994, § 49; *Hatton ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2003, § 98; *Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 101; *Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 110; *Saraç ve diğerleri/Türkiye*, 2021, § 71).

224. Bu nedenle, birçok davada Mahkeme, somut olayın koşullarını dikkate alarak, davanın davalı Devletlere yüklenmiş olabilecek pozitif yükümlülükler açısından mı yoksa negatif yükümlülükleri açısından mı değerlendirilmesi gerektiğine karar vermenin gereksiz olduğunu değerlendirmektedir. Mahkeme aksine, davalı Devletlerin tutumunun, bu tutum ister müdahale, ister eylemsizlik ya da ikisinin birleşimi olarak nitelendirilsin, hukuka uygunluk, meşru amaç ve orantılılık ilkeleri açısından gerekçelendirilip gerekçelendirilmediğini inceleyecektir (*Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 101; *Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 102; *Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 146; *Skórits/Macaristan*, 2014, §§ 37-38).

225. Bu, *Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti* ([BD], 2014, § 101) davasında da söz konusu olmuştur. Bu davada başvuranlar, banka hesaplarına yatırdıkları parayı, ilgili bankaların likidite yetersizliği, mevzuatla getirilen hesap dondurma işlemleri ve ulusal makamların, başvuranların durumundaki gibi mevduat sahiplerinin birikimlerine erişmelerini sağlayacak tedbirleri almamış olması gibi çeşitli nedenlerle çekemediklerinden şikâyetçi olmuşlardır. Mahkeme, bu gibi durumlarda, davanın yalnızca davalı Devletlere yüklenebilecek pozitif yükümlülükler yönünden mi yoksa negatif yükümlülükler yönünden mi incelenmesi gerektiğini belirlemeyi gerekli görmemiştir. Mahkeme benzer bir yaklaşımı, dövizlerin eski Yugoslavya makamlarınca müsadere edildiği *Zaklan/Hırvatistan*, 2021, §§ 85 ve 91 davasında da benimsemiştir. Bu davada, Mahkeme, söz konusu ihlalin, bağımsızlık ilanından sonra başvurana karşı idari yaptırım sürecini devam ettirmiş olan Hırvatistan'a atfedilebileceğine karar vermiştir.

226. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinden doğan pozitif yükümlülüklere ilişkin birçok davada, Mahkeme özellikle iyi yönetişim ilkesinin önemini vurgulamıştır. Bu ilke uyarınca, özellikle bir kamu yararı meselesi söz konusu olduğunda ve bilhassa bu mesele, mülkiyet hakları dâhil insanın temel haklarını ilgilendiriyorsa, kamu makamlarının hızlı, düzgün ve her şeyden önce tutarlı biçimde hareket etmeleri gerekmektedir (*Beyeler/İtalya* [BD], 2000, § 120; *Megadat.com SRL/Moldova*, 2008, § 72; *Rysovskyy/Ukrayna*, 2011, § 71; *Moskal/Polonya*, 2009, § 72; *Maria Mihalache/Romanya*, § 70; *Muharrem Güneş ve diğerleri/Türkiye*, 2020, § 74). Bu yükümlülük, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca Devlete düşen pozitif ve negatif yükümlülüklerin her ikisi için de geçerlidir. İyi yönetişim ilkesi, genel olarak, yetkili makamların, münferit hatalarını, bu hatalar kendi ihmallerinden kaynaklansa bile, düzeltmelerini engellememelidir. Ancak, "eski" bir haksızlığın düzeltilmesi ihtiyacı, kamu makamlarının meşru eylemlerine iyi niyetle güvenen bir kişinin yeni edinilmiş hakkına orantısız bir müdahaleye yol açmamalıdır (*Beinarovič ve diğerleri/Litvanya*, 2018, § 140; *Muharrem Güneş ve diğerleri/Türkiye*, 2020, § 75). Hatalı verilen bir tapunun iptal edilmesi halinde, iyi yönetişim ilkesi, uzun süredir bu tapuya

iyi niyetle sahip olan kişiye uygun bir tazminat ödenmesini veya başka bir şekilde telafi sağlanmasını da gerektirebilir (*Muharrem Güneş ve diğerleri/Türkiye*, 2020, §§ 75-81).

1. Yatay Etki – Özel Kişiler Tarafından Gerçekleştirilen Müdahaleler

227. Mahkemenin atıfta bulunduğu "pozitif koruma tedbirleri" yalnızca Devletin gerçekleştirdiği müdahaleleri değil, özel kişilerden kaynaklanan müdahaleleri de kapsar ve bu tedbirler önleyici ya da telafi edici nitelikte olabilir.

228. Nitekim Mahkeme, yatay ilişkiler bağlamında dahi, Devletin belirli yükümlülükler üstlenmesini gerektirebilecek kamu yararına ilişkin bazı hususlar olabileceğini belirtmiştir (*Zolotas/Yunanistan (no. 2)*, 2013, § 39; *Saraç ve diğerleri/Türkiye*, 2021, § 70). Bu doğrultuda, mülkiyet hakkının korunması için gerekli bazı tedbirler, gerçek veya tüzel kişiler arasındaki ihtilaf durumlarında da gerekli olabilir (*Sovtransavto Holding/Ukrayna*, 2002, § 96; Saraç ve diğerleri/Türkiye, 2021, § 72; *Kanevska/Ukrayna* (k.k.), 2020, § 45).

229. Bununla birlikte, söz konusu olan özel kişiler arasındaki sıradan ticari ilişkiler olduğunda, bu pozitif yükümlülükler çok daha sınırlıdır. Bu bağlamda Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin, Sözleşmeci Devletlere özel kuruluşların borçlarını üstlenme yönünde genel bir yükümlülük getirdiği şeklinde yorumlanamayacağını birçok kez vurgulamıştır (*Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 111 ve *Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007).

230. Özellikle, bir özel kişi tarafından "mülkiyete" saygı hakkına yönelik herhangi bir müdahale, Devletin, mülkiyet hakkının iç hukuk düzeninde kanunlar tarafından yeterince korunmasını ve mağdurun, özellikle gerektiği takdirde maruz kaldığı zararın tazmini de dâhil olmak üzere haklarını ileri sürebilmesini sağlayacak uygun başvuru yollarına sahip olmasını güvence altına alma yönündeki pozitif yükümlülüğünü doğurur (*Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 113; *Blumberga/Letonya*, 2008, § 67; *Papachela ve AMAZON S.A./Yunanistan*, 2020, § 54; *Saraç ve diğerleri/Türkiye*, 2021, § 73; *Dabić/Hırvatistan*, 2021, § 52; *Kanevska/Ukrayna* (k.k.), 2020, § 45). Bu durum, gerektiğinde maruz kalının tüm zararın tazminini talep etme hakkını da kapsar (*Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 113; *Blumberga/Letonya*, 2008, § 67; *Dabić/Hırvatistan*, 2021, § 52; *Gherardi Martiri/Saint-Marin*, 2022, § 105). Buna göre, Devletin böyle bir durumda alması gereken tedbirler, önleyici veya telafi edici nitelikte olabilir (*Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 113; *Saraç ve diğerleri/Türkiye*, 2021, § 73; *Gherardi Martiri/San Marino*, 2022, § 106).

231. Örneğin, başvuranın banka hesabına yatırdığı parayı, hesabın yirmi yıldan fazla bir süredir aktif olmadığı gerekçesiyle çekemediği *Zolotas/Yunanistan (no. 2)*, 2013 davasında, Mahkeme, Devletin vatandaşı korumak ve bu nedenle, zamanaşımının doğurabileceği olumsuz sonuçları göz önünde bulundurarak, bankaların aktif olmayan bir hesap sahibini zamanaşımı süresinin sonuna yaklaşıldığı konusunda bilgilendirmesini ve böylece zamanaşımını kesme imkânı vermesini öngörmek yönünde pozitif bir yükümlülüğü olduğunu belirtmiştir. Bu tür bir bilgilendirme yükümlülüğünün bulunmaması, toplumun genel menfaatleri ile bireyin temel haklarının korunması gerekleri arasında gözetilmesi gereken adil dengeyi bozma riski taşımaktadır.

232. Mahkeme ayrıca, dini toplulukların taleplerinin bireyler üzerinde orantısız bir yük doğurması halinde Devletlerin, bireylerin mülkiyet haklarını, dini toplulukların taleplerine karşı koruma yükümlülüğü olduğunu değerlendirmektedir. *Liamberi ve diğerleri/Yunanistan*, 2020, §§ 86-88 kararında Mahkeme, bir manastıra, ölen bir rahibin mülkiyeti üzerinde mutlak ve otomatik haklar tanınmasının, bu hakkın tanınması verasetteki bireylerin menfaatlerinin korunması gereğinin dikkate alınmaması anlamına geldiğinde, bu durumun 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline yol açtığına karar vermiştir. Somut olayda, başvuranların atalarının onlarca yıl boyunca birçok tasarrufta bulunmaları (örneğin emlak vergisi, yerel vergiler ve veraset vergilerinin ödenmesi gibi) ve manastırın söz konusu taşınmaz üzerinde ne tasarrufta bulunması ne de ihtilaf konusu taşınmaz üzerindeki iddialarını tapuya tescil ettirmemesi, Mahkeme kararında dikkate alınan hususlardandır (*ibid.*).

233. Son olarak, *Dabić/Hırvatistan*, 2021, §§ 53-59 kararında, başvuranın evi mülteci ve yerinden

edilmiş kişilerin dönüşü sırasında zarar görmüş ve yağmalanmıştır. Bu tür bir durum, Devletin, terk edilmiş veya tartışma konusu taşınmazların tahrip edilmesi ya da yağmalanmasını önleme yönünde özel bir yükümlülüğünü gündeme getirebilir. Mahkeme, başvuranın evine verilen zararlardan ve yağmadan doğan maddi zarardan yalnızca faillerin değil, aynı zamanda söz konusu taşınmazlara başlangıçta el koyan Devletin de sorumlu olduğunu belirtmiştir. Yerel mahkemelerin, Devletin bu zararlardan sorumlu olmadığı kanaatine vararak başvuranın tazminat talebini reddetmiş olması nedeniyle, Devlet Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca üzerine düşen pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemiştir.

2. Tazmin Tedbirleri

234. Bazı durumlarda Devletin alması gerekebileceği tazmin tedbirleri arasında Mahkeme, mağdur tarafa haklarını fiilen ileri sürme imkânı tanıyan uygun hukuk yollarının sağlanmasını saymıştır. Her ne kadar 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bu hususta açık bir hüküm içermese de bu madde kapsamında usuli pozitif yükümlülüklerin varlığı, Mahkeme tarafından Devlet makamlarını ilgilendiren davalarda (*Jokela/Finlandiya*, 2002, § 45; *Zehentner/Avusturya*, 2009, § 73) ve yalnızca özel kişiler arasındaki ihtilaflarda kabul edilmiştir.

235. Bu bağlamda, özel kişiler arasındaki ihtilaflarda Mahkeme, Devletin, gerekli usul güvencelerini sağlayan ve ulusal mahkemelerin özel kişiler arasındaki herhangi bir ihtilafı etkili ve adil şekilde çözmesini mümkün kılacak yargılama usulleri öngörme yükümlülüğü olduğunu belirtmiştir (*Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 114; Sovtransavto Holding/Ukrayna, 2002, § 96; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], 2007, § 83; *Freitag/Almanya*, 2007, § 54; *Shesti Mai Engineering OOD ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, § 79; Plechanow/Polonya, 2009, § 100; *Ukraine-Tyumen/Ukrayna*, 2007, § 51; *Antonopoulou/Yunanistan* (k.k.), 2021, § 57; *Nikolay Kostadinov/Bulgaristan*, 2022, § 54). Bir özel kişinin yürüttüğü tehlikeli bir faaliyetten kaynaklanan mülkiyet zararlarıyla ilgili davalarda, Devlet cezai, hukuki veya idari bir başvuru yolu öngörmüş olabilir (*Kurşun/Türkiye*, 2018, §§ 123-124).

236. Bu ilke, ihtilaf, Devletin kendisi ile özel bir kişi arasındaysa daha da önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, bu tür ihtilafların ele alınmasında herhangi bir ciddi başarısızlık yaşanması, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bakımından sorun teşkil edebilir (*Plechanow/Polonya*, 2009, § 100). Örneğin, *Dabić/Hırvatistan*, 2021, § 55 kararında Mahkeme, yetkili makamlar taşınmazlara el koyduklarında, makamların bu taşınmazlara özen gösterme yükümlülüğü altına girdiklerini ve zararlardan/kayıptan sorumlu olduklarını belirtmiştir. Bu gibi durumlarda maruz kalınan fiili zarar, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile uyumlu olabilmesi için, kaçınılmaz olanı aşmamalıdır. Bu nedenle, yetkili makamlar, taşınmazlara el konulurken yalnızca taşınmazın korunması için makul tedbirleri almakla kalmamalı, aynı zamanda ulusal mevzuat da, taşınmazın yeterli bir şekilde muhafaza edilmemesinden doğan tüm zararın tazmini için Devlete karşı dava açılmasına olanak sağlamalıdır.

237. Mahkeme, çeşitli davalarda, mahkeme kararlarıyla hükmedilen alacakların tahsili bağlamında uygun bir tazmin tedbiri sunmayan Devletin sorumluluğu olduğu sonucuna varmıştır: Taşınmazın iadesi (*Păduraru/Romanya*, 2005, § 112); kamulaştırma bedelinin ödenmesi (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve diğerleri/Portekiz*, 2000, §§ 109-111); kiracıların tahliyesi ve konutun geri alınmasına ilişkin mahkeme kararlarının icrası (*Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], 1999, §§ 43-59; *Matheus/Fransa*, 2005, §§ 69-71; *Lo Tufo/İtalya*, 2005, § 53; *Prodan/Moldova*, 2004, § 61) ve Harkiler için ayrılmış bir barınma kampında yaşam koşullarına bağlı olarak başvuranlara ödenmesi gereken tazminat (*Tamazount ve diğerleri/Fransa*, 2024, § 164). Ayrıca, Yunan Hükümetinin, başvuranlara ait bir otele yerleşmiş olan göçmenler ve diğer kişileri mahkeme kararı olmasına rağmen tahliye etmediği *Papachela ve AMAZON S.A./Yunanistan*, 2020, §§ 57-58 ve 62-64 davasında da Devletin sorumluluğu tespit edilmiştir.

3. İcra Usulleri

238. Devlete düşen pozitif yükümlülükler, hem özel borçlulara hem de Devlete karşı yürütülen icra usulleri bağlamında sıklıkla ileri sürülmektedir. Bu durum özellikle, Devletlerin, yargı kararlarının

icrasına yönelik olarak hukuken olduğu kadar uygulamada da etkili ve nihai yargı kararlarının uygulanması için mevzuatta öngörülen usullerin gecikmeye mahal vermeksizin uygulanmasını sağlayan bir icra sistemi kurma konusunda pozitif yükümlülük altında oldukları anlamına gelmektedir (*Fuklev/Ukrayna*, 2005, § 91).

239. Başvuranın, kendisine hükmedilen bir tazminatın ödenememesi nedeniyle şikâyette bulunması halinde, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında Devlete düşen yükümlülüklerin kapsamı, borçlunun devlet mi yoksa özel bir kişi mi olduğuna bağlı olarak değişmektedir (*Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007; *Liseytseva ve Maslov/Rusya*, 2014, § 183).

240. Eğer borçlu Devletin kendisiyse, Mahkeme içtihadı, Devletin ilgili mahkeme kararına tam olarak ve verilen sürede uymasını vurgular (*Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007; *Bourdov/Rusya*, 2002, §§ 33-42). Devlet aleyhine verilen bir mahkeme kararının icrasını sağlama görevi, öncelikle Devlet makamlarına aittir ve bu yükümlülük, karar kesinleştiği ve icra kabiliyeti kazandığı andan itibaren doğar (*Bourdov/Rusya (no 2)*, 2009, § 69).

241. Devlet aleyhine verilen ve parasal alacaklara ilişkin olan kesinleşmiş bir yargı kararının icra edilmemesi, normal şartlarda 6. maddenin ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlalini teşkil eder. 6. maddenin 1. fıkrası, herkesin medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili her türlü uyuşmazlığın bir mahkeme tarafından görülmesini isteme hakkını güvence altına alır; böylece, erişim hakkının, yani medeni konularda dava açma hakkının bir yönünü oluşturduğu "mahkemeye erişim hakkını" güvence altına alır. Bununla birlikte bir Sözleşmeci Devletin iç hukuk düzeninin, nihai ve bağlayıcı bir yargı kararının taraflardan birinin aleyhine olacak şekilde etkisiz kalmasına imkân vermesi halinde bu hak aldatıcı olacaktır. 6. maddenin 1. fıkrası, taraflara tanınan usuli güvenceleri (adalet, kamuya açıklık ve ivedilik) ayrıntılı olarak tanımlarken yargı kararlarının uygulanmasını korumaması düşünülemez. Bu maddenin yalnızca mahkemelere erişim ve yargılamanın yürütülmesiyle ilgili olduğu kabul edilirse, Sözleşmeci Devletlerin Sözleşme'yi onaylarken riayet etmeyi taahhüt ettikleri hukukun üstünlüğü ilkesiyle bağdaşmayan durumlar yaratma riski ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, herhangi bir mahkeme kararının veya hükmünün icrası, 6. madde anlamında "yargılamanın" ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir (*Hornsby/Yunanistan*, 1997, § 40 ve *Bourdov/Rusya*, 2002, § 34).

242. Bağlayıcı bir kararın icrasında makul olmayan bir gecikme, dolayısıyla, Sözleşme'yi ihlal edebilir (*Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], 1999, § 63; *Hornsby/Yunanistan*, 1997, § 40; *De Luca/İtalya*, 2013, § 66; *Bourdov/Rusya (no 2)*, 2009, § 65). Örneğin, kamuya ait şirketler bakımından, bir mahkeme tarafından hükmedilen bir meblağın bir yıl içinde ödenmesi ilke olarak Sözleşme ile uyumlu kabul edilebilirken, daha uzun bir süre *ilk bakışta* (*a priori*) makul değildir (*Kuzhelev ve Diğerleri/Rusya*, §§ 109-110).

243. Kamu makamı, bir mahkeme kararına dayalı borcu yerine getirmemek için kaynak yetersizliğini gerekçe gösteremez. Şüphesiz, kararın icrasındaki gecikme, bazı özel durumlarda haklı gösterilebilmektedir ancak bu gecikme, 6. maddenin 1. fıkrası ile korunan hakkın özüne zarar verecek düzeyde olmamalıdır (*Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], 1999, § 74). Benzer şekilde, icra usullerinin ya da bütçe sisteminin karmaşıklığı ne olursa olsun, Devlet, Sözleşme uyarınca, herkesin kendi lehine verilen bağlayıcı ve icra edilebilir kararların makul sürede icra edilmesi hakkını güvence altına almakla yükümlüdür (*Bourdov/Rusya (no 2)*, 2009, § 70; *Süzer ve Eksen Holding A.Ş./Türkiye*, 2012, § 116).

244. Devlet aleyhine nihai bir mahkeme kararı elde etmiş bir kişinin, bu kararın icrası için ayrı bir dava açmasına gerek yoktur (*Metaxas/Yunanistan*, 2004, § 19; *Lizanets/Ukrayna*, 2007, § 43; *Ivanov/Ukrayna*, 2006, § 46). Usulüne uygun şekilde tebliğ edilen kararı alan davalı Devlet makamı, bu karara uymak için gerekli tüm tedbirleri almalı ya da kararın icrası için yetkili başka bir makama iletmelidir (*Bourdov/Rusya (no 2)*, 2009, § 69). Devlete karşı mahkeme kararına dayanan bir alacağı olan bir kişi, söz konusu alacağın tahsil edilmesini sağlamak amacıyla, bu ister gönüllü ister cebri icra yoluyla olsun, bazı usul işlemlerini yerine getirmek zorunda kalabilir (*Shvedov/Rusya*, 2005, § 32). Bu doğrultuda, idarenin, kararın icrasının sağlanması ya da hızlandırılması için ilgili kişiden banka hesap bilgileri gibi ek belgeler istemesi makuldür (*Kosmidis ve Kosmidou/Yunanistan*, 2007, § 24). Bununla birlikte, alacaklıdan beklenen iş birliği, kesinlikle gerekli olanla sınırlı kalmalı ve her hâlükârda bu

yükümlülük, idarenin kendiliğinden ve süresi içinde harekete geçme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.

245. Örneğin, *Skórits/Macaristan*, 2014, §§ 43-44 davasında Mahkeme, taşınmazın iadesine ilişkin kararların uygulanabilir olması ve tapu kayıtlarındaki hatalar nedeniyle engellenmemesi için yetkili makamların pratik tedbirler alması gerektiğini belirtmiş ve başvuranın nihayet taşınmazın mülkiyetini yeniden kazanabilmesi için kararın üzerinden on yıl geçmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Mahkeme, *Vitiello/İtalya*, 2006, § 37 davasında, ulusal makamların hukuka aykırı inşa edilen bir yapının yıkımına ilişkin mahkeme kararını icra etmemesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

246. Taşınmazların iadesine ilişkin bir davada Mahkeme, davalı Devletin belirli bir süre içinde başvuranlar lehine verilen kararın icrasını sağlamak için başvuranların taşınmazında bulunan bir kilisenin taşınmazdan kaldırılması da dahil, gerekli tüm tedbirleri almasına karar vermiştir (*Orlović ve diğerleri/Bosna Hersek*, §§ 68-71; bk. aşağıda taşınmazların iadesine ilişkin bölüm).

247. *De Luca/İtalya*, 2013, §§ 49-56 davasında, başvuranın mahkeme kararıyla hükmedilen tazminatın ödenmesi amacıyla belediyeye karşı icra işlemi başlatamaması, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesini ihlal etmiştir (§§ 49-56). Sonuç olarak, bir kamu makamının borcunu ödemesini engelleyen hukuki bir imkânsızlık dahi, Devletin Sözleşme kapsamındaki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

248. Bir şirketin "devlet kurumu" olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği araştırıldığında, söz konusu şirketin iç hukuktaki hukuki statüsü, Devletin bu şirketin eylem ve ihmallerinden dolayı Sözleşme kapsamındaki sorumluluğunu belirlemede belirleyici bir ağırlık taşımaz. Gerçekten de bir şirketin, eylem ve ihmallerinden dolayı Devleti Sözleşme karşısında sorumluluktan kurtarabilecek ölçüde, devletten kurumsal ve işlevsel olarak yeterli bağımsızlığa sahip olması gerekir. Bu tür durumlarda Devletin borçlardan sorumlu tutulup tutulamayacağını belirlemeye yarayan başlıca kriterler şunlardır: ilgili şirketin hukuki statüsü (kamu hukuku ya da özel hukuk), faaliyetlerinin niteliği (kamu hizmeti görevi ya da sıradan ticari faaliyetler), faaliyet gösterdiği bağlam (tekel ya da sıkı şekilde düzenlenen bir sektör) ve kurumsal bağımsızlığı (Devletin şirketteki sermaye payı düzeyine göre ölçülür) ile işlevsel bağımsızlığı (Devletin şirket üzerinde uyguladığı denetim ve kontrol düzeyine göre değerlendirilir) (*Liseytseva ve Maslov/Rusya*, 2014, §§ 186-188 ve burada atıfta bulunulan kararlar) (ayrıntılar için bk. aşağıda kamu şirketlerine ilişkin bölüm).

249. Alacaklı özel bir kişi olduğunda ise durum farklıdır; zira genel kural olarak Devlet, özel aktörlerin borçlarından doğrudan sorumlu tutulamaz ve Sözleşme kapsamındaki yükümlülüğü, alacaklılara söz konusu yargı kararlarının icrasında gerekli desteği sağlamaktan ibarettir; bu da örneğin icra memurları aracılığıyla ya da iflas prosedürleri yoluyla olabilir (*Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007; *Shestakov/Rusya* (k.k.), 2002; *Krivonogova/Rusya* (k.k.), 2004 ve *Kesyan/Rusya*, 2006, § 80).

250. Dolayısıyla, yetkili makamlar bir mahkeme kararının icrası için harekete geçmekle yükümlüyse ve bunu yapmazlarsa, bu pasiflik bazı durumlarda, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bakımından Devlete atfedilebilir bir sorumluluk doğurabilir (*Scollo/İtalya*, 1995, § 44 ve *Fuklev/Ukrayna*, 2005, § 84). Böyle bir durumda Mahkemenin görevi, yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlerin uygun ve yeterli olup olmadığını ve yetkili makamların alacaklıya mahkeme kararının icrasında yardımcı olmak için gereken özeni gösterip göstermediklerini değerlendirmektir (*Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007 ve *Fuklev/Ukrayna*, 2005, § 84).

251. Daha somut olarak, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, Devlete, mahkemece hükmedilen bir tazminatın alacaklıya ödenmesini sağlamak üzere gerekli desteği verme yükümlülüğü getirmektedir (*Kotov/Rusya* [BD], 2012, § 90; *Fomenko ve diğerleri/Rusya* (k.k.), 2019, § 171). Örneğin, *Fuklev/Ukrayna*, 2005, § 92 davasında Mahkeme, icra memurlarının dört yılı aşkın süre boyunca hareketsiz kalmalarının ve iflas prosedürünün yürütülmesini etkin şekilde denetlememelerinin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiği kanaatine varmıştır. Söz konusu bazı yargı kararlarının on iki yıldır icra edilmediği *Fomenko ve diğerleri/Rusya* (k.k.), 2019 davasında, Mahkeme, icra prosedürlerinin karmaşıklığı, borçlu şirketin davranışları ve icra memurlarının faaliyetlerine ilişkin

eldeki bilgiler ışığında, icra memurlarının aldıkları tedbirlerin toplam etkisinin, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında Devlete düşen yükümlülüklerle uyumlu olduğu kararına varmıştır. Ulusal iflas mevzuatının, çalışanların iflas tarihinden önceki bir yıl içinde elde ettikleri iş kaynaklı alacaklara öncelik verdiği, ancak bir yıllık dönemde edinilmemiş alacakların daha alt derecede olduğu durumlarda, Mahkeme, ILO belgelerine dayanarak, bu düzenlemenin uygun olduğu sonucuna varmıştır (*Acar ve diğerleri/Türkiye* (k.k.), 2017, § 34).

252. Borçlu özel kişinin yoksulluğu nedeniyle bir mahkeme kararının icra edilememesi, ancak ve sadece yerel makamların hataları veya icranın gecikmesi gibi nedenlerle bu makamlara atfedilebilirse Devletin sorumluluğu söz konusu olur (*Omasta/Slovakya* (k.k.), 2002 ve *Vrtar/Hırvatistan*, 2016, § 96).

253. Buna karşılık, Mahkeme, yerel makamların yalnızca icra takibinde yapılan masrafları geri almak amacıyla, borcunun tamamını ödemiş olmasına rağmen başvuranın bir taşınmazdaki payını satışa çıkardığı bir davada (*Mindek/Hırvatistan*, 2016, §§ 79-87) veya icra takibi kapsamında bir evin değerinin üçte birine satıldığı bir davada (*Ljaskaj/Hırvatistan*, 2016, §§ 62-70) ihlal kararı vermiştir. Benzer şekilde, vergi borcunun tahsili kapsamında bir evin satılması ve başvuranın tahliye edilmesi, ödenmemiş vergi borcunun evin değerine kıyasla çok az olması ve başvuran aleyhindeki kararın icrasında yer alan çeşitli vergi makamları arasında iletişim eksikliğinin bulunması nedeniyle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı bulunmuştur (*Rousk/İsveç*, 2017, §§ 119-127).

D. 1 No.Lu Protokol'ün 1. Maddesi İle Sözleşme'nin Diğer Maddeleri Arasındaki Bağlantılar

254. Mülkiyete saygı hakkının doğurduğu meseleler, Sözleşme'nin diğer maddeleriyle de ilgili olabilir.

1. 2. Madde[1]

255. Metan gazı patlaması sonucu bir çöp döküm alanında meydana gelen toprak kaymasında başvuranın ailesinden dokuz kişinin toprak altında kalan evlerinde hayatını kaybettikleri *Öneryıldız/Türkiye*, [BD], 2004, §§ 136-137 davasında Mahkeme, Devletin önleyici ve telafi edici tedbirler alma konusunda pozitif yükümlülüğü bakımından 2. madde ile Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi arasında bir ayrım yapmamıştır.

256. *Gürcistan/Rusya (II)*, [BD], §§ 174, 214, 220 kararında ise Mahkeme, Rusya Federasyonu'nun, aktif çatışmaların sona ermesinden sonra Güney Osetya ve "tampon bölge" üzerinde içtihadında öngörüldüğü anlamda bir "fiili kontrol" uyguladığı andan itibaren, her bir eylem üzerinde "doğrudan kontrol" olduğunun kanıtlanması gerekmeden, Güney Osetya güçlerinin – özellikle çok sayıda düzensiz milisin – bu topraklardaki eylemlerinden sorumlu olduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme, Güney Osetya ve "tampon bölgedeki" Gürcü köylerinde sivillerin öldürülmesi ile evlerin yakılması ve yağmalanmasına ilişkin olarak Sözleşme'nin 2. maddesine ve Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı bir idari uygulama olduğu sonucuna varmak için her türlü makul şüphenin ötesinde yeterli delile sahipti.

2. 3. Madde

257. Başvuranın genel olarak içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal zorluklardan şikâyet ettiği *Pančenko/Letonya* (k.k.), 1999 davasında Mahkeme, Sözleşme'nin kendine özgü bir sosyo-ekonomik hakkı güvence altına almadığını hatırlatmış, ancak başvuranın yaşam koşullarının, bu koşullar 3. madde kapsamında öngörülen asgari ağırlık derecesine ulaşsaydı, söz konusu hükme aykırı insanlık dışı muamele olarak değerlendirilebileceğini göz ardı etmemiştir.

[1] Bk. *2. Madde Rehberi (Yaşam Hakkı)*

258. Başvuranın aldığı emekli maaşının geçimini sağlamaya yetmediğinden şikâyet ettiği *Budina/Rusya* (k.k.), 2009 davasında Mahkeme, tamamen kamu yardımına bağımlı olan ve kendisini insan onuruyla bağdaşmayacak kadar ciddi bir yoksunluk veya mahrumiyet durumunda bulan bir başvuranın, yetkili makamların kayıtsızlığıyla karşılaşması halinde, Devletin 3. madde kapsamında sorumluluğunun doğabileceğini göz ardı etmemiştir. Mahkeme, başvuranın şikâyetinin Sözleşme hükümleriyle *konu bakımından* (*ratione materiae*) bağdaşmaz olmadığını kabul etmiş ve ilgilinin genel ekonomik durumun, özellikle de Devletin ödediği emekli maaşının, 3. madde anlamında aşağılayıcı muamele yasağı kapsamına girip girmediğini incelemiştir. Mahkeme, somut olayda bu türden bir durumun söz konusu olmadığına karar vermiştir.

259. Mahkeme, 2. madde ile bağlantılı olarak 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği tespitine ek olarak, *Gürcistan/Rusya (II)*, [BD], § 220 kararında, etnik kimliklerine yönelik kasıtlı hedef alınarak mağdurların yaşadığı yoğun korku ve sıkıntı nedeniyle "insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele" olarak nitelendirilebilecek ölçüde ağır olan eylemler göz önüne alındığında, söz konusu idari uygulamanın Sözleşme'nin 3. maddesini de ihlal ettiğine karar vermiştir.

3. 4. Madde[2]

260. Bir mahkûma ücretli bir işte çalışmak veya ücret ödenmeyen fakat ceza indirimi sağlayan bir işte çalışmak arasında seçim hakkı tanınması, Sözleşme'nin 4. maddesinin ihlalini oluşturmaz (*Floroiu/Romanya* (k.k.), 2013, §§ 35-38). Bir emeklilik sistemi kapsamına alınmamış bir mahkûm tarafından yapılan zorunlu çalışma, Sözleşme'nin 4. maddesinin 3. fıkrasının a bendi anlamında "tutulu bulunduğu sırada olağan olarak yapması istenilen bir iş" olarak değerlendirilmelidir (*Stummer/Avusturya* [BD], 2011, § 132).

261. Aynı şekilde, bir mahkûm tarafından yapılan ücretsiz çalışma da "tutulu bulunduğu sırada olağan olarak yapması istenilen bir iş" olarak kabul edilebilir (*Zhelyazkov/Bulgaristan*, 2012, § 36). Bununla birlikte, Mahkeme, mahkûmların ücretsiz çalışmasına ilişkin tutumlarda bir değişim gözlendiğine dikkat çekmiş, özellikle 1987 ve 2006 tarihli Avrupa Cezaevi Kuralları'nın bu eğilimi yansıttığını ve mahkûmların çalışmalarının adil şekilde ücretlendirilmesi çağrısında bulunduğunu belirtmiştir. 2006 kuralları, bu ücretin "her hâlükârda" ödenmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Bununla birlikte, Mahkeme, başvuranın söz konusu işi 2006 kurallarının kabulünden önce ve yalnızca kısa bir süre çalıştığını göz önünde bulundurmuştur (*ibid.*, § 36).

4. 6. Madde[3]

262. Mülkiyet hakkına yapılan müdahalelere veya bu hakkın korunmasına ilişkin yerel yargılamalar, sıklıkla Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası kapsamında sorunlar doğurmaktadır. Mülkiyet hakkının kuşkusuz mal varlığı değeri taşıyan bir hak olması nedeniyle, kamu makamlarının özel mülkiyeti kamulaştırmaları, kullanımını düzenlemeleri veya mülkiyet haklarına başka bir şekilde müdahalede bulunmaları halinde verilen kararlar, adil yargılanma güvencelerine tabidir (bk., bir patent başvurusu bağlamında bk. *British-American Tobacco Company Ltd/Hollanda*, 1995, § 67; bir müsadere bağlamında bk. *Raimondo/İtalya*, 1994, § 43). Ayrıca, mahkeme kararlarının icrası da Sözleşme'nin 6. maddesi anlamında "yargılamanın" ayrılmaz bir parçasıdır (icra usullerine ilişkin yukarıda yer alan bölüme bakınız).

263. Bununla birlikte, Mahkeme, mülkiyet hakkına ilişkin bir hukuk yargılamasının süresinin aşırı olduğunu tespit ettiğinde, genellikle Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır. Başvuranın, yargılamanın uzun sürmesinin mülkiyet hakkına başlı başına sürekli bir müdahale teşkil ettiğini ileri sürdüğü durumlarda Mahkeme, yargılama süresine ilişkin bu şikâyeti 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında ayrıca incelemeye gerek görmemekte (*Zanghì/İtalya*, 1991, § 23) ya da bu

[2] Bk. *4. Madde Rehberi (Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı*

[3] Bk. 6. Madde Rehberleri (Adil Yargılanma Hakkı): *hukuk yönü* ve *ceza yönü*.

yöndeki bir değerlendirmenin henüz erken olacağına kanaat getirmektedir (*Beller/Polonya*, 2005, § 74). Bir sosyal konut kirasına ilişkin bir davada, Mahkeme, Fransız makamlarının, başvurana konut sağlanmasını öngören bir karara uymak için gerekli tedbirleri almaktan yıllarca kaçınarak, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının hükmünü fiilen etkisiz hale getirdiğini değerlendirmiştir (*Tchokontio Happi/Fransa*, 2015, § 52).

264. Bununla birlikte, Mahkeme zaman zaman aşırı uzun süren yargılamaların (*Kunić/Hırvatistan*, 2007, § 67; *Machard/Fransa*, 2006, § 15) ya da süreci geciktiren başka koşulların (*Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], 1999, § 59) başvuranların mülkiyetlerinden barışçıl şekilde yararlanmaları üzerinde doğrudan sonuçları olduğu kararına varmıştır. Bu son davada Mahkeme, ayrıca başvuran şirketin, 6. madde kapsamında, kiracısına karşı açtığı davada bir mahkeme tarafından karar verilmesi hakkından mahrum bırakıldığına hükmetmiştir (*ibid.*, § 74).

265. Başvuranın, 6. madde kapsamında mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna varılan bir davada, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin bir uyuşmazlığın esasına dair çözümden şikâyetçi olduğu durumda, Mahkeme, genellikle başvuranın etkili bir şekilde mahkemeye erişiminin olması durumunda durumunun ne olacağına dair varsayımlarda bulunmamakta, bu nedenle başvuranın 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir mala sahip olup olmadığını araştırmaya ve bu maddeye dayanan şikâyet hakkında hüküm vermeye gerek görmemektedir (*Église catholique de La Canée/Yunanistan*, § 50; *Glod/Romanya*, 2003, § 46; *Albina/Romanya*, 2005, § 43; *Lungoci/Romanya*, 2006, § 48; *Yanakiev/Bulgaristan*, 2006, § 82). Bununla birlikte, *Zehentner/Avusturya*, 2009, § 82 davasında Mahkeme, bir yandan başvuranın dava ehliyetine sahip olmaması nedeniyle yeterli usuli güvencelerden yararlanamaması gerekçesiyle dairesinin yargı yoluyla satılmasının 8. maddeyi ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesini ihlal ettiği, diğer yandan ise 6. madde açısından ayrıca incelenecek bir sorun bulunmadığı sonucuna varmıştır.

266. Halen derdest olan bir yargılamaya konu olan mal varlığı menfaatine ilişkin bir ihtilafı çözmek amacıyla geriye dönük bir kanun çıkarılması, bu düzenlemenin kamu yararına zorlayıcı nedenlerle haklı gösterilememesi ve başvurana aşırı bir yük yüklemesi halinde, 6. madde ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline yol açabilir (*Caligiuri ve diğerleri/İtalya*, 2014, § 33).

267. Başvuranın lehine kesinleşmiş bir mahkeme kararının icra edilememesinden şikâyetçi olduğu durumda, Sözleşme'nin 6. maddesi ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından Devlete yüklenen yükümlülükler devreye girer. Yetkili makamlar, bir mahkeme kararının icrasını sağlamakla yükümlü olduklarında ve bu görevlerini yerine getirmediklerinde, bu pasiflik bazı durumlarda hem 6. madde hem de 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında Devletin sorumluluğunu doğurabilir (*Fuklev/Ukrayna*, 2005, §§ 86 ve 92-93; *Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007; *Liseytseva ve Maslov/Rusya*, 2014, § 183).

268. Olağanüstü ve zorlayıcı koşullar bulunmadıkça, başvuran lehine bir tazminata hükmeden bağlayıcı ve icra edilebilir mahkeme kararının denetim yolu kullanılarak iptal edilmesi, kararların kesinliği ilkesine aykırı düşmekte ve Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlaline yol açmaktadır (*Davydov/Rusya*, 2014, §§ 37-39). Bununla birlikte, hukuki güvenlik ilkesi, Devleti adaletin yönetiminde yapılan son derece bariz hataları düzeltmekten alıkoymamalıdır (*Lenskaya/Rusya*, 2009, § 41). Sadece ilk yargılamanın temelde adil olmayacak kadar ciddi şekilde kusurlu olması halinde istisnai koşullardan söz edilebilir. Bu, üçüncü bir kişinin herhangi bir kusuru olmaksızın katılamadığı bir yargılamanın onun haklarını doğrudan etkileyen bir şekilde sonuçlanması halinde geçerlidir. Bu tür durumlarda, kesinleşmiş bir kararın iptali Sözleşme'yi ihlal etmez (*Protsenko/Rusya*, 2008, §§ 30-34). Mahkeme ayrıca, bir ceza yargılamasında ağır bir hukuki hatayı gidermek amacıyla kesin bir kararın iptal edilmesinin (*Giuran/Romanya*, 2011, § 41), söz konusu menfaatler, yani kararların kesinliği ile adalet arasında adil bir denge kurduğuna ve aynı durumun, söz konusu taşınmazda başka kişilerin hakları olsa bile başvurana bir taşınmazın tamamının iadesine hükmeden kesin bir kararın iptal edilmesi halinde de geçerli olduğuna (*Vikentijevik/Makedonya eski Yugoslav Cumhuriyeti*, 2014, § 70) karar vermiştir.

269. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca yargılama masraflarına ilişkin sorunlar hakkında karar

vermesi için de Mahkemeye başvurulmuştur. Davayı kaybedenin yargılama giderlerinden sorumlu tutulmasına ilişkin medeni usul ilkesi, başlı başına 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı olarak değerlendirilemez (*Klauz/Hırvatistan*, 2013, §§ 82 ve 84). Zira bu ilke, potansiyel davacıların kötüye kullanıma yol açacak davaları açmaktan caydırarak haksız davaların açılmasını önlemeyi ve dava masraflarının aşırı şekilde artmasını engellemeyi amaçlamaktadır.

Bu durum, söz konusu ilkenin Devletin taraf olduğu davalarda da uygulanıyor olması gerçeğiyle değişmemektedir (*Cindrić ve Bešlić/Hırvatistan*, 2016, § 96). Yargılama masraflarının başvurana aşırı bir yük yükleyip yüklemediğinin değerlendirildiği içtihat kriterleri için bk. savaş suçlarına ilişkin özel bağlamda, *Bursać ve diğerleri/Hırvatistan*, 2022, §§ 81, 95 ve 100-101.

270. Mahkeme, kamulaştırma tazminatı talebiyle mahkemeye başvuran ve kısmen haklı bulunan başvuranların kendilerine hükmedilen tazminatın tamamı tutarında karşı tarafın yargılama masraflarını ödemeye mahkûm edilmelerinden şikâyet ettikleri bir davada, Sözleşme'nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Mahkeme, başvuranların davranışlarının veya yürütülen usul işlemlerinin, yargılama masraflarının tazminatı tamamen ortadan kaldıracak ölçüde yüksek tutulmasını haklı kılacak nitelikte olmadığını ve başvuranlara orantısız bir yük yüklendiğini tespit etmiştir (*Perdigão/Portekiz* [BD], 2010, § 78). Mahkeme, başvuranın bir kamulaştırma davasında karşı tarafın yargılama masraflarını ödemeye mahkûm edilmesinin, kendisine hükmedilen tazminat miktarını kayda değer ölçüde azalttığı *Musa Tarhan/Türkiye*, 2018, § 86 kararında da, ilgilinin aşırı bir yüke maruz kaldığı sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, *Ekoglasnost Milli Hareketi/Bulgaristan*, 2020, § 83 davasında Mahkeme, ulusal mahkemenin, avukatlık ücretlerinin gerçekten adil ve iç hukukun gerektirdiği şekilde makul ve gerekçeli olduğuna yönelik yeterli ve ilgili nedenler ileri sürmeden, karşı tarafın avukatlık ücretlerinin iadesine karar vermesini, söz konusu çeşitli menfaatler arasında uygun bir denge kurulmaması olarak değerlendirmiş ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Öte yandan Mahkeme, bir savcı tarafından üçüncü bir kişi adına açılan ve başarısız sonuçlanan bir hukuk davasının yargılama masraflarının başvuranlara iadesinin reddedilmesinin 6. maddeyi ihlal ettiği sonucuna varmıştır (*Stankiewicz/Polonya*, 2006, §§ 65-76). *Čolić/Hırvatistan* davasında (§§ 67-69) Mahkeme, başvuranın kendisine fiziksel saldırıda bulunan kişi tarafından yapılan masraf ve giderler bağlamında, kendisine hükmedilen tazminatın da üzerinde bir tutar ödemeye mahkûm edilmesini orantısız bir müdahale olarak değerlendirmiştir (karşılaştırmak için bk. *Derbuc ve Svečak/Hırvatistan* (k.k.), 2022, §§ 36-39 davasında, özel taraflar masrafları ödemeye mahkûm edilmiştir; bu, 6. madde ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi açısından orantısız değildir). Başvuranların maruz kaldıkları müsadere kararlarına karşı itiraz ve temyiz başvurularında ödemek zorunda kaldıkları ve kendilerine göre aşırı olan yargılama masraflarının söz konusu olduğu *Mandev ve diğerleri*, 2024, §§ 129-138 davasında Mahkeme, söz konusu masrafların tutarının ülkenin yıllık ortalama gelir düzeyinin kayda değer ölçüde üzerinde olduğunu dikkate alarak, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında orantısız olduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme, bu değerlendirmeyi yaparken, ihtilaf konusu masrafların geniş yetkilere sahip bir kamu organıyla karşı karşıya geldikleri müsadere işlemlerine bağlı olduğunu dikkate almıştır.

271. Dahası Mahkeme, yargılamaya taraf bir kişinin kendi masraflarını karşılaması gerektiğine dair bir kuralın, hâkimin aksi yönde karar vermediği sürece, tek başına 6. maddenin 1. fıkrasına aykırı olarak değerlendirilemeyeceğini kabul etmiştir. Bununla birlikte, söz konusu kuralın uygulanmasının etkileri, 6. maddenin 1. fıkrasıyla uyumlu olmalıdır (savunmasız bir kişi tarafından Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruya ilişkin olarak *Dragan Kovačević/Hırvatistan*, 2022, § 69).

272. Son olarak, Mahkeme, inşaat izni olmaksızın inşa edilen ancak yetkili makamlar tarafından otuz yıldır varlığına müsaade edilen bir evin yıkılması emrine ilişkin bir davada, 6. maddenin cezai yönünün uygulanabilir olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, özellikle, söz konusu emrin Sözleşme anlamında bir "ceza" olarak sınıflandırılması gerektiğini değerlendirmiştir (*Hamer/Belçika*, 2007, § 60).

5. 7. Madde[4]

273. Başvuran şirketler, taşınmazların usulsüz bir şekilde parsellenmesi nedeniyle uygulanan müsadere tedbiri, ilgililere veya temsilcilerine herhangi bir ceza verilmemiş olmasına rağmen, 7. madde anlamında bir "ceza" olarak değerlendirilmiştir. Mahkeme, bu sonuca varırken, ihtilaf konusu müsaderenin genel hukuk hükümlerine dayanan bir "cezai suç" ile bağlantılı olduğunu, parsellemelerin maddi açıdan hukuka aykırı niteliğinin ceza mahkemeleri tarafından tespit edildiğini, İtalyan hukukunun öngördüğü yaptırımın esas itibarıyla kanunla belirlenen kuralların ihlalinin tekrarını önlemeye yönelik bir cezalandırma amacı taşıdığını, usulsüz parselleme nedeniyle öngörülen müsadere tedbirinin kanun tarafından cezai yaptırımlar arasında sınıflandırıldığını ve yaptırımın belirli bir ağırlığa sahip olduğunu tespit etmiştir (*Sud Fondi S.r.l. ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2007). *G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, §§ 212-234 davasında da Mahkeme aynı kriterleri uygulamış ve 7. maddenin uygulanabilir olduğu sonucuna ulaşmıştır.

274. *Sud Fondi S.r.l. ve diğerleri/İtalya*, 2009 davasında, yerel mahkemeler, başvuran şirketlerin temsilcilerini, kendilerine verilen yapı ruhsatını yorumlarken kaçınılmaz ve mazur görülebilecek bir hata yaptıkları gerekçesiyle beraat ettirmiştir. Sanıkların ceza kanununun anlam ve kapsamını bilmelerine imkân verilmemesi nedeniyle, ilgili yasal çerçeve 7. madde bakımından yetersizdir. Bu nedenle, ceza mahkemeleri tarafından karar verilen ihtilaf konusu müsadere tedbiri, 7. madde anlamında kanunla öngörülmüş değildi. Dolayısıyla keyfi bir ceza niteliğindeydi. Aynı gerekçeyle, müsadere tedbiri 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesini de ihlal etmiştir (*Sud Fondi S.r.l. ve diğerleri/İtalya*, 2009, §§ 111-118 ve 136-142). Mahkeme, zamanaşımı nedeniyle malikine karşı yürütülen ceza yargılamasında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesine rağmen taşınmazlara ve yapılara el konulmasına ilişkin bir davada benzer bir karar vermiştir (*Varvara/İtalya*, 2013, § 72).

275. İtalyan hukukunun usulsüz parselleme durumunda otomatik müsadere öngören bir hükmünün incelendiği *G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018 davasında Mahkeme, müdahalenin orantılı olup olmadığını, başvuranların kusur veya dikkatsizlik derecesi veya en azından davranışları ile ihtilaf konusu suç arasındaki ilişki de dahil olmak üzere bir dizi faktör ışığında değerlendirmiştir. Bu bağlamda Mahkeme, mülkiyet hakkında saygı gösterilmesine ilişkin bir davanın ilgili kişiye, yetkili makamlar önünde, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan hakları ihlal eden tedbirlere etkili bir şekilde itiraz edebilmesi için yeterli bir fırsat sağlaması gerektiğini hatırlatarak, usule ilişkin güvencelerin önemini vurgulamıştır (*ibid.*, §§ 301-303).

276. *Ulemek/Sırbistan* (k.k.), 2021 davasında başvuran, birkaç ağır suçtan suçlu bulunmuştur. Daha sonra başvuran, 2008 tarihli suç gelirlerine el konulması ve müsaderesine ilişkin Kanun uyarınca, yasa dışı fonlarla 1998 yılında satın aldığı evi terk etmeye zorlanmıştır. Yerel mahkemeler, suç gelirlerinin müsaderesinin ne ceza ne de cezai nitelikte bir tedbir olduğu kanaatine varmış ve bu nedenle ceza kanunlarının geriye yürümezliği kuralının uygulanamayacağını belirtmiştir. Mahkeme, "kanunilik" şartının, normalde, kanun koyucunun, mülkiyet kullanımını düzenlemesini veya özellikle fiili olarak devam eden durumları veya yeni hukuki ilişkileri düzenleyen geriye dönük şekilde uygulanan yeni hükümler yoluyla mülkiyet haklarına başka bir şekilde müdahale etmesini engellediği şekilde yorumlanamayacağını hatırlatmıştır. Dolayısıyla başvuranın taşınmazlarının müsaderesi, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinden doğan "kanunilik" gerekliliğine tamamen uygundu (*ibid.*, § 64). Mahkeme ayrıca, başvuran aleyhine verilen müsadere kararının, Sözleşme'nin 7. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesi anlamında "ceza" teşkil etmediği ve bu nedenle 7. maddenin somut olayda uygulanabilir olmadığı sonucuna varmıştır (*ibid.*, §§ 56-57).

6. 8. Madde[5]

277. Mahkeme, konutla ilgili çeşitli davaları 8. madde ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi açısından

[4] Bk. *7. Madde Rehberi (Kanunsuz Ceza Olmaz)*
[5] Bk. *8. Madde Rehberi (Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı)*

incelemiştir. Her ne kadar "konut" kavramı ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamındaki "mülkiyet" kavramı büyük ölçüde örtüşebilse de, konutun varlığı, üzerinde bir hak veya taşınmaz menfaati olması koşuluna bağlı değildir (*Surugiu/Romanya*, 2004, § 63). Buna karşılık, kişi bir bina veya arazi üzerinde 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında mülkiyet hakkına sahip olsa bile, bu yerle aralarında 8. madde anlamında konut oluşturacak yeterli bağ bulunmayabilir (*Khamidov/Rusya*, § 128).

278. Bir kişinin konutunu kullanma hakkına yapılan müdahale, 8. maddenin ihlaline yol açabilir. Mahkeme, "konut" kavramını geniş yorumlamaktadır (*Gillow/Birleşik Krallık,* 1986, § 46; *Larkos/Kıbrıs* [BD], 1999, §§ 30-32; *Akdivar ve diğerleri/Türkiye* [BD], 1996, § 88). Bu kavram, mesleki mekânlar veya avukatlık bürosu gibi yerleri de kapsayabilir (*Niemietz/Almanya*, 1992, §§ 29-33).

279. *Larkos/Kıbrıs* [BD], 1999, §§ 30-32 davasında Mahkeme, başvuranın Kıbrıs makamlarıyla yaptığı kira sözleşmesinin iptaline ilişkin şikâyetini, Sözleşme'nin 14. maddesi ile bağlantılı olarak 8. madde kapsamında incelemiştir. Mahkeme, kamu görevlisi olan başvuranın sıradan bir kira sözleşmesine pek çok açıdan benzer bir kira sözleşmesine sahip olduğunu ancak özel mülkiyete sahip diğer kiracılara kıyasla ayrımcılığa uğradığını tespit etmiştir. Mahkeme, bu sonucu dikkate alarak, başvuranın şikâyetini 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi açısından ayrıca değerlendirmeye gerek olmadığı kanaatine varmıştır.

280. Mahkeme, *Karner/Avusturya*, 2003 davasında, 8. madde ile bağlantılı olarak 14. madde bağlamında konut hakkında ilişkin önemli bir karar vermiştir. Dava, bir eşcinsel ilişki çerçevesinde bir kira sözleşmesinin devrine ilişkindir. Cinsel yönelime dayalı muamele farklılıklarının ancak çok güçlü gerekçelerle haklı gösterilebileceğini hatırlatan Mahkeme, eşcinsel çiftleri mevzuat kapması dışında tutmanın geleneksel aile birimini koruma amacına ulaşmak için gerekli olduğunu ispat yükünün yetkili makamlara düştüğüne karar vermiş ve söz konusu hükümlerin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*ibid.*, §§ 38-42). Mahkeme, benzer bir sonuca, eşcinsel çiftin birlikte yaşamını konu alan *Kozak/Polonya*, 2010, §§ 98-99 davasında varmıştır (içtihattaki gelişim için, bk. *S./Birleşik Krallık*, Komisyon kararı; "Kira sözleşmeleri" başlıklı bölüme bakınız).

281. *Rousk/İsveç*, 2017, §§ 115-127 davasında, Mahkeme, borçlu olunan bir verginin ödenmesini sağlamak amacıyla başvuranın konutunun icraen satışının ve bunu takiben yapılan tahliyesinin, ilgilinin mülkiyet haklarının yeterince korunmadığı gerekçesiyle, Sözleşme'nin 1 No.lu Protokol'ünün 1. maddesi ile 8. maddesinin ihlalini oluşturduğuna karar vermiştir. Buna karşılık, *Vaskrsić/Slovenya*, 2017, § 87 davasında Mahkeme, 124 avro nominal değerdeki bir alacağın tahsili amacıyla başvuranın konutunun müzayedeyle satılmasının, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. Genel olarak, konuta saygı gösterilmesi hakkı ile borçların ödenmesi amacıyla zorla satışının arasında denge kurulması konusunda, bk. *Vrzić/Hırvatistan*, §§ 63-68.

282. *Gladysheva/Rusya*, 2011, § 93 davasında, Mahkeme, önceki malik tarafından dolandırıcılık yoluyla edinilen bir konutu iyi niyetle satın alan bir malikin tahliyesine ilişkin olarak, iç hukuk makamlarının bu tahliyenin orantılı olup olmadığını değerlendirmemiş olmaları nedeniyle, yukarıda anılan hükümlerinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Ayrıca Mahkeme, 8. madde ile korunan haklar bakımından konut alanında Devletin takdir yetkisinin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan haklar bakımından olduğundan daha dar olduğunu belirtmiştir; zira 8. madde, kişinin kimliği, kişisel özerkliği, fiziksel ve ahlaki bütünlüğü, sosyal ilişkilerinin sürdürülmesi ile toplum içinde konumunun istikrarı ve güvenliği açısından hayati bir önem taşımaktadır (*Connors/Birleşik Krallık*, 2004, §§ 81-84; *Orlić/Hırvatistan*, 2011, §§ 63-70). Başvuranın konutu işgal hakkı iç hukuk bakımından sona ermiş olmasına rağmen ilgili kişinin konutundan mahrum bırakılması riski söz konusu olduğunda (*Ćosić/Hırvatistan*, §§ 21-23) veya başvuranın, yürürlükteki şehircilik mevzuatına aykırı olarak kasıtlı inşa edildiği gerekçesiyle bir yapının yıkılmasına ilişkin bir karar nedeniyle konutunu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalması halinde (*Ivanova ve Cherkezov/Bulgaristan*, 2016, § 53) orantılılığa ilişkin bireyselleştirilmiş bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

283. *Berger-Krall ve diğerleri/Slovenya*, 2014, §§ 205-211 ve 272-275 davasında Mahkeme, başvuranları korumalı kiralarından mahrum bırakan, piyasa ekonomisine geçişe bağlı olarak

gerçekleştirilen konut sektörüne ilişkin bir reform, Sözleşme'nin 8. maddesi ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bakımından incelenmiştir. Korumalı kiraların kaldırılmasının başvuranların konutlarına saygı hakkına bir müdahale teşkil ettiğini tespit etmekle birlikte, Mahkeme bu müdahalenin meşru amaçlar doğrultusunda orantılı olduğunu belirterek, somut olayda 8. maddeye aykırı olmadığına karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, aynı gerekçelerle, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, *Sorić/Hırvatistan* (k.k.), 2000 davasında Mahkeme, konut sektörüne ilişkin reformun, başvuran gibi kiracıların yararlandığı önemli güvenceleri koruduğuna karar vermiş, bununla birlikte, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin mevcut bir taşınmaz üzerindeki haklara saygı gösterilmesini güvence altında aldığını ancak bir konut edinme hakkını güvence altına almadığını belirtmiştir. *Galović/Hırvatistan* (k.k.), § 65 davasında da Mahkeme, özel olarak korunan kira hakkının eski sahibinin, mülkiyet sahibi tarafından konutundan çıkarılmasına yönelik 8. madde kapsamında ileri sürdüğü şikâyeti, başvuranın başka bir yerde konut bulabileceği gerekçesiyle reddetmiştir. Mahkeme, *Grozdanić ve Gršković-Grozdanić/Hırvatistan*, 2021, §§ 109 ve 115-120 davasında, iç hukuk hâkiminin, özel korumalı kiraların sona erdirilmesine ilişkin iç hukukta öngörülen maddi koşullara geri dönmeksizin, salt usule ilişkin bir içtihat değişikliği yoluyla satış sözleşmesini iptal etmesinin öngörülemez olmadığına ve savaş döneminde yerinden edilmiş kişi sayısının fazla olduğu dikkate alındığında, kiracıların kendilerine tahsis edilen daireleri kullanmaya devam etme iradelerini, söz konusu dairelerde oturan üçüncü kişilere karşı dava açarak göstermeleri yönündeki yükümlülüğün orantısız olmadığına karar vermiştir.

284. Benzer şekilde *Zrilić/Hırvatistan*, 2013, § 71 davasında Mahkeme, başvuranın eski eşiyle müştereken malik olduğu evin açık artırma yoluyla paylaştırılmasına ilişkin mahkeme kararının Sözleşme'nin 8. maddesini ihlal etmediğine ve bu nedenle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilip edilmediğini ayrıca incelemeye gerek olmadığına hükmetmiştir.

285. Başvuranın, eski eşinin hâlen ikamet etmekte olduğu ve kendisinin konutu olan daireden çıkarılmasını sağlayamamasından şikâyet ettiği *Cvijetić/Hırvatistan*, 2004, § 51 davasında Mahkeme, tahliye kararının icrasına ilişkin sürecin aşırı uzun sürmesi nedeniyle 6 ve 8. maddelerin ihlal edildiği sonucuna varmış ve başvuranın şikâyetlerinin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında ayrıca incelenmesine gerek olmadığına karar vermiştir.

286. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, mülkiyetten hoş bir çevrede yararlanma hakkını güvence altına almaz (bk. *Flamenbaum ve diğerleri/Fransa*, 2012, § 184, bu davada başvuranlar, bir havaalanı pistinin uzatılmasını 8. madde kapsamında da eleştirmiştir). Ayrıca, ilgililerin pistin uzatılmasının mallarının değeri üzerinde bir etkisinin olup olmadığını ve bu etkinin hangi ölçüde olduğunu ortaya koymamış olmalarını tespit eden Mahkeme, bu hükümden doğan hakların ihlal edilmediği sonucuna varmıştır (*ibid.*, §§ 188-190).

287. Mahkemenin bir barda gece geç saatlerde oluşan gürültü nedeniyle (bk. *Udovičić/Hırvatistan*, 2014, § 159) veya yetkili makamların, ciddi ve tekrarlanan komşuluk rahatsızlıklarına ilişkin şikâyetlere etkili biçimde yanıt vermemeleri nedeniyle (bk. *Surugiu/Romanya*, 2004, §§ 67-69) 8. maddenin ihlal edildiği sonucuna vardığı davalarda, Mahkeme 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilip edilmediğini ayrıca incelemeye gerek görmemiştir.

288. Mahkeme, başvuranların evlerinin yıkılmasının söz konusu olduğu davalarda, Sözleşme'nin 8. maddesi ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilir olduğu sonucuna varmıştır. *Selçuk ve Asker/Türkiye*, 1998, § 77 davasında Mahkeme, başvuranların evlerinin güvenlik güçleri tarafından kasten yıkılmasını dikkate alarak, Sözleşme'nin 3 ve 8. maddeleri ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Daha fazla bilgi için aşağıda yer alan "kiralar ve kira kontrolü" başlığına bakınız.

289. Son olarak, *Beeler/İsviçre* [BD], 2022, §§ 50-74 ve 93-116 davası, çocuklarıyla tam zamanlı olarak ilgilenen bir dul babanın en küçük çocuğunun reşit olması üzerine kendisine bağlanmış olan dul maaşı kesilmesiyle, dul bir kadının aynı durumda yardımdan yararlanmaya devam edeceği gerekçesiyle ayrımcı bir muameleye maruz kalmasına ilişkindir. Mahkeme, sosyal yardım hakları alanında ayrımcılık

iddiasına ilişkin olarak karar verdiği davaların büyük çoğunluğunda incelemesini 8. madde zemininde değil, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi zemininde yürüttüğünü vurgulamıştır. Mahkeme, *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, §§ 74-70 ve 86-89 kararına dayanarak, içtihadının artık 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilmesi için gerekli eşiğin açık şekilde tanımlanmasını mümkün kılacak düzeyde istikrar kazandığını belirtmiştir.

290. Mahkeme, sosyal yardımlar alanında 8. madde açısından durumun bu kadar net olmadığını ifade etmiş ve bu bağlamda geçerli olan ilkeleri açıklığa kavuşturmuştur. Mahkeme, somut olayda, bir yandan, ihtilaf konusu aylığın, hayatta kalan eşin mesleki faaliyette bulunmak zorunda kalmadan çocuklarına bakmasını sağlayarak aile hayatını teşvik etmeyi amaçladığını ve diğer yandan, dul aylığı almanın, söz konusu dönem boyunca başvuranın aile hayatının düzenlenmesi üzerinde zorunlu olarak bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Olayın koşulları bu nedenle 8. maddenin kapsamına girmekte olup, 14. maddenin uygulanabilirliğini doğurmuştur. Mahkeme ardından, Sözleşme'nin 8. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

7. 10. Madde

291. *Handyside/Birleşik Krallık*, 1976, §§ 59 ve 63 davasında, başvuran "Öğrenciler İçin Küçük Kırmızı Kitap" başlıklı bir yayının matrisine ve yüzlerce nüshasına el konulmasından, bu yayının müsaderesinden ve ardından yerel mahkemelerin emriyle imha edilmesinden şikâyet etmiştir. Mahkeme, el koyma işleminin, yetkili Birleşik Krallık makamlarının takdir yetkisi çerçevesinde algıladığı şekliyle "ahlakın korunması" amacına yönelik olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, söz konusu kitabın müsaderesi ve imhası sonucunda başvuranın belirli mallar üzerindeki mülkiyetinden kesin olarak mahrum bırakıldığını tespit etmiştir. Ancak Mahkeme, bu tedbirlere, kullanımının düzenli biçimde hukuka aykırı ve kamu yararı açısından tehlikeli olduğuna hükmedilen şeylerin imha edilmek üzere müsadere edilmesini öngören ve Sözleşmeci Devletler arasında ortak olan bir hukuk ilkesi ışığında yorumlanan 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci cümlesinin izin verdiğini değerlendirmiştir. Sonuç olarak, Mahkeme hem 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin hem de Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

292. *Öztürk/Türkiye* [BD], 1999, § 76 davasında Mahkeme, yayıncı olan başvuran tarafından yayımlanan bir kitabın nüshalarının müsadere edilmesi ve imha edilmesinin, başvuranın bölücü propaganda yaydığı gerekçesiyle mahkûm edilmesinin bir yönünü teşkil ettiğini değerlendirmiştir (söz konusu mahkûmiyet, 10. madde kapsamında incelenmiştir). Mahkeme, ihtilaf konusu müsadereyi 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında ayrıca incelemeye gerek olmadığı sonucuna varmıştır.

293. *Ashby Donald ve diğerleri/Fransa*, 2013, § 40 davasında Mahkeme, ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerde, suç konusu tedbirin Sözleşme'de güvence altına alınmış başka hakları, örneğin telif hakkı gibi hakları korumaya yönelik olması halinde, Devletlerin daha geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu belirtmiştir (*Neij ve Sunde Kolmisoppi/İsveç* (k.k.), 2013).

8. 11. Madde[6]

294. 20 hektardan küçük arazi sahibi olan ve avcılığa karşı çıkan başvuranların, komünal veya komünler arası avcılık derneklerine üye olmak ve arazileri üzerindeki avlanma haklarını devretmek zorunda bırakıldıkları *Chassagnou ve diğerleri/Fransa* [BD], 1999, §§ 85 ve 117 davasında Mahkeme tarafından 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesini ve Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

9. 13. Madde

295. Sözleşme'nin 13. maddesinin uygulanabilir olması için, başvuranların "savunulabilir" bir şikâyet

[6] Bk. *11. Madde Rehberi (Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü)*

ileri sürmüş olmaları gerekir. Durum böyle olduğunda, başvuranların, taleplerinin karara bağlanmasını sağlayabilecek ve gerektiği takdirde maruz kalınan zararlar için tazminat almalarına imkân tanıyabilecek etkili ve somut hukuk yollarına sahip olmaları gerekmektedir.

296. Başvuranın maliki olduğu sinemanın iade edilmesinin yetkili makamlar tarafından reddedilmesine ilişkin *Iatridis/Yunanistan* [BD], 1999, § 65 davasında Mahkeme, Sözleşme'nin 13. maddesi ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından korunan menfaatlerin nitelik bakımından farklılık gösterdiğini belirtmiştir: Birincisi, usule ilişkin bir güvence olan "etkili başvuru hakkını" güvence altına alırken; ikincisine içkin usuli yükümlülük, mülkiyete saygı gösterilmesi hakkını güvence altına alma yönünde daha geniş bir amacı gözetir. Sonuç olarak, Mahkeme hem 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin hem de Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

297. Mahkeme, benzer şekilde *Öneryıldız/Türkiye* [BD], 2004, §§ 156-157 davasında, çöplükte metan gazı patlaması sonucu ev eşyalarının tahrip olması nedeniyle tazminat amacıyla idari yargıda görülen davanın etkinliğine ilişkin olarak 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında ileri sürülen şikâyet ile ilgili 13. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Buna karşılık, maruz kalınan zarara büyük ölçüde doğal bir afetin neden olduğu *Boudaïeva ve diğerleri/Rusya*, §§ 196-198 davasında Mahkeme, başvuranların zararlarının tazmini için yetkili mahkemelere başvurma imkânına sahip oldukları ve Devletin acil yardım planı çerçevesinde tedbirler aldığı gerekçesiyle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ve bu maddeyle bağlantılı olarak 13. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

298. Mahkeme, kira kontrolü alanında, ticari kiralarla ilgili kira tavanının sınırlandırılmasına ilişkin *Marshall ve diğerleri/Malta*, 2020, §§ 71-81 davasında, başvuranlara açık olan anayasal başvurunun, kiracıların tahliyesine veya gelecekteki kiraların artırılmasına olanak tanımadığı için etkili bir hukuk yolu olmadığını belirtmiştir. Mahkeme, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 13. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. *Cauchi/Malta*, 2021, §§ 52-55 ve 58-64 davasında, başvuran, kira sözleşmesi yoluyla mülkiyeti muhafaza etme hakkı tanıyan bir yerel kararın, adil ve yeterli bir kira elde etmesine olanak tanımaksızın malik olarak kendisine belirsiz süreli tek taraflı bir ev sahibi-kiracı ilişkisi dayattığını ileri sürerek anayasal başvuruda bulunmuştur. Mahkeme, başvuranın orantısız bir yüke maruz kaldığı ve yerel mahkeme tarafından ödenmesine hükmedilen tazminatın ilgiliye yeterli bir telafi sağlamadığı kanaatine varmış, bu durumun tek başına ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 13. maddenin ihlaline yol açtığına hükmetmiştir.

299. Taşınmazların eski maliklerine iadesine ilişkin *Driza/Arnavutluk*, 2007, §§ 115-120 davasında Mahkeme, iade taleplerinin değerlendirilmesi açısından yeterli bir mekanizmanın, özellikle kurumsal yapı ve usulün mevcut olmaması nedeniyle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 13. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

300. Son olarak, *Chiragov ve diğerleri/Ermenistan* [BD], 2015, §§ 213-215 ve *Sargsyan/Azerbaycan* [BD], 2015, §§ 269-274 davalarında, Mahkeme, Yukarı Karabağ Yönetimi bölgesindeki Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki çatışmalar sırasında başvuranların konutlarını ve taşınmazlarını kaybetmelerinden kaynaklanan şikâyetlerinin telafi edilmesini sağlayabilecekleri makul bir başarı beklentisi sunan herhangi bir hukuk yolunun mevcut olmamasının, 13. maddenin de ihlali anlamına geldiği sonucuna varmıştır.

10. 14. Madde

301. Sözleşme'nin 14. maddesinde öngörülen ayrımcılık yasağı, ancak Sözleşme tarafından korunan diğer maddi haklardan biriyle bağlantılı olarak ileri sürülebilir.

302. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 14. madde kapsamında görülen davalarda, başvuranların kendilerini karşılaştırdıkları kişi grubuyla benzer veya kıyaslanabilir bir durumda olup olmadıklarını incelemektedir. Ancak her farklı muamele, 14. maddenin ihlaline yol açmaz: Devletler, benzer durumlar arasındaki farklılıkların farklı muameleyi haklı gösterip göstermediğini ve ne ölçüde haklı gösterdiğini belirleme konusunda belli bir takdir yetkisine sahiptir.

Bu takdir yetkisinin kapsamı, olayın koşullarına, konusuna ve bağlamına göre değişiklik gösterir. Özellikle ekonomik veya sosyal stratejiye dair genel tedbirler söz konusu olduğunda, Sözleşme bağlamında Devlete geniş bir takdir yetkisi tanınır (*Špoljar ve Dječji Vrtić Pčelice/Hırvatistan* (k.k.), 2020, §§ 33-36).

303. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, belirli koşullarda Devlete geniş yetkiler tanımış olsa da, bu yetkiler ayrımcı şekilde kullanılamaz. Başvuranın, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 14. madde bağlamında, 14. maddede belirtilen ayrımcı bir nedenle mal varlığı değerinden tamamen veya kısmen mahrum bırakıldığına ilişkin bir şikâyet ileri sürdüğü durumlarda ilgili kriter, eğer söz konusu ayrımcı neden olmasaydı, ilgilinin bu mal varlığı değeri üzerinde yerel mahkemeler tarafından yaptırım uygulanabilecek bir hakkı olup olmadığıdır (*Fabris/Fransa* [BD], 2013, § 52; ayrıca bk. Sosyal yardımlar ilgili olarak *Šaltinytė/Litvanya*, § 59).

304. Mahkeme, evlilik dışı doğmuş çocukların maruz kaldığı ayrımcılıkla ilgili yenilik getiren *Marckx/Belçika*, 1979, § 65 kararında, bekar bir anne olarak başvuranın, evli bir kadına kıyasla, mülkiyeti üzerinde serbestçe tasarruf etme hakkı açısından ayrımcılığa uğradığına karar vermiştir. Mahkeme, yalnızca anneye ilişkin olarak 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediğine ve bu hükmün kızı için uygulanabilir olmadığına karar vermiştir.

305. Mahkeme aynı şekilde, *Mazurek/Fransa*, 2000, § 54 davasında, zinadan doğan çocukların miras haklarını sınırlayan bir kanunun, bu çocukların mülkiyet haklarının kullanımı bakımından haksız bir ayrımcılık teşkil ettiğini tespit etmiştir. Mahkeme, bununla birlikte Devletin "geleneksel aileyi koruma" yönünde meşru bir amaç izlediğini (*Fabris/Fransa* [BD], 2013, §§ 68-72; ayrıca miras haklarına ilişkin olarak bk. birlikte yaşayan iki kardeşle ilgili olarak, *Burden/Birleşik Krallık* [BD], 2008, § 65, ikamet etmeyenlerin emeklilik maaşlarının artırılması hakkında *Carson ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2010, § 90; dini evlilik yapmış bir kadının dul aylığı hakkı bağlamında *Şerife Yiğit/Türkiye* [BD], 2010, § 86) de değerlendirmiştir.

306. Mahkeme, Müslüman bir murisin medeni kanuna uygun olarak düzenlediği vasiyetnameden yararlanan başvuranın, vasiyetnameyi düzenleyen kişinin Müslüman olmaması durumunda benzer bir şekilde yararlanacak bir kişiyle kıyaslandığında nesnel ve makul bir gerekçe bulunmaksızın farklı muameleye tabi tutulduğuna hükmetmiştir (*Molla Sali/Yunanistan* [BD], 2018, § 161).

307. Buna karşılık, *Stummer/Avusturya* [BD], 2011, §§ 132-136 davasında, Mahkeme, yetkili makamların, ceza infaz kurumunda çalışılan sürenin emeklilik maaşı hesaplamasında dikkate alınmayı reddetmesinin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesini ihlal etmediğine karar vermiştir (bk. yukarıda 4. maddeyle ilgili bölüm). Ayrıca, *P.C./İrlanda*, 2022, §§ 53-54 ve 93 davasında, başvuranın ceza infaz kurumunda bulunduğu için yaşlılık aylığı ödemelerinden hariç tutulmasına dair mevzuat incelenmiştir. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddenin uygulanabilir olduğuna karar vermiş (başvuranın şikâyetlerinin yalnızca 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine dayanılarak kabul edilebilirliğine ilişkin sonuçlar için yukarıdaki "Sosyal güvenlik yardımları/aylıkları" başlıklı alt bölüme bakınız), ancak bu hükümlerin ihlal edilmediği kanaatine varmıştır.

308. *Chabauty/Fransa* [BD], 2012, § 47 davasında, Mahkeme, küçük arazi sahiplerinin, büyük arazi sahiplerine tanınan mülkiyetlerini avcılık derneklerinin denetiminden ahlaki nedenler dışında gerekçelerle muaf tutma imkânından yararlanamamaları durumunun, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddenin ihlali anlamına gelmediği sonucuna varmıştır (bk. karşılaştırmalı olarak *Chassagnou ve diğerleri/Fransa* [BD], 1999, § 95).

309. *Guberina/Hırvatistan*, 2016 davası, başvuranların bir daire satışı sonrasında bir ev satın almaları nedeniyle vergi muafiyetinden yararlanmalarının, ağır engelli bir çocuklarının ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yapılmış bir alım olmasına rağmen, yerel makamlar tarafından reddedilmesiyle ilgilidir. Yetkili makamlar, ret kararlarını, satılan dairenin ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya uygun olduğunu, yeterince büyük olduğunu ve temel altyapı olanaklarına (su, elektrik) sahip olduğunu belirterek gerekçelendirmiştir. Ancak söz konusu makamlar, asansör bulunmayan bir dairede çocuğa

bakmak zorunda kalan ailenin içinde bulunduğu kötü durumu dikkate almamıştır. Başvuran, çocuğunun engelliliği bağlamında, vergi mevzuatının ailesinin durumuna bu şekilde uygulanmasının ayrımcılık oluşturduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme, engellilikle ilgili daha geniş çerçevede dikkate alınması gereken bazı hususların ve yükümlülüklerin göz ardı edildiği, yetkili makamların vergi hukukunu çok katı ve mekanik bir biçimde yorumlandığı ve bu nedenle başvuran ailenin somut durumunun yeterince değerlendirilmediği gerekçesiyle, Sözleşme'nin ihlal edildiğine hükmetmiştir (*ibid.*, § 98).

310. *J.D. ve A/Birleşik Krallık*, §§ 97 ve 101-105 davasında, özel olarak düzenlenmiş konutlarda ikamet eden başvuranlar, sosyal konutlarla ilgili konut yardımı düzenlemelerine ilişkin olarak yeni bir hüküm ("oda vergisi") nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını zira benzer durumlarda bulunduklarını iddia etmişlerdir: İlk başvuran engelli kızına bakmakta, ikinci başvuran ise aile içi şiddet mağdurlarına yönelik bir "koruma programından" yararlanmaktaydı. Yönetmelik uyarınca evlerinde yararlanabileceklerinden daha fazla oda bulunan kiracılara yapılan konut yardımı miktarını azaltan yeni hüküm, bu kişileri daha küçük konutlara taşınmaya teşvik etmeyi amaçlamaktaydı. Mahkeme, engelli bireylere karşı ayrımcılığın önlenmesi ve bu bireylerin topluma katılımlarının ve entegrasyonlarının tam olarak güvence altına alınması gerekliliği dikkate alındığında, tarihsel bir eşitsizliği gidermek için tasarlanan geçiş dönemi tedbirleri bağlamı dışında, Devletlerin bu gruplara yönelik farklı yasal muamele yapmak için sahip olduğu takdir yetkisinin önemli ölçüde azaldığını vurgulamıştır. Mahkeme, iddia edilen ayrımcılığın engellilik veya cinsiyete dayalı olduğu ve bir eşitsizliği gidermek için iyi niyetle uygulanan bir geçiş dönemi tedbirinin sonucu olmadığı durumlarda, suç teşkil eden tedbiri haklı çıkarmak için çok güçlü hususların gerekli olduğu kanaatine varmıştır. Mahkeme, konut yardımı ile ödenmesi gereken kira arasındaki farkı kısmen telafi edebilecek isteğe bağlı konut yardımının, ilk başvuran tarafından şikâyet edilen muamele farklılığının haklı olduğu sonucuna varmasını sağladığına karar vermiştir. Öte yandan, aile içi şiddet mağdurlarının mevcut konutlarında kalmalarını sağlamayı amaçlayan özel bir programdan yararlanan ikinci başvuran için aynı şey söylenemezdi; böyle bir durumda isteğe bağlı yardım, bu amaç ile başvuranı taşınmaya teşvik etmek olan oda vergisinin amacı arasındaki çatışmayı çözemezdi.

311. Vatandaşlığa dayalı bir muamele farklılığının söz konusu olduğu *Andrejeva/Letonya* [BD], 2009, § 88 davasında Mahkeme, Letonya mahkemelerinin başvurana, Letonya vatandaşı olmadığı için 1991'den önce eski SSCB'de çalıştığı yıllar için emeklilik maaşı vermeyi reddettiği gerekçesiyle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Ardından, *Savickis ve diğerleri/Letonya* [BD], 2022, §§ 189-220 davasında "daimi oturum iznine sahip vatandaş olmayan" başvuranların Sovyet dönemi boyunca Letonya dışındaki diğer Sovyet cumhuriyetlerde çalıştıkları yıllar emekli maaşlarının hesaplanmasında dikkate alınmamıştır. *Andrejeva/Letonya* [BD], 2009 kararından sonra, başvuranlar emekli maaşlarının yeniden hesaplanması için başarısız bir başvuruda bulunmuşlardır. Letonya Anayasa Mahkemesi, 2011 yılında, ihtilaf konusu kuralın Anayasa'ya ve Sözleşme'ye uygun olduğuna hükmetmiş ve bu durumun *Andrejeva* davasından farklı olduğunu belirtmiştir. Zira Andrejeva, söz konusu dönemde Letonya'da yaşamış ve çalışmışken, *Savickis* davasındaki başvuranlar Letonya ile hiçbir hukuki bağ kurmadan önce ülke dışında çalışmışlardır. Bu ülkenin onlarca yıl süren hukuksuz işgal ve ilhaktan sonra bağımsızlığına kavuşması bağlamında, Mahkeme, vatandaşlığa dayalı muamele farklılığını haklı kılan hususların "çok güçlü" olması gerektiğini kabul etmiş ve *Andrejeva* davasındakinden farklı bir sonuç olarak, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Mahkeme, takdir yetkisinin tam kapsamını belirlemek için bir dizi faktörün yanı sıra, mali yardımlarla ilgili olarak yasal statü veya vatandaşlığa ilişkin kişisel tercihin kapsamına dayanmıştır.

312. *Fábián/Macaristan*, [BD], 2017 davasında Mahkeme, kurumsal ve işlevsel nedenlerle kamu sektörü istihdamı ile özel sektör istihdamı arasında, özellikle maaşların finansman kaynağı, kamu hizmetinde istihdam ile özel sektörde istihdamın ulusal hukukta iki ayrı kategori olarak ele alınması, başvuranın kamu hizmetinde icra ettiği mesleğin özel sektörde icra edilen herhangi bir meslekle kolay kolay karşılaştırılamaması ve başvuranın istihdam koşullarını işveren sıfatıyla, emekli maaşlarının ödenme şartlarını ise emeklilik kurumu yöneticisi olarak belirlemenin Devlete ait olması gibi, önemli

hukuki ve olgusal farklılıkların bulunduğunu tespit etmiştir (*ibid.*, §§ 131-132; *Panfile/Romanya* (k.k.), 2012, § 28). Başka bir davada (*Gellérthegyi ve diğerleri/Macaristan* (k.k.), 2018, §§ 34-40), Mahkeme kamu sektörü emeklileri arasındaki farklı kategorilere mensup kişilere yönelik farklı muamelenin haklı olduğuna karar vermiştir.

313. Mahkeme, *Popović ve diğerleri/Sırbistan*, §§ 75-76 ve 78, davasında, malüllük aylıklarının tahsisinde siviller ve askerler arasındaki muamele farklılığının, bu kişilerin "benzer ya da karşılaştırılabilir durumlarda" bulunup bulunmadığını incelemeksizin, bu kişilerin nasıl yaralandıklarına bağlı olarak nesnel ve makul şekilde haklı görülebileceği sonucuna varmıştır. Mahkeme özellikle, ihtilaf konusu muamele farklılığının, bazı Devletlerin eski askerlerinin verdiği hizmet karşılığında onları onurlandırmak zorunda hissedebilecekleri manevi bir borçtan kaynaklanabileceğini tespit etmiştir. Bu kişiler, ordu hizmeti sırasında yaralanmış ve Devletin kendilerine yüklediği bir görevi ifa ederken daha yüksek bir risk düzeyine maruz kalmışlardır. Ayrıca, bu risk göz önüne alındığında, bu tür yaralanmalara karşı sigorta yaptırmaları zor ve maruz kaldıkları yaralanmalar için mahkeme yoluyla tazminat talep etmeleri maliyetli, hatta imkânsız olurdu. Buna karşılık, diğer kategoriye giren siviller, benzer bir görev ifasıyla ilişkisi olmayan, esasen kaza, hastalık veya üçüncü kişiler tarafından işlenen fiiller neticesinde yaralanmışlardır.

314. *Špoljar ve Dječji Vrtić Pčelice/Hırvatistan* (k.k.), 2020, §§ 38-46, davasında Mahkeme, başvuranların devlet kreşleri ile aynı miktarda sübvansiyon almadıkları yönündeki şikâyetlerinin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna hükmetmiştir; zira özel ve kamu kreşleri benzer ya da karşılaştırılabilir bir durumda değildir. Yerel yönetim kuruluşu olan devlet kreşlerinin başlıca amaçları yerel halkın okul öncesi eğitim ihtiyacını karşılamakken; özel kreşler ise okul öncesi eğitim sağlamakla birlikte, verdikleri hizmet karşılığında gelir elde etmeyi amaçlayan özel kuruluşlardır.

315. *Jurčić/Hırvatistan*, 2021, §§ 55 ve 77-85, davasında başvuran, *in vitro* fertilizasyon (IVF) (tüp bebek) işleminden on gün sonra bir iş sözleşmesi imzalamıştır. Başvuran, hamileliğiyle ilgili komplikasyonlar nedeniyle hastalık iznine ayrıldığında, yetkili yerel makam başvuranın durumunu sağlık sigortası açısından yeniden değerlendirmiş ve başvuranın tüp bebek işleminden hemen sonra iş sözleşmesi imzalamasının amacının çalışan statüsü sayesinde mali avantaj elde etmek olduğu gerekçesiyle istihdamının muvazaa olduğu kanaatine varmıştır; başvuranın sigortalı çalışan olarak kaydının yapılması talebi ile hastalık iznine ilişkin maaş ödeneği talebi reddedilmiştir. Mahkeme, başvurana hamileliği nedeniyle iş verilmesinin ya da mesleki bir sosyal yardımın tanınmasının reddedilmesinin cinsiyete dayalı doğrudan bir ayrımcılık teşkil ettiğini ve bu durumun, Devletin mali çıkarlarıyla gerekçelendirilemeyeceğini değerlendirmiştir.

316. *Šaltinytė/Litvanya* davasında, bekâr ve küçük bir çocuk annesi olan başvurana, ilk konutunu satın almak isteyen düşük gelirli "genç ailelere" yönelik konut yardımı, kanun tarafından belirlenen yaş sınırını aşmış olması gerekçesiyle verilmemiştir. Mahkeme, düşük doğum oranı ve göç nedeniyle ortaya çıkan demografik gerilemeyi telafi etmek amacıyla genç bireyleri daha fazla çocuk sahibi olmaya teşvik etmeyi hedefleyen kamu politikasının meşru bir kamu yararı amacı güttüğünü değerlendirmiştir (*ibid.*, § 74). Mahkeme, görevinin ikincil niteliğini göz önünde bulundurarak, 35 yaşını aşmamış ebeveynlerden ve bekâr bir ebeveynden oluşan ailelere ek konut desteği sağlanmasına karar verilmesinde Devletin takdir yetkisini aşmadığına hükmetmiştir. Mahkeme ayrıca, insanları daha genç yaşta ebeveyn olmaya teşvik etmeyi hedefleyen mevzuatın yine de ülkenin gerçek demografik durumu ile uyumlu olmasının önemli olduğunun altını çizmiştir (*ibid.*, §§ 77-82).

317. Öte yandan, *Yehova Şahitleri Anderlecht Hristiyan Meclisi ve diğerleri/Belçika* 2022, §§ 36-40 ve 50-55, davası, Brüksel bölgesindeki yeni bir mevzuatın, taşınmaz vergisi muafiyetini kendilerinin girmedikleri bir kategori olan "tanınmış ibadet" statüsünde olma şartına bağlaması nedeniyle birkaç Yehova Şahitleri cemaatlerinin ayrımcılığa uğradıkları iddiasına ilişkindir. Dava, 9. madde ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile bağlantılı olarak 14. madde açısından değerlendirilmiştir. Mahkeme, itiraz edilen kanunun başvuran derneklerin dini topluluklar olarak faaliyetleri üzerindeki etkilerinin, 9. madde ile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamına girmeye yeterli olduğu kanaatine varmıştır. Vergi

muafiyetinin, "tanınmış ibadet" olarak önceden tanınmış olmaya bağlı tutulması ve bu tanıma rejiminin ayrımcılığa karşı yeterli güvenceleri sunmaması nedeniyle ihlal tespit edilmiştir.

318. Son olarak, *P16-2021-0022*, §§ 88-111, sayılı istişari görüş, özel mülkiyete konu arazilerdeki avlanma hakkının kullanımı ve yerel çevre hukukuna göre kuruluş tarihlerine dayalı olarak arazi sahibi dernekleri arasında yapılan muamele farklılığına ilişkindir. Mahkeme, görüş talebinde bulunan Danıştaya, söz konusu tedbirin meşru amacı, yasallığı ve orantılılığının değerlendirilmesine ilişkin kriterler hakkında rehberlik sağlamıştır.

III. Spesifik Konular

E. Kira Sözleşmeleri ve Kira Denetimi

319. Sözleşme ve Protokolleri barınma ve konut hakkını güvence altına almamaktadır. Barınma hakkıyla ilgili birçok dava, başvuranların özel hayat ve aile hayatlarına saygı hakkı açısından Sözleşme'nin 8. maddesi açısından incelenmiştir (bk. Sözleşme'nin 8. maddesine ilişkin yukarıdaki bölüm). Sözleşme'ye Ek 1. No.lu Protokol'ün 1. maddesi alanı hakkında, Sözleşme organları, ev sahipleri ve kiracıların ulusal mevzuattaki haklarının dengelenmesi, her ikisi için de adil yargılanma güvenceleri, kiracılar için kira güvencesi, ayrımcılık yasağı ve benzeri konuları içeren bir dizi davayı ele almıştır.

320. *James ve diğerleri/Birleşik Krallık,* 1986, davasında Mahkeme mal sahipleri ve kiracıların mülkiyetlerine saygı konusundaki haklarının dengelenmesine ilişkin ilk defa karar vermiştir. Bu dava, kira sözleşmelerinin reformuna ilişkin bir kanunun kabul edilmesinin ardından, yirmi yıldan uzun süreli kira sözleşmesi olan kiracıların konutlarının mülkiyetini edinme hakkı ile ilgilidir. Başvuranlar, toprak sahibi aristokrasinin bir üyesinin vasiyetine uygun olarak yönettikleri büyük bir alanın mütevellileridir. Bu alanda bulunan mülkiyetlerin kiracılarından bazıları, Kira Sözleşmesine İlişkin Reform Kanunu uyarınca satın alma haklarını kullanmış ve böylece yöneticileri mülkiyetin menfaatinden yoksun bırakılmışlardır. Yöneticiler, söz konusu mülkiyetin zorla devredilmesinin ve daha sonra aldıkları tazminat tutarının haklarını ihlal ettiğini iddia etmişlerdir.

321. Mahkeme, kanun koyucunun uygun gördüğü ekonomik ve sosyal politikayı uygulamak için geniş bir serbestiye sahip olmasının doğal olduğunu normal kabul ederek kararının makul bir dayanaktan yoksun olduğu açıkça tespit edilmedikçe kanun koyucunun "kamu yararı" zorunluluklarını kavrama şekline saygı duyacağını ifade etmiştir (*James ve diğerleri/Birleşik Krallık*, § 46). Mahkeme, Kira Sözleşmesi'ne İlişkin Reform Kanunu'nun konut alanındaki sosyal adaletsizliği azaltmayı amaçlaması bakımından meşru bir amaç güttüğüne ve bu amacın yasama organının takdir yetkisi kapsamında olduğuna karar vermiştir. Devlet tarafından uygulanan tedbirlerin orantılılığı ile ilgili olarak Mahkeme, söz konusu Kanun'un bu hakkı, yasama organı nazarında en sıkıntılı durumların kaynağı olan en ucuz evlerle sınırlandırması nedeniyle bu koşullarda kiracılara bir satın alma hakkı verilmesinin ne mantıksız ne de orantısız olduğu sonucuna varmıştır (*ibid.*, § 70; Sözleşme'nin 14. maddesi ile ilgili olarak, bk. § 77).

322. Aynı şekilde *Mellacher ve diğerleri/Avusturya* , 1989, davasında dairelere bölünmüş apartmanlara sahip olan veya söz konusu binalarda mülkiyet menfaati bulunan ev sahipleri, Kira Kanunu'yla kiralara indirim getirilmesinin Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki haklarının ihlal ettiğinden şikâyette bulunmuşlardır. Söz konusu kanunu değerlendirirken Mahkeme, yasama organının kamu yararını ilgilendiren bir sorunun -mevcut davada konuta erişim- var olup olmadığına karar verirken ve bunu gidermek için uygun sosyo-ekonomik tedbirleri seçerken geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu kabul etmiştir. Mahkeme, Avusturya yasama organının sosyal adalet görüşlerinin başlangıç kiralarında indirim yapılmasını gerektirdiğini makul bir şekilde değerlendirebileceğine ve büyüklüklerine rağmen kanunla getirilen kira indirimlerinin ev sahiplerine aşırı bir yük getirmediğine karar vermiştir (*ibid.*, § 57). Öte yandan bir müzik grubuna kiralanan binalara

uygulanan kira denetim tedbiri ile ilgili bir davada Mahkeme, müzik topluluklarının kültürel ve sosyal rolünün kamu yararına olmasına rağmen söz konusu kamu yararının derecesinin diğer davalara göre çok daha az belirgin olduğuna ve dolayısıyla açık piyasa kira değerine kıyasla kirada bu kadar önemli bir indirimi haklı çıkarmadığına karar vermiştir (*Bradshaw ve diğerleri/Malta*, 2018, § 58).

323. Buna karşın Mahkeme Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu'nda yapılan değişikliklerle ilgili daha yakın tarihli bir davada *Lindheim ve diğerleri/Norveç*, 2010, farklı bir karar vermiş ve bu değişiklikle, ana veya ikincil konut olarak kullanılmak üzere üzerine konut inşa edilen taşınmazların kiracılarına, kira sözleşmelerini eskisi gibi aynı koşullarda ve sınırsız bir süre için uzatmak üzere başvuruda bulunma hakkı tanınmıştır. Kiracılar, ev sahiplerinden kira sözleşmelerini kira artışı olmaksızın eskisi gibi aynı koşullarda uzatmalarını istemişlerdir. Mahkeme, 2002 yılında yürürlüğe giren kira üst sınırının kaldırılmasının, kiralarındaki keskin artıştan habersiz olan kiracılar için ciddi yansımaları olacağından ihtilaf konusu mevzuatın, maddi imkânı olmayan kiracıların menfaatlerini korumak gibi meşru bir amaç taşıdığına karar vermiştir. Bununla birlikte, eleştirilen tedbirlerin orantılılığıyla ilgili olarak Mahkeme, mal sahiplerine dayatılan arazi kira sözleşmelerinin uzatılmasının süreyle sınırlı olmadığını ve kira tutarında önemli bir artışa izin vermediğini ve sonuç olarak söz konusu taşınmazın gerçek değerinin bu tutarın belirlenmesinde hiçbir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Mahkeme, ayrıca yalnızca kiracıların kira sözleşmelerini feshedebileceğini ve kira tavanının süresiz olarak geçerli kalması nedeniyle kira tutarını etkilemeksizin kira sözleşmelerini üçüncü şahıslara devretmekte serbest olduklarını gözlemlemiştir. Bu hükümlerin etkisi, mal sahiplerini mülklerinden yararlanma ve özellikle de mülklerini adil piyasa değeri üzerinden elden çıkarma imkânından yoksun bırakmak olduğundan Mahkeme, eleştirilen hükümden kaynaklanan mali ve sosyal maliyetlerin tamamının mal sahipleri tarafından karşılandığı ve söz konusu mevzuatın mal sahiplerinin mülkiyetlerini koruma hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır (*ibid.*, §§ 128-134).

324. *The Karibu Foundation/Norveç*, 2022, §§ 75-94, davasında Mahkeme, bu ilkeyi daha da geliştirmiştir. Mahkemenin *Lindheim ve diğerleri/Norveç*, 2010, davasında verdiği karara tepki olarak Norveç Parlamentosu, 1996 tarihli Ödünç Verme ve Kiralama Yasası'nda (2004 yılında yapılan değişiklik gibi) ev sahiplerine yıllık kira ayarlaması gerekliliği hakkı tanıyan değişiklikleri kabul etmiştir. Başvuran kuruluş, bazı dairelerin kiracılarından alınan kirayı artırmayı amaçlamıştır. İlgililer, yukarıda anılan kanunda endekslenen "kira tavanını" ileri sürerek itiraz etmiş ve bu kiraların söz konusu dönemde hâlihazırda aşılmış olduğunu belirterek davanın *Lindheim ve diğerleri/Norveç* davasıyla karşılaştırılamayacağını iddia etmişlerdir. Mahkeme, mevcut davanın söz konusu karardan sonra kabul edilen mevzuatın uygulanmasıyla ilgili olması nedeniyle bu son davada yaptığı somut değerlendirmenin doğrudan uygulanabilir olmadığı kanaatine varmıştır. Ayrıca yasa koyucunun Mahkemenin tespitlerini tam olarak uygulamaya çalıştığı ve mevzuatı hazırlarken Sözleşme'nin gerekliliklerini titizlikle incelediği de açıktır. Ayrıca Sözleşme'nin gereklilikleri daha sonra hem genel olarak hem de başvuran kuruluşun özel durumu ışığında derinlemesine (üç dereceli) yargısal bir denetime) konu olmuştur.

325. *Edwards/Malta*, 2006, davasında Mahkeme, başvuran mal sahibinin mülkiyetine saygı hakkına getirilen kısıtlamalar nedeniyle Sözleşme'nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. İlgilinin sahibi olduğu bina ve bitişiğindeki taşınmaza hükümet tarafından evsizleri barındırmak üzere el konmuştur. Başvuran, yaklaşık otuz yıl boyunca mülkiyetinden yoksun bırakılmasından ve karşılığında piyasa fiyatları bakımından önemsiz bir kira almasından şikâyet etmektedir. Mahkeme, Devletin mülkiyetine el koymasının başvuranı ev sahibi rolünü üstlenmeye zorladığını ancak kiracıların seçimi ve kira sözleşmesinin temel koşulları üzerinde her türlü etkiden yoksun bıraktığını tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca karşılığında ödenen kira tutarının, mal sahibinin mülkiyetinden kazanç elde etme konusundaki meşru menfaatini karşılamak için yetersiz olduğunu gözlemlemiştir. Mahkeme, ihtilaf konusu talebin, üçüncü şahısların barındırılmasına bağlı sosyal ve ekonomik maliyetlerin önemli bir kısmını üstlenmek durumunda kalan mal sahibine orantısız ve aşırı bir yük getirdiği sonucuna varmıştır (*ibid.*, § 78).

326. *Immobiliare Saffi/İtalya* ([BD], § 56) ve birçok takip edilen davada Mahkeme, kiracıların tahliyesine ilişkin işlemlerin aşırı uzun sürmesi nedeniyle Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*Edoardo Palumbo/İtalya*, 2000, §§ 45-46).

327. Aynı şekilde Mahkeme, bir ev sahibinin kira sözleşmesinin sona ermesi üzerine mülkiyetini geri alamaması ve bunun için makul bir kira alamamasıyla ilgili olan *Amato Gauci/Malta*, 2009, § 63, davasında; usule ilişkin yeterli güvencelerin bulunmadığını tespit etmiş ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

328. Gezginlerin yaşam tarzını ele alan *Connors/Birleşik Krallık*, 2004 ve *McCann/Birleşik Krallık*, 2008, § 53, davalarında, söz konusu olan kiracıların tahliyesine karşı güvencelerle ilgili olarak Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin, konutunu kaybetme riskiyle karşı karşıya olan herkese, iç hukuka göre kullanım hakkı sona ermiş olsa bile tedbirin orantılılığının bağımsız bir mahkeme tarafından incelenmesi hakkını güvence altına aldığı ilkesini ortaya koymuştur. *Connors/Birleşik Krallık*, 2004, § 100, davasında ise Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında ayrı bir sorun bulunmadığına karar vermiştir.

329. *Ivanova ve Cherkezov/Bulgaristan*, 2016, davasında ulusal makamlar, birlikte yaşayan yaşlı bir çift olan başvuranların uzun yıllardır yaşadıkları evin yıkılmasına karar vermiştir. Ulusal makamlar, bu kararı, başvuranların inşaat ruhsatı için başvuruda bulunmamış olmaları nedeniyle evin inşasının yasaya aykırı olduğu gerekçesiyle vermişlerdir. Mahkeme, başvuranların içinde yaşadıkları evin yıkılması önerisinin orantılılığının, kendi bireysel durumları bakımından yeterli bir şekilde incelenmesini sağlayacak bir prosedüre erişimlerinin olmadığı ve bu tür bir inceleme yapılmadan yıkım kararının uygulanması halinde Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edilmiş olacağı kanaatine varmıştır (*ibid.*, §§ 61-62). Bununla birlikte, evin inşaat ruhsatı olmaksızın ve şehir planlama kuralları açıkça göz ardı edilerek inşa edildiğini tespit eden Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır (*ibid.*, § 75).

330. *Baykin ve diğerleri/Rusya*, 2020, davasında ulusal bir mahkeme bir yeraltı petrol boru hattının yakınında bulunan bir evin yıkılmasına (ve sakinlerinin tahliye edilmesine) karar vermiş ve binanın, boru hattı ile arasındaki 100 metrelik güvenlik mesafesine uyulmaması nedeniyle yasaya aykırı olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme, ihtilaf konusu müdahalenin açık ve öngörülebilir bir yasal dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle ihlal kararı vermiştir (*ibid.*, §§ 70-74). Aksine *Alif Ahmadov ve diğerleri/Azerbaycan*, 2023, §§ 36-46, davasında Mahkeme, ulusal mahkemelerin izinsiz inşaatların mülkiyet hakkı kapsamına giremeyeceğini tespit ettiği ve dava koşullarının bir bütün olarak değerlendirildiğinde, başvuranlara Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından korunan önemli bir menfaat sağladığının kabul edilemeyeceği gerekçesiyle ilgilinin şikâyetinin konu bakımından (*ratione materiae*) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

331. Ayrıca Komisyonun *Durini/İtalya* (k.k.), 2014, davasında belirlediği genel ilke, yani kişinin sahip olmadığı belirli bir konutta yaşama hakkının, Sözleşme'ye Ek 1. No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" teşkil etmediği ilkesi, Mahkeme tarafından asker olan başvuranın Madrid'de bulunan askeri lojmanların kullanımını kira sözleşmesi imzalayarak değil, bir defaya mahsus *(ad hoc)* idari bir form imzalayarak elde ettiği *J.L.S. /İspanya* (k.k.), 1999, davasında da izlenmiştir. Mahkeme bu ilkeyi; bazı Devletlerde sosyalizmden piyasa ekonomisine geçişin getirdiği değişim ve gelişmeleri içeren diğer davalarda da uygulamıştır (*Kozlovs/Letonya* (k.k.), 2000; *Kovalenok/Letonya* (k.k.), 2001; *H.F./Slovakya* (k.k.), 2003; *Bunjevac/Slovakya* (k.k.), 2006).

332. Çoğunluğu Rusya'ya karşı olmak üzere, başvuranlara kamu konutu veya sosyal konut tahsis edilmesine ilişkin kesin kararların icra edilmemesine ilişkin bir dizi davada Mahkeme, bir "alacağın", icra edilebilir olması için yeterli düzeyde tespit edilmesi halinde, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" teşkil edebileceğini hatırlatmıştır. Mahkeme, bir "sosyal kira sözleşmesi" yapma hakkı veya başka bir şekilde konut edinme hakkı tanıyan bir iskân belgesi verilmesine hükmeden bir karar elde eden başvuranların, maddi bir yarar elde etme konusunda kanıtlanmış bir "meşru beklentiyi" ileri sürebileceklerine karar vermiştir. Sonuç olarak Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 1. No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (*Tétériny/Rusya*, §§ 48-50; *Malinovskiy/Rusya*, 2005, §§ 44-46; *Ilyushkin ve diğerleri/Rusya* , 2012, §§ 49 ve 58; *Akimova/Azerbaycan*, 2007, §§ 40-41; *Gerasimov ve diğreleri/Rusya*, 2014, §§ 182-183; *Kukalo/Rusya*,

2005, § 61; *Sypchenko/Rusya*, 2007, § 45). Öte yandan, *Olaru ve diğerleri/Moldova,* 2009, §§ 54-57, davasında Mahkeme, yerel makamların başvuranlara sosyal konut sağlamaya yönelik kesinleşmiş mahkeme kararlarını uygulama imkânsızlığının, sistemsel bir sorun teşkil ettiğine karar vermiştir.

333. Mahkeme, *Tchokontio Happi/Fransa*, 2015, §§ 59-61, davasının olaylarının *Tétériny/Rusya* ve *Olaru ve diğerleri/Moldova*, 2009, davalarının olaylarından farklı olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, *Durini/İtalya* (k.k.), 2014 ve *J.L.S./İspanya* (k.k.), 1999, (bk. Sözleşme'ye Ek 1. No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilirliği" bölümü - Sözleşme'ye Ek 1. No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilirliğine yer verilen "mülkiyet") davalarında kaydedilen güncel içtihatlara atıfta bulunarak başvuranın ileri sürdüğü kesinleşmiş kararın, yetkilileri; ilgiliye bir dairenin mülkiyetini vermekle değil, kendisine bir daire sağlamakla yükümlü kıldığına karar vermiştir. Mahkeme, başvuranın belirli koşullar altında söz konusu konutu edinebileceğini kabul etmiş ancak yetkililerin yasal olarak konutu kendisine satmak durumunda olmadığını tespit etmiştir. Mahkeme sonuç olarak, başvuranın malvarlığı değerini elde etme konusunda "meşru bir beklentisi" olmadığı ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi alanındaki şikâyetinin konu bakımından (*ratione materiae*) kabul edilemez olduğu kanaatine varmıştır. Mahkeme bununla birlikte, bu davada Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

334. Mahkeme öte yandan, Eski Yugoslavya'da uygulanan ve olağan kira sözleşmeleri rejiminden çeşitli açılardan farklılık gösteren "özel olarak korunan kira sözleşmelerine ilişkin" rejim ile ilgili durumlar konusunda birçok davayı değerlendirmiştir. Halef devletler, genel bir şekilde "özel olarak korunan kira sözleşmelerini" başka bir koruma seviyesinden yararlanan kira sözleşmelerine dönüştüren çeşitli yasal mekanizmaları uygulamaya koymuşlardır. *Blečić/Hırvatistan* [BD], 2006, § 92 ve *Berger-Krall ve diğerleri/Slovenya*, 2014, § 135, davalarında Mahkeme, söz konusu davaları Sözleşme'nin diğer hükümleri alanında incelemesi nedeniyle "özel olarak korunan kira sözleşmelerinin" "mülkiyet" teşkil edip etmediği konusunda karar vermenin gerekli olmadığı kanaatine varmıştır.

335. *Gaćeša/Hırvatistan* (k.k.), 2008, davasında Mahkeme, Hırvatistan'ın Sözleşme'yi onaylamasından önce bu kira sözleşmelerini kaldırılmış olması nedeniyle, Hırvatistan mevzuatı tarafından özel olarak korunan kira sözleşmelerini Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından korunan "mülkiyet" olarak kabul edilip edilemeyeceğini araştırmanın kendisine ait olmadığına karar vermiştir. Buna karşın *Mago ve diğerleri/Bosna Hersek*, 2012, davasında Mahkeme, Bosna-Hersek'te bu tür kira sözleşmelerinin sahiplerinin ilke olarak savaştan önce kullandıkları konutları geri alma ve çok uygun koşullarda satın alma hakkına sahip oldukları gerekçesiyle "özel olarak korunan kira sözleşmelerinin" "mülkiyet" teşkil ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, bu davanın *Gaćeša/Hırvatistan* (k.k.), 2008, davasından farklı olduğunu zira Hırvatistan'da özel olarak korunan kira sözleşmesi sahiplerinin, bu ülke Sözleşme ve Protokollerini onaylamadan önce konutlarını edinme haklarını kaybettiklerini değerlendirmiştir.

336. Mahkeme *Hutten-Czapska/Polonya* [GC], 2005, davasında verdiği ilke kararında, konunun bir başka yönü olan daha önceki rejim altında kamulaştırdıkları binaları geri aldıktan sonra kira denetim sisteminden şikâyetçi olan mal sahiplerinin hakları konusunda ilk defa karar vermiştir. Mahkemeden söz konusu dönemden bu yana *Bittó ve diğerleri/Slovakya*, 2014, *Statileo/Hırvatistan*, 2014 ve *R & L, s.r.o. ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti* davaları gibi benzer başka davalar hakkında da karar vermesi istenmiştir. İlgili Üye Devletlerin çoğu, daha önceki rejimin çöküşünden sonra kira denetim tedbirlerini uygulamaya koymuştur. Söz konusu binaların kiracılık hakları korunan kiracılarının, rejim değişikliğinden sonra da konutlarında kalmalarına izin verilmiş ve Devlet tarafından getirilen kira denetimi tedbirleri sayesinde genellikle piyasa fiyatlarının çok altında olan kiralardan yararlanmışlardır. Mahkeme, yukarıda anılan bütün davalarda mal sahiplerinin orantısız bir yüke maruz kaldıklarını tespit etmiş ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (bk. farklı bir sosyo-ekonomik bağlamda *James ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 1986 ve *Mellacher ve diğerleri/Avusturya,* 1989). Aynı şekilde, *R & L, s.r.o. ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, 2014, davasına benzer bir davada Mahkeme, ulusal hâkimin, özel bir kiracı olan başvuranın, başlangıçta kamu kira denetim rejimi altında kiralanan bir daireyi kullanması nedeniyle kira artışı ödemesine karar vermesinde Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediğini değerlendirmiştir.

337. Aynı şekilde, *Radovici ve Stănescu/Romanya*, 2006, davasında daire sahipleri, devletle kira sözleşmesi olan kiracılarla yeni kira sözleşmeleri imzalamayı teklif etmiştir. Kiracılar, imza atmayı reddedince ev sahipleri mahkemede dava açarak ilgilileri tahliye ettirmeye çalışmış ancak bu konuda uygulanabilir yasal formaliteleri yerine getirmemeleri nedeniyle başarısız olmuşlardır. Öte yandan, bu formalitelerin yerine getirilmemesi, kiracıların sahip olduğu kira sözleşmelerinin otomatik olarak uzatılmasıyla da sonuçlanmıştır. Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

338. *Kasmi/Arnavutluk*, §§ 76, 79 ve 85, davasında başvuran, kamulaştırılan ve daha sonra ailesine iade edilen bir evin kiracılarının tahliyesi için bir hukuk davası açmıştır. Ulusal mahkemeler, dört kiracıdan üçünün "yasal olarak evsiz" olduğu ve özel koruma hakkına sahip olduğu sonucuna varmıştır. Devletin ilgili dönemdeki sosyo-ekonomik durumunu göz önünde bulunduran Mahkeme, emekliler gibi hassas sosyal kategorilere ve en dezavantajlı nüfus gruplarına konut sağlanmasının meşru bir amaç taşıdığını kabul etmiştir. Buna karşın, orantılılık alanında Mahkeme, kanun tarafından dayatılan kira sözleşmeleri bakımından başvuranın ihtilaf konusu kiracılığı sona erdirme hakkını koruyacak yeterli bir mekanizmanın bulunmaması, kanun tarafından belirlenen düşük kiralar ve ilgilinin içinde bulunduğu uzun belirsizlik dönemi nedeniyle Sözleşme'nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

339. Geçerli bir yasal belgesi bulunmadan bir daireyi kullanan kiracının, tahliye kararından itibaren dört buçuk yıldan fazla bir süre başvuranın dairesinde kalmaya devam ettiği *Wyszyński/Polonya*, 2022, §§ 36 ve 40-41, davasında Mahkeme, sorumluluğun değerlendirilmesine ilişkin kriterler ve ispat yüküne ilişkin olarak ulusal mahkemeler tarafından getirilen gerekliliklerinin, başvuranın üzerine aşırı bir yük bindirdiği ve özünde başvuranı maruz kaldığı zarar için tazminat alma hakkından yoksun bıraktığı gerekçesiyle ihlal oluşturduğu sonucuna varmıştır.

340. Son olarak, konutla ilgili bir tedbirin söz konusu olduğu, yani dairelerinin bulunduğu konut binalarının bağlı olduğu bölgesel ısıtma şebekesine bundan böyle bağlı olmayan daire sahiplerine Devlet tarafından özel ısıtma tedarikçilerine sabit bir ücret ödeme yükümlülüğünün getirildiği *Strezovski ve diğerleri/Kuzey Makedonya*, 2020, §§ 82-88, davasında Mahkeme, başvuranların her biri tarafından ısıtmanın dolaylı kullanımına ilişkin objektif bir değerlendirme yapılmadığı ve ulusal mahkemelerin yeterli usuli güvenceleri uygulayarak söz konusu menfaatler arasında gerekli adil dengeyi kurmadığı gerekçesiyle ihlal tespitinde bulunmuştur.

F. Sosyal Koruma Davaları

341. Komisyon ve Mahkeme, bilhassa emekli maaşları olmak üzere çeşitli sosyal güvenlik yardımları veya devlet yardımları ile ilgili bir dizi davayı ele almıştır. Mahkemenin bu konudaki içtihadının kapsamlı bir özeti *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], §§ 80-89 ve *Yavaş ve diğerleri/Türkiye*, 2019, §§ 39-43, davalarında yer almaktadır.

342. Mahkeme genel olarak, bir sosyal yardım programı kapsamında öngörülen sosyal yardım miktarının değerlendirilmesi veya gözden geçirilmesi konusunda ilke olarak ulusal makamların yerini alamayacağını gözlemlemiştir (*Larioshina/Rusya* (k.k.), 2003; *Šeiko/Litvanya*, 2020, § 32).

343. Emeklilik haklarıyla ilgili olarak 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, tek başına belirli miktarda emekli maaşı alma hakkını (bk. diğer kararların yanı sıra, *Skórkiewicz/Polonya* (k.k.), 1999; *Janković/Hırvatistan* (k.k.), 2000; *Kuna/Almanya* (k.k.), 2001 *Lenz/Almanya* (k.k.), 2001; *Blanco Callejas/İspanya* (k.k.), 2022; *Kjartan Ásmundsson/İzlanda*, 2004, § 39; *Apostolakis/Yunanistan*, 2009, § 36, *Wieczorek/Polonya*, 2009, § 57, *Poulain/Fransa* (k.k.), 2011, *Maggio ve diğerleri/İtalya*, 2011, § 55 ve *Valkov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, § 84), davalı Devlet dışında bir Devlette gerçekleştirilen işler bağlamında emekli maaşı hakkını ve hatta herhangi bir emeklilik hakkını (*Aunola/ Finlandiya* (k.k.), 2001 ve *Da Silva Carvalho Rico/Portekiz* (k.k.), § 30) güvence altına almamaktadır. Ancak bir Devlet, bir emeklilik planı oluşturmaya karar verdiğinde, bunu Sözleşme'nin 14. maddesiyle uyumlu bir şekilde yapmalıdır (*Stec ve diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], 2005, § 53; *Andrejeva/Letonya* [BD 2009, § 77; *Savickis ve diğerleri/Letonya* [BD], 2022, § 180).

344. Bir emeklilik aylığı planına katılma yükümlülüğü, zorunlu katkı paylarının başvuranlara aşırı bir yük yükleyip yüklemediği sorusunun ortaya çıktığı *Ackermann ve Fuhrmann/Almanya* (k.k.), 2013, davasında Mahkeme tarafından incelenmiştir. Mahkeme, özellikle ihtilaf konusu katkı paylarının brüt maaşın yaklaşık %19'una tekabül ettiği ve başvuranlar ile işverenleri tarafından eşit oranda ödendiği gerekçesiyle başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.

345. Bir sosyal yardımın azaltılabilmesi veya kaldırılabilmesi, en azından iptal edilene kadar 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülk" teşkil etmesini engellemez (*Moskal/Polonya*, 2009, § 40; bk. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilirliği ile ilgili olan "1 No.lu Protokol'ün 1. Maddesinin Uygulanabilirliği - "Mülkler"" bölümü). Mahkeme, sosyal yardım haklarının belirli durumlarda azaltılabileceğini kabul etmektedir. Mahkeme, bu tür bir tedbirin orantılılığını değerlendirirken şu unsurları dikkate almaktadır: Azaltmanın amacı, yetkililerin sosyal güvenlik rejimindeki olası kayıpları mümkün olduğunca sınırlandırmaya çalışması, başvuranların emekli maaşlarının sürdürülmesi, başvuranların genel rejim kapsamındaki emeklilere nazaran herhangi bir ayrımcılığa veya dezavantaja maruz kalmaması, ihtilaf konusu tedbirin geriye dönük etkisinin olmaması ve yasal katkı payı süresinin hesaplanmasında başvuranların tamamladıkları hizmet süresinin dikkate alınması (*Yavaş ve diğerleri/Türkiye*, 2019, §§ 47-50). Zorunlu olsa bile, bir kişinin bir kamu sosyal güvenlik rejimine katılması, söz konusu rejimde, özellikle yardım ve aylıklara hak kazanma koşulları ile bunların miktarlarında herhangi bir değişiklik yapılamayacağı anlamına gelmemektedir (*Richardson/Birleşik Krallık* (k.k.), 2012, § 17; *Carson ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2010, §§ 85-89).

346. Bununla birlikte, bir para yardımının azaltılması veya kaldırılması, ilke olarak, kamu yararı gerekçesiyle gerekçelendirilmesi gereken "mülkiyete" saygı hakkına bir müdahale teşkil etmektedir (*Kjartan Ásmundsson/İzlanda*, 2004, §§ 39-40, *Rasmussen/Polonya*, 2009, § 71, *Moskal/Polonya*, 2009, §§ 51 ve 64, *Grudić/Sırbistan*, 2012, § 72, *Hoogendijk/Hollanda* (k.k.), *Valkov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, § 84, *Philippou/Kıbrıs*, 2016, § 59).

347. Bu bağlamda Mahkeme bakımından başvuranın sosyal sigorta sisteminden yararlanma hakkının, emeklilik haklarının özünü etkileyecek derecede ihlal edilip edilmediği sorusu özel bir öneme sahiptir (*Domalewski/Polonya* (k.k.), 1999, *Kjartan Ásmundsson/İzlanda*, 2004, § 39, *Wieczorek/Polonya*, 2009, § 57, *Rasmussen/Polonya*, 2009, § 75, *Valkov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, §§ 91 ve 97, *Maggio ve diğerleri/İtalya*, 2011, § 63 ve *Stefanetti ve diğerleri/İtalya*, 2014, § 55). İhtilaf konusu tedbirlerin orantılığı ile ilgili olarak (*Da Silva Carvalho Rico/Portekiz* (k.k.), 2015, § 42), Mahkeme genel olarak, makul ve orantılı olduğu düşünülen bir düşüşün aksine (*Da Silva Carvalho Rico/Portekiz* (k.k.), 2015, § 42, *Arras ve diğerleri/İtalya*, 2012, § 82, *Poulain/Fransa* (k.k.), 2011, *Philippou/Kıbrıs* , 2016, § 68 ve *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 117), emekli maaşının tamamının kesilmesinin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin hükümlerini ihlal riski taşıdığı kanaatindedir (*Stefanetti ve diğerleri/İtalya*, 2014, § 59 ve Apostolakis/Yunanistan, 2009, § 41).

348. Bununla birlikte, Mahkemenin sosyal güvenlik ile ilgili konularda adil dengeye ilişkin değerlendirmesi, soyut olarak yalnızca ihtilaf konusu düşüşün miktarına veya yüzdesine dayanmamaktadır. Mahkeme, ilgili tüm unsurları kendi bağlamları içerisinde incelemektedir (*Béláné Nagy/Macaristan* [BD], 2016, § 117 ve *Stefanetti ve diğerleri/İtalya*, 2014, § 59). Mahkeme, sosyal güvenlik kapsamına bir müdahalenin orantılılığını değerlendirirken özellikle bir hakkın kaybının potansiyel olarak ayrımcı niteliğini (*Kjartan Ásmundsson/İzlanda*, 2004, § 43), bir koşulun keyfi niteliğini (*Klein/Avusturya*, 2011, § 55), başvuranın iyiniyetini (*Moskal/Polonya*, 2009, § 44; *Čakarević/Hırvatistan*, 2018, §§ 60- 65; *Casarin/İtalya*, 2021, § 74), başvuranın emekli maaşından tazminat ödenmesine mahkûm edilmesini ve başvuranın geçim kaynağının olmamasını (*Šeiko /Litvanya*, 2020, §§ 32-35) göz önünde bulundurmuştur.

349. Mahkemenin, başvurana sosyal güvenlik yardımı verilmesine ilişkin bir kararın, ilgilinin dava dosyasının yeniden incelenmesi sonrasında iptal edildiği bir davada 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varması, sosyal güvenlik yardımlarına hak kazanma konusunda adil dengenin değerlendirilmesinde usule ilişkin güvencelerin önemini göstermektedir (*Moskal/Polonya*, 2009, § 56).

350. Bazı sosyal yardımları askıya alan bir tedbirin söz konusu olduğu durumlarda, bundan yararlanan şahısların yeni rejime uyum sağlamalarına imkân tanıyan bir geçiş döneminin varlığı, söz konusu tedbirin orantılılığının değerlendirilmesi açısından davalı Devlet lehine bir faktördür (*Lakićević ve diğerleri/Karadağ ve Sırbistan*, 2011, § 72 ve başvuran tek gelir kaynağı olan erken emeklilik maaşından neredeyse bir gecede tamamen yoksun bırakıldığı ve yeni duruma uyum sağlamada çok büyük zorlukları yaşama riskiyle karşı karşıya kaldığı, *Moskal/Polonya*, 2009, § 74).

351. Bir sosyal yardımı askıya alan veya kaldıran bir kararın geriye dönük niteliği, başvuranın haklarına yapılan müdahalenin orantılılığı değerlendirilirken göz önünde bulundurulmalıdır (*Lakićević ve diğerleri/Karadağ ve Sırbistan*, 2011, § 71; ihtilaf konusu tedbirin derhal uygulanabilir olduğu, *Moskal /Polonya,* 2009, § 69). Başvurana hâlihazırda bağlanmış olan emekli maaşının geriye dönük olarak yeniden değerlendirilmesinin söz konusu olduğu bir davada Mahkeme, "Devletin emekli maaşlarına ilişkin kanunun yeknesak bir şekilde uygulanmasını sağlama hususunda sahip olabileceği menfaatin, karar mercii tarafından başvurana daha önce bağlanmış olan meblağın geriye dönük olarak yeniden değerlendirilmesine yol açamayacağını; ödenmesi gereken meblağların miktarını azaltma etkisine sahip olan yeniden değerlendirmenin geriye dönük niteliğinin, başvurana 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle bağdaşmayan aşırı bir bireysel yük yüklediğini" ifade etmiştir (*Boulgakova/Rusya*, § 47). Hileli bir şekilde elde edilmemiş olmaları koşuluyla ilgili yardımların kaldırılmasından veya azaltılmasından önce alınan meblağların geri ödenmesi yükümlülüğü, orantılılığın değerlendirilmesinde dikkate alınır (*Iwaszkiewicz/Polonya*, 2011, § 60, *Chroust/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2006 ve *Moskal/Polonya*, 2009, § 70 ile karşılaştırınız). *Romeva/Kuzey Makedonya*, §§ 78 ve 88, davasında başvuran, yedi yıl boyunca aldığı emeklilik maaşından geriye dönük olarak mahrum bırakılmış ve emekli sandığının, ilgilinin emeklilik hakkına ilişkin ilk değerlendirmesinde yapmış olduğu bir hata nedeniyle kendisine haksız yere ödenen meblağların geri ödenmesi istenmiştir. Mahkeme, Sözleşme'nin ihlal edildiği sonucuna varmış ve davalı Hükümetten gereksiz yere ödenen meblağların geri ödenmesini talep etmekten kaçınmasını talep etmiştir.

352. Zamanın geçmesi, sosyal güvenlik yardımlarının varlığı ve bunların hukuki niteliği açısından önemli sonuçlar doğurabilir. Bu durum, hem sosyal değişiklikleri yansıtan olası mevzuat reformları veya sosyal yardıma ihtiyaç duyan kişi kategorilerinin gözden geçirilmesi hem de bireysel durumlardaki değişiklikler ile ilgilidir (*Wieczorek/Polonya*, 2009, § 67).

353. Mahkeme, cezai bir suç nedeniyle mahkûm edilmiş olan başvuranın, sadece bu gerekçeyle otomatik olarak emekli maaşından ve dolayısıyla tüm kazanılmış haklarından mahrum bırakıldığı bir davada, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*Apostolakis/Yunanistan*, 2009, § 39). Öte yandan Mahkeme, bir başvuranın aynı gerekçeden ötürü emekli maaşının %65'inden mahrum bırakılmış olmasının, ilgilinin ihtilaf konusu düşüşe itiraz edebildiği üç aşamalı bir prosedürden yararlanmış olması ve işlediği suçların özellikle ciddi nitelikte olması nedeniyle Sözleşme'yi ihlal etmediğine karar vermiştir (*Banfield/Birleşik Krallık* (k.k.), 2005 ve *Philippou/Kıbrıs*, 2016, §§ 70, 71 ve 74).

354. Mahkeme, geçmişte komünizm sonrası Avrupa ülkelerinde komünist nomenklatura (kurmay kadrolar), siyasi polis ve silahlı kuvvetler mensuplarına emeklilik haklarıyla ilgili hususlarda tanınan imtiyazlar konusunu birçok defa ele almıştır (*Goretzky/Almanya* (k.k.), 2000; *Lessing ve Reichelt/Almanya* (k.k.), 2012; *Schwengel /Almanya* (k.k.), 2000; *Domalewski/Polonya* (k.k.), 1999 ve *Janković/Hırvatistan* (k.k.), 2000). Mahkeme bir dizi davada, başvuranların Komünist rejim altında oynadıkları rol nedeniyle emekli maaşlarının düşürülmesinin, özellikle söz konusu emekli maaşlarının ortalama %25 ila %30 oranında düşürülmüş olması ve ilgili kişilerin Polonya'da ödenen ortalama emekli maaşlarından daha yüksek meblağlar almaya devam etmeleri nedeniyle ihtilaf konusu tedbirlerin, haklarının özüne zarar vermediği gerekçesiyle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle uyumlu olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (*Cichopek ve diğerleri/Polonya* (k.k.), 2013, §§ 152 ve 156). Mahkeme, komünist güvenlik hizmetlerinin tüm siyasi muhalefetin bastırılmasında oynadığı rolü cezalandırmayı amaçlayan kanunlarla sosyal yardım konusundaki imtiyazların kaldırılmasına itiraz eden başvuruları, ilgili kişilerin sosyal yardımlarının orantısız veya keyfi bir şekilde etkilenmediği kanaatine

vararak kabul edilemez bulmuştur (*Skórkiewicz/Polonya* (k.k.), 1999, *Styk/Polonya*, Komisyon kararı ve *Bienkowski/Polonya*, Komisyon kararı). Bu davalarda Mahkeme, komünist rejimin çöküşü ile eski ayrıcalıklı sınıflar tarafından kazanılan hakları ortadan kaldıran ulusal mevzuatın kabulü arasında geçen kayda değer süreye - yaklaşık yirmi yıl – rağmen ihtilaf konusu tedbirlerin meşru bir amaç güttüğü değerlendirmesinde bulunmuştur (*Cichopek ve diğerleri/Polonya* (k.k.), 2013, § 118).

355. Diğer taraftan, sigortalı bir kişinin hastalık nedeniyle ücretli bir işte çalışmaya devam edememesine bağlı olarak ödenen yardımlar, ilgili kişi bu yardımlardan uzun süredir faydalanıyor olsa bile geri çekilebilir veya azaltılabilir. İşgöremezliğe yol açan durumlar, zaman içinde gelişir ve ilgili kişinin sağlığında iyileşmeye veya kötüleşmeye yol açabilir. Yardımların ödenmesine devam edilmesi, bu durumlara bağlıdır. Söz konusu düzenlemelerin kanunlara uygun olması ve sigortalılara yeterli usuli güvenceler sağlaması koşuluyla maluliyet aylığı alanların işgöremez durumda olup olmadıklarının doğrulanması amacıyla sağlık durumlarının yeniden incelenmesine yönelik düzenlemelerin yapılması Devletlerin takdirine kalmıştır. Maluliyet aylığı hakkı, hak sahibi olmak için gerekli yasal koşulları artık karşılamayan kişiler için tanınmaya devam edilirse, bu kişiler haksız yere zenginleşmiş olacak ve bu da sosyal güvenlik sistemine ödeme yapan, özellikle de gerekli koşulları karşılamadıkları için yardım almaya hak kazanamayan kişiler için adil olmayacaktır. Daha genel olarak bu durum, kamu fonlarının kötü kullanımına yol açacaktır ki bu da engelli aylıklarına atfedilen hedeflere aykırı olacaktır (*Wieczorek/Polonya*, 2009, § 67 ve *Iwaszkiewicz/Polonya*, 2011, § 51).

356. Bununla birlikte Mahkeme, başvuranın çalışma kabiliyetinin yanlış değerlendirilmesi ve ardından yasal bir çözüm sunulmaması sonucu engelli maaşının kesilmesinin - sosyal adalet ve eşitliğin sağlanması amacıyla yanlış bulgudan sapmak için ilgili ve yeterli nedenlerin varlığına rağmen başvuranın tazminat almasının engellenmesinin (*res judicata* ilkesi temelinde) -, başvuran üzerinde orantısız bir yük oluşturduğunu kabul etmiştir (*Grobelny/Polonya*, 2020, §§ 67-71).

357. Mahkeme, diğer sosyal yardım kategorileriyle ilgili olarak, başvurana ödenen bekleme süresi ödeneğinin, bir yargı reformunun ardından çok daha düşük miktarda bir maluliyet aylığı ile değiştirilmesinin söz konusu olduğu *Krajnc/Slovenya,* §§ 49-51, davasında, başvuranın çok istikrarsız bir durumda olduğunu ve maluliyet aylığının önemli bir kısmını kaybetmesi nedeniyle özel ve aşırı bir yüke katlanmak zorunda kaldığına hükmetmiştir. Engelli bir kişinin ücretsiz tedaviye uygun olup olmadığıyla ilgili olan *Fedulov/Rusya*, 2019, §§ 76-79, davasında Mahkeme, başvuranın şikâyetçi olduğu durumun, mevzuattaki bir değişiklikten kaynaklanmadığına hükmetmiştir. Mahkeme, başvuranın söz konusu tedaviden faydalanabilmesi için gerekli bütün koşulları karşıladığını, bu tedavinin devamlılığının ilgili kişi için hayati önem taşıdığını ve kamu makamlarının ilgilinin bu tedaviden yararlanmasına izin vermemesinin, son tahlilde hukukun üstünlüğü ile bağdaştırılmasının zor olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme, bu sonuç dikkate alındığında, orantılılık incelemesi yapılmasına gerek olmadığı kanaatine varmıştır.

358. Mahkeme, tasarruf tedbirleri politikasının bir parçası olarak sosyal yardım ve maaş yardımlarına uygulanan indirimlerin, bu tedbirlerin alındığı bağlam (ekonomik kriz) ve kapsamı dikkate alındığında (söz konusu emekli maaşlarının oranı değiştirilmediğinden ve indirimler sadece üç yıl için geçerli olduğundan, başvuranların haklarının ihlali hem zaman hem de miktar bakımından sınırlı olduğundan) 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı olmadığına karar vermiştir (*Da Conceição Mateus ve Santos Januário/Portekiz* (k.k.), 2013, §§ 28-29). Yunanistan'ın yakın tarihinde benzeri görülmemiş istisnai bir ekonomik krizin varlığıyla gerekçelendirilen emekli maaşlarındaki indirimleri içeren benzer bir davada Mahkeme, söz konusu tedbirlerin orantılılığının 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında herhangi bir sorun teşkil etmediğine karar vermiştir (*Koufaki ve Adedy/Yunanistan* (k.k.), 2013, §§ 46-49, kemer sıkma önlemleri ile ilgili başlığa bakınız).

359. Mahkeme, bazı Devletler tarafından emekli maaşları bakımından devlet memurları ile özel sektör çalışanları arasında yapılan ayrımın meşru olduğunu kabul etmektedir (hayatta kalan eş aylığı için bk. *Matheis/Almanya* (k.k.), 2005 ve *Ackermann ve Fuhrmann/Almanya* (k.k.), 2013, *Valkov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, § 117, *Panfile/Romanya* (k.k.), 2012, § 28 ve daha yakın zamanda

Giavi/Yunanistan, 2013, § 52 ve *Fábián/Macaristan* [BD], 2017, §§ 131-132). Bu ayrım, ayrı düzenlemeler gerektiren kamusal ve özel rejimler arasındaki yapısal farklılıklar ile gerekçelendirilmektedir (bk. *Matheis/Almanya* (k.k.), 2005 ve daha genel anlamda çeşitli sigortalı kategorileri arasındaki farklara ilişkin olarak bk. *Carson ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2010, § 84) (14. maddeyle ilgili başlıkta bk. *Fábián/Macaristan* [BD]).

360. Emeklilik haklarının elde edilmesine ilişkin koşulları geriye dönük olarak değiştiren yeni ve daha aleyhte mevzuat hükümlerinin emeklilerin haklarında bir azalmaya yol açması tek başına Sözleşme'nin ihlalini teşkil etmez. Bir emeklilik planını düzenleyen mevzuat zaman zaman değişebilir ve kanun koyucunun, belirli bir zamanda yürürlükte olan plandan kaynaklanan emeklilik haklarını geriye dönük yeni hükümler yoluyla düzenlemesi engellenemez (*Khoniakina/Gürcistan*, 2012, §§ 74 ve 75, *Arras ve diğerleri/İtalya*, 2012, § 42 ve Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında nafaka borçlarının ödenmesini emreden kesinleşmiş bir kararın icra edilmemesine ilişkin olarak bk. *Soukhobokov/Rusya*, § 26 ve *Bakradze ve diğerleri/Gürcistan* (k.k.), 2013, § 19).

361. Bir sağlık sigortası sistemine bağlı olan kişinin sigorta sözleşmesini yenilemesi veya yenileme beklentisi, mülkiyetle alakalı bir unsur teşkil etmez (*Ramaer ve Van Villingen/Hollanda* (k.k.), 2012, § 81).

362. Ödenmesi gereken bir meblağın azaltılmasının söz konusu olduğu durumlarda, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle ilgili davalarda genel olarak geçerli olan ilkeler, ücretler ve sosyal güvenlik yardımları için de aynı şekilde geçerlidir (*Savickas ve diğerleri/Litvanya* (k.k.), 2013, § 91; *Stummer/Avusturya* [BD], 2011, § 82).

363. Diğer taraftan Mahkeme, *Valverde Digon/İspanya*, 2023, §§ 76-81 ve *Domenech Aradilla ve Rodriguez Gonzales/İspanya*, 2023, §§ 107-112, davalarında, öngörülemeyen yeni bir koşulun geriye dönük olarak uygulanması sonucunda ulusal makamların başvuranlara hayatta kalan eş aylığı vermeyi reddetmesinin, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı olduğu sonucuna varmıştır.

364. Son olarak, *Bernotas/Litvanya*, 2024, §§ 104-113, davasında, başvuranın bir av kazasında yaraladığı kişiye, sosyal güvenlik makamları tarafından ödenen kazanç kaybı aylığı için bu makamlara geri ödeme yapmak zorunda bırakıldığı durumda 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme bu davada, yargılamanın bir bütün olarak başvurana, yetkili makamlara davasını sunması ve söz konusu makamların çeşitli menfaatler arasında adil bir denge kurabilmesi için makul bir fırsat sağladığından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Orantılılığın değerlendirilmesi için çeşitli unsurlar dikkate alınmıştır.

G. Banka Davaları

365. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, tasarruf fonlarının değer kaybetmesinden veya geri alınamamasından şikâyetçi olan başvuranlar tarafından bazı davada ileri sürülmüştür.

366. Tasarruf hesaplarına yatırılan fonlar, enflasyon veya ekonomik reformların bir sonucu olarak önemli ölçüde değer kaybedebilir. Başvuranların tasarruf fonlarının değer kaybetmesiyle ilgili davalarda Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin bir taşınmazın sahibi olma hakkını hiçbir şekilde güvence altına almadığını (*Grishchenko/Rusya* (k.k.), 2004) ve Devletlere, tasarrufları sistematik olarak endekslemek suretiyle, vatandaşların bankacılık veya finans kurumlarına yatırılan fonları satın alma gücünü koruma veya enflasyondan kaynaklanan kayıpları telafi etme yönünde herhangi bir genel yükümlülük getirmediğini yinelemiştir (*Gayduk ve diğerleri/Ukrayna* (k.k.), 2002; *Appolonov/Rusya* (k.k.), 2002*; Todorov/Bulgaristan* (k.k.), 2008*; Poltorachenko/Ukrayna*, 2005, § 38; *Zbaranskaya/Ukrayna* (k.k.), 2005*; Sherstyuk/Ukrayna* (k.k.), 2006; *Boyajyan/Ermenistan*, 2011, § 54; *Ryabykh/Rusya*, 2003, § 63*; Dolneanu/Moldova*, 2007, § 31). Benzer şekilde Sözleşme, Devletlere enflasyonun veya diğer ekonomik olguların etkilerini kontrol altına almak için ekonomi politikası tedbirleri alma yükümlülüğü getirmediği gibi Devletleri, yasama hükümleri veya yargı kararları yoluyla bunları telafi etmeye de zorunlu kılmaz (*O.N./Bulgaristan* (k.k.), 2000). Başvuranların, yargılamaların

aşırı uzun sürmesi ve uzun bir dönem boyunca enflasyonun etkisiyle alacaklarının gerçek değerinin önemli ölçüde azaldığını iddia ettikleri davalarda Mahkeme, Devletin sorumlu olmadığına karar vermiş ve başvuruların kabul edilemez olduğuna karar vermiştir (*Köksal/Türkiye* (k.k.), 2013, § 38; *Grozeva/Bulgaristan* (k.k.), 2005; *O.N./Bulgaristan* (k.k.), 2000).

367. Mahkeme, başvuranın hisselerinin değer kaybetmesinden şikâyetçi olduğu bir davada, Sözleşmeci Devletlerin bu alanda geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu hatırlatmış ve Polonya Ulusal Bankası tarafından alınan tedbirlerin tartışmasız bir şekilde varlıklarını bankaya yatıran müşterilerin çıkarlarını korumayı ve bankanın iflasının onlar için yaratacağı ağır mali kayıpları önlemeyi amaçladığına karar vermiştir (*Olczak/Polonya* (k.k.), 2002).

368. Diğer taraftan, özel bir bankanın kamu makamları tarafından devralınması, bankanın eski hissedarlarının mülkiyet haklarına müdahaleyle eşdeğerdir (*Süzer ve Eksen Holding A.Ş/Türkiye,* §§ 143-144). Böyle bir müdahalenin, kanunilik şartını yerine getirip getirmediğini, meşru bir amaç izleyip izlemediğini ve izlenen meşru amaçla orantılı olup olmadığını belirlemek Mahkemenin görevidir. Bir bankanın devralınma amacının açıkça ilgili ülkenin bankacılık sektörünü kontrol etmek olduğu durumlarda, mülkiyetten yoksun bırakma meşru bir amaç izler ve bu durumda, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci paragrafı uygulanabilir (*Süzer ve Eksen Holding A.Ş/Türkiye*, §§ 146- 147). Mahkeme, mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin izlenen amaçla orantılı olup olmadığını değerlendirirken toplumun genel menfaatinin gerekleri ile ilgili kişilerin temel haklarının korunması arasında adil bir denge kurulup kurulmadığını göz önünde bulundurmalıdır (*Cıngıllı Holding A.Ş. ve Cıngıllıoğlu/Türkiye*, 2015, §§ 49-51).

369. Bununla birlikte Mahkeme, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından Demirbank'ın (ilgili tarihte Türkiye'nin beşinci büyük özel bankası) devir ve satışına ilişkin *Cıngıllı Holding A.Ş. ve Cıngıllıoğlu/Türkiye*, 2015, § 50, davasında, kanunilik ilkesinin ihlali nedeniyle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir ve bu nedenle söz konusu müdahalenin orantılı olup olmadığı hususu incelememiştir. Mahkeme, adil tazminle ilgili olarak verdiği müteakip kararında, No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğinin tespit edilmesinin ardından, ulusal mevzuatın değiştirildiği şekliyle yeterli telafiyi sağladığına hükmetmiş ve davanın kısmen kayıttan düşürülmesine karar vermiştir (*ibid.*, § 53).

370. Mahkeme, *Project-Trade d.o.o./Hırvatistan*, 2020 kararında, Hükümetin, Hırvatistan Bankasının yeniden düzenlenmesi ve yeniden yapılandırılmasıyla bağlantılı olarak bankanın hissedarlarının sahip olduğu tüm hisselerin geri alınması ve iptal edilmesine karar vermesi sebebiyle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Hırvatistan Bankasında 1.251 hissesi bulunan bir limited şirket olan başvuran, varlıklarına yapılan müdahalenin, keyfiliğe karşı yeterli usuli güvenceler içermediğini ve bu nedenle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında hukuka uygun olmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme, başvuranı haklı bularak Devletin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesiyle bu hükmün ihlal edildiğine karar vermiştir (*Project-Trade d.o.o./Hırvatistan*, 2020, §§ 80-88 ve 110).

371. Bankacılık lisanslarının geri alınmasına ilişkin usullerle ilgili olarak Mahkeme, "mülkiyete" saygıya yönelik her türlü ihlalin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan hakları ihlal eden tedbirlere etkili bir şekilde itiraz edebilmesi için ilgili kişi veya kuruluşa davasını yetkili makamlara sunma konusunda makul bir fırsat tanıyan usuli güvencelerle çevrelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu koşulun yerine getirildiğinden emin olmak için, uygulanabilir adli ve idari usullerin genel bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir (*Capital Bank AD/Bulgaristan*, 2005, § 134; ayrıca bk. *Project-Trade d.o.o./Hırvatistan*, 2020, § 82).

372. Mahkeme genel olarak, bir banka hesabının dondurulmasının mülkiyetin kullanımını düzenleyen bir tedbir teşkil ettiği kanaatindedir (suç teşkil eden faaliyetlerden elde edilen gelirler hakkında bir kanun uyarınca bunların müsadere edilmesi için geçici olarak mal varlıklarına el konulmasıyla ilgili olarak bk. *Raimondo/İtalya,* 1994, § 27; iflas edenlerin mal varlıklarını yönetme ve elden çıkarma yasağına ilişkin olarak bk. *Luordo/İtalya,* 2003, § 67 ve *Valentin/Danimarka*, 2009, §§

67-72; daha önce devlete ait iki bankanın eski yöneticisi ve müdürü olan başvuranın mal varlığının uzun bir süre için dondurulmasına ilişkin ara kararlar ve kısıtlamaların hangi ilgili faktörler temelinde incelendiğine ilişkin olarak bk. *Karahasanoğlu/Türkiye*, 2021, §§ 144 ve 150-153; banka hesaplarının dondurulması ile ilgili olarak bk. *Trajkovski/Kuzey Makedonya Cumhuriyeti*; bir insan hakları savunucusunun ve onun sivil toplum kuruluşunun banka hesaplarının dondurulmasıyla ilgili olarak bk. *Demokrasi ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi ve Mustafayev/Azerbaycan*, 2021, § 66). Mahkeme, *Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD]), 2014, § 99, davasında, başvuranlar tarafından itiraz edilen banka hesaplarının dondurulmasının, başvuranların yirmi yılı aşkın bir süredir paralarını elden çıkaramadıkları ve durumun oldukça karmaşık olduğu gerekçesiyle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk kuralında belirtilen genel ilke ışığında incelenmesi gerektiğini belirtmiştir (daha fazla ayrıntı için aşağıya bakınız).

373. Bankalara yönelik tasfiye işlemleriyle ilgili olarak Mahkeme, iflas halindeki bir bankanın yöneticilerinin, iflas etmeden önce bankayı yönetme biçimlerinden dolayı haklarında cezai veya hukuki takibat başlatılması amacıyla mal varlıklarını elden çıkarmalarının önlenmesi amaçlanıyorsa, yöneticilerinin banka hesaplarının dondurulmasının yasal bir tedbir olduğunu ve meşru bir amaç taşıdığını düşünmektedir (*Uluslararası Ticaret ve Kalkınma Bankası AD ve diğerleri/Bulgaristan*, 2016, § 123).

374. Bankaların istikrarı ve mevduat sahipleri ile alacaklılarının menfaatleri daha fazla korumayı hak etmektedir. Ulusal makamlar, bu alanda alınacak tedbirlerin seçiminde geniş bir takdir yetkisine sahiptir (*Capital Bank AD/Bulgaristan*, 2005, § 136; *Karahasanoğlu/Türkiye*, 2021, § 150). Bir bankanın yöneticilerinin banka hesaplarının altı ayla sınırlı bir süre için dondurulması, normalde Üye Devletlerin takdirine bağlı bir konudur ve bu nedenle izlenen amaçla orantılı bir tedbir olarak görülmelidir (*Uluslararası Ticaret ve Kalkınma Bankası AD ve diğerleri/Bulgaristan*, 2016, § 124).

375. Mahkeme, YSFC'nin dağılmasından önce bankalara yatırılan "eski" döviz tasarruf fonlarının dondurulmasıyla ilgili birkaç davayı incelemiştir. Bağımsızlığını kazandıktan sonra, YSCF'nin halef devletlerinin hepsi, daha önce YSFC tarafından güvence altına alınan tasarruf fonlarını düzenlemek için farklı yasal standartlar getirmiştir (davalı Devletlerin her birinin özel durumuna ilişkin genel bir bakış için bk. *Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD], §§ 24-52). *Ališić* davasında, "eski" döviz tasarruf fonlarının kullanılamaması, özellikle ilgili bankaların mali kaynaklarının yetersizliğinden, kanunla banka hesaplarının dondurulmasından ve ulusal makamların söz konusu hesap sahiplerinin varlıklarını geri almalarını sağlayacak herhangi bir tedbir almamış olmasından kaynaklanmaktadır.

376. Mahkeme, YSFC'nin dağılmasından önce ticari bankalara yatırılan döviz tasarruf fonlarına tekabül eden alacakların, tıpkı eski SSCB tarafından ihraç edilen Devlet primli tahvillere ilişkin olarak Rusya Federasyonu'nun borçlu olduğu meblağlar (*Yuriy Lobanov /Rusya*, 2010, §§ 32-34) veya eski SSCB Tasarruf Bankası tarafından çıkarılan tahvil ve sertifikalar (*Boyajyan/Ermenistan*, 2011, § 57) gibi, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülk" teşkil ettiği kanaatindedir (*Suljagić/Bosna-Hersek*, 2009, §§ 34-36). Aynı şekilde, varlık değeri olan güvenceler de "mülk" teşkil eder (*Jasinskij ve diğerleri/Litvanya*, Komisyon kararı, 1998).

377. Bununla birlikte Mahkeme, *Likvidējamā p/s Selga ve Vasiļevska/Letonya* (k.k.), 2013, §§ 94-113, davasında, Letonyalı başvuranların SSCB'nin dağılmasından önce Dış Ticaret Bankasına yatırdıkları döviz fonlarının dondurulmasına ilişkin şikâyetlerini, Letonya'nın başvuranların geri ödemesini istedikleri gibi borçları kabul ettiğine veya tanıdığına dair en ufak bir işaret göstermediği için Letonya'nın sorumluluğuna giremeyecekleri gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur.

378. Mahkeme, Devlet tahvili şeklindeki "eski" döviz tasarruf fonlarının geri ödenmesine yönelik yasal tedbirleri içeren durumlarda, toplumun genel menfaatleri ile başvuranın ve onunla aynı konumda olanların mülkiyet hakları arasında adil bir denge kurma ihtiyacını göz önünde bulundurarak seçilen araçların izlenen meşru amaca ulaşmak için uygun olduğuna karar vermiştir (özellikle bk. *Trajkovski/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* (k.k.), 2002).

379. Hukukun üstünlüğü ilkesi ve kanunilik ilkesi, Sözleşmeci Devletlerin "eski" döviz tasarruf fonlarının itfasını düzenlemek için almayı seçtikleri tedbirlere bakılmaksızın, kabul ettikleri yasalara öngörülebilir ve tutarlı bir şekilde saygı göstermelerini ve uygulamalarını gerektirir. Mahkeme, *Suljagić/Bosna-Hersek*, 2009, § 57, davasında, davalı Devletin, mevzuatını söz konusu fonlara yanlış uygulamak suretiyle bu yükümlülüğünü yerine getirmediğine hükmetmiştir.

380. Toplumun genel menfaatinin gereklilikleri ile bireyin temel haklarının korunması zorunlulukları arasında "adil bir denge" kurulup kurulmadığını belirlemek için Mahkeme, Sözleşme'nin "somut ve etkili" hakları korumayı amaçladığını akılda tutarak söz konusu çeşitli menfaatlerin genel bir incelemesini yapmalıdır. Bu bağlamda, ister yasal ister idari olsun ya da yetkililer tarafından uygulanan uygulamalardan kaynaklansın, belirsizliğin; Devletin davranışını değerlendirirken dikkate alınması gereken bir faktör olduğu vurgulanmalıdır. Nitekim genel menfaati ilgilendiren bir konu söz konusu olduğunda, kamu makamları zamanında, doğru ve son derece tutarlı bir şekilde tepki vermekle yükümlüdür. İstisnai durumlarda belirli gecikmeler haklı görülebilse de Mahkeme, *Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD], § 108 ve §§ 124-125, davasında, başvuranların çok uzun süre bekletildiği ve Slovenya ve Sırbistan makamlarının bu alanda sahip oldukları geniş takdir yetkisine rağmen kamu menfaati ile başvuranların mülkiyet hakkı arasında adil bir denge kuramadıkları kanaatine varmıştır. Sonuç olarak Mahkeme, Sırbistan ve Slovenya ile ilgili olarak, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

381. Mahkeme, mülkiyet hakkına yapılan bir müdahalenin makul olup olmadığına karar verirken gecikmelere büyük önem vermektedir. Bazı gecikmeler istisnai durumlarda haklı görülebilse de Mahkeme, bazı davalarda Devletin başvuranlara geri ödeme yapma yükümlülüğünü yerine getirmemesinin haklı gösterilemeyeceğine karar vermiştir (*Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 108).

382. Ulusal makamların, başvuranların mal varlıklarını elden çıkarma hakkını önemli ölçüde kısıtlayan ve mülkiyetin kullanımının düzenlenmesi anlamına gelen tedbirler alması durumunda, Devletlerin takdir yetkisi sınırlıdır. Örneğin; Mahkeme, birkaç aylık gecikmelere yol açan yasal tedbirlerin yeterli olmadığını tespit etmiştir (*Suljagić/Bosna-Hersek*, 2009, § 64).

383. Ayrıca, "eski" döviz tasarruf fonları ile ilgili bir davada, Mahkeme, bir başvuranın lehine kesinleşmiş bir kararı uygulayamamasının, ilgilinin "mülklerine" saygı gösterilmesi hakkına müdahale teşkil ettiğine karar vermiştir *http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-77749*(*Jeličić/Bosna-Hersek,* 2006, § 48).

384. Son olarak Mahkeme, Slovenya Merkez Bankası tarafından 2013 ve 2014 yıllarında bazı büyük Sloven bankaları ile ilgili olarak alınan ve davacıların elinde bulunan tüm sermaye benzeri hisse senetlerinin ve tahvillerin tazminat ödenmeksizin iptal edilmesiyle sonuçlanan (uygulanabilirlik konusunda bk. yukarıdaki "hisse senetleri ve diğer finansal araçlar" bölümü) olağanüstü tedbirlerle ilgili bir dava olan *Pintar ve diğerleri/Slovenya*, 2021, davasında, başvuranların söz konusu tedbirlere itiraz etme veya neden oldukları zarar için tazminat alma konusunda makul bir ihtimal bulunmadığını kaydettikten sonra, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, başvuranların mülklerine yapılan müdahalenin keyfiliğe karşı yeterli usuli güvenceler içermediğine ve bu nedenle hukuka uygun olmadığına hükmetmiştir. Ayrıca, etkili bir hukuk yolunun tesisinin Avrupa Birliği hukukunun çeşitli ilkelerine uyumla ilgili karmaşık meselelerle yakından bağlantılı olduğuna ve Avrupa Birliği Adalet Divanının bu konuda bir ön karar verdiğine işaret etmiştir (*ibid.*, § 101 ve §§ 109-111).

H. Vergilendirme

385. Vergi yükümlülüğü, ilgili kişiyi bir varlıktan, yani ödemek zorunda olduğu meblağdan mahrum bıraktığı için ilke olarak 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin birinci fıkrasında güvence altına alınan hakkın ihlalini teşkil etmektedir (*Burden/Birleşik Krallık* [BD], 2009, § 59 ve *Špaček, s.r.o./Çek Cumhuriyeti* § 39; *Bežanić ve Baškarad/Hırvatistan* 2022, § 60).

386. Genel olarak bu müdahale, vergi veya diğer katkıların ödenmesi için açıkça bir istisna sağlayan bu hükmün ikinci paragrafı kapsamında haklı gösterilmektedir (*Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH/Hollanda*, 1995, § 59; *Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesse/Ermenistan* (k.k.), 2020, § 43). İthal mallar üzerindeki gümrük vergileri veya harçlar, kamu makamlarının ayrıcalıklarının sert çekirdeğini oluşturan bir konu olan vergi sisteminin bir parçası olarak değerlendirilmelidir (*Krayeva/Ukrayna*, 2022, § 28).

387. Ancak 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin doğru uygulanıp uygulanmadığını tespit etmesi gerektiğinden böyle bir soru, Mahkemenin denetim yetkisi alanının dışında değildir (*Orion-Břeclav, S.R.O./Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2004).

388. Vergilendirme alanında, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde kullanılan "kanun" kavramı, Sözleşme'nin diğer maddelerinde kullanılan kavramla aynıdır; hem yasama hem de içtihat kaynaklı hukuku kapsar ve erişilebilirlik ve öngörülebilirlik de dâhil olmak üzere niteliksel koşulları ifade eder (*Špaček, s.r.o./Çek Cumhuriyeti*, 1999, § 54).

389. Vergilerin ödenmesini güvence altına almaya yönelik bir tedbirden kaynaklananlar da dâhil olmak üzere her türlü müdahale, kamu menfaatinin gerekleri ile bireyin temel haklarını koruma ihtiyacı arasında "adil bir denge" kurmalıdır. Böyle bir dengeyi sağlama kaygısı, ikinci paragrafı da dâhil olmak üzere, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin yapısına bir bütün olarak yansımaktadır; dolayısıyla, kullanılan araçlar ile izlenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi olmalıdır (*"Bulves" AD/Bulgaristan*, 2009, § 62; *Waldner/Fransa*, 2023, § 42). Sonuç olarak, vergi alınmasından doğan finansal yükümlülük, ilgili kişiye aşırı bir yük getirmesi veya ilgili kişinin finansal durumunu temelden etkilemesi durumunda, mülkiyet hakkını ihlal edebilir (*Ferretti/İtalya*, Komisyon kararı, 1997, *Wasa Liv Ömsesidigt, Försäkringsbolaget Valands Pensionsstiftelse ve yaklaşık 15.000 kişilik bir grup/İsviçre,* Komisyon kararı, 1988*; Buffalo S.r.l. en liquidation/İtalya,* 2001, § 32; *Iofil AE /Yunanistan* (k.k.), 2021, § 34).

390. Devlet, ekonomik veya sosyal konularda genel tedbirlerin tanımlanması (*Wallishauser/Avusturya (no. 2),* 2013, § 65) veya vergi politikasının geliştirilmesi ve uygulanması söz konusu olduğunda genellikle büyük bir takdir yetkisinden yararlanır (*« Bulves » AD/Bulgaristan*, § 63; *Gasus Dosier-und Fördertechnik GmbH/Hollanda*, 1995, § 60; *Stere ve diğerleri/Romanya,* 2006, § 51; *Locascia ve diğerleri/İtalya*, 2023, § 157). Mahkeme, açıkça makul dayanaktan yoksun olmadıkları sürece, kanun koyucunun bu alanlardaki seçimlerine saygı duyar (*Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH/Hollanda*, 1995, § 60).

391. Ayrıca Mahkemenin yerleşik tutumu, kanunilik kriteriyle ilgili olarak Devletlerin mali yetkilerini kullanırken belirli bir derecede ek takdir ve serbestlikten yararlanabilecekleri yönündedir (*Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses/Ermenistan* (k.k.), 2020, § 50; *Bežanić ve Baškarad/Hırvatistan*, 2022, § 64).

392. Alınacak vergi ve katkıların türüne karar vermek öncelikle ulusal makamların görevidir. Bu alandaki kararlar normalde Sözleşme'nin Üye Devletlere bıraktığı siyasi, ekonomik ve sosyal sorunların değerlendirilmesini içerir, çünkü ulusal makamlar bu konuları değerlendirmek için Sözleşme organlarından çok daha iyi bir konumdadır (*Musa/Avusturya*, Komisyon kararı, 1998, *Baláž/Slovakya* (k.k.), 2003, *Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. ve diğerleri/İtalya*, 2014, § 103 ve *R.Sz./Macaristan*, 2013, §§ 38 ve 46; *Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses/Ermenistan* (k.k.), 2020, § 45). Vergilendirilebilir geliri ve vergi toplama usullerini tanımlamak da ulusal kanun koyucunun sorumluluğundadır (*Cacciato/İtalya* (k.k.), 2018, § 25 ve *Guiso ve Consiglio/İtalya* (k.k.), 2018, § 44). Katma değer vergisinin (KDV) getirilmesi gibi daha karmaşık bir alan söz konusu olduğunda, davalı Devlete özellikle geniş bir takdir yetkisi tanınmalıdır (*Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses/Ermenistan* (k.k.), 2020, § 51).

393. Ayrıca Mahkemenin iç hukuka uygunluğu denetleme yetkisi sınırlıdır. Sözleşme'nin standartlarını "benimsediği" alanlarda bile iç hukuku yorumlamak ve uygulamak öncelikle ulusal makamların, özellikle de ulusal mahkemelerin görevidir. Zorunluluk gereği, bu makamlar bu konuda ortaya çıkan sorunları karara bağlamak için özel olarak yetkilendirilmiştir. Benimsenen yorum keyfi

veya açıkça mantıksız olmadığı sürece Mahkemenin görevi, bu yorumun etkilerinin Sözleşme ile uyumlu olup olmadığını belirlemekle sınırlıdır. Bu ilke özellikle hukukun son derece teknik ve uzmanlık gerektiren alanlarını içeren davalarda geçerlidir (*Iofil AE/Yunanistan* (k.k.), 2021, § 42; ayrıca ulusal mahkemelerin, satılan mallar için makbuz düzenlenmemesi nedeniyle vergi makamları tarafından uygulanan cezaları incelediği bir dava için bk. *S.C. Zorina International S.R.L./Romanya*, 2023, §§ 52-55).

394. Mahkemenin, beş ila on yıl arasında değişen bir krediye ilişkin geri ödeme süresinin, başvuran şirketin mali durumu üzerinde, ödenmesi gereken meblağlara basit faiz ödenmesiyle telafi edilemeyen önemli bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkinin, başvuran şirketi, bu durumu telafi edebilecek etkili bir hukuk yolunun bulunmaması nedeniyle daha da kötüleşen bir belirsizlik durumuna soktuğunu tespit etmiş olması nedeniyle vergi makamları tarafından kredinin geri ödenmesinde yaşanan gecikmenin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı olduğuna karar verilmiştir (*Buffalo S.r.l. en liquidation/İtalya,* 2003, § 39).

395. Benzer şekilde, yetkili makamların yürürlükteki maddi hukuka göre haksız olduğunu kabul ettiği bir verginin geri ödenmesini sağlamanın imkânsızlığı, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı bulunmuştur: Hem başvuran şirketin Devlet'e karşı talebinin reddedilmesi hem de başvuran şirketin mülklerinden barışçıl bir şekilde yararlanma hakkının korunmasını sağlamak için yeterli bir hukuk yolu sunan ulusal yargılamaların bulunmaması, burada kurulması gereken adil dengeyi bozmuştur (*S.A. Dangeville/Fransa*, 2002, § 61).

396. Mahkeme, kamulaştırma bedelinin hesaplanmasında kullanılan bir mülkün piyasa değeri ile veraset vergisinin hesaplanmasında kullanılan aynı mülkün değeri arasındaki değerleme farkının, keyfi olduğuna ve 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir (*Jokela/Finlandiya*, 2002, § 65).

397. Bir vergi hükmünün geriye dönük etkiye sahip olması, tek başına 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlalini teşkil etmez (belirli işlemleri vergiye tabi tutan geriye dönük bir kanun için bk. *M.A. ve diğer 34 başvuru/Finlandiya* (k.k.), 2003).

398. Mahkeme, vergi iadesi davaları kapsamında alınan icra tedbirlerinin borçlunun itirazına rağmen otomatik olarak askıya alınmasını engelleyen bir hükmün kabul edilebilir olduğuna ve söz konusu tedbirlerin ilgili kişilerin hukuk yollarının etkililiğinin zayıflatılmasını ve bu kişilerin menfaatlerini etkili bir şekilde savunmalarının engellenmesini önleyen usuli güvencelerle birlikte sunulması koşuluyla bu alanda Devletlere bırakılan geniş takdir yetkisi kapsamına girdiğine karar vermiştir. Bu bağlamda, vergi mükelleflerinin haklarının korunması için ilgili çeşitli kamu makamları arasında yeterli düzeyde iletişim olup olmadığının değerlendirilmesi özellikle önemlidir *http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-123422*(*Rousk/İsveç*, 2017, § 124).

399. Çok yüksek bir vergi oranı, tek başına Sözleşme'nin ihlali anlamına gelmez; Mahkeme başvuranın durumuna uygulanan vergi oranını dikkate alır (*R.Sz./Macaristan*, 2013, § 54). Vergilendirilebilir gelirin elde edildiği tarihte yürürlükte olan orandan çok daha yüksek bir oranda vergilendirmenin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile korunan beklentilere makul olmayan bir müdahale anlamına gelebileceği tartışmalıdır (*M.A. ve diğer 34 başvuru/Finlandiya* (k.k.), 2003).

400. Mahkeme, başvurana verilen işten çıkarma tazminatının genel olarak %52 oranında vergilendirildiği *N.K.M./Macaristan*, 2013, §§ 66-74, davasında, bu oranın diğer tüm gelirlere uygulanan oranı önemli ölçüde aştığı, başvuranın artık bir işi olmaması nedeniyle önemli bir gelir kaybına uğradığı, verginin başvuranın durumuna ilişkin herhangi bir kişisel değerlendirme yapılmaksızın doğrudan işveren tarafından işten çıkarma ödemesinden kesildiği ve referans vergi yılından önceki faaliyetlere ilişkin gelire uygulandığı gerekçeleriyle, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Buna karşılık Mahkeme, bir ürünün gümrük değerinin % 30'una kadar olan bir orandaki KDV'nin, niceliksel bir bakış açısıyla fahiş olarak değerlendirilemeyeceği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, başvuran kuruluş tarafından dini içerikli edebi ürün ithalatından KDV alınması, başvuranın haklarının korunması ile vergilerin alınmasındaki kamu yararı arasında kurulması gereken dengeyi

bozmamıştır (*Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses/Ermenistan* (k.k.), 2020, §§ 53 ve 55).

401. Mahkeme, bir şirketin (iştiraklerinden birinin elinde bulunan) hisselerinin bir kısmını satıp daha sonra geri aldığı bir işlemden alınan vergi ile ilgili olarak ulusal mahkemelerin iç hukuku yorumlamasını içeren bir davada, ulusal mahkemelerin Devletin vergiyi tahsil etme menfaati ile şirketin varlıklarını koruma hakkı arasında adil bir denge kurduğuna karar vermiştir. Mahkeme özellikle, hisselerin satışı ve geri alımının aynı iş gününde gerçekleşmediğini ve iç hukukun bu tür durumlarda bir istisna sağladığını kaydetmiştir (*Iofil AE/Yunanistan* (k.k.), 2021, §§ 43-48).

402. Usule ilişkin güvencelerin varlığı da vergi davalarında önemli bir unsurdur (*Agosi/Birleşik Krallık*, ile karşılaştırınız, 1986, § 55). Bu bağlamda Mahkeme, vergi makamları tarafından bir şirketin banka hesaplarının belirsiz bir süre için ve tedbirin periyodik olarak gözden geçirilmesi imkânı olmaksızın dondurulmasının 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiğine karar vermiştir (*Rustamkhanli/Azerbaycan*, 2024, § 65). Ayrıca Mahkeme, bir kişi veya kuruluşun KDV sahtekârlığına doğrudan katıldığına veya bu tür bir sahtekârlıktan haberdar olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamasına rağmen yerel makamların, raporlama yükümlülüklerini yerine getiren KDV mükellefi bir şirketi, tedarikçilerinden birinin eylem ve ihmalleri nedeniyle söz konusu tedarikçi üzerinde hiçbir kontrolü olmamasına ve tedarikçinin KDV yükümlülüklerine uyduğunu doğrulama veya sağlama imkânı bulunmamasına rağmen cezalandırdığı durumlarda doğru dengenin bozulduğuna karar vermiştir (*« Bulves » AD/Bulgaristan*, §§ 67-71).

I. Şehir Planlama

403. Şehir ve ülke planlaması söz konusu olduğunda, mülk sahiplerinin hakları esasen değişim geçirmektedir. Şehir ve ülke planlama politikaları, Devletin özellikle genel menfaat veya kamu yararına mülkiyeti düzenleyerek müdahale ettiği alanlardır. Toplumun genel menfaatinin ön planda olduğu bu tür davalarda Mahkeme, Devletin takdir yetkisinin, münhasıran medeni hakların söz konusu olduğu durumlara kıyasla daha geniş olduğu kanaatindedir (*Gorraiz Lizarraga ve diğerleri/İspanya,* 2004, § 70, *Mellacher ve diğerleri/Avusturya,* 1989, § 55 ve *Chapman/Birleşik Krallık* [BD], 2001, § 104).

404. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bakımından, bir kişinin sadece bir araziye sahip olması, bu arazi üzerinde inşaat yapma hakkını vermek için yeterli değildir. Bu hüküm, inşaat hakkına kısıtlamalar getirilmesini ve bu kısıtlamaların sürdürülmesini mümkün kılmaktadır. Mahkeme, arazi sahiplerine bazen uzun yıllar boyunca uygulanan kısıtlamaları içeren bir dizi davayı incelemiştir (*Skibińscy/Plonya*, 2006, § 98, *Skrzyński/Polonya*, 2007, § 92, *Rosiński/Polonya*, 2007, § 89, *Buczkiewicz/Polonya*, 2008, § 77, *Pietrzak/Polonya* 2008, § 115, *Hakan Arı/Türkiye*, 2011, § 36, *Rossitto/İtalya*, 2009, § 37, *Maioli/İtalya*, 2011, § 52, *Hüseyin Kaplan/Türkiye*, 2013, § 38 ve *Ziya Çevik/Türkiye*, 2011, § 33). Mahkeme, istisnai durumların söz konusu olduğu *Jahn ve diğerleri/Almanya* [BD], 2005, §§ 100-105, davasında, bu tür kısıtlamaların, kalıcı olmalarına ve herhangi bir tazminat hakkı doğurmamalarına rağmen 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine uygun olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme, ilgili belediyelerden herhangi bir tazminat hakkı doğurmayan mutlak inşaat yasaklarından şikâyetçi olan başvuruların, bu yasaklardan etkilenen arazi sahiplerinin inşaat yapma niyetlerini beyan etmedikleri ve yasakların kendilerini söz konusu arazinin kullanımını değiştirmeye zorladığını göstermedikleri (*Scagliarini/İtalya* (k.k.), 2015) veya davacının arazisinin kullanımı değişmeden planlama izni için başvurmadan önce uzun bir süre geçmesine izin verdiği (*Galtieri/İtalya* (k.k.), 2006) gerekçesiyle kabul edilemez olduklarına karar vermiştir. Mahkeme başka davalarda, belirli bir şehir planlama projesi hazırlanmamış olmasına rağmen kanun koyucunun kamulaştırma için tazminat hakkı sağlayan hükümleri kabul ettiği ve bu hükümlerin yürürlüğe girmesini daha sonra çeşitli vesilelerle ertelediği gerekçesiyle 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (*Skibińscy/Polonya,* 2006, § 78).

405. Mahkeme, bir kalkınma projesinin uygulanması amacıyla özel mülkün kamu makamları tarafından hukuka aykırı bir şekilde işgal edilmesinin, idarenin hukuka aykırı bir durumdan

yararlanmasını sağlayan bir mekanizma oluşturduğuna ve bunun sonucunda mal sahibinin mülkiyetine saygı gösterilmesi hakkı göz ardı edilerek mal sahibine bir emrivaki yapıldığına hükmetmiştir (*Belvedere Alberghiera S.r.l./İtalya*, 2000, § 59).

406. Mahkeme, mekânsal planlama için kapsamlı bir yasal çerçevenin kabul edilmesinde yetkililerin karşılaştığı güçlüklerin, mülkiyet rejimiyle birlikte sosyalist bir hukuk sisteminden hukukun üstünlüğü ve piyasa ekonomisiyle uyumlu bir hukuk sistemine geçişin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu sürecin doğası gereği son derece zorlu olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, bu zorluklar ve böyle bir geçişin ortaya çıkardığı tüm karmaşık meselelerle ilgilenmesi gereken kanun koyucunun karşı karşıya olduğu önemli görevler, Üye Devletleri Sözleşme ve Protokolleri kapsamındaki kapsamındaki yükümlülüklerinden muaf tutmaz (*Schirmer/Polonya*, 2004, § 38 ve *Skibińscy/Polonya*, 2006, § 96).

J. Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Müsaderesi

407. Mahkeme birçok davada, suç gelirlerinden elde edilen yasa dışı kazançlarla mücadeleyi amaçlayan çeşitli tedbirleri 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi açısından incelemiştir. Mahkeme, Devletlerin suçla mücadeleye yönelik tedbirlerin uygulanmasında, özellikle de kaynağının yasa dışı olduğu varsayılan malvarlıklarına el konulması konusunda geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu kabul etmiştir (*Raimondo/İtalya*, 1994, § 30, *Riela ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2001; *Arcuri ve diğerleri/İtalya* (k.k), 2001; *Gogitidze ve diğerleri/Gürcistan*, 2015, § 108; bir suçtan elde edilen gelirle ilgili olarak bk. (*productum sceleris*) *Phillips/Birleşik Krallık*, 2001; *Silickienė/Litvanya*, 2012; *Gogitidze ve diğerleri/Gürcistan*, 2015; yasa dışı fonlarla satın alınan mallarla ilgili olarak bk. *Ulemek/Sırbistan* (k.k.), 2021; bir suça konu olan mülklerle ilgili olarak bk. (*objectum sceleris*) *Agosi/Birleşik Krallık,* 1986; *Sun/Rusya*, 2009; *Ismayilov/Rusya* ve suç işlemek için kullanılan veya kullanılması amaçlanan mal varlıklarıyla ilgili olarak (*instrumentum sceleris*) bk. *Andonoski/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*; *B.K.M. Lojistik Taşımacılık Ticaret Limited Şirketi/Slovenya*, 2017; *S.C. Service Benz Com S.R.L./Romanya*, 2017; *Butler/Birleşik Krallık* (k.k.), 2002; ayrıca farklı senaryoların bir özeti için bk. *Markus/Letonya*, 2020, § 69 ve *Todorov ve diğerleri/Bulgaristan*, §§ 189-199).

408. Üye Devletlerin ilgili mevzuatına bağlı olarak bu tür müsadere kararları ceza davaları bağlamında - ki bu durumda genellikle mahkûmiyet şartına bağlıdır - veya belirli koşullar yerine getirildiğinde ceza davaları bağlamı dışında verilebilir. Ayrıca yetkililerin bir suçun failine veya başka kişilere ait mallara, söz konusu malların bir suçtan elde edildiğinden şüphelendikleri gerekçesiyle müsadere etmelerine imkân veren özel usuller de bulunmaktadır. Genellikle genişletilmiş müsadere olarak adlandırılan bu usuller, olağan müsaderenin ikincil ve yardımcı biçimleri olarak kabul edilir. İtalya ayrıca özellikle organize suçlarla mücadele etmek amacıyla önleyici müsadere için idari tedbirler de uygulamaya koymuştur. Son olarak, Birleşik Krallık gibi bazı ülkelerde, suçlunun suçluluğuna değil, ilgili malvarlıklarının kaynağına dayanan medeni müsadere sistemleri de bulunmaktadır.

409. Mahkeme, *Gogitidze ve diğerleri/Gürcistan,* 2015, § 105, davasında, her şeyden önce yolsuzluk, kara para aklama ve uyuşturucu suçları da dâhil olmak üzere ciddi suçlarla bağlantılı malvarlıklarının, öncesinde mahkûmiyet kararı olmaksızın müsadere edilmesini savunan ortak Avrupa - ve aslında evrensel - hukuk ilkelerinin varlığını kabul etmiştir. İkinci olarak, haksız elde edildiği iddia edilen malvarlığının kaynağının yasallığını kanıtlama yükü, ayni hukuk davası niteliğindeki bu cezai olmayan yargılamalarda meşru bir şekilde davalıya yüklenebilir. Üçüncü olarak, müsadere tedbirleri, sadece doğrudan suç gelirleri için değil, aynı zamanda doğrudan suç gelirlerinin dönüştürülmesi ya da yasal olabilecek başka mülklerle birleştirilmesi yoluyla elde edilen mülk, gelir ve diğer dolaylı kazançlar için de geçerlidir. Son olarak, müsadere tedbirleri sadece doğrudan bir suç işlediğinden şüphelenilen kişilere değil, aynı zamanda söz konusu malların yasa dışı edinimini gizlemek amacıyla mülkiyet haklarını kötü niyetle edinen kişilere de uygulanabilir.

410. Mahkeme, sınır ötesi suçlar bağlamında Kazakistan'da başvuran ve kocası aleyhindeki dolandırıcılık/kara para aklama iddialarına ilişkin devam eden bir soruşturma kapsamında yapılan başvuruya dayanarak başvuranın Malta'daki malvarlığının dondurulmasıyla ilgili *Shorazova/Malta*,

2022, § 111, davasında, bu tür faaliyetlerle etkin bir şekilde mücadelede Birleşmiş Milletler Ulusötesi Örgütlü Suçlara Karşı Sözleşme'nin önemini kabul etmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, bu Sözleşme kapsamındaki karşılıklı adli yardımlaşmanın, insan haklarının korunmasına yönelik uluslararası standartlara uygun olarak uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla ulusal mahkeme, Avrupa Sözleşmesi tarafından güvence altına alınan bir hakkın korunmasında açık bir yetersizlik olduğuna dair ciddi ve kanıtlanmış bir şikâyet olması halinde, inceleme yapma yükümlülüğü altındadır (*bu davaya uygulanabildiği ölçüde* (*mutatis mutandis*) bk. *Avotiņš/Letonya* [BD], § 116).

411. Bu bağlamda, başka bir Devlet tarafından yapılan uluslararası karşılıklı adli yardım talebi bağlamında bir tedbir kararı verilmiş olsa dahi, ulusal makamların 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde yer alan ilkeleri özü itibariyle uygulama ve bunu uluslararası karşılıklı adli yardımın kendine has özellikleri ve mekanizmalarını dikkate alarak yapma yükümlülüğü bulunmaktadır (*Amerisoc Center S.R.L./Lüksemburg*, 2024, § 55). Başvuran şirketin Lüksemburg'daki banka varlıklarına, Peru makamları tarafından yapılan uluslararası bir yardım talebinin ardından el konmasıyla ilgili olan bu davada Mahkeme, ulusal mahkemelerin başvuran şirkete davasını çekişmeli yargılama yoluyla ortaya koyması için makul bir fırsat tanımadığını, bu durumun ilk olarak el koyma kararına ilişkin bilgilerin ilgili banka müşterisine iletilmesi gerektiğini öngörmeyen uluslararası karşılıklı adli yardımlaşma kanunundan ve ikinci olarak ulusal mahkemenin başvuranın argümanlarını incelememe kararından kaynaklandığını tespit etmiştir. Bu sonuç, söz konusu meselenin Peru makamları tarafından da incelenmemiş olmasıyla güçlendirilmiştir (*ibid.*, §§ 58-59). Dolayısıyla, başvuran şirketin malvarlığına el konmasına etkili bir şekilde itiraz edilebilecek bir hukuk yolunun bulunmaması nedeniyle Mahkeme söz konusu tedbirin izlenen meşru amaçla orantısız olduğunu tespit etmiştir (*ibid.*, § 61).

412. Müsadere tedbirleri, söz konusu mülkün kullanımının ceza alarak hüküm giymiş bir kişiye toplum aleyhine bir avantaj sağlamamasına yönelik kamu yararına uygun olarak gerçekleştirilmesi halinde kabul edilebilir (*Ulemek/Sırbistan* (k.k.), 2021, § 66).

413. Mahkeme ayrıca, büyük miktarlarda nakit paranın kara para aklama, uyuşturucu kaçakçılığı, terörün veya organize suçların finansmanı, vergi kaçakçılığı veya diğer ciddi mali suçların işlenmesi için kullanılabileceği göz önüne alındığında, Devletlerin meşru bir menfaati olduğunu ve çeşitli uluslararası anlaşmalar kapsamında sınırları ötesindeki nakit hareketlerini tespit etmek ve izlemek için tedbirler alma yükümlülüğü bulunduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, bireylerin sınırlardan geçerken nakit beyan etmemeleri halinde alınan el koyma tedbirleri toplumun genel menfaatinedir (*Karapetyan/Gürcistan*, 2020, § 34).

414. Mahkeme, müsadere tedbirinin, niteliği gereği ilgili kişiyi söz konusu mülkün mülkiyetinden yoksun bıraksa bile 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci paragrafı anlamında mülkün kullanımını düzenleyen bir tedbir olduğu kanaatindedir (*Handyside/Birleşik Krallık*, 1976, § 63; *Agosi/Birleşik Krallık*, 1986, § 51; *Karapetyan/Gürcistan*, 2020, § 32; *Aktiva DOO/Sırbistan,* 2021, § 78).

415. 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci paragrafı, Sözleşmeci Devletlere para cezalarının ödenmesini sağlamak için mülkiyetin kullanımını düzenleme imkânı tanımaktadır. Sonuç olarak, bir mahkûmiyet kararının ardından suç gelirlerinden elde edilen mal varlığının/paranın müsadere edilmesini içeren davalarda, Mahkeme genellikle bu tür bir tedbirin mülkiyetin kullanımının düzenlenmesi kapsamına girdiği kanaatindedir (*Phillips/Birleşik Krallık*, 2001, § 51; ayrıca Sözleşme'nin 7. maddesiyle ilgili olarak bk. *Welch/Birleşik Krallık,* 1995, § 26; Sözleşme'nin 6. maddesiyle ilgili olarak bk. *Van Offeren/Hollanda* (k.k.), 2005). 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci paragrafı, birinci paragrafın ilk cümlesinde belirtilen genel ilke ışığında yorumlanmalıdır ve bu nedenle kullanılan araçlar ile izlenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi bulunmalıdır (*Phillips/Birleşik Krallık*, 2001, §§ 51-52; *Balsamo/San Marino*, § 81).

416. Mahkeme, hukuka aykırı olarak edinildiği kabul edilen meşru kaynağı kanıtlanamayan veya suç işlemek için kullanılan mülklerin müsadere edilmesine yönelik tedbirlerin herhangi bir ceza yargılamasından bağımsız olarak uygulandığı durumlarda da aynı mantığı izlemektedir (*Raimondo/İtalya,* 1994, § 27; *Riela ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2001; *Sun/Rusya*, 2009, § 25; *Arcuri ve*

diğerleri/İtalya (k.k.), 2001; *C.M./Fransa* (k.k.), 2001; Air Canada/Birleşik Krallık, 1995, § 34; hukuk davaları kapsamında gerçekleştirilen bir müsadere ile ilgili olarak bk. *Gogitidze ve diğerleri/Gürcistan*, 2015, §§ 94 ve 97 ve kara para aklamaya ilişkin açılan kovuşturmalarla ilgili olarak bk. *Balsamo/San Marino*, § 81; suç niteliği taşımadığı düşünülen suç gelirlerine el konması ve müsadere edilmesine ilişkin bir kanun kapsamında sonradan başlatılan bir soruşturmayla ilgili olarak bk. *Ulemek/Sırbistan* (k.k.), 2021, §§ 62-68).

417. Ayrıca Mahkeme, söz konusu mülkün edinilme şekli ve başvurana isnat edilen suçla bağlantısına bakılmaksızın başvurana uygulanan bir ceza teşkil ettiğinde, müsaderenin mülkün kullanımını düzenleyen bir tedbir olduğu kanaatindedir (*Markus/Letonya*, 2020, §§ 69-70; daha fazla ayrıntı için yukarıdaki kanunilik ilkesi bölümüne bakınız).

418. İstisnai olarak, Mahkeme, müsaderenin üçüncü bir şahsa ait olan ve suç işlemek için kullanılan bir mülkü etkilediği ve kalıcı nitelikte olduğu durumlarda, mülkiyetten yoksun bırakma anlamına geldiğini düşünmektedir (ayrıca yukarıdaki malların kullanımının düzenlenmesine ilişkin bölüme bakınız; *Andonoski/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti,* § 36; *B.K.M. Lojistik Taşımacılık Ticaret Limited Şirketi/Slovenya,*2017, § 48; *Yaşar/Romanya*, 2019, § 49).

419. Mahkeme bazen, bunu yapmak için bir neden olmadığını düşündüğü durumlarda, söz konusu müdahalenin mülkiyetten yoksun bırakma mı yoksa mülkiyetin kullanımına ilişkin bir düzenleme mi olduğunu değerlendirmemektedir. Mahkeme bu gibi durumlarda, doğrudan yasallık, izlenen amacın meşruiyeti ve orantılılık ilkelerinin ihlal edilip edilmediğini araştırır (*Denisova ve Moiseyeva/Rusya*, 2010, § 55; *Aktiva DOO/Sırbistan*, 2021, §§ 78 ve 82).

420. Bazı davalarda Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde yer alan orantılılık ilkesini, ağır suç isnatlarıyla bağlantılı müsadere kararlarına ilişkin çeşitli yargılamalara uygulamıştır. Mahkeme, kısmen veya tamamen uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirlerle edinildiği varsayılan malvarlıklarına el konmasına yönelik tedbirlerin orantılı olduğu sonucuna varmıştır (*Webb/Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Butler/Birleşik Krallık* (k.k.), 2002) veya uyuşturucu kaçakçılığı yapan suç örgütleri tarafından elde edilen gelirlerle ilgili olarak bk. *Arcuri ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2001; *Morabito ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2005 ya da mafyacılık faaliyetleri aracılığıyla elde edilen gelirlerle ilgili olarak bk. *Raimondo/İtalya*, 1994, § 30; sanığın suçluluğunu ortaya koyan bir mahkûmiyet kararı olmasa bile elde edilen gelirlerle ilgili olarak bk. *Balsamo/San Marino*, § 90).

421. Ceza davasına konu olmayan üçüncü şahıslara uygulanan müsadere tedbirleriyle ilgili olarak Mahkeme, bu tür tedbirlerin sadece doğrudan suç işlemekle itham edilen kişilere değil, aynı zamanda sanık adına kötü yoldan kazanılmış malların fiili vasileri ve idarecileri olduklarından şüphelenilen veya iyiniyetleri sorgulanabilir olan aile üyelerine ve diğer yakın akrabalarına da uygulanmasının yetkililerin takdirine bağlı olduğu kanaatine varmaktadır (*Raimondo/İtalya*, 1994, § 30; *Arcuri ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2001; *Morabito ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2005; *Butler/Birleşik Krallık* (k.k.), 2002; *Webb/Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Saccoccia/Avusturya*, 2008, § 88; yolsuzluk yapan bir devlet memurunun dul eşine uygulanan müsadere kararıyla ilgili olarak bk. *Silickienė/Litvanya*, 2012, § 65; babalarının sabıka kaydı olduğu gerekçesiyle genç yetişkinlere uygulanan bir el koyma emriyle ilgili olarak bk. *Balsamo/San Marino*, §§ 89 ve 93; başvuranın kara para aklama suçundan hüküm giymiş bir kişinin oğlu olduğu *Zaghini/San Marino*, 2023, §§ 17 ve 65, davası). Diğer yandan, *Yusifli ve diğerleri/Azerbaycan* (k.k.), 2022, §§ 88-93, davasında başvuranlar, eski Sağlık Bakanı'nın tanıdıkları ya da yakınlarıdır. Mahkeme, suç gelirlerinin, yani eski Bakan tarafından Devletten zimmete geçirildiği iddia edilen ve başvuranlar veya resmi olarak tek sahibi oldukları şirketler adına devredilen çeşitli mülklerin, müsadere edilmesine ilişkin başvuranların şikâyetlerinin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.

422. Bu gibi durumlarda müsadere, meşru kaynağı tespit edilemeyen "mülklerin", özellikle de toplumun zararına kullanılıyorsa, yasa dışı kullanımını önlemeye yöneliktir. Mahkeme, kamu makamlarının örgütlü suçlarla mücadelede karşılaştıkları zorlukların farkındadır. Müsadere, şüpheli sermaye hareketlerini durdurmak için tasarlandığından, organize suçla mücadelede etkili ve gerekli bir silahtır. Suç teşkil eden mal varlıklarıyla ilgili olarak müsadere kararı verilmesi kamu yararınadır çünkü

bu karar, suçlu olma ihtimali olan kişiler için caydırıcı bir rol oynar ve suçun cezasız kalmamasını sağlar (*Denisova ve Moiseyeva/Rusya*, 2010, § 58; *Phillips/Birleşik Krallık*, 2001, § 52; Sözleşme'nin 6 ve 7. maddeleriyle ilgili olarak bk. *Dassa Foundation ve diğerleri/Lihtenştayn* (k.k.), 2007).

423. Sözleşme'nin 6. maddesi Devletlerin karinelere başvurmasını genel olarak yasaklamamaktadır. Çeşitli türlerde müsadere ve vergi cezalarını içeren işlemlerde, kamu makamları bu tür varlıkların haksız yere kazanıldığı varsayımıyla hareket edebilir (*Salabiaku/Fransa*, 1998, § 28). Mahkeme, bu bağlamda, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ve 6. madde (malların yasal menşeine ilişkin ispat yükünün başvurana kaydırılması) (*Cacucci ve Sabatelli/İtalya* (k.k.), 2014, § 43; *Yildrim/İtalya* (k.k.)) kapsamında karinelerin uygulanmasından kaynaklanan şikâyetler için de aynı yaklaşımı benimsemektedir (*Grayson ve Barnham/Birleşik Krallık* 2008, § 45; *Phillips/Birleşik Krallık*, 2001, § 43; bir tanığın ifadesinin alınmasıyla ilgili olarak bk. *Perre/İtalya* (k.k.), 1999). Karinelerin kullanılması, ilgili tarafın bunları çürütme fırsatına sahip olması halinde, masumiyet karinesi ilkesine uygundur. Buna karşın Mahkeme, yasa dışı kazanç elde etmekle suçlandığı bir fiilden dolayı yargılanan, yargılama sonucunda söz konusu fiilden suçlu bulunmadığı bir mülke ilişkin müsadere kararının verildiği bir davada Sözleşme'nin 6. maddesinin 2. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Geerings/Hollanda*, 2007, §§ 43-51).

424. Mahkeme ayrıca, yetkili ulusal makamların, sanıkların söz konusu mülkü elde etmek için yeterli yasal gelire sahip olmadıklarını gösteren delillerin üstünlüğüne dayanarak meşru bir şekilde mülkün müsaderesine karar verebileceğini düşünmektedir. Ağır suçlardan elde edilen gelirlere ilişkin hukuk davalarının sonunda müsadere kararı verilmesi halinde Mahkeme, davaya konu olan mülkün yasa dışı kaynağının "her türlü makul şüphenin ötesinde" kanıtlanmasını zorunlu kılmaz. Aksine Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin gerektirdiği orantılılık testinin amaçları doğrultusunda, mülkün yasa dışı kaynağının, en güçlü olasılık veya mülk sahibinin aksini kanıtlamasının imkânsızlığı ile birlikte en güçlü olasılık kriterine göre belirlenebileceği kanaatindedir (*Balsamo/San Marino*, § 91). Buna karşın, ulusal mahkemelerin, yasal kaynağı kanıtlanmamış mal varlıklarının suç geliri olduğunu varsaymakla yetindikleri ve başvuranların elde ettikleri yasal gelir ile harcamaları arasında buldukları tutarsızlığa dayanmaları sebebiyle suç teşkil eden eylemler veya başka herhangi bir suç ile müsadere edilen mal varlıkları arasında nedensel bir bağın varlığını ikna edici bir şekilde kanıtlayamadıkları kanaatindedir (*Mandev ve diğerleri/Bulgaristan,* 2024, § 100; ayrıca bk. *Todorov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2021).

425. Mahkeme, özellikle çekişmeli niteliklerini inceleyerek, müsadere işlemlerine eklenen çeşitli usuli güvencelere önem vermektedir (*Yildirim/İtalya* (k.k.), 2003; *Perre/İtalya* (k.k.), 1999; suçlayıcı kanıtların önceden ifşa edilmesi için bk. *Grayson ve Barnham/Birleşik Krallık*, 2008, § 45; gerçek kanıtlar sunma ve tanık çağırma imkânı için bk. *Butler/Birleşil Krallık* (k.k.), 2002; *Perre/İtalya* (k.k.), 1999; mahkemede kendi seçtiğiniz bir avukat tarafından temsil edilme hakkı için bk. *Butler/Birleşik Krallık* (k.k.), 2002; sanığın, ilgili mal varlığının kaynağının yasa dışı olduğuna dair karineye itiraz etme hakkı için bk. *Geerings/Hollanda*, 2007, § 44; hâkimin, bu karinenin uygulanmasının ciddi bir adaletsizlik riskine yol açacağını düşünmesi halinde, bu karineyi uygulamama olasılığı için bk. *Phillips/Birleşik Krallık*, 2001, § 43; yetkili makamların, davanın gerçekleri ışığında, hangi varlıkların müsadere edilebileceğini dava bazında inceleyip incelemediğiyle ilgili olarak bk. *Rummi/Estonya*, 2015, § 108; *Silickienė/Litvanya*, 2012, § 68 ve şayet genel bir bakış açısıyla, başvurana davasını yetkili makamlara sunması için makul bir fırsat verilmiş olması durumunda bk. *Veits/Estonya*, 2015, §§ 72 ve 74; *Jokela/Finlandiya*, 2002, § 45; *Balsamo/San Marino*, § 93; bu bağlamda, uygulanabilir usullerin genel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekliliği için bk. *Denisova ve Moiseyeva/Rusya*, 2010, § 59).

426. Son olarak, bir el koyma tedbirinin orantılılığını değerlendirirken Mahkeme, bu, ceza yargılamasının yürütülmesi (*Lachikhina/Rusya*, 2017, § 59) ve başvuranın ve müdahaleden sorumlu Devlet yetkililerinin davranışlarının ilgili kişi açısından sonuçları (*Forminster Enterprises Limited/Çek Cumhuriyeti*, 2008, § 75) ve başvuranın söz konusu tedbire veya devamına itiraz etmesine olanak tanıyan etkili bir hukuk yolunun özellikle adli tedbirlerin (*Benet Czech, spol. s r.o./Çek Cumhuriyeti*, 2010, § 49) mevcudiyeti göz önünde bulundurulduğunda, sürdürme ihtiyacının mutlak bir kriteri olmasa da (*OOO Avrora Maloetazhnoe Stroitelstvo/Rusya,* 2020, § 69; *Stołkowski/Polonya*, 2021, §§ 73-77; *İpek LTD./Türkiye*, 2022, §§ 92-94), yalnızca 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinden kaynaklanan

genel usul yükümlülüklerini değil, aynı zamanda el koymanın süresi de dâhil olmak üzere bir dizi başka faktörü de dikkate almaktadır (*G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, § 302).

K. Taşınmazların İadesi

427. Orta Avrupa ve Doğu Avrupa'da yaşanan demokratik gelişmelerin ardından birçok Hükümet, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kamulaştırılan taşınmazların iadesini öngören kanunlar kabul etmiş veya bu konuyu mevcut mevzuat çerçevesinde çözmüştür.

428. Sözleşme ve Protokollerinin onaylanmasından önce meydana gelen el koyma işlemleriyle ilgili olarak Sözleşme organları, sürekli olarak mülkiyet hakkından veya başka bir gerçek haktan yoksun bırakmanın, ilke olarak anlık bir eylem teşkil ettiğine ve "bir haktan yoksun bırakılmaya" ilişkin devam eden bir durum oluşturmadığına karar vermiştir (*Malhous/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2000; *Preußische Treuhand GmbH & Co. KG a.A./Polonya* (k.k.), 2008, § 57).

429. Ayrıca, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, Sözleşmeci Devletlere; Sözleşme'yi onaylamadan önce kendilerine devredilen taşınmazları iade etmeye ilişkin genel bir yükümlülük getirdiği şeklinde yorumlanamaz (*Jantner/Slovakya*, 2003, § 34).

430. Yine Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, Sözleşmeci Devletlerin taşınmazların iadesi konusunda kabul edebilecekleri mevzuatların uygulama alanını belirleme ve taşınmazdan yoksun bırakılan kişilere mülkiyet haklarının iadesini kabul ettikleri koşulları seçme özgürlüklerine herhangi bir kısıtlama getirmemektedir (*Maria Atanasiu ve diğerleri/Romanya*, 2010, § 136). Özellikle Sözleşmeci Devletler, belirli kategorilerdeki eski malikleri böyle bir iade hakkından hariç tutma imkânına ilişkin olarak geniş bir takdir yetkisine sahiptirler. Malik kategorileri bu şekilde hariç tutulduğunda, bu kategorilerden birinin kapsamına giren bir kişinin iade talebi, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin korunmasını gerektiren "meşru bir beklenti" temelini sağlamak için uygun değildir (*Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyetihttp://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-22710* (k.k.) [BD], 2002, §§ 70-74; *Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 35; *Smiljanić/Slovenya* (k.k.), 2006, § 29).

431. Bu nedenle, etkin bir şekilde kullanılması mümkün olmayan bir mülkiyet hakkının tanınması beklentisi, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülk" olarak kabul edilemez ve aynı durum, koşulun yerine getirilmemesi nedeniyle sona eren şarta bağlı bir alacak için de geçerlidir (*Malhous/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2000; *Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 35). Daha önce yürürlükte olan bir kanunun başvuranın lehine değiştirilebileceği inancı, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bakımından meşru bir beklenti biçimi olarak değerlendirilemez. Ne kadar anlaşılabilir olsa da basit bir beklenti ile daha somut bir niteliğe sahip olması ve yasal bir hükme ya da mahkeme kararı gibi hukuki bir eyleme dayanması gereken meşru bir beklenti arasında fark vardır (*Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], 2002, § 73; *Von Maltzan ve diğerleri/Almanya* (k.k.) [BD], 2005, § 112).

432. Buna karşın bir Sözleşmeci Devlet, Ek 1 No.lu Protokol de dâhil olmak üzere Sözleşme'yi onayladıktan sonra önceki bir rejim uyarınca müsadere edilen taşınmazların tamamının veya bir kısmının iadesini öngören mevzuatı kabul ettiğinde, benzer bir mevzuat, iade koşullarını karşılayan kişiler bakımından Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle korunan yeni bir mülkiyet hakkı doğuruyor olarak kabul edilebilir (*Maria Atanasiu ve diğerleri/Romanya*, 2010, § 136). Aynı ilke, Ek 1 No.lu Protokol'ün onaylanmasından sonra bu tür bir mevzuat yürürlükte kalırsa, Sözleşme'nin onaylanmasından önce kabul edilen mevzuat uyarınca oluşturulan iade veya tazminat düzenlemeleri bakımından da uygulanabilir (*Von Maltzan ve diğerleri/Almanya* (k.k.) [BD], 2005, § 74; *Kopecký/Slovakya* [BD], 2004, § 35; *Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 125).

433. Söz konusu hakkın içeriğine ve kapsamına ilişkin olarak Mahkeme, bu hususun, başvuranın Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihte ve özellikle de şikâyetini Sözleşme organlarına sunduğu tarihte hangi "taşınmazlara" sahip olduğunun bilinmesi sorunu açısından incelenmesi gerektiğini gözlemlemiştir (*Broniowski/Polonya* [BD], 2004, §§ 125 ve 132). *Bu davada başvurana, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Boug Nehri'nin ötesinde bulunan topraklardan geri gönderilen kişilere veya onların*

mirasçılarına bir dizi hak tanıyan ve Ek 1 No.lu Protokol'ün Polonya bakımından yürürlüğe girdiği tarihte de yürürlükte olan Polonya mevzuatı bağlamında, telafi edici olarak taşınmaz edinme hakkı tanınmıştır.

434. Yapılan reformların uygulanmasıyla ilgili olarak Sözleşme'ye temel teşkil eden hukuk devleti ilkesi ile Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde yer alan kanunilik ilkesi, Devletlerin yalnızca kabul ettikleri kanunlara saygı göstermelerini ve bunları öngörülebilir ve tutarlı bir biçimde uygulamalarını değil, aynı zamanda bu yükümlülüğe bağlı olarak bunların uygulanmasına ilişkin yasal ve pratik koşulları da güvence altına almalarını gerektirmektedir (*Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 184).

435. Taşınmazların iadesi konusunda Mahkeme, yetkili ulusal makamların nihai mahkeme (ya da idari) kararlarını uygulamamalarının söz konusu edildiği bazı davaları incelemiştir. Taşınmazların iadesine ilişkin ulusal mevzuata uygun olarak yetkili makamlara, bir kişiye toprak veya para şeklinde tazminat ödeme yükümlülüğü getiren bir karar, ilgili kişiye; Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir "mülkiyet" teşkil eden belirli bir alacak hakkı tanımaktadır (*Jasiūniene/Litvanya*, 2003, § 44). Davacı lehine nihai bir mahkeme kararı verilmiş olduğunda, "meşru beklenti" kavramı devreye girebilmektedir (*Driza/Arnavutluk*, 2007, § 102).

436. *Maria Atanasiu ve diğerleri/Romanya*, 2010 davasında, Romanya'da uygulamaya konulan taşınmazın iade sistemiyle ilgili diğer bozukluklarla birlikte nihai kararların uygulanmaması, Mahkemenin Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmasına ve pilot karar usulünü uygulamasına yol açmıştır (*ibid.*, §§ 215-218). Aynı şekilde *Manushaqe Puto ve diğerleri/Arnavutluk*, 2012, §§ 110-118 pilot kararında Mahkeme, başvuranlara taşınmazlarının iadesi yerine tazminat ödenmesine hükmeden nihai kararın uygulanmaması nedeniyle Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. *Beshiri ve diğerleri/Arnavutluk* (k.k.) davasında Mahkeme, Arnavutluk'un bu pilot kararın ardından uygulamaya koyduğu yeni tazminat rejimini incelemiştir. Mahkeme, Devletlerin mülkiyet hakkı ihlallerinin telafi edilmesine ilişkin tedbirlerin seçimiyle ilgili olarak geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını hatırlatarak (*ibid.*, § 188), yeni rejimin şu hususlar bakımından etkin olduğuna karar vermiştir: a) telafi türünün uygun niteliği (*ibid.*, §§ 188), b) tazminatın yeterli niteliği (*ibid.*, §§ 189-203) ve c) telafinin erişilebilirliği ve etkililiği (*ibid.*, §§ 204-214). Tazminatın yeterli niteliğine ilişkin olarak Mahkeme, durumun son derece zor ve karmaşık olduğunu kabul etmiş ve tazminat tutarını belirlemek için kamulaştırılan taşınmazın güncel değerinin %10'u olarak belirlenen alt sınırının, Arnavutluk özel bağlamında makul olduğu sonucuna varmıştır (*ibid.*, §§ 194-196). Ancak Mahkeme, yeni tazminat rejiminin, uygulamada Sözleşme'nin gerekliliklerini karşılamaya devam etme kapasitesine bağlı olarak bu rejim hakkındaki tutumunu gelecekte gözden geçirebileceğini belirtmiştir (*ibid.*, §§ 222).

437. Başvuranların zorla yerlerinden edilmesinin ardından üzerine bir kilisenin inşa edildiği parsel de dâhil olmak üzere, ilgililere topraklarının tam iadesi hakkını tanıyan ulusal mahkemeler tarafından verilen kararların uygulanmamasıyla ilgili olan *Orlović ve diğerleri/Bosna Hersek*, §§ 55, 57 ve 61 davasında Mahkeme, Sözleşme'nin ihlal edildiği sonucuna varmış ve davalı Devletin, başvuranların lehine verilen kararların uygulanmasını sağlamak için özellikle ilgililerin topraklarından kilisenin kaldırılması da dâhil olmak üzere gerekli tüm tedbirleri almasına hükmetmiştir (*ibid.*, §§ 68-71).

438. Hükümetlerin, başvuranların taşınmazlarına saygı hakkına yönelik müdahalelerini haklı göstermek için ileri sürdükleri gerekçelerle ilgili olarak Mahkeme, nihai ve uygulanabilir bir mahkeme kararına dayanan bir borcu ödememek için Devletin kaynak eksikliğini mazeret olarak gösteremeyeceğini hatırlatmıştır (*Driza/Arnavutluk*, 2007, § 108; *Prodan/Moldova*, 2004, § 61).

439. Mahkeme, yalnızca çok istisnai durumlarda, örneğin Almanya'nın yeniden birleşmesi gibi benzersiz bir bağlamda, herhangi bir tazminat ödenmemesinin, mülkiyetin korunması ile genel menfaatin gereklilikleri arasında kurulması gereken "adil dengeyi" bozmadığını kabul etmektedir (*Jahn ve diğerleri/Almanya* [BD], 2005, § 117). Genel olarak, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, Devlet tarafından uygulanan mülkiyetten yoksun bırakma nedeniyle hükmedilen tazminat tutarının, ilgili taşınmazın değeriyle "makul ölçüde" uyumlu olmasını gerektirmektedir (*Broniowski/Polonya* [BD], 2004, § 186). Bu ilke, kanunla tanınan tazminat haklarına da uygulanır. Mahkeme, *Serbian Orthodox*

Church/Hırvatistan (§§ 62, 65-68) davasında, iç hukukta ele alınan idari yargılama sırasında uygulanabilir düzenlemede yapılan değişiklik sonucu kamulaştırma bedelinin düşürülmesinin meşruluğunu, bu düşüşün kamu maliyesini koruma gibi genel menfaat amacı izlediği ve verilen tazminatın makul olmayan bir şekilde düşük görünmediği gerekçesiyle kabul etmiştir.

440. Öte yandan Mahkeme, nihai kararların kesin hüküm gücüne riayet edilmemesinin söz konusu edildiği birçok davayı incelemiş ve bu durum, başvuranların tapu belgelerinin tazminat ödenmeden iptal edilmesine yol açmıştır. Mahkeme, hukuki güvenlik ilkesinin ihlal edilmesinin, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde yer alan kanunilik şartını ihlal ettiği sonucuna varmıştır (*Parvanov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2010, § 50*; Kehaya ve diğerleri/Bulgaristan*, 2006, § 76; *Chengelyan ve diğerleri/Bulgaristan*, 2016, §§ 49-50). Kanunilik gerekliliği, yalnızca iç hukukun ilgili kurallarına uyulmasını değil, aynı zamanda hukuk Devletine saygı gösterilmesini de gerektirir. Bu gereklilik, bireylerin keyfi tedbirlere karşı korunmasını da gerektirir (*Parvanov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2010, § 44).

441. Böylelikle *Parvanov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2010, § 50 davasında Mahkeme, ulusal mahkemelerin kararlarının çelişkili niteliği ve bu kararlardan birinin önceki bir kararda izlenen açık muhakemeden ayrılmasının nedenlerinin açıklanmaması nedeniyle başvuranın mülkiyetinden yoksun bırakılmasının hukuk devletiyle uyumlu ve keyfîlikten uzak sayılamayacağına ve bu nedenle Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinde yer alan kanunilik gerekliliğini karşılamadığına karar vermiştir. Yine *Tudor Tudor/Romanya*, 2009, § 27 davasında Mahkeme, 6. madde açısından Romanya'da uygulamaya konulan kamulaştırılmış taşınmazların iadesine ilişkin sistemin özel bağlamında, mevzuatın tutarsızlığı ve iade ile ilgili kanunların belirli yönlerinin yorumlanmasına ilişkin içtihatlardaki farklılıkların genel bir hukuki güvensizlik ortamı yarattığını tespit etmiştir.

442. Ayrıca Mahkeme, birçok davada – ve ilk kez *Străin ve diğerleri/Romanya*, 2005, §§ 46-47 davasında – aynı taşınmazın iki tapu belgesinin bir arada bulunması ve taşınmazlarından yararlanma imkânından yoksun bırakılan maliklere tazminat ödenmemesi nedeniyle Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Mahkeme, daha yakın tarihli bir kararda (*Dickmann ve Gion/Romanya*, 2017, §§ 103-04), komünist rejim tarafından işlenen mülkiyet hakkına yönelik yapılan "eski müdahalelerin" hafifletilmesinin, yeni orantısız haksızlıklar yaratmamasını sağlaması gerektiğini değerlendirerek bu yaklaşımı doğrulamıştır (*ibid.*, § 96).

443. Mahkemeden, aynı zamanda, taşınmazlarını iyi niyetle edindikten sonra, söz konusu taşınmazların meşru malikleri olarak tanınan kişiler lehine bu taşınmazlardan yoksun bırakılan maliklerin durumunu da incelemesi talep edilmiştir (*Toşcuţă ve diğerleri /Romanya*, 2008, § 33).

444. Mahkeme, özellikle bir kişinin taşınmazının Devlet tarafından iyi niyetli üçüncü kişilere satılmasının, söz konusu kişinin mülkiyet hakkı nihai olarak mahkemede onaylanmadan önce gerçekleşmiş olsa bile, bu satışın mülkiyetten yoksun bırakma olarak değerlendirildiği ve böyle bir yoksun bırakmanın, hiçbir tazminat ödenmemesiyle birlikte Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine aykırı olduğu kanaatine varmıştır (*Vodă ve Bob/Romanya*, 2008, § 23). *Katz/Romanya*, 2009, §§ 30-36 davasında Mahkeme, somut olayda tespit edilen Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlalinin, Devlet tarafından iyiniyetli üçüncü kişilere satılan kamulaştırılmış gayrimenkullerin iadesine ilişkin mevzuattaki eksiklikten kaynaklanan büyük çaplı bir sorunu ortaya koyduğu ve yapılan birçok mevzuat değişikliğinin dahi bu durumun iyileşmesine yol açmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme, 46. madde açısından, Romanya Devletinin kendi yasama sistemini düzene koymadaki bu eksikliğini yalnızca ağırlaştırıcı bir etken olarak değil, aynı zamanda Sözleşme ile uygulamaya konulan sistemin gelecekteki etkinliği açısından bir tehdit olarak da değerlendirmiştir. Mahkeme, *Preda ve diğerleri/Romanya*, 2014, §§ 146-148 kararında (*Maria Atanasiu ve diğerleri/Romanya*, 2010 kararını izleyen), sorunun tümüyle devam ettiğini tespit etmiş ve bunu *Ana Ionescu ve diğerleri/Romanya*, 2019, § 29 kararında da vurgulamıştır. Yakın tarihli *Văleanu ve diğerleri/Romanya*, 2022, § 262 davasında, iade sistemindeki devam eden yapısal sorunların çözülmesi için davalı Devletten yeni genel tedbirler alınması talep edilerek bu kararlar doğrulanmıştır.

445. *Pincová ve Pinc/Çek Cumhuriyeti*, 2002 davasında başvuranlar, 1967 yılında, daha önce müsadere edilmiş bir taşınmazın söz konusu olduğunu bilmeden ve işlemin şartlarını veya satış bedelini etkileyemeden iyi niyetle bir ev satın almaları nedeniyle mülkiyet haklarının ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Mahkeme, geçmişteki ihlallerin sonuçlarının hafifletilmesinin yeni orantısız haksızlıklar doğurmaması gerektiği kanaatine varmış ve bu amaçla, taşınmazlarını iyi niyetle edinmiş kişilerin, bu taşınmazları daha önce müsadere etmiş olan Devletin sorumluluğunun yükünü taşımak zorunda bırakılmamaları için, mevzuatın her bir davanın özel koşullarını dikkate almasına imkân tanıması gerektiğini belirtmiştir (*ibid.*, § 58). Mahkeme, söz konusu davada Sözleşme'nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*Zvolský ve Zvolská/Çek Cumhuriyeti*, 2002, §§ 72-74 davasında olduğu gibi). *Velikovi ve diğerleri/Bulgaristan*, 2007, §§ 181 ve 190 davasında, Komünist rejimle taşınmazlarından keyfi olarak yoksun bırakılan, ancak diğer kişileri Devlet nezdinde edindikleri taşınmazlardan yoksun bırakma etkisine sahip olan kişilere tazminat ödemeyi amaçlayan tedbirlerin orantılılığı sorunu da söz konusu olmuştur.

446. Aksine *Wiegandová/Çek Cumhuriyeti*, 2024, §§ 60-65 davasında Mahkeme, taşınmazların iadesine ilişkin mevzuatla bir konut kooperatifi lehine oluşturulan, ücretsiz ve süre sınırlaması olmaksızın *kanunen (ex lege)* irtifak hakkına konu olan bir apartman dairesi örneklerinde, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Daireyi 1991 yılında kendisine iade edilen kişiden miras alan başvuran, daireyi özgürce kullanamamış veya kiralayamamış, ancak yalnızca satabilmiştir. Mahkeme, Üye Devletlerin, komünist rejimden özel mülkiyeti koruyan demokratik bir kamu düzenine geçişte ortaya çıkan karmaşık mülkiyet sorunlarının düzenlenmesi için geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını gözlemlemiştir. Mahkeme, orantılılığın incelenmesi amacıyla Anayasa Mahkemesinin irtifak hakkının kalıcı niteliğinin, iyi niyetten yoksun özel kişiler, yani kooperatif ve üyeleri tarafından yapılan mali katkılar karşılığında edinilen mülkiyet haklarının korunması için esas olduğu kanaatine vardığını kaydetmenin önemli olduğuna karar vermiştir.

447. *Naskov ve diğerleri/Kuzey Makedonya*, 2023, §§ 72-78 davasında Mahkeme, başvuranların malvarlığı menfaatlerine zarar verilmesinin kanunilik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir. Yetkili ulusal makamlar, başvuranlara bir arazi üzerinde mülkiyet hakkı tanıyan kesinleşmiş bir iade kararının hukuki ve olgusal olarak uygulanmasının imkânsız olması ve bu sırada özel tarafların söz konusu araziye yapılar inşa etmiş olmaları nedeniyle bu kararı re'sen iptal etmişlerdir.

448. Öte yandan, iade prosedürünün aşırı uzun sürümesinin, özellikle Romanya, Slovakya ve Slovenya hakkında açılan davalar başta olmak üzere birçok davada, 6. maddeye aykırı olduğuna karar verilmiştir (*Sirc/Slovenya*, 2008, § 182). Söz konusu davalarda Mahkeme, başvuranların Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin şikâyetleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığı kanaatine sıkça varmıştır. Bununla birlikte, başvuranların mülkiyet hakkının tanınmasından sonraki prosedürlerde yaşanan gecikmelerin söz konusu edildiği davalarda Mahkeme, özellikle başvuranların taşınmazlarının akıbeti konusunda içinde bulundukları belirsizlik nedeniyle Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ayrı bir şekilde ihlal edildiğini tespit etmiştir (*Igarienė ve Petrauskiene/Litvanya,* 2009, §§ 55 ve 58; *Beinarovič ve diğerleri/Litvanya*, 2018, §§ 141 ve 154). Mahkeme, *Kirilova ve diğerleri/Bulgaristan*, 2005, §§ 120-121 davasında başvuranlara, tabi tutuldukları kamulaştırma işlemleriyle ilgili kendilerine tazminat ödenmesi için tahsis edilen dairelerin tesliminde önemli gecikmeler yaşandığını tespit etmiştir.

449. Son olarak, Komünist rejim tarafından kolektifleştirilen tarım arazilerinin maliklerine ve bu maliklerin mirasçılarına iade edilmesiyle ilgili olan *Vasilev ve Doycheva/Bulgaristan*, 2012 davasında Mahkeme, yetkili ulusal makamların gerekli çeşitli formalitelerin yerine getirilmesinde gösterdikleri özen eksikliği nedeniyle Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile 13. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

L. Kamu Kuruluşları

450. Bir şirketin eylem ya da ihmallerinin, Sözleşme bakımından ilgili yetkili makama veya söz konusu edilen Üye Devlete atfedilebilir olup olmadığını belirlemek için Mahkeme, Sözleşme'nin 34. maddesiyle bağlantılı olarak *Radio France ve diğerleri/Fransa* (k.k.), 2003, § 26 davasında sıralanan unsurları dikkate almaktadır. Mahkeme, özellikle ilgili şirketin, Devletin eylem ve ihmalleri nedeniyle Sözleşme bakımından sorumluluğundan muaf tutulabilmesi için Devlet karşısında yeterli bir kurumsal ve işlevsel bağımsızlığa sahip olup olmadığını incelemektedir (*Mikhaïlenki ve diğerleri/Ukrayna*, § 44; *Shlepkin/Rusya*, 2007, § 24; *Ljubljanska banka d.d./Hırvatistan* (k.k.), 2015, §§ 51-55; *Liseytseva ve Maslov/Rusya*, 2014, § 151; *Kuzhelev ve diğerleri/Rusya*, §§ 93-100 ve 117). 34. madde ile ilgili metinde, "hükümet dışı kuruluş" ifadesinin yalnızca davalı Devletin bir parçası olarak kabul edilebilen hükümet kuruluşlarını hariç tutacak şekilde yorumlanması gerektiği anlamına gelen herhangi bir unsur bulunmamaktadır (*Hırvatistan Ekonomi Odası/Sırbistan* (k.k.), 2017, § 38).

451. Mahkemenin belirttiği birçok davada, "kurumsal ve işlevsel bağımsızlık" kriteri, doğrudan *Radio France* kararında özetlenen kriterlerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, tüm unsurları dikkate alır ve bu unsurların hiçbiri, tek başına bir tüzel kişinin ve özellikle bir kamu kuruluşunun, Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında "hükümet kuruluşu" olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğinin değerlendirilmesinde belirleyici değildir.

452. Devletin bir kuruluşun eylemlerinden ya da ihmallerinden sorumlu tutulup tutulmayacağının belirlenmesi için dikkate alınması gereken başlıca kriterler şunlardır: ilgili kuruluşun hukuki statüsü (kamu hukuku ya da özel hukuk), faaliyetlerinin niteliği (kamu hizmeti görevi ya da sıradan ticari faaliyetler), faaliyetlerinin yürütüldüğü çerçeve (örneğin tekel veya yüksek düzeyde düzenlenen sektör), kurumsal (Devletin sermayeye katılım düzeyi açısından ölçülen) ve işlevsel (Devlet tarafından kuruluş üzerinde uygulanan denetim ve kontrolün kapsamı bakımından değerlendirilen) bağımsızlığı (*Ališić ve diğerleri/Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* [BD], § 114; *Fomenko ve diğerleri/Rusya* (K.k.), 2019, § 172; *Tokel/Türkiye*, 2021, § 58).

453. Devletin, kamuya ait bir şirketin borçlarından sorumlu tutulup tutulamayacağının belirlenmesi için Mahkeme, özellikle Devletin, ilgili şirketin karşılaştığı zorluklardaki (yani iflasındaki) sorumluluk payı ve Devletin söz konusu şirketin borçlarının tamamını veya bir kısmını üstlenmeyi kabul etmiş olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği gibi ek unsurları da dikkate almaktadır (*Liseytseva ve Maslov/Rusya*, 2014, §§ 184-192 kararı ile karşılaştırınız).

454. Bu unsurların varlığı, borçlu şirketin iç hukuktaki resmi sınıflandırmasına bakılmaksızın kamusal niteliğini doğrulamaktadır. Sonuç olarak, davanın kendine özgü koşulları göz önünde bulundurulduğunda, başvuranlara karşı devlet şirketi tarafından akdedilen borçlardan Devletin sorumlu tutulduğu sonucuna varmak için yeterli gerekçeler bulunduğunda Mahkeme, başvuranların başvurusunun Sözleşme hükümleriyle *kişi bakımından (ratione personae)* uyumlu olduğuna karar vermiştir. Böylelikle, *Tokel/Türkiye*, 2021 kararında Mahkeme, çay üretiminde uzmanlaşmış bir Devlet şirketi olan Çaykur'un, özel hukukun hükümlerine tabi bir tüzel kişi olduğunu ve sorumluluğunun sermayesi ile sınırlı olduğunu tespit etmiştir. Çaykur, çay piyasasında herhangi bir tekel olmaksızın özel çay şirketleriyle faaliyet göstermekteydi ve olağan mahkemelerin yargı yetkisine tabi tutulmaktaydı. Bununla birlikte, sermayesinin tamamı hâlâ Devlet tarafından tutulmaktaydı. Çaykur, tanım gereği kamu hizmetleri sunan ve ürettiği mallar için imtiyazlardan yararlanan bir Devlet işletmesi türü olan ekonomik nitelikteki kamu kuruluşu olarak nitelendirilmiştir. Mahkeme, iç hukukta bu tüzel kişiye verilen resmi nitelendirmeye rağmen olayların meydana geldiği dönemde yürürlükte olan mevzuat göz önünde bulundurulduğunda, tüzel kişinin bağımsızlığının, Devletle olan sağlam kurumsal ve işlevsel bağların varlığıyla sınırlı olduğu kanaatine varmıştır. Bu nedenle, Devlet makamları tarafından Çaykur'un yatırım planları üzerinde uygulanan denetim ve kontrol, somut olayda belirleyici bir unsur olmuştur (*Tokel/Türkiye*, 2021, §§ 58-64).

455. Devletin, özel bir işletmenin çoğunluk hissedarı olması durumunda Mahkeme, söz konusu özel

işletmenin ayrı bir tüzel kişilik statüsüne sahip olmasına rağmen i) varlıklarının büyük ölçüde Devlet tarafından kontrol edilip yönetilmesi, ii) Devletin, işletmenin mali durumunu çeşitli yollarla, özellikle de mahkemeler tarafından işletmeye yüklenen borçları geçici de olsa iptal ederek veya işletmeye yapılan yatırımları teşvik ederek iyileştirmeyi amaçlayan tedbirler alma yetkisine sahip olması ve bu yetkisini kullanması, iii) Devletin, işletmenin borçlarıyla ilgili olarak sorumluluğun bir kısmını üstlenmeyi kabul etmesi durumlarında; işletmenin (şirketin), Devlet karşısında yeterli bir kurumsal ve işlevsel bağımsızlığa sahip olmadığı sonucuna varmaktadır (*Khachatryan/Ermenistan*, 2009, §§ 51-54).

456. Buna karşın, davalı kuruluşun özerk bir tüzel kişiliğe sahip olması, hissedarlarınınkinden ayrı olarak kendi varlıklarına sahip olması ve yönetim görevlerinin kendisine devredilmiş olması durumunda, Devletin şirket borçlarına karşı sorumluluğu, diğer tüm hissedarların sorumluluğu gibi yalnızca söz konusu kuruluşta sahip olduğu hisselerin miktarıyla sınırlıdır (*Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007).

457. YSFC'de çok yaygın olan toplumsal mülkiyet rejimi altında faaliyet gösteren kuruluşlarla ilgili olarak Mahkeme, bu kuruluşların, Devletin Sözleşme bakımından sorumluluğundan muaf tutulması için Devlet karşısında "yeterli bir kurumsal ve işlevsel bağımsızlığa" genel olarak sahip olmadıkları sonucuna varmaktadır (*R. Kačapor ve diğerleri/Sırbistan*, 2008, § 98; *Mikhaïlenki ve diğerleri/Ukrayna*, § 44; *Zastava It Turs/Sırbistan* (k.k.), 2013, §§ 21-23).

458. Mahkeme ayrıca, finansal kuruluşlar sektörüne ait olmayan kamu kuruluşlarına uygulanabilir kriterlerin, kamu bankalarının söz konusu edildiği davalarda da geçerli olduğunu belirtmiştir (*Ališić ve diğerleri/Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 116). Söz konusu davada Mahkemenin, Devletin banka borçlarını ödemekle yükümlü olup olmadığının belirlenmesi için dikkate aldığını belirttiği temel unsurlar, *Radio France* kararında sıraladığı unsurlarla aynıdır.

459. *Ališić ve diğerleri/Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 114 davasında Mahkeme, bir Devletin kamu şirketi özerk bir tüzel kişiliğe sahip olsa bile, Devlet karşısında Sözleşme kapsamındaki sorumluluğunu ortadan kaldıracak yeterli bir kurumsal ve işlevsel bağımsızlığa sahip olmaması nedeniyle Devletin bu şirketin borçları bakımından sorumlu tutulabileceğini hatırlatmıştır (*Mikhaïlenki ve diğerleri/Ukrayna*, §§ 43-46; *Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei /Moldova*, 2007, §§ 17-19; *Yershova/Rusya*, 2010, §§ 54-63; *Kotov/Rusya* [BD], 2012, §§ 92- 107).

460. Yukarıda belirtilen unsurlara ek olarak Mahkeme, finansal kuruluşlar sektörüne ait olmayan şirketlere ilişkin içtihadında belirtilen ek unsurların dahi kamu bankalarının söz konusu edildiği davalara uygulanabileceğini belirtmiştir (*Ališić ve diğerleri/Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* [BD], 2014, § 115). Bu davalar, Devletin doğrudan ilgili şirketin mali zorluklarından sorumlu tutulup tutulmadığı, şirketin veya ortaklarının zararına olacak şekilde, şirkete ait olan fonları zimmetine geçirip geçirmediği ve şirketin bağımsızlığına zarar verip vermediği ya da şirketin tüzel kişiliğini başka bir şekilde kötüye kullanıp kullanmadığı sorununu öne çıkarmaktadır (*Anokhin/Rusya* (k.k.), 2007; *Khachatryan/Ermenistan*, 2009, §§ 51-55).

461. Son olarak, Mahkemenin iflas tasfiye memurlarının hukuki statüsünü tanımlamaya çalıştığına işaret etmek gerekir. Bir tasfiye memurunun görevleri nedeniyle kamu görevlisi olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğinin belirlenmesi için Mahkeme, sıralanan kriterler ve benzer bazı kriterleri dikkate almaktadır: i) tasfiye memurunun atanmasının geçerliliği (bu durum, Devletin, tasfiye memurunun görevini yerine getirme şeklinden sorumlu tutulabileceği anlamına gelir), ii) tasfiye memurunun denetimi ve sorumluluğu (tasfiye memuru alacaklılara karşı sorumlu olduğu için Devlet de tasfiye memurunun eylemlerinde sorumlu tutulabilir), iii) tasfiye memurunun hedefleri (görevinin niteliği ve hizmet ettiği menfaatler açısından, Mahkeme, tasfiye memurunun hizmetlerinin toplum açısından yararlı olmasının, onun genel menfaat doğrultusunda hareket eden bir kamu görevlisi olmasını sağlayamayacağı kanaatine varır), iv) tasfiye memurunun yetkileri (bu yetkiler, iflas eden şirketin işlevsel kontrolü ve mal varlığının yönetimiyle sınırlı olabilir veya olamayabilir; aksine, tasfiye memuru, kamu gücü ayrıcalıklarının resmi olarak devredilmesinden yararlanabilir.), v) tasfiye

memurunun görevleri (tasfiye memuru, icra süreçlerine müdahale edebilir ve zorlayıcı yetkilere sahip olabilir – özellikle bk. başvuranın, bir mahkeme tarafından ifas ettiği ilan edilen bir bankanın mal varlığını yönetmekle görevlendirilen bir tasfiye memurunun tazminatını ödemeye mahkûm edilmesinin mümkün olmamasıyla ilgili olan *Kotov/Rusya* [BD], 2012, §§ 92-98 ve 99-106 davası).

462. *Kotov/Rusya* ([BD], § 107) davasında, tasfiye memuru, olayların meydana geldiği tarihte Devlet makamlarının kendisine talimat verme yetkisine sahip olmaması ve bu nedenle tasfiye sürecine doğrudan müdahale edememesi nedeniyle önemli bir işlevsel ve kurumsal bağımsızlığa sahip omuştur. Mahkeme, tasfiye memurunun eyleminin bir Devlet görevlisinin eylemi olmadığı ve dolayısıyla tasfiye memuru tarafından yapılan usulsüzlüklerden Devletin doğrudan sorumlu tutulamayacağı sonucuna varmıştır.

M. Tasarruf Tedbirleri

463. Mahkeme, Sözleşmeci Devletler tarafından mali kriz durumuna yanıt vermek için alınan sosyal yardımların ve maaşların azaltılmasının yanı sıra vergi tedbirleri gibi çeşitli tasarruf tedbirlerinden şikâyetçi olan başvuranların yer aldığı birçok davayı incelemiş ve bu tedbirlerin çoğu, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin gereklerine uygun kabul edilmiştir. Mahkeme, ihtilaf konusu tedbirlerin ekonomik krizin sonuçlarını gidermek amacıyla alındığını, yetkili makamların böylece kamu yararına hizmet ettiklerini, söz konusu maaşların azaltılmasının daha geniş kapsamlı bir programın parçası olduğunu, orantısız olmadığını, başvuranların geçim kaynaklarını tehdit etmediğini ve geçici nitelikte olduğunu tespit etmiştir (*Mockienė/Litvanya* (k.k.), 2017, § 48; *Da Silva Carvalho Rico/Portekiz* (k.k.), 2015, § 46; *Savickas ve diğerleri/Litvanya* (k.k.), 2013, §§ 92-94; *Da Conceição Mateus ve Santos Januário/Portekiz* (k.k.), 2013, § 29; *Koufaki ve Adedy/Yunanistan* (k.k.), 2013, §§ 37-49; *Žegarac ve diğerleri/Sırbistan* (k.k.), 2023, § 103). Mahkeme, siyasi veya ekonomik rejim değişikliği çerçevesinde kanun yapma konusunda Devletlere geniş bir takdir yetkisi tanımıştır (*Valkov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2011, § 96).

464. Mahkeme tarafından meşru olarak değerlendirilen tedbirlerden bazıları, nüfusun farklı kesimlerinin gelirlerinde geçici olarak bir düşüşe yol açmıştır. Romanya, 2010 yılında, bütçe dengesini yeniden sağlamak amacıyla kamu sektöründeki çalışanların maaşlarını altı ay boyunca %25 oranında azaltmıştır (*Mihăieş ve Senteş/Romanya* (k.k.), § 8). Portekiz, 2012 yılında, aylık emekli maaşı 600 avronun üzerinde olan kamu sektöründeki belirli emekli kategorilerine ödenen tatil ve Noel ikramiyelerinin miktarını azaltmış ve aylık emekli maaşı 1.100 avroyu aşanlar için bu ikramiyeleri tamamen durdurmuştur. Bu tedbirlerin uygulanması, her iki başvuranın emekli maaşlarında yaklaşık %11 oranında bir azalmaya yol açmıştır (*Da Conceição Mateus ve Santos Januário/Portekiz* (k.k.), 2013, § 6).

465. Mahkeme tarafından kabul edilebilir olarak değerlendirilen diğer tedbirler, geçici bir süre boyunca uygulanabilir olan ek gelir vergisi şeklinde olmuştur. Portekiz, 2013 yılında, kamu sektöründeki emekli maaşlarını aylık 1.800 avroya kadar %3,5 oranında bir dayanışma katkısına, bu tutarın üzerindekileri ise %16 oranında bir katkıya tabi tutmuştur. *Da Silva Carvalho Rico/Portekiz* (k.k.), 2015, § 8 davasında, bu tedbirlerin uygulanması, başvuranın emekli maaşında %4,6 oranında bir kayba yol açmıştır.

466. Ancak diğer düzenlemeler, nüfusun belirli kategorilerinin gelirlerinde kalıcı veya neredeyse kalıcı bir azalmaya yol açmıştır. Romanya, 2010 yılında, kamu çalışanlarının bazı emekli kategorilerinin yararlandığı birçok özel emekli maaşı rejimini ortadan kaldırmış ve bu tedbir, *Frimu ve diğerleri/Romanya* (k.k.), 2012, § 5 davasında, beş başvuranın emekli maaşlarında yaklaşık %70 oranında bir azalmayla sonuçlanmıştır.

467. Yunanistan ise, 2010 yılında, kamu sektöründe çalışan kişilerin maaşlarının ve emekli maaşlarının %12 ila %30 oranında azaltılmasına, aynı yıl içinde %8 oranında yeni bir düşüşün uygulanmasına ve en yüksek maaşları alan kamu görevlilerinin tatil ve Noel ile ilgili ikramiyelerinin azaltılmasına karar vermiştir (*Koufaki ve Adedy/Yunanistan* (k.k.), 2013, §§ 20 ve 46).

468. Hâkimlerin maaşlarının geçici olarak azaltılmasıyla ilgili bir davada Mahkeme, ihtilaf konusu düzenlemelerin tüm kamu hizmeti çalışanlarının maaşlarını etkileyen daha geniş bir tasarruf tedbiri programı çerçevesinde yer aldığını, maaşların azaltılmasının iki yıl önce yapılan artışlara ilişkin olduğunu ve nihayetinde ilgili kişilere maruz kaldıkları kayıplar için tazminat ödendiğini tespit etmiştir (*Savickas ve diğerleri/Litvanya* (k.k.), 2013, § 93).

469. Öte yandan *Kubát ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, 2023, §§ 89-92 ve 95-96 davasında, hâkimlerin maaşları, Maaş Kanunu'na getirilen değişiklikler nedeniyle 2011 ila 2014 yıllarında azaltılmıştır. Bu değişiklikler, daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle geçersiz kılınmış ve verilen karar yalnızca *geleceğe etkili* (*ex nunc*) bir etkiye sahip olmuştur. Mahkeme, istisnai durumların *geleceğe etkili (ex nunc/pro futuro)* etki doğuran bir yürürlükten kaldırma kararı verilmesini haklı gösterebileceği sonucuna varılması ile hâkimlerin maaşlarının azaltılmasının iki ayrı konu olduğu kanaatine vararak mali kriz sırasında hâkimlere, aldıkları maaş ile almaları gereken maaş arasındaki farkın geriye dönük olarak ödenmesinin reddedilmesi konusunda bir ihlal bulunmadığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte Mahkeme, hâkimlerin maaş tutarının, kararlarını ve daha genel olarak davranışlarını etkilemeye yönelik baskılardan korunmalarını sağlayacak şekilde belirlenmesi gerektiğini ve hâkimlerin kanunun kendilerine verdiği yardım alma hakkının sağlanmamasının, yargısal görevlerini gereken özveriyle yerine getirme becerilerine zarar verme ihtimali taşıdığını belirtmiştir.

470. Buna karşın, işten çıkarma tazminatının toplam %52 oranında vergilendirilmesinin söz konusu edildiği bir davada Mahkeme, Devletin vergi konusunda geniş bir takdir yetkisine sahip olmasına ve ihtilaf konusu tedbirin ekonomik zorluklar döneminde kamu maliyesinin menfaatleri doğrultusunda alınmış olmasına rağmen kullanılan araçların izlenen meşru amaçla orantısız olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, bu kararı verirken ihtilaf konusu vergi oranının diğer tüm gelirler için uygulanan oranı önemli ölçüde aştığını, başvuranın işsiz kalması nedeniyle önemli bir gelir kaybına uğradığını, başvuranın durumuna ilişkin herhangi bir kişisel değerlendirme yapılmaksızın verginin doğrudan işveren tarafından işten çıkarma tazminatından düşürüldüğünü ve bu verginin, referans vergi yılından önceki faaliyetlerle ilgili gelirlere uygulandığını tespit etmiştir (*N.K.M./Macaristan*, 2013, §§ 66-74).

471. Yüksek maaşların vergilendirilmesine ilişkin bir diğer davada ise Mahkeme, genel bir şekilde Devlet tarafından verilen kararların vergi konusunda yetkili makamlara tanınan takdir yetkisini aşmadığına ve genel menfaat ile başvuran şirketlerin bireysel haklarının korunması arasında kurulması gereken dengenin bozulmadığına karar vermiştir. Mahkeme, Devlet tarafından alınan tedbirlerin aynı zamanda Avrupa Birliğinin bütçe kuralları bağlamındaki yükümlülüklerine uyma amacı kapsamına girdiğini gözlemlemiştir (*P. Plaisier B.C./Hollanda* (k.k.), 2017, §§ 77-97).

472. Son olarak, başvuranların kamu borcunu azaltmak amacıyla tahvillerini, daha düşük değerli tahvillerle değiştirmeye zorla katılmalarına ilişkin bir davada Mahkeme, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Mahkeme, ihtilaf konusu müdahalenin, ciddi bir ekonomik kriz bağlamında ekonomik istikrarın korunması ve kamu borcunun yeniden yapılandırılmasına yönelik meşru bir amaç izlediğini gözlemlemiştir. Mahkeme, başvuranların özel ve aşırı bir yüke maruz kalmadıklarına karar vermiştir; özellikle Devletlerin bu alanda geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını ve tahvillerin piyasa değerinin, eski tahvillere eklenen Sözleşme hükümlerinden doğan yükümlülüklerini şüphesiz yerine getiremeyecek olan Devletin azalan ödeme gücünden etkilendiğini tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca, toplu eylemle ilgili maddelerin ve kamu borcunun yeniden yapılandırılmasının, kamu borcunun azaltılması ve davalı Devletin ödemelerinin durdurulmasının önlenmesi için uygun ve gerekli tedbirleri oluşturduğu, tahvillere yapılan yatırımların risklerden muaf olamayacağı ve başvuranların finansal piyasalardaki belirsizliklerin yanı sıra tahvillerinin değer kaybetme risklerinin de farkında olmaları gerektiği kanaatine varmıştır (*Mamatas ve diğerleri/Yunanistan*, 2016, §§ 22 ve 48-51; ayrıca bk. *Freire Lopes/Portekiz* (k.k.), 2023, §§ 88-90).

N. Avrupa Birliği Hukuku

473. *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, §§ 155- 156 davası,

başvuran şirket tarafından bir Yugoslav havayolu şirketinden kiralanan uçağa İrlanda makamları tarafından el konmasıyla ilgilidir. Bu el koyma işlemine, 1993 yılında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti hakkında Birleşmiş Milletler tarafından uygulanan yaptırım rejimini uygulamaya koyan bir Avrupa Topluluğu Yönetmeliği uyarınca karar verilmiştir. Mahkeme, Topluluk hukukunun sunduğu temel hakların korunmasının, olayların meydana geldiği dönemde, Sözleşme mekanizmasıyla ("Bosphorus karinesi veya eşdeğer koruma ilkesi[7]") sağlanan koruma ile "eşdeğer" olduğuna ve İrlanda'nın, Avrupa Topluluğuna üyeliğinden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirirken Sözleşme kapsamında kendisine düşen yükümlülüklerden sapmadığına dair bir varsayımda bulunulması gerektiğine karar vermiştir. Mahkeme, ihtilaf konusu müdahalenin niteliğini, el koyma işlemi ve yaptırım rejiminin izlediği genel menfaati ve ATAD (Avrupa Toplulukları Adalet Divanı) tarafından verilen kararın, Yüksek Mahkeme açısından zorunlu olduğunu ve bu nedenle Yüksek Mahkemenin bu karara uyduğunu göz önünde bulundurmuştur. Mahkeme, Sözleşme ile güvence altına alınan haklara riayet edilip edilmediğine ilişkin denetim mekanizmasında herhangi bir aksaklık yaşanmadığı kanaatine varmıştır. Mahkeme, Bosphorus şirketinin Sözleşme'den doğan hakların korunmasının açıkça yetersiz bulunduğunun kabul edilemeyeceği ve bu nedenle Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

474. Maddi alacaklarla ilgili olarak Mahkeme, 2004 yılında Kıbrıs mahkemesi tarafından verilen bir borcun geri ödenmesine ilişkin kararın, Letonya'da uygulanmasıyla ilgili olan *Avotiņš/Letonya* [BD], §§ 104 ve 109-111 davasında, Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Mahkeme, bu kararı verirken Avrupa Birliği hukukunda öngörülen temel haklara riayet edilip edilmediğine ilişkin denetim mekanizmasının tüm potansiyeliyle uygulanması nedeniyle Sözleşme tarafından sağlanan korumayla karşılaştırılabilir bir koruma sunduğu sonucunu çıkarmıştır (Dolayısıyla, *Michaud/Fransa*, §§ 114-116 kararında ifade edilen "Bosphorus karinesine" ilişkin iki uygulama koşulundan ikincisi, yani yetkili ulusal makamlar için herhangi bir hareket aralığının bulunmaması koşulu, birinci koşul gibi yerine getirilmiştir).

475. Ayrıca Mahkeme, *Heracles S.A. General Cement Company/Yunanistan* (k.k.), §§ 63-70 davasında, yasaya aykırı Devlet yardımının eklenen faizle birlikte on dört yıllık bir süre boyunca geri ödenmesine hükmeden Avrupa Komisyonu kararının ardından ulusal bir mahkemece verilen kararın orantısız olmadığına karar vermiştir. Mahkeme, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ve 6. madde bağlamında sunulan şikâyetlerin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

476. *O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda*, 2018 davasında, yavru midye (spat) hasadı yapan bir şirket, çevrenin korunmasına ilişkin Avrupa Birliği hukuku hükümlerinin uygulanma şekli nedeniyle İrlanda Hükümetini, kendisini ekonomik zarara uğratmakla suçlamıştır. 2008 yılında, İrlanda'nın AB hukukunun iki çevre direktifinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmediğini tespit eden Avrupa Birliği Adalet Divanının ("ABAD") verdiği bir kararın ardından İrlanda Hükümeti, başvuran şirketin faaliyet gösterdiği limanda spatların toplanmasını geçici olarak yasaklamıştır. Bu yasak nedeniyle başvuran şirketin 2010 yılında satabilecek hiçbir olgun midye stoku olmamış ve bu da kendisi açısından ekonomik bir zarara yol açmıştır. Mahkeme, çevrenin korunmasının ve davalı Devletin, AB hukukunun kendisine getirdiği yükümlülüklere saygı göstermesinin meşru amaçlar olduğuna karar vermiş ve ticari işletmeci sıfatıyla başvuran şirketin faaliyetlerinin, davalı Devlete yüklenen AB düzenlemelerine uyma yükümlülüğü nedeniyle aksama riski taşıdığını bilmesi gerektiğini değerlendirmiştir.

477. Mahkeme, özellikle davalı Devletin ABAD tarafından verilen karara ve Direktif uyarınca ikincil hukuka uymak için hareket aralığından tamamen yoksun bırakılmadığı gerekçesiyle Bosphorus karinesinin somut olayın koşullarında uygulanamayacağı kanaatine varmıştır. Mahkeme, başka koşullarda, ABAD'ın ihlale ilişkin prosedür bağlamında verdiği bir kararın ilgili Devlete herhangi bir hareket aralığı bırakmadığı şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunu açık bırakmıştır (*ibid.*, §§ 110- 112).

[7] Bk. *1. Madde Rehberi (İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü)*

478. Mahkeme, nihai olarak, İrlanda Hükümeti tarafından alınan tedbirlerin başvuran şirkete özel ve aşırı bir yük getirmediğine ve İrlanda'nın genel menfaat ile ilgilinin temel haklarının korunması arasında adil bir denge kurduğuna karar vermiştir. Sonuç olarak Mahkeme, başvuran şirketin Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinden doğan mal varlığı haklarının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

479. *Imeri/Hırvatistan*, 2021, § 72 davasında Mahkeme, başvuranın Slovenya ile Hırvatistan arasındaki sınırı geçerken bildirmediği bir miktar paranın müsaderesi konusunda karar verirken Avrupa Birliği hukukunun ilgili hükümlerini dikkate almıştır. Mahkeme, özellikle Avrupa Birliği Adalet Divanının içtihadını incelemiştir. Bu içtihattan, 2005 tarihli nakit akışının kontrolüne ilişkin mevzuatın (Topluluğa giren veya çıkan nakit kontrollerine ilişkin) amacının, olası hileli veya kanuna aykırı faaliyetleri cezalandırmak değil, yalnızca bildirim yükümlülüğünün ihlalini cezalandırmak olduğu anlaşılmaktadır. Mahkeme, ayrıca 2005 tarihli mevzuatı yürürlükten kaldıran 2018 tarihli nakit kontrollerine ilişkin mevzuatla ilgili gerekçeleri dikkate almıştır. Bu gerekçelerde, bir sınırdan geçerken nakit para beyanında bulunulmaması veya nakit paranın açıklanmaması durumunda uygulanan yaptırımların, nakit parayla bağlantılı potansiyel suç teşkil eden faaliyetleri göz önünde bulundurmaması gerektiği açıkça belirtilmiştir.

480. Son olarak, *Spasov/Romanya*, 2022, §§ 113-119 davasında, Bulgaristan'a kayıtlı bir geminin maliki ve kaptanı, gemisi denetlenirken Romanya'nın münhasır ekonomik bölgesinde (MEB) kalkan balığı avlamaktaydı. Başvuran hakkında Romanya balıkçılık ruhsatına sahip olmadığı ve Romanya mevzuatınca yasaklanan ağları kullandığı gerekçesiyle kovuşturma başlatılmıştır. Olayların iki ülkenin Avrupa Birliğine katılmasından sonra gerçekleşmesi nedeniyle başvuran Ortak Balıkçılık Politikasına itiraz etmiştir. Bununla birlikte, 2 Ekim 2013 tarihinde verilen nihai bir kararda İstinaf Mahkemesi, Topluluk gemilerinin Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca yayımlanan Romanya mevzuatına tabi olmaya devam ettiğine ve kalkan balığı avcılığı konusundaki özel ulusal kuralların Avrupa Birliği hukukuna aykırı olmadığına hükmetmiştir. Başvuran, İstinaf Mahkemesinin ABAD'a başvurması gerektiğini (ortak balıkçılık politikası kurallarının yorumlanmasıyla ilgili olarak) ve bu kurallar ışığında keyfi bir karar verdiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, İstinaf Mahkemesinin başvurana uyguladığı para cezalarının belirli bir iç hukuktaki hükmüne dayandığını ve bunların, başvuranın yasaya aykırı balıkçılık nedeniyle mahkûmiyetine ek olarak verildiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, başvuranın mahkûmiyetinin açık bir hukuki hata sonucu olduğu sonucuna varması nedeniyle yukarıda belirtilen iç hukuktaki hüküm, başvurana uygulanan ek para cezalarının yasal dayanağını oluşturamamıştır.

Anılan Davalar Dizini

Mevcut rehberde anılan içtihatlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen karar ve hükümler ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ("Komisyon") karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Dava adının ardından belirtilen özel bir ifade bulunmaksızın yapılan atıf, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir kararla ilgilidir. "(k.k.)" ifadesi, Mahkemenin kabul edilebilirlik hakkında verilen bir kararına (hüküm) atıf yapmaktadır ve "[BD]" ifadesi ise, davanın Büyük Daire tarafından incelendiği anlamına gelmektedir.

Mevcut güncellemenin yapıldığı tarihte, Sözleşme'nin 44. maddesi anlamında "kesinleşmiş" olmayan Daire kararları, bu kısımdan sonra yer alan listede yıldız (asteriks) (*) işaretiyle belirtilmiştir. Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrası şu şekilde hükmeder: "Bir Daire'nin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir: a) Taraflar davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse veya b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daire'ye gönderilmesi istenmezse veya c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse." Büyük Daire heyetinin, davanın kendisine gönderilmesini kabul etmesi durumunda, Daire kararı hükümsüz kılınır ve ardından Büyük Daire tarafından nihai karar verilir.

Rehber'in elektronik versiyonunda atıf yapılan davaların bağlantıları, Mahkeme içtihatlarına (Büyük Daire, Daire ve Komite tarafından verilen karar ve hükümler, bildirilen davalar, istişari görüşler ve içtihatlara ilişkin bilgi notlarından alıntı yapılan hukuki özetler), Komisyon içtihatlarına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişimi sağlayan HUDOC veri tabanına (*http://hudoc.echr.coe.int*) yönlendirilmektedir. Komisyonun bazı kararları, HUDOC veri tabanında yer almamaktadır ve yalnızca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Almanağının ilgili cildinde basılı şekilde mevcuttur.

Mahkeme karar ve hükümlerini, resmi dilleri olan İngilizce ve/veya Fransızca olarak verir. HUDOC veri tabanı, ayrıca Mahkemenin belli başlı davalarının bazılarına ilişkin, resmi olmayan otuzdan fazla dilde yapılmış çevirilere de erişim imkânı sunar. Bunun yanı sıra, üçüncü taraflarca oluşturulmuş çevrimiçi yüzü aşkın içtihat derlemesine bağlantılar da içerir.

—A—

Abukauskai/Litvanya, no. 72065/17, 25 Şubat 2020
Acar ve diğerleri/Türkiye (k.k.), no. 26878/07 ve 32446/07, 12 Aralık 2017
Ackermann ve Fuhrmann/Almanya (k.k.), no. 71477/01, 8 Eylül 2013
AGOSI/Birleşik Krallık, 24 Ekim 1986, A Serisi no. 108
Agrotexim ve diğerleri/Yunanistan, 24 Ekim 1995, A Serisi no. 330-A
Air Canada/Birleşik Krallık, 5 Mayıs 1995, A Serisi no. 316-A
Aka/Türkiye, 23 Eylül 1998, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1998-VI
Akdivar ve diğerleri/Türkiye, 16 Eylül 1996, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1996-IV
Akimova/Azerbaycan, no. 19853/03, 27 Eylül 2007
Akkus/Türkiye, 9 Temmuz 1997, Derleme 1997-V
Aktiva DOO/Sırbistan, no. 23079/11, 19 Ocak 2021
Alatulkkila ve diğerleri/Finlandiya, no. 33538/96, 28 Temmuz 2005
Albergas ve Arlauskas/Litvanya, no. 17978/05, 27 Mayıs 2014
Albert ve diğerleri/Macaristan [BD], no. 5294/14, 7 Temmuz 2020

Albina/Romanya, no. 57808/00, 28 Nisan 2005
Alfa Glass Anonymi Emboriki Etairia Yalopinakon/Yunanistan, no. 74515/13, 28 Ocak 2021
Aliyeva ve diğerleri/Azerbaycan, no. 66249/16 ve 6 diğer başvuru, 21 Eylül 2021
Alif Ahmadov ve diğerleri/Azerbaycan, no. 22619/14, 4 Mayıs 2023
Ališić ve diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti [BD], no. 60642/08, AİHM 2014
Allan Jacobsson/İsveç (no. 1), 25 Ekim 1989, A Serisi no. 163
Allianz-Slovenska-Poistovna, A.S. ve diğerleri/Slovakya (k.k.), no. 19276/05, 9 Kasım 2010
Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve diğerleri/Portekiz, no. 29813/96 ve 30229/96, AİHM 2000-I
Amato Gauci/Malta, no. 47045/06, 15 Eylül 2009
Ambruosi/İtalya, no. 31227/96, 19 Ekim 2000
Ana Ionescu ve diğerleri/Romanya, no. 19788/03 ve 18 diğer başvuru, 26 Şubat 2019
Andonoski/"Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti", no. 16225/08, 17 Eylül 2015
Andrejeva/Letonya [BD], no. 55707/00, AİHM 2009
Andrzej Ruciński/Polonya, no. 22716/12, 5 Ekim 2023
Anheuser-Busch Inc./Portekiz [BD], no. 73049/01, AİHM 2007-I
Ankarcrona/İsveç (k.k.), no. 35178/97, AİHM 2000-VI
Anokhin/Rusya (k.k.), no. 25867/02, 31 Mayıs 2007
Ansay ve diğerleri/Türkiye (k.k.), no. 49908/99, 2 Mart 2006
Anthony Aquilina/Malta, no. 3851/12, 11 Aralık 2014
Antonopoulou/Yunanistan (k.k.), no. 46505/19, 19 Ocak 2021
Apap Bologna/Malta, no. 46931/12, 30 Ağustos 2016
Apostolakis/Yunanistan, no. 39574/07, 22 Ekim 2009
Appolonov/Rusya (k.k.), no. 67578/01, 29 Ağustos 2002
Arcuri ve diğerleri/İtalya (k.k.), no. 52024/99, AİHM 2001-VII
Arnavutköy Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı/Türkiye, no. 27269/09, 15 Kasım 2022
Arras ve diğerleri/İtalya, no. 17972/07, 14 Şubat 2012
Arsimikov ve Arsemikov/Rusya, no. 41890/12, 9 Haziran 2020
AsDAC/Moldova Cumhuriyeti, no. 47384/07, 8 Aralık 2020
Ashby Donald ve diğerleri/Fransa, no. 36769/08, 10 Ocak 2013
Athanasiou ve diğerleri/Yunanistan, no. 2531/02, 9 Şubat 2006
Aunola/Finlandiya (k.k.), no. 30517/96, 15 Mart 2001
Aygun/Türkiye, no. 35658/06, 14 Haziran 2011
Azas/Yunanistan, no. 50824/99, 19 Eylül 2002
Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. ve diğerleri/İtalya, no. 48357/07 ve 3 diğer başvuru, 24 Haziran 2014
Aziz Manastırlar/Yunanistan, 9 Aralık 1994, A Serisi no. 301-A, s. 34-35

—B—

BCR Banca pentru locuințe S.A./Romanya (k.k.), no. 4558/20, 11 Ocak 2024
B.K.M. Lojistik Taşımacılık Ticaret Limited Şirketi/Slovenya, no. 42079/12, 17 Ocak 2017
Bäck/Finlandiya, no. 37598/97, AİHM 2004-VIII
Bagirova ve diğerleri/Azerbaycan, no. 37706/17 ve 5 diğer başvuru, 31 Ağustos 2023
Bahia Nova S.A./İspanya (k.k.), no. 50924/99, 12 Aralık 2000
Bakradze ve diğerleri/Gürcistan (k.k.), no. 1700/08 ve 2 diğer başvuru, 8 Ocak 2013
Baláž/Slovakya (k.k.), no. 60243/00, 16 Eylül 2003
Banfield/Birleşik Krallık (k.k.), no. 6223/04, AİHM 2005-XI
Barcza ve diğerleri/Macaristan, no. 50811/10, 11 Ekim 2016
Bata/Çek Cumhuriyeti (k.k.), no. 43775/05, 24 Haziran 2008
Baykin ve diğerleri/Rusya, no. 45720/17, 11 Şubat 2020
Bečvář ve Bečvářová/Çek Cumhuriyeti, no. 58358/00, 14 Aralık 2004
Beeler/İsviçre [BD], no. 78630/12, 11 Ekim 2022
Beinarovič ve diğerleri/Litvanya, no. 170520/10 ve 2 diğer başvuru, 12 Haziran 2018
Béla Németh/Macaristan, no. 73303/14, 17 Aralık 2020

Béláné Nagy/Macaristan [BD], no. 53080/13, 13 Aralık 2016
Beller/Polonya, no. 51837/99, 1 Şubat 2005
Bellet, Huertas ve Vialatte/Fransa (k.k.), no. 40832/98 ve 2 diğer başvuru, 27 Nisan 1999
Belova/Rusya, no. 33955/08, 15 Eylül 2020
Belvedere Alberghiera S.r.l./İtalya, no. 31524/96, AİHM 2000-VI
Benet Czech, spol. s r.o./Çek Cumhuriyeti, no. 31555/05, 21 Ekim 2010
Berger-Krall ve diğerleri/Slovenya, no. 14717/04, 12 Haziran 2014
Bernotas/Litvanya, no. 59065/21, 30 Ocak 2024
Beyeler/İtalya [BD], no. 33202/96, AİHM 2000-I
Bežanić ve Baškarad/Hırvatistan, no. 16140/15 ve 13322/16, 19 Mayıs 2022
Bimer S.A./Moldova, no. 15084/03, 10 Temmuz 2007
Bistrović/Hırvatistan, no. 25774/05, 31 Mayıs 2007
Bittó ve diğerleri/Slovakya, no. 30255/09, 28 Ocak 2014
Blanco Callejas/İspanya (k.k.), no. 64100/00, 18 Haziran 2002
Blečić/Hırvatistan [BD], no. 59532/00, AİHM 2006-III
Blumberga/Letonya, no. 70930/01, 14 Ekim 2008
Bock ve Palade/Romanya, no. 21740/02, 15 Şubat 2007
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret A.Ş./İrlanda [BD], no. 45036/98, AİHM 2005-VI
Bowler International Unit/Fransa, no. 1946/06, 23 Temmuz 2009
Bourdov/Rusya, no. 59498/00, AİHM 2002-III
Bourdov/Rusya (no. 2), no. 33509/04, AİHM 2009
Boyajyan/Ermenistan, no. 38003/04, 22 Mart 2011
Bradshaw ve diğerleri/Malta, no. 37121/15, 23 Ekim 2018
Bramelid ve Malmström/İsveç, no. 8588/79 ve 8589/79, Komisyon kararı, 12 Ekim 1982, KR 9, s. 64 ve 82
Brazauskienė/Litvanya (k.k.), no. 71200/17, 18 Ocak 2024
British-American Tobacco Company Ltd/Hollanda, 20 Kasım 1995, A Serisi no. 331
Broniowski/Polonya [BD], no. 31443/96, AİHM 2004-V
Brosset-Triboulet ve diğerleri/Fransa [BD], no. 34078/02, 29 Mart 2010
Brumărescu/Romanya [BD], no. 28342/95, AİHM 1999-VII
Bruncrona/Finlandiya, no. 41673/98, 16 Kasım 2004
BTS Holding, a.s./Slovakya, no. 55617/17, 30 Haziran 2022
Bucheň/Çek Cumhuriyeti, no. 36541/97, 26 Kasım 2002
Buczkiewicz/Polonya, no. 10446/03, 26 Şubat 2008
Budayeva ve diğerleri/Rusya, no. 15339/02 ve 4 diğer başvuru, AİHM 2008 (alıntılar)
Budina/Rusya (k.k.), no. 45603/05, 18 Haziran 2009
Buffalo S.r.l. (tasfiye)/İtalya, no. 38746/97, 3 Temmuz 2003
Buffalo SRL/İtalya, no. 44436/98, 27 Şubat 2001
"Bulves" AD/Bulgaristan, no. 3991/03, 22 Ocak 2009
Bunjevac/Slovenya (k.k.), no. 48775/09, 19 Ocak 2006
Burden/Birleşik Krallık [BD], no. 13378/05, AİHM 2008
Bursać ve diğerleri/Hırvatistan, no. 78836/16, 28 Nisan 2022
Butler/Birleşik Krallık (k.k.), no. 41661/98, AİHM 2002-VI
Buzescu/Romanya, no. 61302/00, 24 Mayıs 2005

—C—

C.M./Fransa (k.k.), no. 28078/95, AİHM 2001-VII
Cacciato/İtalya (k.k.), no. 60633/16, 16 Ocak 2018
Čakarević/Hırvatistan, no. 48921/13, 26 Nisan 2018
Cacucci ve Sabatelli/İtalya (k.k.), no. 29797/09, 17 Haziran 2014
Caligiuri ve diğerleri/İtalya, no. 657/10 ve 3 diğer başvuru, 9 Eylül 2014

Camberrow MM5 AD/Bulgaristan (k.k.), no. 50357/99, 1 Nisan 2004
Capital Bank AD/Bulgaristan (k.k.), no. 49429/99, 9 Eylül 2004
Capital Bank AD/Bulgaristan, no. 49429/99, AİHM 2005-XII (alıntılar)
Carson ve diğerleri/Birleşik Krallık [BD], no. 42184/05, AİHM 2010
Casarin/İtalya, no. 4893/13, 11 Şubat 2021
Cauchi/Malta, no. 14013/19, 25 Mart 2021
CDI Holding Aktiengesellschaft ve diğerleri/Slovakya (k.k.), no. 37398/97, 18 Ekim 2001
Ceni/İtalya, no. 25376/06, 4 Şubat 2014
Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya [BD], no. 38433/09, AİHM 2012
Chabauty/Fransa [BD], no. 57412/08, 4 Ekim 2012
Chapman/Birleşik Krallık [BD], no. 27238/95, AİHM 2001-I
Chassagnou ve diğerleri/Fransa [BD], no. 25088/94 ve 2 diğer başvuru, AİHM 1999-III
Chengelyan ve diğerleri/Bulgaristan, no. 47405/07, 21 Nisan 2016
Chiragov ve diğerleri/Ermenistan [BD], no. 13216/05, AİHM 2015
Christian Religious Organization of Jehovah's Witnesses/Ermenistan (k.k.), no. 73601/14, 29 Eylül 2020
Chroust/Çek Cumhuriyeti (k.k.), no. 4295/03, AİHM 2006-XV
Cichopek ve diğerleri/Polonya (k.k.), no. 15189/10 ve 1.627 diğer başvuru, 14 Mayıs 2013
Çiftçiler Anonim Şirketi ve diğerleri/Türkiye (k.k.), no. 62323/09 ve 64965/09, 24 Kasım 2020
Cindrić ve Bešlić/Hırvatistan, no. 72152/13, 6 Eylül 2016
Cıngıllı Holding A.Ş. ve Cıngıllıoğlu/Türkiye, no. 31833/06 ve 37538/06, 21 Temmuz 2015
Connors/Birleşik Krallık, no. 66746/01, 27 Mayıs 2004
Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei/Moldova, no. 39745/02, 3 Nisan 2007
Cooperativa La Laurentina/İtalya, no. 23529/94, 2 Ağustos 2001
Crédit industriel/Çek Cumhuriyeti, no. 29010/95, 21 Ekim 2003
Cvijetić/Hırvatistan, no. 71549/01, 26 Şubat 2004
Czajkowska ve diğerleri/Polonya, no. 16651/05, 13 Temmuz 2010

—D—

Da Conceição Mateus ve Santos Januário/Portekiz (k.k.), no. 62235/12 ve 57725/12, 8 Ekim 2013
Dănoiu ve diğerleri/Romanya, no. 54780/15 ve 2 diğer başvuru, 25 Ocak 2022
Da Silva Carvalho Rico/Portekiz (k.k.), no. 13341/14, 1 Eylül 2015
Dabić/Hırvatistan, no. 49001/14, 18 Mart 2021
Dabić/Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti (k.k.), no. 59995/00, 3 Ekim 2001
Damaiev/Rusya, no. 36150/04, 29 Mayıs 2012
Dassa Foundation ve diğerleri/Lihtenştayn (k.k.), no. 696/05, 10 Temmuz 2007
Davydov/Rusya, no. 18967/07, 30 Ekim 2014
De Luca/İtalya, no. 43870/04, 24 Eylül 2013
Debelianovi/Bulgaristan, no. 61951/00, 29 Mart 2007
Demokrasi ve İnsan Hakları Kaynaklar Merkezi ve Mustafayev/Azerbaycan, no. 74288/14 ve 64568/16, 14 Ekim 2021
Denev/İsveç (k.k.), no. 12570/86, 18 Ocak 1989
Denisov/Ukrayna [BD], no. 76639/11, 25 Eylül 2018
Denisova ve Moiseyeva/Rusya, no. 16903/03, 1 Nisan 2010
Depalle/Fransa [BD], no. 34044/02, AİHM 2010
Derbuc ve Svečak/Hırvatistan (k.k.), no. 53977/14 ve 41902/15, 15 Mart 2022
Des Fours Walderode/Çek Cumhuriyeti (k.k.), no. 40057/98, AİHM 2004–V
Dickmann ve Gion/Romanya, no. 10346/03 ve 10893/04, 24 Ekim 2017
Di Marco/İtalya, no. 32521/05, 26 Nisan 2011
Dimitrovi/Bulgaristan, no. 12655/09, 3 Mart 2015

Dobrowolski ve diğerleri/Polonya, no. 45651/11 ve 10 diğer başvuru, 13 Mart 2018
Doğan ve diğerleri/Türkiye, no. 8803/02 ve 14 diğer başvuru, AİHM 2004-VI (alıntılar)
Đokić/Bosna-Hersek, no. 6518/04, 27 Mayıs 2010
Dolneanu/Moldova, no. 17211/03, 13 Kasım 2007
Domalewski/Polonya (k.k.), no. 34610/97, AİHM 1999-V
Domenech Aradilla ve Rodríguez González/İspanya, no. 32667/19 ve 30807/20, 19 Ocak 2023
Döring/Almanya (k.k.), no. 37595/97, AİHM 1999-VIII
Dragan Kovačević/Hırvatistan, no. 49281/15, 12 Mayıs 2022
Draon/Fransa [BD], no. 1513/03, 6 Ekim 2005
Driza/Arnavutluk, no. 33771/02, AİHM 2007-V (alıntılar)
Družstevni Záložna Pria ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti, no. 72034/01, 31 Temmuz 2008
Durini/İtalya, no. 19217/91, 12 Ocak 2014

—E—

East West Alliance Limited/Ukrayna, no. 19336/04, 23 Ocak 2014
Edoardo Palumbo/İtalya, no. 15919/89, 30 Kasım 2000
Edwards/Malta, no. 17647/04, 24 Ekim 2006
Efstathiou ve Michailidis & Co. Motel Amerika/Yunanistan, no. 55794/00, AİHM 2003-IX
Ekoglasnost Milli Hareketi/Bulgaristan, no. 31678/17, 15 Aralık 2020
Elif Kızıl/Türkiye, no. 4601/06, 24 Mart 2020
Elsanova/Rusya (k.k.), no. 57952/00, 15 Kasım 2005
Energyworks Cartagena S.L./İspanya (k.k.), no. 75088/17, 26 Mart 2024
Eólica de S. Julião, Lda/Portekiz (k.k.), no. 33545/14, 8 Şubat 2024
Eskelinen/Finlandiya (k.k.), no. 7274/02, 3 Şubat 2004

—F—

Fábián/Macaristan [BD], no. 78117/13, 5 Eylül 2017
Fabris/Fransa [BD], no. 16574/08, AİHM 2013 (alıntılar)
Fakas/Ukrayna (k.k.), no. 4519/11, 3 Haziran 2014
Fedulov/Rusya, no. 53068/08, 8 Ekim 2019
Feldman ve Slovyanskyy Bank/Ukrayna, no. 42758/05, 21 Aralık 2017
Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı/Türkiye, no. 34478/97, 9 Ocak 2007
Ferretti/İtalya, no. 25083/94, Komisyon kararı, 26 Şubat 1997
Fine Doo ve Canoski ve diğerleri/Kuzey Makedonya (k.k.), no. 37948/13, 17 Mayıs 2022
Flamenbaum ve diğerleri/Fransa, no. 3675/04 ve 23264/04, 13 Aralık 2012
Fomenko ve diğerleri/Rusya (k.k.), no. 42140/05 ve 4 diğer başvuru, 24 Eylül 2019
Forminster Enterprises Limited/Çek Cumhuriyeti, no. 38238/04, 9 Ekim 2008
Floroiu/Romanya (k.k.), no. 15303/10, 12 Mart 2013
Fredin/İsveç (no. 1), 18 Şubat 1991, A Serisi no. 192
Freire Lopes/Portekiz (k.k.), no. 58598/21, 31 Ocak 2023
Freitag/Almanya, no. 71440/01, 19 Temmuz 2007
Frendo Randon ve diğerleri/Malta, no. 2226/10, 22 Kasım 2011
Frimu ve diğerleri/Romanya (k.k.), no. 45312/11 ve 4 diğer başvuru, 7 Şubat 2012
Fuklev/Ukrayna, no. 71186/01, 7 Haziran 2005

—G—

G/Avusturya, no. 10094/82, Komisyon kararı, 14 Mayıs 1984, KR 38

G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya (esas) [BD], no. 1828/06 ve 2 diğer başvuru, 28 Haziran 2018
G.J./Lüksemburg, no. 21156/93, 26 Ekim 2000
Gaćeša/Hırvatistan (k.k.), no. 43389/02, 1 Nisan 2008
Galtieri/İtalya (k.k.), no. 72864/01, 24 Ocak 2006
Gashi/Hırvatistan, no. 32457/05, 13 Aralık 2007
Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH/Hollanda, 23 Şubat 1995, A Serisi no. 306-B
Gavrilova ve diğerleri/Rusya, no. 2625/17, 16 Mart 2021
Gayduk ve diğerleri/Ukrayna (k.k.), no. 45526/99 ve 20 diğer başvuru, AİHM 2002-VI (alıntılar)
Gaygusuz/Avusturya, 16 Eylül *1996, Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1996-IV
Geerings/Hollanda, no. 30810/03, 1 Mart 2007
Gellérthegyi ve diğerleri/Macaristan (k.k.), no. 78135/13 429/14, 6 Mart 2018
Gürcistan/Rusya (II) [BD] (esas), no. 38263/08, 21 Ocak 2021
Gerasimov ve diğerleri/Rusya, no. 29920/05 ve 10 diğer başvuru, 1 Temmuz 2014
Gherardi Martiri/San M, no. 35511/20, 15 Aralık 2022
Giavi/Yunanistan, no. 25816/09, 3 Ekim 2013
Gillow/Birleşik Krallık, 24 Kasım 1986, A Serisi no. 109
Giuran/Romanya, no. 24360/04, AİHM 2011 (alıntılar)
Gladysheva/Rusya, no. 7097/10, 6 Aralık 2011
Glas Nadezhda EOOD ve Anatoliy Elenkov/Bulgaristan, no. 14134/02, 11 Ekim 2007
Godlevskaya/Rusya, no. 58176/18, 7 Aralık 2021
Glod/Romanya, no. 41134/98, 16 Eylül 2003
Gogitidze ve diğerleri/Gürcistan, no. 36862/05, 12 Mayıs 2015
Goretzky/Almanya (k.k.), no. 52447/99, 6 Nisan 2000
Gorraiz Lizarraga ve diğerleri/İspanya, no. 62543/00, AİHM 2004-III
Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti (k.k.) [BD], no. 39794/98, AİHM 2002-VII
Grayson ve Barnham/Birleşik Krallık, no. 19955/05 ve 15085/06, 23 Eylül 2008
Grbac/Hırvatistan, no. 64795/19, 16 Aralık 2021
Grishchenko/Rusya (k.k.), no. 75907/01, 8 Temmuz 2004
Grobelny/Polonya, no. 60477/12, 5 Mart 2020
Grozdanić ve Gršković-Grozdanić/Hırvatistan, no. 43326/13, 28 Ocak 2021
Grozeva/Bulgaristan (k.k.), no. 52788/99, 3 Kasım 2005
Grudić/Sırbistan, no. 31925/08, 17 Nisan 2012
Guberina/Hırvatistan, no. 23682/13, AİHM 2016
Gubiyev/Rusya, no. 29309/03, 19 Temmuz 2011
Guiso ve Consiglio/İtalya (k.k.), no. 50821/06, 16 Ocak 2018
Guiso-Gallisay/İtalya (adil tazmin) [BD], no. 58858/00, 22 Aralık 2009
Gustafsson/İsveç [BD], karar, 25 Nisan 1996, *Derleme* 1996-II, s. 658
Gyulumyan ve diğerleri/Ermenistan (k.k.), no. 25240/20, 7 Aralık 2023

—H—

H.F./Slovakya (k.k.), no. 54797/00, 9 Aralık 2003
Hakan Arı/Türkiye, no. 13331/07, 11 Ocak 2011
Hamer/Belçika, no. 21861/03, AİHM 2007-V (alıntılar)
Handyside/Birleşik Krallık, 7 Aralık 1976, A Serisi no. 24
Hatton ve diğerleri/Birleşik Krallık [BD], no. 36022/97, AİHM 2003-VIII
Haupt/Avusturya (k.k.), no. 55537/10, 2 Mayıs 2017
Hentrich/Fransa, 22 Eylül 1994, A Serisi no. 296-A
http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168632Heracles S.A. General Cement Company/Yunanistan (k.k.), no. 55949/13, 11 Ekim 2016

Herrmann/Almanya [BD], no. 9300/07, 26 Haziran 2012
Hırvatistan Ekonomi Odası/Sırbistan (k.k.), no. 819/08, 25 Nisan 2017
Honecker ve diğerleri/Almanya (k.k.), no. 53991/00 ve 54999/00, AİHM 2001-XII
Hornsby/Yunanistan, 19 Mart 1997, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1997-II
Hunguest Zrt/Macaristan, no. 66209/10, 30 Ağustos 2016
Hüseyin Kaplan/Türkiye, no. 24508/09, 1 Ekim 2013
Hutten-Czapska/Polonya, no. 35014/97, 22 Şubat 2005

—I—

Ian Edgar (Liverpool) Ltd/Birleşik Krallık (k.k.), no. 37683/97, AİHM 2000-I
Iatridis/Yunanistan [BD], no. 31107/96, AİHM 1999-II
Igarienė ve Petrauskiene/Litvanya, no. 26892/05, 21 Temmuz 2009
Ilyushkin ve diğerleri/Rusya, no. 5734/08 ve 28 diğer başvuru, 17 Nisan 2012
Imeri/Hırvatistan, no. 77668/14, 24 Haziran 2021
Immobiliare Saffi/İtalya [BD], no. 22774/93, AİHM 1999-V
Interoliva ABEE/Yunanistan, no. 58642/00, 10 Temmuz 2003
Iofil AE/Yunanistan (k.k.), no. 50598/13, 7 Eylül 2021
İpek Ltd. Şti./Türkiye, no. 29214/09, 18 Ocak 2022
İrlanda/Birleşik Krallık, 18 Ocak 1978, A Serisi no. 25
Ivanov/Ukrayna, no. 15007/02, 7 Aralık 2006
Ivanova ve Cherkezov/Bulgaristan, no. 46577/15, 21 Nisan 2016
Iwaszkiewicz/Polonya, no. 30614/06, 26 Temmuz 2011

—J—

J.A. Pye (Oxford) Ltd/Birleşik Krallık, no. 44302/02, 15 Kasım 2005
J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd/Birleşik Krallık [BD], no. 44302/02, AİHM 2007-III
J.L.S./İspanya (k.k.), no. 41917/98, AİHM 1999-V
J.S. ve A.S./Polonya, no. 40732/98, 24 Mayıs 2005
Jahn ve diğerleri/Almanya [BD], no. 46720/99 ve 2 diğer başvuru, AİHM 2005-VI
James ve diğerleri/Birleşik Krallık, 21 Şubat 1986, A Serisi no. 98
Janković/Hırvatistan (k.k.), no. 43440/98, AİHM 2000-X
Jantner/Slovakya, no. 39050/97, 4 Mart 2003
Jarre/Fransa, no. 14157/18, 15 Şubat 2024
Jasinskij ve diğerleri/Litvanya, no. 38985/97, Komisyon kararı, 9 Eylül 1998
Jasiūniene/Litvanya, no. 41510/98, 6 Mart 2003
Jeličić/Bosna-Hersek, no. 41183/02, AİHM 2006-XII
Jokela/Finlandiya, no. 28856/95, AİHM 2002-IV
Juszczyszyn/Polonya, no. 35599/20, 6 Ekim 2022
Jurčić/Hırvatistan, no. 54711/15, 4 Şubat 2021

—K—

Kamoy Radyo Televizyon Yayincilik ve Organizasyon A.Ş./Türkiye, no. 19965/06, 16 Nisan 2019
Kanevska/Ukrayna (k.k.), no. 73944/11, 17 Kasım 2020
Karachalios/Yunanistan (k.k.), no. 67810/14, 24 Ocak 2017
Karahasanoğlu/Türkiye, no. 21392/08 ve 2 diğer başvuru, 16 Mart 2021
Karapetyan/Gürcistan, no. 61233/12, 15 Ekim 2020
Karner/Avusturya, no. 40016/98, AİHM 2003-IX
Kasilov/Rusya, no. 2599/18, 6 Temmuz 2021

Katikaridis ve diğerleri/Yunanistan, 15 Kasım 1996, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1996-V
Katona ve Závarský/Slovakya, no. 43932/19 ve 43995/19, 9 Şubat 2023
Katte Klitsche de la Grange/İtalya, 27 Ekim 1994, A Serisi no. 293-B
Katz/Romanya, no. 29739/03, 20 Ocak 2009
Keegan/İrlanda, 26 Mayıs 1994, A Serisi no. 290
Kehaya ve diğerleri/Bulgaristan, no. 47797/99 ve 68698/01, 12 Ocak 2006
Kemal Bayram/Türkiye, no. 33808/11, 31 Ağustos 2021
Keriman Tekin ve diğerleri/Türkiye, no. 22035/10, 15 Kasım 2016
Kerimova ve diğerleri/Rusya, no. 17170/04 ve 5 diğer başvuru, 3 Mayıs 2011
Kesyan/Rusya, no. 36496/02, 19 Ekim 2006
Khachatryan/Ermenistan, no. 31761/04, 1 Aralık 2009
Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya, no. 11082/06 ve 13772/05, 25 Temmuz 2013
Khoniakina/Gürcistan, no. 17767/08, 19 Haziran 2012
KIPS DOO ve Drekalović/Karadağ, no. 28766/06, 26 Haziran 2018
Kirilova ve diğerleri/Bulgaristan, no. 42908/98 ve 3 diğer başvuru, 9 Haziran 2005
Kjartan Ásmundsson/İzlanda, no. 60669/00, AİHM 2004-IX
Klauz/Hırvatistan, no. 28963/10, 18 Temmuz 2013
Klein/Avusturya, no. 57028/00, 3 Mart 2011
Kleine Staarman/Hollanda, no. 10503/83, Komisyon kararı, 16 Mayıs 1985, KR 42, s. 162
Köksal/Türkiye (k.k.), no. 30253/06, 26 Kasım 2013
Kolesnyk/Ukrayna (k.k.), no. 57116/10, 3 Haziran 2014
Könyv-Tár Kft ve diğerleri/Macaristan, no. 21623/13, 16 Ekim 2018
Konstantin Markin/Rusya [BD], no. 30078/06, AİHM 2012 (alıntılar)
Konstantin Stefanov/Bulgaristan, no. 35399/05, 27 Ekim 2015
Kopecký/Slovakya [BD], no. 44912/98, AİHM 2004-IX
Korotyuk/Ukrayna, no. 74663/17, 19 Ocak 2023
Korshunova/Rusya, no. 46147/19, 6 Eylül 2022
Kosmas ve diğerleri/Yunanistan, no. 20086/13, 29 Haziran 2017
Kosmidis ve Kosmidou/Yunanistan, no. 32141/04, 8 Kasım 2007
Kotov/Rusya [BD], no. 54522/00, 3 Nisan 2012
Koua Poirrez/Fransa, no. 40892/98, AİHM 2003-X
Koufaki ve Adedy/Yunanistan (k.k.), no. 57665/12 ve 57657/12, 7 Mayıs 2013
Kovalenok/Letonya (k.k.), no. 54264/00, 15 Şubat 2001
Kozak/Polonya, no. 13102/02, 2 Mart 2010
Kozacioğlu/Türkiye [BD], no. 2334/03, 19 Şubat 2009
Kozlovs/Letonya (k.k.), no. 50835/00, 23 Kasım 2000
Kranz/Polonya (k.k.), no. 6214/02, 10 Eylül 2002
Krayeva/Ukrayna, no. 72858/13, 13 Ocak 2022
Krivonogova/Rusya (k.k.), no. 74694/01, 1 Nisan 2004
Kroon ve diğerleri/Hollanda, 27 Ekim 1994, A Serisi no. 297-C
Krstić/Sırbistan, no. 45394/06, 10 Aralık 2013
Kubát ve diğerleri/Çekya, no. 61721/19 ve 5 diğer başvuru, 22 Haziran 2023
Kuchař ve Štis/Çekya (k.k.), no. 37527/97, 21 Ekim 1998
Kukalo/Rusya, no. 63995/00, 3 Kasım 2005
Kuna/Almanya (k.k.), no. 52449/99, AİHM 2001-V (alıntılar)
Kunić/Hırvatistan, no. 22344/02, 11 Ocak 2007
Kurban/Türkiye, no. 75414/10, 24 Kasım 2020
Kurşun/Türkiye, no. 22677/10, 30 Ekim 2018
Kutlu ve diğerleri/Türkiye, no. 51861/11, 13 Aralık 2016
Kyrtatos/Yunanistan, no. 41666/98, AİHM 2003-VI (alıntılar)

—L—

Lachikhina/Rusya, no. 38783/07, 10 Ekim 2017
Łącz/Polonya (k.k.), no. 22665/02, 23 Haziran 2009
Lakićević ve diğerleri/Karadağ ve Sırbistan, no. 27458/06 ve 3 diğer başvuru, 13 Aralık 2011
Larioshina/Rusya (k.k.), no. 56869/00, 23 Nisan 2003
Larkos/Kıbrıs [BD], no. 29515/95, AİHM 1999-I
Lavrechov/Çek Cumhuriyeti, no. 57404/08, AİHM 2013
Lederer/Almanya (k.k.), no. 6213/03, AİHM 2006-VI
Lekić/Slovenya [BD], no. 36480/07, 11 Aralık 2018
Lelas/Hırvatistan, no. 55555/08, 20 Mayıs 2010
Lenskaya/Rusya, no. 28730/03, 29 Ocak 2009
Lenz/Almanya (k.k.), no. 40862/98, AİHM 2001-X
Lenzing AG/Birleşik Krallık, no. 38817/97, Komisyon kararı, 9 Eylül 1998
Lessing ve Reichelt/Almanya (k.k.), no. 49646/10 ve 3365/11, 16 Ekim 2012
Levänen ve diğerleri/Finlandiya (k.k.), no. 34600/03, 11 Nisan 2006
Liamberi ve diğerleri/Yunanistan, no. 18312/12, 8 Ekim 2020
Lidiya Nikitina/Rusya, no. 8051/20, 15 Mart 2022
Likvidējamā p/s Selga ve Vasiļevska/Letonya (k.k.), no. 17126/02 ve 24991/02, 1 Ekim 2013
Lindheim ve diğerleri/Norveç, no. 13221/08 ve 2139/10, 12 Haziran 2012
Liseytseva ve Maslov/Rusya, no. 39483/05 ve 40527/10, 9 Ekim 2014
Lisnyy ve diğerleri/Ukrayna ve Rusya (k.k.), no. 5355/14 ve 2 diğer başvuru, 5 Temmuz 2016
Lithgow ve diğerleri/Birleşik Krallık, 8 Temmuz 1986, A Serisi no. 102
Lizanets/Ukrayna, no. 6725/03, 31 Mayıs 2007
Ljaskaj/Hırvatistan, no. 58630/11, 20 Aralık 2016
Ljubljanska banka d.d./Hırvatistan (k.k.), no. 29003/07, 12 Mayıs 2015
Locascia ve diğerleri/İtalya, no. 35648/10, 19 Ekim 2023
Loizidou/Türkiye (esas), 18 Aralık 1996, *Karar ve İçtihatlar Derlemesi* 1996-VI
Lo Tufo/İtalya, no. 64663/01, AİHM 2005-III
Lungoci/Romanya, no. 62710/00, 26 Ocak 2006
Luordo/İtalya, no. 32190/96, AİHM 2003-IX

—M—

M.A. ve 34 diğer başvuran/Finlandiya (k.k.), no. 27793/95, 10 Haziran 2003
Machard/Fransa, no. 42928/02, 25 Nisan 2006
Maggio ve diğerleri/İtalya, no. 46286/09 ve 4 diğer başvuru, 31 Mayıs 2011
Mago ve diğerleri/Bosna-Hersek, no. 12959/05 ve 5 diğer başvuru, 3 Mayıs 2012
Maharramov/Azerbaycan, no. 5046/07, 30 Mart 2017
Maioli/İtalya, no. 18290/02, 12 Temmuz 2011
Malama/Yunanistan, no. 43622/98, AİHM 2001-II
Malhous/Çek Cumhuriyeti (k.k.) [BD], no. 33071/96, AİHM 2000-XII
Malik/Birleşik Krallık, no. 23780/08, 13 Mart 2012
Malinovskiy/Rusya, no. 41302/02, AİHM 2005-VII (alıntılar)
Mamatas ve diğerleri/Yunanistan, no. 63066/14 ve 2 diğer başvuru, 21 Temmuz 2016
Mandev ve diğerleri/Bulgaristan, no. 57002/11 ve 4 diğer başvuru, 21 Mayıs 2024
Manushaqe Puto ve diğerleri/Arnavutluk, no. 604/07 ve 3 diğer başvuru, 31 Temmuz 2012
Marckx/Belçika, 13 Haziran 1979, A Serisi no. 31
Maria Atanasiu ve diğerleri/Romanya, no. 30767/05 ve 33800/06, 12 Ekim 2010
Maria Azzopardi/Malta, no. 16467/17, 2208/20, 9 Haziran 2022
Marija Božić/Hırvatistan, no. 50636/09, 24 Nisan 2014

Marini/Arnavutluk, no. 3738/02, 18 Aralık 2007
Markus/Letonya, no. 17483/10, 11 Haziran 2020
Marshall ve diğerleri/Malta, no. 79177/16, 11 Şubat 2020
Matheis/Almanya (k.k.), no. 73711/01, 1 Şubat 2005
Matheus/Fransa, no. 62740/00, 31 Mart 2005
Matos e Silva, Lda. ve diğerleri/Portekiz, 16 Eylül 1996, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1996-IV
Maurice/Fransa [BD], no. 11810/03, AİHM 2005-IX
Mauriello/İtalya (k.k.), no. 14862/07, 13 Eylül 2016
Mazurek/Fransa, no. 34406/97, AİHM 2000-II
McCann/Birleşik Krallık, no. 19009/04, AİHM 2008
Megadat.com SRL/Moldova, no. 21151/04, AİHM 2008
Mellacher ve diğerleri/Avusturya, 19 Aralık 1989, A Serisi no. 169
Melnychuk/Ukrayna (k.k.), no. 28743/03, AİHM 2005-IX
Meltex Ltd ve Movsesyan/Ermenistan, no. 32283/04, 17 Haziran 2008
Metaxas/Yunanistan, no. 8415/02, 27 Mayıs 2004
Microintelect OOD/Bulgaristan, no. 34129/03, 4 Mart 2014
Milhau/Fransa, no. 4944/11, 10 Temmuz 2014
Mindek/Hırvatistan, no. 6169/13, 30 Ağustos 2016
Mockienė/Litvanya (k.k.), no. 75916/13, 4 Temmuz 2017
Molla Sali/Yunanistan [BD], no. 20452/14, 19 Aralık 2018
Morabito ve diğerleri/İtalya (k.k.), no. 58572/00, AİHM 7 Haziran 2005
Moskal/Polonya, no. 10373/05, 15 Eylül 2009
Muharrem Güneş ve diğerleri/Türkiye, no. 23060/08, 24 Kasım 2020
Müller/Avusturya, no. 5849/72, Komisyon kararı, 1 Ekim 1975, Kararlar ve Raporlar (KR) 3
Musa/Avusturya, no. 40477/98, Komisyon kararı, 10 Eylül 1998
Musa Tarhan/Türkiye, no. 12055/17, 23 Ekim 2018

—N—

N.K.M./Macaristan, no. 66529/11, 14 Mayıs 2013
N.M. ve diğerleri/Fransa, no. 66328/14, 3 Şubat 2022
Naskov ve diğerleri/Kuzey Makedonya, no. 31620/15 ve 2 diğer başvuru, 12 Aralık 2023
National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society/Birleşik Krallık, 23 Ekim 1997, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1997-VII
Nechayeva/Rusya, no. 18921/15, 15 Mayıs 2020
Neij ve Sunde Kolmisoppi/İsveç (k.k.), no. 40397/12, 19 Şubat 2013
Nerva ve diğerleri/Birleşik Krallık, no. 42295/98, AİHM 2002-VIII
Nešić/Karadağ, no. 12131/18, 9 Haziran 2020
Niemietz/Almanya, 16 Aralık 1992, A Serisi no. 251-B
Nikolay Kostadinov/Bulgaristan, no. 21743/15, 8 Kasım 2022
NIT S.R.L./Moldova Cumhuriyeti, no. 28470/12, 5 Nisan 2022
Novoseletskiy/Ukrayna, no. 47148/99, AİHM 2005-II (alıntılar)

—O—

OOO Avrora Maloetazhnoe Stroitelstvo/Rusya, no. 5738/18, 7 Nisan 2020
O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda, no. 44460/16, 7 Haziran 2018
OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos/Rusya, no. 14902/04, 20 Eylül 2011
O.N./Bulgaristan (k.k.), no. 35221/97, 6 Nisan 2000
Olaru ve diğerleri/Moldova, no. 476/07 ve 3 diğer başvuru, 28 Temmuz 2009
Olbertz/Almanya (k.k.), no. 37592/97, AİHM 1999-V

Olczak/Polonya (k.k.), no. 30417/96, AİHM 2002-X (alıntılar)
OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X ve Blanche de Castille ve diğerleri/Fransa, no. 42219/98 ve 54563/00, 27 Mayıs 2004
Omasta/Slovakya (k.k.), no. 40221/98, 10 Aralık 2002
Öneryıldız/Türkiye [BD], no. 48939/99, AİHM 2004-XII
Orion-Břeclav, S.R.O./Çek Cumhuriyeti (k.k.), no. 43783/98, 13 Ocak 2004
Orlić/Hırvatistan, no. 48833/07, 21 Haziran 2011
Osmanyan ve Amiraghyan/Ermenistan, no. 71306/11, 11 Ekim 2018
Ouzounoglou/Yunanistan, no. 32730/03, 24 Kasım 2005
Öztürk/Türkiye [BD], no. 22479/93, AİHM 1999-VI

—P—

P.C./İrlanda, no. 26922/19, 1 Eylül 2022
P. Plaisier B.C./Hollanda (k.k.), no. 46184/16 ve 2 diğer başvuru, 14 Kasım 2017
Păduraru/Romanya, no. 63252/00, AİHM 2005-XII (alıntılar)
Paeffgen GmbH/Almanya (k.k.), no. 25379/04 ve 3 diğer başvuru, 18 Eylül 2007
Pančenko/Letonya (k.k.), no. 40772/98, 28 Ekim 1999
Pálka ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti, no. 30262/13, 24 Mart 2022
Panfile/Romanya (k.k.), no. 13902/11, 20 Mart 2012
Pannon Plakát Kft ve diğerleri/Macaristan, no. 39859/14, 6 Aralık 2022
Papachelas/Yunanistan [BD], no. 31423/96, AİHM 1999-II
Papachela ve AMAZON S.A./Yunanistan, no. 12929/18, 3 Aralık 2020
Papamichalopoulos/Yunanistan, 24 Haziran 1993, A Serisi no. 260-B
Paplauskienė/Litvanya, no. 31102/06, 14 Ekim 2014
Pařízek/Çek Cumhuriyeti, no. 76826/14, 12 Ocak 2023
Parrillo/İtalya [BD], no. 46470/11, AİHM 2015
Parvanov ve diğerleri/Bulgaristan, no. 74787/01, 7 Ocak 2010
Paulet/Birleşik Krallık, no. 6219/08, 13 Mayıs 2014
Pendov/Bulgaristan, no. 44229/11, 26 Mart 2020
Perdigão/Portekiz [BD], no. 24768/06, 16 Kasım 2010
Perre/İtalya (k.k.), no. 32387/96, 21 Eylül 1999
Petrescu ve diğerleri/Romanya (k.k.), no. 31390/18 ve 9 diğer başvuru, 7 Mart 2023
Phillips/Birleşik Krallık, no. 41087/98, AİHM 2001-VII
Philippou/Kıbrıs , no. 71148/10, 14 Haziran 2016
Phocas/Fransa, 23 Nisan 1996, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1996-II
Pialopoulos ve diğerleri/Yunanistan, no. 37095/97, 15 Şubat 2001
Pietrzak/Polonya, no. 38185/02, 8 Ocak 2008
Pincová ve Pinc/Çek Cumhuriyeti, no. 36548/97, AİHM 2002-VIII
Pine Valley Developments Ltd ve diğerleri/İrlanda, 29 Kasım 1991, A Serisi no. 222
Pintar ve diğerleri/Slovenya, no. 49969/14 ve 4 diğer başvuru, 14 Eylül 2021
Pištorová/Çek Cumhuriyeti, no. 73578/01, 26 Ekim 2004
Platakou/Yunanistan, no. 38460/97, AİHM 2001-I
Plechanow/Polonya, no. 22279/04, 7 Temmuz 2009
Poltorachenko/Ukrayna, no. 77317/01, 18 Ocak 2005
Porceni Pleşa ve Piciorul Bătrân Banciu Ormanlık Alan Ortak Mülkiyet Dernekleri/Romanya, no. 46201/16 ve 47379/18, 28 Kasım 2023
Poulain/Fransa (k.k.), no. 52273/08, 8 Şubat 2011
Preda ve diğerleri/Romanya, no. 9584/02 ve 7 diğer başvuru, 29 Nisan 2014
Pressos Compania Naviera S.A. ve diğerleri/Belçika, 20 Kasım 1995, A Serisi no. 332
Preußische Treuhand GmbH & Co. KG a.A./Polonya (k.k.), no. 47550/06, 7 Ekim 2008

Prens Hans-Adam II von Liechtenstein/Almanya [BD], no. 42527/98, AİHM 2001-VIII
Prodan/Moldova, no. 49806/99, AİHM 2004-III (alıntılar)
Project-Trade d.o.o./Hırvatistan, no. 1920/14, 19 Kasım 2020
Prokopovich/Rusya, no. 58255/00, AİHM 2004-XI (alıntılar)
Prötsch/Avusturya, 15 Kasım 1996, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1996-V
Protsenko/Rusya, no. 13151/04, 31 Temmuz 2008
Pyrantienė/Litvanya, no. 45092/07, 12 Kasım 2013

—R—

R. Kačapor ve diğerleri/Sırbistan, no. 2269/06 ve 5 diğer başvuru, 15 Ocak 2008
R & L, s.r.o. ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti, no. 37926/05 ve 4 diğer başvuru, 3 Temmuz 2014
R.Sz./Macaristan, no. 41838/11, 2 Temmuz 2013
Radio France ve diğerleri/Fransa (k.k.), no. 53984/00, AİHM 2003-X (alıntılar)
Radomilja ve diğerleri/Hırvatistan [BD], no. 37685/10 ve 22768/12, 20 Mart 2018
Radovici ve Stănescu/Romanya, no. 68479/01 ve 2 diğer başvuru, AİHM 2006-XIII (alıntılar)
Raimondo/İtalya, 22 Şubat 1994, A Serisi no. 281-A
Ramaer ve Van Villingen/Hollanda (k.k.), no. 34880/12, 23 Ekim 2012
Rasmussen/Polonya, no. 38886/05, 28 Nisan 2009
Reisner/Türkiye, no. 46815/09, 21 Temmuz 2015
Richardson/Birleşik Krallık (k.k.), no. 26252/08, 10 Mayıs 2012
Riela ve diğerleri/İtalya (k.k.), no. 52439/99, 4 Eylül 2001
Rola/Slovenya, no. 12096/14 ve 39335/16, 4 Haziran 2019
Rosenzweig ve Bonded Warehouses Ltd./Polonya, no. 51728/99, 28 Temmuz 2005
Rosiński/Polonya, no. 17373/02, 17 Temmuz 2007
Rossitto/İtalya, no. 7977/03, 26 Mayıs 2009
Rousk/İsveç, no. 27183/04, 25 Temmuz 2013
Ruiz Mateos/Birleşik Krallık, no. 13021/87, Komisyon kararı, 8 Eylül 1988, Kararlar ve Raporlar (DR) 57
Rummi/Estonya, no. 63362/09, 15 Ocak 2015
Rustamkhanli/Azerbaycan, no. 24460/16, 4 Temmuz 2024
Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve diğerleri/Gürcistan, no. 16812/17, 18 Temmuz 2019
Ryabykh/Rusya, no. 52854/99, AİHM 2003-IX
Rysovskyy/Ukrayna, no. 29979/04, 20 Ekim 2011

—S—

S./Birleşik Krallık (k.k.), no. 11716/85, 14 Mayıs 1986
S.A. Bio d'Ardennes/Belçika, no. 44457/11, 12 Kasım 2019
S.A. Dangeville/Fransa, no. 36677/97, AİHM 2002-III
S.C. Antares Transport S.A. ve S.C. Transroby S.R.L./Romanya, no. 27227/08, 15 Aralık 2015
S.C. Service Benz Com S.R.L./Romanya, no. 58045/11, 4 Temmuz 2017
S.C. Zorina International S.R.L./Romanya, no. 15553/15, 27 Haziran 2023
S.p.r.l. ANCA ve diğerleri/Belçika, no. 10259/83, Komisyon kararı, 10 Aralık 1984
Saccoccia/Avusturya, no. 69917/01, 18 Aralık 2008
Safarov/Azerbaycan, no. 885/12, 1 Eylül 2022
Saghinadze ve diğerleri/Gürcistan, no. 18768/05, 27 Mayıs 2010
Sak ve Giebułtowicz/Polonya (k.k.), no. 39942/18 ve 41347/18, 17 Ocak 2023
Salabiaku/Fransa, 7 Ekim 1988, A Serisi no. 141-A
Salento Energy S.r.l. ve Nuovo Sole S.r.l./İtalya (k.k.), no. 20445/15 ve 59246/17, 1 Şubat 2024
Saliba/Malta, no. 4251/02, 8 Kasım 2005

Saraç ve diğerleri/Türkiye, no. 23189/09, 30 Mart 2021
Sargsyan/Azerbaycan [BD], no. 40167/06, AİHM 2015
Sarica ve Dilaver/Türkiye, no. 11765/05, 27 Mayıs 2010
Sàrl Couttolenc Frères/Fransa, no. 24300/20, 5 Ekim 2023
Savickas ve diğerleri/Litvanya (k.k.), no. 66365/09 ve 5 diğer başvuru, 15 Ekim 2013
Savickis ve diğerleri/Letonya [BD], no. 49270/11, 9 Haziran 2022
Scagliarini/İtalya (k.k.), no. 56449/07, 3 Mart 2015
SCEA Ferme de Fresnoy/Fransa (k.k.), no. 61093/00, AİHM 2005-XIII (alıntılar)
SC Editura Orizonturi SRL/Romanya, no. 15872/03, 13 Mayıs 2008
Schembri ve diğerleri/Malta, no. 42583/06, 10 Kasım 2009
Schirmer/Polonya, no. 68880/01, 21 Eylül 2004
Shorazova/Malta, no. 51853/19, 3 Mart 2022
Schwengel/Almanya (k.k.), no. 52442/99, 2 Mart 2000
Scollo/İtalya, 28 Eylül 1995, A Serisi no. 315-C
Scordino/İtalya (no. 1) [BD], no. 36813/97, AİHM 2006-V
Sebeleva ve diğerleri/Rusya, no. 42416/18, 1 Mart 2022
Šeiko/Litvanya, no. 82968/17, 11 Şubat 2020
Selçuk ve Asker/Türkiye, 24 Nisan 1998, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1998-II
Semenov/Rusya, no. 17254/15, 16 Mart 2021
Seregin ve diğerleri/Rusya, no. 31686/16 ve 4 diğer başvuru, 16 Mart 2021
Şerife Yiğit/Türkiye [BD], no. 3976/05, 2 Kasım 2010
Sherstyuk/Ukrayna (k.k.), no. 37658/03, 18 Eylül 2006
Shestakov/Rusya (k.k.), no. 48757/99, 18 Haziran 2002
Shesti mai Engineering OOD ve diğerleri/Bulgaristan, no. 17854/04, 20 Eylül 2011
Shlepkin/Rusya, no. 3046/03, 1 Şubat 2007
Shvedov/Rusya, no. 69306/01, 20 Ekim 2005
SIA AKKA/LAA/Letonya, no. 562/05, 12 Temmuz 2016
Sildedzis/Polonya, no. 45214/99, 24 Mayıs 2005
Silickienė/Litvanya, no. 20496/02, 10 Nisan 2012
Simonyan/Ermenistan, no. 18275/08, 7 Nisan 2016
Sirc/Slovenya, no. 44580/98, 8 Nisan 2008
Skibińscy/Polonya, no. 52589/99, 14 Kasım 2006
Skórits/Macaristan, no. 58171/09, 16 Eylül 2014
Skórkiewicz/Polonya (k.k.), no. 39860/98, 1 Haziran 1999
Skowroński/Polonya (k.k.), no. 52595/99, 28 Haziran 2001
Skrzyński/Polonya, no. 38672/02, 6 Eylül 2007
Smiljanić/Slovenya (k.k.), no. 481/04, 2 Haziran 2006
Smith Kline ve French Laboratories Ltd/Hollanda (k.k.), no. 12633/87, 4 Ekim 1990
Sorić/Hırvatistan (k.k.), no. 43447/98, 16 Mart 2000
Sovtransavto Holding/Ukrayna, no. 48553/99, AİHM 2002-VII
Spasov/Romanya, no. 27122/14, 6 Aralık 2022
Špaček, s.r.o./Çek Cumhuriyeti, no. 26449/95, 9 Kasım 1999
Špoljar ve Dječji Vrtić Pčelice/Hırvatistan (k.k.), no. 68320/13, 22 Eylül 2020
Sporrong ve Lönnroth/İsveç, 23 Eylül 1982, A Serisi no. 52
Stankiewicz/Polonya, no. 46917/99, AİHM 2006-VI
Statileo/Hırvatistan, no. 12027/10, 10 Temmuz 2014
Stec ve diğerleri/Birleşik Krallık (k.k.) [BD], no. 65731/01 ve 65900/01, AİHM 2005-X
Stefanetti ve diğerleri/İtalya, no. 21838/10 ve 7 diğer başvuru, 15 Nisan 2014
Stere ve diğerleri/Romanya, no. 25632/02, 23 Şubat 2006
Stołkowski/Polonya, no. 58795/15, 21 Aralık 2021
Stolyarova/Rusya, no. 15711/13, 29 Ocak 2015
Străin ve diğerleri/Romanya, no. 57001/00, AİHM 2005-VII

Strezovski ve diğerleri/Kuzey Makedonya, no. 14460/16 ve 7 diğer başvuru, 27 Şubat 2020
Streltsov ve "Novocherkassk Askeri Emeklileri" diğer davaları/Rusya, no. 8549/06 ve 86 diğer başvuru, 29 Temmuz 2010
Stretch/Birleşik Krallık, no. 44277/98, 24 Haziran 2003
Stummer/Avusturya [BD], no. 37452/02, AİHM 2011
Sud Fondi srl ve diğerleri/İtalya (k.k.), no. 75909/01, 30 Ağustos 2007
Sud Fondi srl ve diğerleri/İtalya, no. 75909/01, 20 Ocak 2009
Sukhanov ve Ilchenko/Ukrayna, no. 68385/10 ve 71378/10, 26 Haziran 2014
Suljagić/Bosna-Hersek, no. 27912/02, 3 Kasım 2009
Sun/Rusya, no. 31004/02, 5 Şubat 2009
Surugiu/Romanya, no. 48995/99, 20 Nisan 2004
Süzer ve Eksen Holding A.Ş./Türkiye, no. 6334/05, 23 Ekim 2012
Svitlana Ilchenko/Ukrayna, no. 47166/09, 4 Temmuz 2019
Sypchenko/Rusya, no. 38368/04, 1 Mart 2007

—T—

Taganrog LRO ve diğerleri/Rusya, no. 32401/10 ve 19 diğer başvuru, 7 Haziran 2022
Tamazount ve diğerleri/Fransa, no. 17131/19 ve 4 diğer başvuru, 4 Nisan 2024
Taşkaya/Türkiye, no. 14004/06, 13 Şubat 2018
Tchokontio Happi/Fransa, no. 65829/12, 9 Nisan 2015
The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya, no. 35271/19, 2 Mayıs 2024
The Karibu Foundation/Norveç, no. 2317/20, 10 Kasım 2022
Tkachenko/Rusya, no. 28046/05, 20 Mart 2018
Todorov/Bulgaristan (k.k.), no. 65850/01, 13 Mayıs 2008
Todorov ve diğerleri/Bulgaristan, no. 50705/11 ve 6 diğer başvuru, 13 Temmuz 2021
Tokel/Türkiye, no. 23662/08, 9 Şubat 2021
Tormala/Finlandiya (k.k.), no. 41258/98, 16 Mart 2004
Toşcuţă ve diğerleri/Romanya, no. 36900/03, 25 Kasım 2008
Traina Berto ve Alfonsetti/İtalya (k.k.), no. 75505/12, 8 Mart 2022
Trajkovski/eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti (k.k.), no. 53320/99, AİHM 2002-IV
Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç, 7 Temmuz 1989, A Serisi no. 159
Tudor Tudor/Romanya, no. 21911/03, 24 Mart 2009

—U—

UAB AmberCore DC ve UAB Arcus Novus/Litvanya, no. 56774/18, 13 Haziran 2023
Udovičić/Hırvatistan, no. 27310/09, 24 Nisan 2014
Ukraine-Tyumen/Ukrayna, no. 22603/02, 22 Kasım 2007
Ulemek/Sırbistan (k.k.), no. 41680/13, 2 Şubat 2021
Uluslararası Ticaret ve Kalkınma Bankası AD ve diğerleri/Bulgaristan, no. 7031/05, 2 Haziran 2016
Ünsped Paket Servisi San. ve Tic. A.Ş./Bulgaristan, no. 3503/08, 13 Ekim 2015
Urbárska Obec Trenčianske Biskupice/Slovakya, no. 74258/01, 27 Kasım 2007
Uzan ve diğerleri/Türkiye, no. 19620/05 ve 3 diğer başvuru, 5 Mart 2019

—V—

Văleanu ve diğerleri/Romanya, no. 59012/17 ve 29 diğer başvuru, 8 Kasım 2022
Valentin/Danimarka, no. 26461/06, 26 Mart 2009
Valle Pierimpiè Società Agricola S.P.A./İtalya, no. 46154/11, 23 Eylül 2014

Valkov ve diğerleri/Bulgaristan, no. 2033/04 ve 8 diğer başvuru, 25 Ekim 2011
Valverde Digon/İspanya, no. 22386/19, 26 Ocak 2023
Van den Bouwhuijsen ve Schuring/Hollanda (k.k.), no. 44658/98, 16 Aralık 2003
Van Marle ve diğerleri/Hollanda, 26 Haziran 1986, A Serisi no. 101
Van Offeren/Hollanda (k.k.), no. 19581/04, 5 Temmuz 2005
Varvara/İtalya, no. 17475/09, 29 Ekim 2013
Vasilescu/Romanya, 22 Mayıs 1998, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi* 1998-III
Vasilev ve Doycheva/Bulgaristan, no. 14966/04, 31 Mayıs 2012
Vaskrsić/Slovenya, no. 31371/12, 25 Nisan 2017
Vassallo/Malta, no. 57862/09, 11 Ekim 2011
Veits/Estonya, no. 12951/11, 15 Ocak 2015
Vékony/Macaristan, no. 65681/13, 13 Ocak 2015
Velikovi ve diğerleri/Bulgaristan, no. 43278/98 ve 8 diğer başvuru, 15 Mart 2007
Velosa Barreto/Portekiz, 21 Kasım 1995, A Serisi no. 334
Veselá ve Loyka/Slovakya (k.k.), no. 54811/00, 13 Aralık 2005
Vijatović/Hırvatistan, no. 50200/13, 16 Şubat 2016
Vikentijevik/eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti, no. 50179/07, 6 Şubat 2014
Vilho Eskelinen ve diğerleri/Finlandiya [BD], no. 63235/00, AİHM 2007-II
Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya [BD], no. 71243/01, 25 Ekim 2012
Vitiello/İtalya, no. 77962/01, 23 Mart 2006
Vladimirov/Bulgaristan (k.k.), no. 58043/10, 25 Eylül 2018
Vladimirova/Rusya, no. 21863/05, 10 Nisan 2018
Vodă ve Bob/Romanya, no. 7976/02, 7 Şubat 2008
Von Maltzan ve diğerleri/Almanya (k.k.) [BD], no. 71916/01 ve 2 diğer başvuru, AİHM 2005-V
Vrtar/Hırvatistan, no. 39380/13, 7 Ocak 2016
Vulakh ve diğerleri/Rusya, no. 33468/03, 10 Ocak 2012

—W—

Waldner/Fransa, no. 26604/16, 7 Aralık 2023
Wallishauser/Avusturya (no. 2), no. 14497/06, 20 Haziran 2013
WASA Ömsesidigt, Försäkringsbolaget Valands Pensionsstiftelse ve yaklaşık 15.000 kişilik bir grup/İsveç, no. 13013/87, Komisyon kararı, 14 Aralık 1988, DR 58, s. 186
Webb/Birleşik Krallık (k.k.), no. 56054/00, 10 Şubat 2004
Welch/Birleşik Krallık, 9 Şubat 1995, A Serisi no. 307-A
Wendenburg ve diğerleri/Almanya (k.k.), no. 71630/01, AİHM 2003-II (seçme bölümler)
Werra Naturstein GmbH & Co. Kg/Almanya, no. 32377/12, 19 Ocak 2017
Wessels-Bergervoet/Hollanda (k.k.), no. 34462/97, 3 Ekim 2000
Wieczorek/Polonya, no. 18176/05, 8 Aralık 2009
Wiegandová/Çek Cumhuriyeti, no. 51391/19, 11 Ocak 2024
Wysowska/Polonya, no. 12792/13, 23 Ocak 2018
Wyszyński/Polonya, no. 66/12, 24 Mart 2022

—Y—

Yanakiev/Bulgaristan, no. 40476/98, 10 Ağustos 2006
Yaroslavtsev/Rusya, no. 42138/02, 2 Aralık 2004
Yaşar/Romanya, no. 64863/13, 26 Kasım 2019
Yavaş ve diğerleri/Türkiye, no. 36366/06, 5 Mart 2019
Yavuz Özden/Türkiye, no. 21371/10, 14 Eylül 2021
Yehova Şahitleri Anderlecht Hristiyan Meclisi ve diğerleri/Belçika, no. 20165/20, 5 Nisan 2022

Yel ve diğerleri/Türkiye, no. 28241/18, 13 Temmuz 2021
Yershova/Rusya, no. 1387/04, 8 Nisan 2010
Yetiş ve diğerleri/Türkiye, no. 40349/05, 6 Temmuz 2010
Yildirim/İtalya (k.k.), no. 38602/02, AİHM 2003-IV
Yuriy Lobanov/Rusya, no. 15578/03, 2 Aralık 2010
Yuriy Nikolayevich Ivanov/Ukrayna, no. 40450/04, 15 Ekim 2009
Yusifli ve diğerleri/Azerbaycan (k.k.), no. 21274/08, 6 Aralık 2022
Yunanistan Eski Kralı ve diğerleri/Yunanistan (adil tazmin) [BD], no. 25701/94, AİHM 2000-XII
Yunan Gümrük Komiserleri Federasyonu, Gialouris ve diğerleri/Yunanistan, no. 24581/94, Komisyon kararı, 6 Nisan 1995, KR 81-B, s. 123
Yunan Rafinerileri Stran ve Stratis Andreadis/Yunanistan, 9 Aralık 1994, A Serisi no. 301-B

—Z—

Z.A.N.T.E. – Marathonisi A.E./Yunanistan, no. 14216/03, 6 Aralık 2007
Zaghini/San Marino, no. 3405/21, 11 Mayıs 2023
Zaklan/Hırvatistan, no. 57239/13, 16 Aralık 2021
Zammit ve Vassallo/Malta, no. 43675/16, 28 Mayıs 2019
Zamoyski-Brisson/Polonya (k.k.), no. 19875/13, 5 Eylül 2017
Zanghì/İtalya, 19 Şubat 1991, A Serisi no. 194-C
Zastava It Turs/Sırbistan (k.k.), no. 24922/12, 9 Nisan 2013
Zbaranskaya/Ukrayna, no. 43496/02, 11 Ekim 2005
Žegarac ve diğerleri/Sırbistan (k.k.), no. 54805/15, 17 Ocak 2023
Zehentner/Avusturya, no. 20082/02, 16 Temmuz 2009
Zeïbek/Yunanistan, no. 46368/06, 9 Temmuz 2009
Zelenchuk ve Tsytsyura/Ukrayna, no. 846/16 ve 1075/16, 22 Mayıs 2018
Zhelyazkov/Bulgaristan, no. 11332/04, 9 Ekim 2012
Zhidov ve diğerleri/Rusya, no. 54490/10 ve 3 diğer başvuru, 16 Ekim 2018
Zhigalev/Rusya, no. 54891/00, 6 Temmuz 2006
Zielinski ve Pradal ve Gonzalez ve diğerleri/Fransa [BD], no. 24846/94 ve 9 diğer başvuru, AİHM 1999-VII
Ziya Çevik/Türkiye, no. 19145/08, 21 Haziran 2011
Zolotas/Yunanistan (no. 2), no. 66610/09, AİHM 2013 (alıntılar)
Zouboulidis/Yunanistan (no. 2), no. 36963/06, 25 Haziran 2009
Zrilić/Hırvatistan, no. 46726/11, 3 Ekim 2013
Zvolský ve Zvolská/Çek Cumhuriyeti, no. 46129/99, AİHM 2002-IX